

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Київ, 24 листопада 2022 року)

Київ 2022

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет**

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ
В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

(Київ, 24 листопада 2022 року)

Київ 2022

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

УДК 316.422:323.2

С 89

Соціокультурні трансформації та геополітичні виклики
С 89 в умовах багатополярного світу [Електронний ресурс] :
тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп.
2022 р.) / відп. ред. А. Кравченко. – Київ : Держ. торг.-
екон. ун-т, 2022. – 361 с.

ISBN 978-966-918-058-2

DOI: <http://doi.org/10.31617/k.knute.2022-11-24>

Теми доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції містять результати досліджень, присвячені розкриттю актуальних питань політології, соціології та філософії.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

УДК 316.422:323.2

Редакційна колегія: А. А. Кравченко, (відп. ред.), д-р філос. наук, доц.; М. П. Кухта, д-р соц. наук, доц.; М. В. Ліпін, д-р філос. наук, доц.; В. Й. Разіцький, канд. іст. наук, доц.

Відповідальна за випуск А. Кравченко, д-р філос. наук, доц.

ISBN 978-966-918-058-2

© Державний торговельно-економічний
університет, 2022

ЗМІСТ

Передмова	13
-----------------	----

Секція 1. ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У XXI СТОЛІТТІ

<i>Костюк Вероніка, Радченко Світлана</i> ПОЛІТИЧНИЙ МІФОДИЗАЙН ЯК СТРАТЕГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: РОСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	14
--	----

<i>Ляшук Вікторія, Ліпін Микола</i> ГЕОПОЛІТИЧНІ ЛІНІЇ РОЗЛОМУ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ЧИТАННЯ С. ГАНТІНГТОНА	19
---	----

<i>Надобко Олеся, Лепська Наталія</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	22
--	----

<i>Обмок Інна, Боровська Людмила</i> ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ У СВІТЛІ НОВИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ.....	26
--	----

<i>Пчеловська Анна, Ліпін Микола</i> ГЕОПОЛІТИЧНА СУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	30
---	----

<i>Руденко Анна, Кравченко Алла</i> ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У XXI СТОЛІТТІ.....	33
--	----

<i>Шмаленко Юлія</i> СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ГЕОПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ	38
---	----

Секція 2. СУСПІЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ

<i>Барановський Фелікс</i> КОНФЛІКТ ЦІННОСТЕЙ ЯК ОДИН ІЗ ВИКЛИКІВ ОСНОВАМ СВІТОВОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО ТА ЛІБЕРАЛЬНОГО ПОРЯДКУ	40
---	----

<i>Білобжицька Тетяна, Литвин Наталя</i> СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ВІРТУАЛЬНОГО БУТТЯ.....	43
<i>Боровик Таїсія, Радченко Світлана</i> ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) ЧЕРЕЗ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ САМОПОДАННЯ В ІМІДЖОЛОГІЇ	47
<i>Боровська Людмила</i> НОВІ ВИМІРИ ПРОЦЕСУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ	51
<i>Воронкова Валентина, Нікітенко Віталіна</i> ДИНАМІКА СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ	55
<i>Губицький Любомир, Мельник Ганна</i> УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ КРИЗАМИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	58
<i>Дзідора Кирило, Додонов Роман</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖИ ЯК ЧАСТИНА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ДІЙСНОСТІ.....	61
<i>Дубовик Наталія</i> РЕКЛАМА ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	67
<i>Засць Ольга, Єнін Максим</i> ВИЩА ОСВІТА ЯК ЧИННИК МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗА КОРДОН.....	70
<i>Ігнатов Ілля</i> ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В УМОВАХ ІДЕОЛОГІЧНОЇ БАГАТОПОЛЯРНОСТІ	73

<i>Кивлюк Ігор, Кравченко Алла</i> ОСВІТНІ ІМПЕРАТИВИ СУЧАСНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО РОЗВИТКУ	76
<i>Кивлюк Ольга</i> ГЕНЕЗА СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ	80
<i>Кизименко Ірина</i> ТЕХНОСФЕРА: ТРАНСФОРМАЦІЇ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ.....	83
<i>Кравченко Алла</i> ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: РИЗИК, СТАЛІСТЬ, ІНКЛЮЗІЯ.....	87
<i>Кравченко Оксана</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ «ЗНАДТО ВЕЛИКИЙ ДЛЯ КРАХУ»	91
<i>Красільнікова Олена</i> АФРИКА В СУЧАСНІЙ МОДЕЛІ СВІТОУСТРОЮ	95
<i>Кришталь Богдана, Радченко Світлана</i> МІФОЛОГІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНСТРУЮВАННЯ ІМІДЖУ ПУБЛІЧНИХ ОСІБ	100
<i>Крохмаль Наталія, Мирошниченко Сергій</i> ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СТАНОВЛЕННЮ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА.....	105
<i>Лазарєв Михайло, Лепська Наталія</i> МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ.....	108
<i>Ліпін Микола</i> РИЗИКИ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ: ДОСВІД УКРАЇНИ	111
<i>Морозов Андрій</i> НАУКА ТА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВІ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ	115

<i>Патер Олег, Кизименко Ірина</i> ТЕХНІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГОНИТВИ ЗА ЩАСТЯМ У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА.....	118
<i>Радченко Світлана</i> КУЛЬТУРА МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ.....	121
<i>Рогожа Марія</i> ЗМІНА ОПТИКИ ІСТОРИЧНИХ СТУДІЙ В СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ КУЛЬТУРИ.....	125
<i>Сегень Ярослав, Ліпін Микола</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕДІА В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ	128
<i>Сорокіна Олександра</i> СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ	131
<i>Тимофєєва Галина</i> ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	134
<i>Тютюн Анастасія, Кизименко Ірина</i> «НОМО TECHNOLOGICUS»: РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНЬОГО.....	138
<i>Філик Наталія, Шуст Наталія</i> ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ.....	141
<i>Харченко Ольга, Сорокіна Олександра</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ЦІННОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ У 2022 РОЦІ	145
<i>Шевченко Софія, Кизименко Ірина</i> ЛЮДИНА І ТЕХНІКА У ФІЛОСОФІЇ ЛЬЮЇСА МАМФОРДА	149
<i>Щербина Віктор, Щербина Вікторія</i> ФОРМУВАННЯ ОБРАЗІВ МАЙБУТНЬОГО У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО СВІТУ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНА РЕЦЕПЦІЯ.....	152

Секція 3. НОВІТНІ СОЦІАЛЬНІ РУХИ ТА ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

- Волошина Ярослава, Гудков Сергій*
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ
У СВІТЛІ СОЦІОЛОГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ 156
- Гончар Максим, Барановський Фелікс*
ПРОБЛЕМАТИКА САМООРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬТВА
У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ. ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР 160
- Кожедуб Олена*
ПЛАТФОРМА «TikTok»: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ,
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ 164
- Лімонченко Віра*
ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В ОБРАЗАХ КІНО 167
- Омельченко Микита, Горпинич Ольга*
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ – НОВА СОЦІАЛЬНА
ГРУПА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА..... 171
- Приходько Тетяна, Кухта Мирослава*
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ 174
- Скрипченко Ігор*
СУЧАСНІ ПРОТЕСТНІ РУХИ ЯК ЧИННИК НЕЗГОДИ
СУСПІЛЬСТВА З ДЕРЖАВНОЮ ПОЛІТИКОЮ У США..... 177
- Фоменко Діана, Лепська Наталія*
ВОЛОНТЕРСТВО ЯК РУШІЙНА СИЛА ПЕРЕМОГИ
УКРАЇНИ У ВІЙНІ З РОСІЄЮ..... 182
- Шкуров Євген*
МІСТО В КОНЦЕПЦІЇ ФЕРДИНАНТА ТЬОНІСА..... 185

Секція 4. СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ ТА НЕРІВНОСТІ

<i>Вишня Анна, Губицький Любомир</i> СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ У ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	190
<i>Голік Катерина, Гусєва Наталія</i> ЦИФРОВИЙ РОЗРИВ В УКРАЇНІ	193
<i>Горпинич Людмила</i> ВІДНОСИНИ З ПРИВОДУ СПАДКУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	196
<i>Горпинич Ольга</i> ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ.....	199
<i>Гудков Сергій</i> ФІЛОСОФСЬКІ МІРКУВАННЯ ПРО ЕКОНОМІЧНІ «ВІЙНИ»	202
<i>Демченко Анна, Горпинич Ольга</i> СЕКСТИНГ ТА МОЛОДЬ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	206
<i>Дудник Таїсія, Кухта Мирослава</i> КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	210
<i>Думанська Аліна, Гусєва Наталія</i> ПРОЯВИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	213
<i>Єнін Максим, Кухта Мирослава</i> ЦИФРОВИЙ РОЗРИВ ТА ВРАЗЛИВІ У ЦИФРОВОМУ АСПЕКТІ СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ В УКРАЇНІ	216
<i>Зайцева Ірина</i> СОЦІАЛЬНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ ТА ЖІНОЦТВА В УМОВАХ ПОСТКОЛОНІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	221
<i>Захаренко Юлія, Гусєва Наталія</i> ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ТА ЕЙДЖИЗМ У РАМКАХ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ТА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	225

<i>Карпенко Олег, Харбуза Тетяна</i> MANIPULATIVE INFLUENCE ON PEOPLE IN WAR TIME	228
<i>Карпенко Олег, Красільнікова Олена</i> СОЦІАЛЬНІ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	230
<i>Кухта Мирослава, Єнін Максим</i> СПЕЦИФІКА ВІДНОСНОЇ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ.....	233
<i>Мельніченко Оксана</i> ЖУРНАЛІСТИКА КОНФЛІКТІВ	237
<i>Морозова Людмила, Шуст Наталія</i> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ ЦІННИСНОГО ВИМІРУ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ	240
<i>Об'єдков Олександр</i> СУСПІЛЬНА ЦИФРОВІЗАЦІЯ. ЗРУЧНІСТЬ VS. НЕБЕЗПЕКА	243
<i>Облап Павло</i> ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ЕПОХИ МОДЕРНУ	247
<i>Паршивлюк Юлія, Горпинич Ольга</i> АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	252
<i>Приймак Олег, Приймак Юлія</i> ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФІЛАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОНФЛІКТІВ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	255
<i>Прохоренко Євгенія</i> ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	259
<i>Тихонова Анна, Ліпін Микола</i> ГЕНДЕРНА, ФІНАНСОВА ТА ГЛОБАЛЬНА НЕРІВНОСТІ У ПЛИННОМУ СВІТІ	262
<i>Ярова Ліліана</i> ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА	265

Секція 5. ПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР ТА УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ ЗМІНАМИ

Воробйова Ганна

ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ У ПРОМОВАХ
РОСІЙСЬКИХ ПОЛІТИКІВ: НОВІ ПІДХОДИ
ДО ДОСЛІДЖЕННЯ..... 269

Гусєва Наталія

ГЕОЕКОНОМІКА ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА
ГЕОПОЛІТИКИ..... 273

Запорожець Олександр, Барановський Фелікс

СУТНІСТЬ ЛІБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ
ЦІННОСТЕЙ ЄС..... 275

Каращук Микола

ЛЕГІТИМНІСТЬ, ДЕМОКРАТІЯ І ГРОМАДЯНСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО В СУЧАСНОМУ СВІТІ 279

Міщенко Анна

АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ БАНАЛЬНОГО ЗЛА
В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 282

Секція 6. COVID-19 ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИКИ

Борозняк Ілона, Литвин Наталя

ГЕОПОЛІТИЧНІ СЦЕНАРІЇ ПІСЛЯ КРИЗИ COVID-19 286

Вахненко Андрій, Сорокіна Олександра

ПРАКТИКИ СПОЖИВАННЯ МЕДИЧНИХ ЗАСОБІВ
СТУДЕНТСТВОМ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-2019..... 289

Кирилюк Наталя

СУСПІЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК СФЕРА СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ.... 293

Кравців Тетяна, Красільнікова Олена

ГЕОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ КОРОНАВІРУСНОЇ КРИЗИ 296

Москаленко Маргарита, Кравченко Алла

ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ COVID-19 ТА ГЕОПОЛІТИКИ 299

Разицький Віталій
ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ ЯК ФАКТОР
ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН У ЄВРОПІ 302

Ташкінова Анастасія, Красільнікова Олена
ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК
ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ 306

Щербина Денис, Разицький Віталій
ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИКИ..... 310

Щерецька Валерія
ПАНДЕМІЯ COVID-19 В СУЧАСНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ 313

Sales Jorge
ANALYSIS OF METHODOLOGICAL CHANGES MOTIVATED
BY THE RECENT GLOBAL PANDEMIC IN THE ACADEMIC
FIELD..... 316

Секція 7. УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

Бабич Ольга, Литвин Наталя
МІСЦЕ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ У СУЧАСНОМУ
ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ 320

Драпушко Ростислав, Горінов Павло
ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ..... 323

Кібець Єлизавета, Литвин Наталя
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
В ЄВРОПУ 326

Кравців Тетяна, Литвин Наталя
КРИЗОВИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 329

Литвин Наталя
ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ (ЛЮТИЙ–БЕРЕЗЕНЬ) 2022 РОКУ 332

<i>Метельська Анна, Латигіна Наталія</i> ІМІДЖ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ	336
<i>Пінчук Валентина</i> МИРОЛЮБСТВО У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	340
<i>Прис Мар'яна, Кравченко Алла</i> ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПРАВОВУ ГАЛУЗЬ В УКРАЇНІ	343
<i>Проценко Анастасія, Кравченко Алла</i> КУРС УКРАЇНИ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ	347
<i>Стичинська Анна</i> ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ.....	351
<i>Хрімлі Патрика</i> МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАТРІАРХА ВАРФОЛОМІЯ ЩОДО ВІЙНИ В УКРАЇНІ	355
<i>Шуст Наталія</i> ОСВІТА У СТРАТЕГІЇ ВИПЕРЕДЖЕННЯ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ УКРАЇНСЬКІЙ СУБ'ЄКТНОСТІ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	357

ПЕРЕДМОВА

Метою нашої конференції є узагальнення актуальних питань реалізації зовнішньої та міжнародної політики в контексті євроінтеграції України, пошук шляхів дослідження соціокультурних трансформацій, що відбуваються у процесі глобалізації. Ми усвідомлюємо, що війна внесла свої корективи в усі сфери життєдіяльності українського суспільства. Не могла уникнути цих коректив вітчизняна наука й освіта. Важливі питання, пов'язані з новітніми соціальними рухами та формами соціальної самоорганізації, пандемією COVID-19, соціальними конфліктами та нерівністю, політичним вибором та управлінням суспільними змінами, поступилися місцем геополітичним викликам Україні в умовах багатопольярного світу. Наукові проблеми, які розглядалися як суто теоретичні, набули свого практичного втілення. Від рівня постановки та вирішення питань заявленої тематики конференції залежить нинішній стан нашої країни та перспективи її поступу в майбутньому. Тому, безперечно, наукові напрями, розкриті у тезах доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, є актуальними і важливими в умовах воєнного стану.

Війна в Україні змінила світ і стала найбільшим викликом XXI століття, загрозою світовим економічним та суспільно-політичним процесам і, що найголовніше, життю мільйонів людей. Геополітичні виклики, що постали перед нашою державою, ускладнюються гуманітарною кризою, джерела якої зосереджені в культурі, освіті та науці. Воєнний конфлікт, що розгорнувся на теренах нашої держави, є ще й конфліктом цінностей та ідеалів. Триває боротьба за європейський вибір України, і важливу роль у ній відіграє освіта. Так, зокрема, Державний торговельно-економічний університет і в цей складний час продовжує налагоджувати співпрацю з провідними освітніми та науковими установами Європейського Союзу. Попри тяжкі умови воєнного стану, університет не припиняє працювати над осмисленням принципово нових викликів і загроз, що постали перед нашим суспільством у результаті російської агресії проти України. Збірник тез доповідей учасників науково-практичної конференції «Соціокультурні трансформації та геополітичні виклики в умовах багатопольярного світу» є ще одним підтвердженням цього.

Сподіваємося, що плідна робота конференції залишить лише позитивне враження і дасть поштовх до подальших наукових досліджень.

**Ректор Державного торговельно-економічного
університету, доктор економічних наук,
професор, академік НАПН України,
заслужений діяч науки і техніки України**

Анатолій МАЗАРАКІ

Секція 1. ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Костюк Вероніка, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Радченко Світлана, доцент,
Державний торговельно-економічний університет

ПОЛІТИЧНИЙ МІФОДИЗАЙН ЯК СТРАТЕГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: РОСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ

Політичний міф сьогодні має великі можливості. Адже міф дозволяє спростити складну і різноманітну політичну реальність і зробити її більш зрозумілою, доступною для сприйняття. Міф дозволяє зв'язувати розрізнені події, створюючи відчуття цілісності у свідомості того, що відбувається. Оскільки сюжет завжди можна додумати та повернути в такий напрямок якій є вигідним для досягнення мети. Ця можливість застосування міфу як інструменту можливої маніпуляції свідомі є дуже затребованою у різного роду «не чистих на руку» політиків. Мета маніпуляторів полягає в тому, щоб відучити людей мислити і міркувати самостійно. Це їм вдається з ряду причин. Головною з них є той факт, що в умовах сучасної глобальної тенденції до вузької спеціалізації практично в усіх сферах людської діяльності, люди не в змозі мати свою думку з усіх проблем, які обрушує на них сучасна дійсність. Але не мати взагалі ніякої думки індивід теж не може, оскільки тоді він втрачає можливості хоч як пояснити ті або інші факти реальності. Йому потрібна певна схема, матриця, в яку можна укласти розрізнені факти дійсності. Тому в більшості випадків індивіду доводиться запозичувати чужі моделі й матриці. При цьому сам він може не відчувати свою залежність від зовнішніх дій.

До ознак міфологізації можна віднести: підміну понять, неконтрольовані джерела інформації, абсолютизацію явища, тенденційну вибірку фактів, ототожнення маніпулятора з тим самим міфом, використання емоцій замість конкретних фактів і аргументів, концентрацію уваги на ефемерний або сенсаційний контекст, дроблення політичних явищ на окремі, ізольовані сегменти, неодноразові повторення

недоведеного висновку як встановленого факту, безальтернативність думок, які забезпечуються авторитетом «експертів», аксіоматичність світоглядних конструкцій тощо.

Усі вищезгадані ознаки маніпуляції свідомістю мають одну загальну рису, яка спирається на універсальну властивість пізнання, тобто структура зв'язків між реальними об'єктами політичної дійсності не збігається зі структурою моделі реальності, яка виникає у свідомості індивіда. І основним чинником, який змінює структуру моделі свідомості індивіда, є політичний міф, що служить універсальним знаряддям трансформації політичних переваг споживача такої інформації.

Головним джерелом політичних міфологем на сьогодні вважаються ЗМІ, особливо телебачення. Впроваджуючи в масову свідомість потоки інформації, телебачення може змінювати політичні преференції суспільства в напрямі, вигідному контролюючим ЗМІ політичним силам. У цьому плані телебачення не відрізняється від інших соціальних інститутів, які формують громадський світогляд, таких як школа, університет, або публічні виступи політиків. У той же час, ЗМІ відрізняються від інших інститутів силою «ефекту присутності», коли людина ніби «бачила подію». Спроба відгородитися від телеінформації призводить до тієї самої дезорієнтації в сучасності, нестачі корисної інформації і, зрештою, перетворенню на жертву маніпуляції «за незнанням».

Теоретичною основою дослідження стали роботи про символічну природу міфу (Дж. Віко, Ф. Шеллинг, Е. Кассіер, О. Лосєв), наукові ідеї про міф як невід'ємну частину колективного несвідомого (К. Юнг, Дж. Кемпбелл, К. Леві-Стросс), дослідження політичного міфу як найбільш популярного в сучасному суспільстві (Ж. Сорель, Т. Манн, Р. Нібур, Р. Барт, М. Еліаде).

Російське повномасштабне вторгнення в Україну 24-го лютого 2022 року стало можливим завдяки одній з найбільш тривалих інформаційних воєн у світовій історії. Невпинна російська пропаганда ще з 2014-го року малює Україну як недодержаву, яка ухиляється від норми та позбавлена будь-якої унікальної історії, окремої від Росії. Конкретно для Путіна війна полягає у виправленні подій 31-го року давності, які, на його думку, ніколи не повинні були статися.

Протягом багатьох років Кремль використовував давні анти-українські забобони в російському суспільстві і широко поширене міжнародне невігластво щодо України, щоб підготувати ґрунт для сьогодишньої війни. Йому вдалося переконати мільйони росіян і дивовижну кількість зовнішніх спостерігачів у тому, що неспровокований

напад Москви на Україну є як історично законним, так і геополітично виправданим.

Причиною ефективності такої інформаційної пропаганди стало багатолітнє застосування двох глобальних стратегій інформаційної війни:

1. Конструктивний вплив або міфодизайн. Його суть полягає в конструюванні смислів, формуванні меседжів та загального наративного впливу. Це дозволяє створювати у медіа-просторі політичні суб'єкти та псевдосуб'єкти. Наприклад, «держави» та сепаратистські анклавні («ЛНР», «ДНР»).

2. Деструктивний вплив. Крайньою формою цього впливу є інформаційний тероризм, який має на меті дефрагментацію та винищення базоутворюючих суспільних смислів, традицій, вірувань і навіть правових норм держави-супротивника, а також продукування хаосу, жаху й безладу [1].

Насправді ця війна, розпочата сусідом-злочинцем – найбільш імперіалістичне починання двадцять першого століття. Російський диктатор прагне анексувати цілі регіони України, одночасно знищуючи всі сліди української ідентичності та державності. Щоб замаскувати це, він використовує цілий ряд пропагандистських міфів, які мають глибоке коріння в російській імперській свідомості і відображають відмову сучасної Росії визнати реальність незалежної України. Улюблений міф Путіна – уявлення про те, що українці насправді є росіянами і складають частину неподільного цілого («один народ»).

Однак, Путін не перший російський правитель, який наполягає на тому, що українці насправді росіяни. Подібні аргументи були поширені за часів царського правління, коли більша частина сучасної України була включена до складу Російської імперії. Це тривало в змінній формі протягом всієї радянської епохи, коли Україну і Росію зазвичай зображували як «братні нації».

Таким чином, спираючись на міфи про походження та історію народів – історичний міфодизайн – нинішній російський правитель перетворює суспільно-політичну свідомість мас у контрольовану ціннісну ієрархію. Ось чому тоталітарні режими так люблять їх використовувати, і сучасна Росія не виняток.

Існує декілька ключових особливостей історичного міфу, які активно застосовує держава-терористка.

Повернення до минулого. Вторгнення Росії в Україну в значній мірі спирається на ряд міфів, які відображають нездатність сучасної

Росії порвати зі своїм імперським минулим, перешкоджаючи власному розвитку.

Це свідчить про свідоме бажання повернутися в минуле: до слави Російської імперії (з точки зору величі і територіальних зазіхань) і Радянського Союзу (з точки зору соціальних гарантій). Росіяни розглядають війну проти України як ритуал повернення до своєї споконвічної єдності і відновлення могутності імперії і як її реінкарнації. Не важливо, що велика частина населення країни живе в злиднях і не має навіть елементарних побутових зручностей – головне, щоб у них була велика російська культура.

Заміна причинно-наслідкового зв'язку прецедентом. Історичний міфодизайн як різновид соціально-мовної комунікативної практики має за мету створення у масовій свідомості громадян своєї країни привабливої, позитивно налаштованої, державоцентричної мапи світо-сприйняття. Масам повсякчас має навіюватися приязне сприйняття Батьківщини як «найкращої, найпривабливішої, найдостойнішої» для життя країни в світі [2, с. 92]. Однак це сприйняття не ґрунтується на справжньому розумінні причин. Міф консолідує колективний досвід, але це не значить, що він надійний та істинний. Втім, для росіян це не має значення – це мудрість поколінь і її не можна навіть

Символізм, що створений міфологічною свідомістю. Символи можуть нести багато інформації, в той же час залишаючи багато місця для особистих інтерпретацій. Використання букв «Z» та «V» латинської абетки, швидше за все, спочатку використовувалися для позначення різних напрямків. Ідеологічної складової вони не мали, адже планувався бліцкриг «за три дні». Коли цей план провалився, довелося підключити до справи російських пропагандистів, які почали вигадувати якісь сакральні значення для цих літер. Символічною міфологічною основою став День перемоги над фашизмом у Другій світовій війні з маніпулятивною риторикою «можем повторить», підкріплений георгіївською стрічкою. Суперечачи «визволітельной» ідеї, буква стала їх власною версією свастики і росіяни почали активно її експлуатувати: від наліпки на машину до цілих дитячих флешмобів.

Практично всі новітні російські міфи про Україну є абсолютно брехливими, що, втім, не заважає більшості росіян вірити в них. Це зумовлено як загальною схильністю сучасної російської масової свідомості до необ'єктивного міфологізованого сприйняття оточуючого світу і місця своєї країни в ньому, так і особливою увагою, яку потужна російська пропагандистська машина приділяє цій проблематиці. Рецепта для зміни цих міфів всередині самої Росії

немає. Це може зайняти десятиліття і вимагати як зовнішнього внеску, так і внутрішнього переосмислення. У Росії процес реформування може початися тоді, коли потужний зовнішній суспільний тиск співпаде з внутрішнім усвідомленням. Ці міфи будуть зруйновані після того, як критична маса росіян пройде шлях розуміння, покаяння і відновлення своєї ідентичності. Проте Україна повинна працювати над тим, щоб звести до мінімуму негативний вплив цих російських міфів за кордоном, створюючи і широко поширюючи свій власний оригінальний і аргументований (не тільки емоційний) наратив про українську історію, культуру і мову.

Дієва стратегія українського суспільства має містити три базових напрямки:

1) Позбавитись постколоніального мислення та залишків радянських міфів;

2) Забезпечити розвиток конструктивного міфодизайну всередині України (посилення власних смислів, світоглядних та ціннісних установок, пов'язаних з Європою і західною цивілізацією, національних ідентичностей у формах української історії, української музики, українського кіно тощо);

3) Продувати власні атаки на інформаційний простір ворога для деміфологізації історичної спадщини агресора й не дали змогу монополізувати інформаційний простір України [3, с. 101].

Лютневе вторгнення Росії в Україну зруйнувало багато інших радянських концепцій і міфів. Деякі з них навіть були використані українцями і звернені проти окупаційних сил. Інші, такі як міф про російську армію або міф про братерство народів, який Кремль і його прихильники в колишніх радянських державах підживлювали протягом трьох десятиліть після розпаду СРСР, відверто спростовуються реальністю на місцях, втрачаючи свою переконливу силу. Немає вагомих підстав для того, щоб вважати, що з часом міфологія стане менше або, навпаки, більше. Мабуть, і в недалекому майбутньому збережеться певний баланс між раціональним знанням і міфологією. Надії на те, що людство порозумнішає аби зробити раціональні висновки зі свого минулого, надзвичайно примарні. Ми увійшли в нове століття і нове тисячоліття обтяжені багатьма старими міфами і надією на краще майбутнє.

Отже, для успішної перемоги в інформаційному просторі нам і надалі необхідно насичувати нашу міфологію новими, впливовими міфами, які зможуть сприяти формуванню концепту омріяного «українського майбутнього».

Список використаних джерел

1. Мінаков О. Інформаційний тероризм Кремля і відповідь України: потрібно діяти у двох напрямках / Олексій Мінаков // Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29649171.html>
2. Зеленін В. В. Основи міфодизайну: психотехнології керування медіа реальністю: навчально-методичний посібник / В. В. Зеленін. – Київ: Вид-во «Гнозіс», 2017. – 168 с
3. Ніколаєнко Н. Маніпулятивний характер російських засобів масової комунікації в умовах російсько-української гібридної війни / Н. Ніколаєнко, Ю. Василевич, О. Комарчук // Міжнар. відносини, сусп. комунікації та регіон. студії. – 2020. – № 1. – С. 93–104. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2020-01-93-104>

Ляшук Вікторія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Ліпін Микола, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕОПОЛІТИЧНІ ЛІНІЇ РОЗЛОМУ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ЧИТАННЯ С. ГАНТІНГТОНА

Нині Україна проживає надзвичайно важливий та, водночас, драматичний період своєї історії. Перебуваючи в стані суспільно-політичної кризи, ми прагнемо визначити шлях її розвитку як демократичної держави. Цей процес нерозривно пов'язаний з тим, яке місце країна займає в системі міжнародних відносин.

Після розпаду Радянського Союзу та, зокрема, комуністичної системи, сучасні геополітичні відносини між країнами визначаються загостренням суперечностей між різними центрами сил, блоками, союзами, тимчасовими альянсами. Основним чинником сучасних політичних процесів залишаються геополітичні інтереси провідних країн світу.

Останнім часом все більше і більше політиків, суспільствознавців, журналістів активізуються навколо обговорення цивілізаційної парадигми розвитку глобалізованого світу. Це пов'язано, в тому числі, з «необхідністю осмислення результатів суспільно-

політичних перетворень у країнах пострадянського простору та потребою прогнозування їх майбутнього розвитку» [3].

Філософсько-політична концепція одного з найвпливовіших теоретиків, американського політолога кінця ХХ століття С. Гантінгтона стала популярною після виходу у світ в 1996 р. його книги «Зіткнення цивілізацій» [1]. Він розглядав всесвітню історію як боротьбу кількох світових цивілізацій (груп історично споріднених країн) між собою. Однією з головних ідей, яку він запропонував у своїй роботі, було обґрунтування теорії неминучості майбутнього зіткнення цивілізацій. Згідно з С. Гантінгтоном, у світі існує дев'ять цивілізацій, між якими пролягають кордони та межі. Саме на таких, так званих, «лініях розлому», як передбачав дослідник, можливе виникнення нового глобального конфлікту. На жаль, саме на такій «лінії розлому» знаходиться Україна, яка є найважливішою в глобальному масштабі «розколотою країною». Оскільки по території нашої країни проходить історично обумовлений кордон між західною і православною цивілізаціями, то особливо гостро постає питання приналежності України до Сходу чи Заходу, що завжди було основною проблемою для української історії [2].

У своїй книзі «Зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтон окремо пише про Україну, як про другу, після Росії, по населенню та важливості, республіку СРСР. Дослідник дає лаконічний історичний аналіз державі, а також характеризує 90-ті роки, як важливий етап у її становленні. «Зокрема, зачіпає питання про електоральний поділ України, яким він виглядав на той час. Він говорить про чіткий поділ України, одна частина якої була під впливом Заходу, інша під впливом Росії» [4].

Проте, якщо застосувати модель «конфлікту цивілізацій» стосовно війни в Україні, потрібно визнати, що С. Гантінгтон помилився у своїх передбаченнях. Згідно з його припущенням, православні країни не повинні воювати між собою. Але, тим не менш, просто зараз православна Російська Федерація веде війну проти православного сусіда [5]. Виходячи з цього – бачимо, що автор дещо перебільшує вагу релігійного чинника в питанні геополітичного протистояння сучасного світу. Проте, його можна зрозуміти: навіть деяким вітчизняним фахівцям не легко охопити всю ситуацію в цілому, не кажучи вже про американського політолога.

У свій час С. Гантінгтон вказував на те, що Україна має три шляхи розвитку. Але навряд чи він дійсно розумів молоду державу, яка тільки здобула незалежність. Перед розглядом перспектив її розвитку автор зазначає, що «сучасна йому Україна – це величезна

Terra Incognita в центрі Європи, з п'ятдесятидвохмільйонним населенням, майже шістсоттисячною армією та третім у світі ядерним арсеналом, з потужною, нехай і архаїчною та кризовою, промисловою базою та економікою, та з невідомими планами на майбутнє» [4].

Перший шлях вбачається йому таким, що має вирішити питання енергетичної безпеки, Чорноморського флоту, російської меншини, Криму тощо. Цікаво, що автор вважає збройний конфлікт малоймовірним, посилаючись на цивілізаційну спільність українського та російського суспільств.

Другий варіант С. Гантінгтон представляє як більш вірогідний, і саме його реалізацію ми могли бачити останніми роками: розкол України. «Нажаль, у роки незалежності України з Москви була занесена й підтримувалася певними українськими політичними силами відомого напрямку безглузда ідея протиставлення двох берегів Дніпра, Сходу і Заходу. Робилося все для того, щоб у суспільстві в цілому склалося стійке враження, ніби поза Західною Україною (так званою «Галичиною») – України не існує» [3, с. 309].

Насправді ж, питання про «поділ» України на Схід і Захід є явно штучним і вигаданим для підвищення напруги всередині суспільства, яке й так вбачає ворога всюди. Звісно ж, це все діло рук пропаганди країни, яка з нами межує. «Розкол, як його бачив Гантінгтон, мав би проходити по лінії розлому, і передбачати входження східної частини в склад Росії, а початком цього процесу має стати Крим» [4]. Проте, тут не врахований один момент: так звана «лінія розлому» рухається на схід так швидко, що вже впритул наблизилась до кордону. Таким чином, зараз усі спроби роз'єднати нас дають зворотній ефект.

Третій варіант автор назвав найбільш ймовірним: «Україна залишається «єдиною, розколотою та незалежною», вирішивши всі гострі питання «перехідного» періоду, тісно співпрацюватиме з Росією» [4]. Необхідно зазначити, що такий розвиток подій найбільш ймовірним здається для людини, яка не є ні українцем, ні росіянином, а отже тут не враховуються всі фактори та історичний контекст. Таким чином, на даний момент третій шлях виявляється найменш реальний. «Отже, послідовне просування європейських цінностей на схід, невпинно прогресуюча «європеїзація» електоральних симпатій, сьогоднішня ситуація на південному сході нашої держави стали ще одним свідченням помилковості висновків С. Гантінгтона про одвічну розколотість України через її нібито споконвічне входження до різних цивілізацій» [3, с. 310].

Як це не парадоксально, але війна в Україні на наших очах стирає цивілізаційну «лінію розлому», про яку писав С. Гантінгтон у

своїй книзі. І як би тяжко не було, народ України намагається об'єднуватись, долати цю «розколотість», щоб показати усім, що нас не так легко зламати!

Список використаних джерел

1. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – Simon & Schuster, 2011. – 368 p.
2. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіним: монографія. – Київ: Грані-Т, 2011. – 448 с.
3. Боярська О. А., Поплавський О. О. Цивілізаційна парадигма С. Хантингтона та сучасна лінія розлому України // Політологічний вісник. – 2015. – №. 79. – С. 301–311.
4. Дрогомирецький Б. Гантінгтон попереджав... // Українська правда. Липень 15, 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2014/07/15/7031876/>
5. Douthat R. Yes, There Is a Clash of Civilizations // New York Times. March 30, 2022. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/WORLD/nyt-v-ukrajini-trivaje-spravzhnij-konflikt-tsilizatsij.html>

Надобко Олеся, аспірантка,
Запорізький національний університет

Лепська Наталія, канд. політ. наук, доц.,
Запорізький національний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Геополітична ситуація у світі помітно змінилася за останні кілька років, але початок війни в Україні став точкою біфуркації нової геополітичної реальності планети.

Хоча продовжується протистояння таких великих геополітичних гравців як США, Європа, Росія, Китай, ця конкурентна експансіоністська боротьба перейшла в активну фазу, результатом якої стали реальні бойові дії в лімітрофній зоні, до якої входить Україна. Країни Балто-Чорномор'я відносяться до поясу римленду (згідно з геополітичною теорією Н. Спайкмена), тобто знаходяться у стиковій зоні, через що відчуваєть потужний геополітичний і геостратегічний вплив

з боку прилеглих більш сильних гравців. Дуже вигідне транзитне економіко-географічне положення Балто-Чорномор'я, де пролягають торгівельні шляхи між різними економічними центрами, завжди викликає геоекономічний інтерес у великих держав або блоків держав. Тому стикові зони зазвичай стають периферією геоекономічних регіонів та зонами напруження, буфером між ними.

Аналізуючи ситуацію, яка склалася на даний час в Україні, Росії, Балто-Чорноморському регіоні, країнах Європи, і зважаючи на основні геополітичні категорії, можна сказати, що війна в Україні була прогнозованою задовго до її початку, хоча переважна більшість експертів до останнього заперечували можливість активних воєнних дій на території цивілізованого європейського континенту.

Після розпаду Радянського Союзу незалежна Україна тривалий час (більше 30 років) вибудовувала власний ендемічний простір. Кордони нашої країни, що були зафіксовані на 1991 рік, були визнані світовою спільнотою, а сама держава, як новостворена незалежна країна, докладала чимало зусиль до набуття реальної суб'єктності у міжнародних політичних та економічних процесах. До речі, навіть у складі СРСР наша держава неодноразово відзначалася своєю активною роллю у світовій політиці. Так, представники УРСР брали дієву участь у розробці Статуту ООН. Глава делегації УРСР на конференції у Сан-Франциско, міністр закордонних справ УРСР Д. Мануїльський головував у Першому комітеті, де були розроблені Преамбула та Глава 1 «Цілі та принципи» Статуту [1].

Зараз основною причиною порушення кордонів України, окупації частини її територій та військового вторгнення з боку РФ стали в першу чергу геополітичні інтереси Росії та її експансіоністська політика. Для неї східні та південні території України є стратегічно важливими з багатьох причин. Але два основних фактори, якими на даний час керується країна-агресор, є ресурсозабезпеченість регіону та сухопутний шлях до Криму і Придністров'я. Цим самим Росія відрізає Україну від виходу до моря та монополізує морську силу в регіоні, що включає торгівельні шляхи, воєнно-морський флот, природні ресурси (в першу чергу родовища нафти і газу на шельфі української частини Чорного моря).

Латвійський генерал часів Першої світової війни Петеріс Радзінш писав про східні регіони України та нашу державу: «Це найбагатші провінції колишньої (Російської) імперії – так звана чорноземна область. У цих межах Україна мала б величезні сільсько-господарські багатства (зерно, худобу, весь російський цукор) та природні багатства – найкраще вугілля та залізо, а також багату

промисловість, найкращі чорноморські порти (Одеса, Миколаїв, Херсон). Якщо ці території заберуть у Росії, потім вона залишається значно меншою, біднішою і в не вигідному географічному положенні: вона не має достатньо свого хліба і змушена ввозити його далеко з Сибіру, цукор доводиться купувати і ввозити, вугілля та залізо доводиться доставляти з далекого Уралу. Росія не мала б портів, крім Санкт-Петербурга, який закритий з усіх боків, порту Білого моря і Тихого океану, який відгороджується від японців. У такому разі Росія була б не великою державою, а за силою і багатством країною другого сорту. Населення Росії розкидане по великій території з поганими дорогами (крім центру), вся нація дуже бідна і більшість із них стоїть на значно нижчому рівні культури, ніж українці. Росія, втрачаючи Україну, втрачає половину своєї могутності і залишається азійською країною в повному розумінні цього слова. Україні нічого не потрібно від Росії і, будучи незалежною, вона почала б грати велику роль у всій європейській політиці. Росія без України, навпаки, втрачає всю свою роль у Європі» [2].

Як ми бачимо, за досить великий проміжок часу геополітична ситуація в регіоні (та внутрішньополітична ситуація в Росії) змінилися зовсім несуттєво. Якщо за часів Радянського союзу Москва мала змогу користуватися ресурсами України, то після розпаду СРСР вона повернулася на 100 років назад, і ці її потреби залишаються незадоволеними.

Ще однією з причин політичної нестабільності України, крім геополітичних інтересів Росії, стало недостатнє освоєння прикордонного простору східних територій. Слід зауважити, що розмір України є досить великим – серед європейських держав вона займає перше місце за площею, а східні та західні регіони знаходяться на достатній відстані від центру. Суміжні з Росією області не були достатньо освоєними культурно, економічно, політично, інформаційно. Неконтрольована присутність «руського міра» в цьому регіоні призвела спочатку до анексії Криму та окупації частини Донецької та Луганської областей Російською Федерацією, і тепер вже дійшла до повномасштабної війни. Україні необхідно звернути увагу також і на західні області, особливо Закарпаття, яке схильне до впливу Угорщини. Такі прецеденти, як видача угорських паспортів громадянам України, угорська мова в закладах освіти не повинні залишатися поза увагою нашої влади та громадянського суспільства.

Результатом відсутності геополітичної стратегії в Україні та російської агресії стала втрата контролю над кордонами нашої держави, а сталість та захищеність державного кордону будь-якої

країни – це основний фактор безпеки для неї. «Загрози геополітичній безпеці завжди виникають тоді, коли починається боротьба за контроль, приєднання, опанування геополітичного простору» [3].

В умовах глобалізації країни починають об'єднуватися за спільними цінностями у великі цивілізаційні конгломерати для задоволення основних потреб: безпекових, економічних, екологічних, культурних тощо. Позаблоковий статус України, не дивлячись на гарантії безпеки Будапештського меморандуму, також відіграв свою роль в геополітичній безпеці регіону. Оточена сусідами-членами НАТО, Україна залишилася без підтримки та обіцяних гарантій безпеки. Невизначена позиція країн Західної цивілізації по відношенню до нашої держави зумовлена багатовекторною політикою України та недостатнім розумінням її культурної та політичної позиції, яка відтепер стала чіткою, зрозумілою та відомою усьому світу.

Якби Україна залишила невизначеним геополітичний вектор розвитку, це б неминуче призвело до тотальної російської експансії. Як наголошує Кривицька О., «залучення України до російського цивілізаційного геополітичного проекту ХХІ ст. передбачає недопущення самоідентифікації української нації, її розвитку, а отже, переформування моделі розвитку української держави в малоросійську – протекторат Росії:

- надання російській мові в Україні державного статусу;
- захоплення інформаційного та культурного простору України і забезпечення домінування в ньому російських інформаційних і культурних продуктів;
- недопущення відродження історичної пам'яті української нації та дискредитацію її національних символів;
- реінтеграцію східних і південних регіонів України в російський інформаційний і культурний простір та створення на їхній базі альтернативної українському суспільству малоросійської спільноти;
- зміцнення в Україні маріонеткового проросійського уряду та інкорпорацію політичної еліти України в російські інтереси;
- створення в Україні мережі експертних політологічних та інформаційних центрів, спроможних просувати в українському суспільстві ідеї державної ідеології та політики Росії» [4].

Така ситуація призвела б до знищення України як нації та розвалу країни.

Отже, головним завданням Української держави в геополітичному стратегічному плануванні для збереження своєї самобутності

зараз є відвоювання свого ендемічного простору, зміцнення та захист кордонів, політика, спрямована на творення та єднання української нації, вступ до НАТО або формування нового регіонального оборонного союзу, який би став лінією розмежування між Росією та Європою – двома різними цивілізаційними просторами.

Список використаних джерел

1. Україна – фундатор ООН. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/93.htm> (дата звернення: 20.10.2022).

2. Radziņš, P. baltijas valstis un ukaina. latvijas kareivis (1920.). Historia. URL: <https://www.historia.lv/raksts/radzins-p-baltijas-valstis-un-ukaina-latvijas-kareivis-1920> (date of access: 21.10.2022).

3. Поняття геополітичної безпеки. URL: https://pidru4niki.com/15931106/politologiya/ponyattya_geopolitichnoyi_bezpeki#82 (дата звернення: 23.10.2022).

4. Кривицька О. Геополітична дилема України як визначальний фактор її історичного майбутнього. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/kryvytska_geopolitychna.pdf (дата звернення: 23.10.2022).

Обмок Інна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Боровська Людмила, канд. філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ У СВІТЛІ НОВИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Термін «геополітика» складається з двох грецьких слів: гео – земля, politikos – все, що пов'язане з місцем. Традиційно геополітику розглядають як науку про вплив географічного простору держав на їхні політичні цілі й інтереси. У сучасних же дослідженнях геополітика трактується значно ширше – як наука про зв'язок і взаємодію географічного простору і людини. В літературних джерелах та інтернет ресурсах зустрічаються різні визначення цієї науки та погляди на її сутність. Проаналізувавши частину з них,

можна зробити висновок, що геополітика – це не лише наука, а й мистецтво, «географічний розум», цілеспрямована діяльність держави, що здійснює контроль над певною територією з метою реалізації життєво важливих інтересів.

Основний об'єкт дослідження геополітики – геополітична структура світу, представлена безліччю територіальних моделей. Основна задача геополітики – дослідження механізмів та способів контролю над територією. Історичне ядро геополітики – географія, що має на меті аналіз прямих і зворотних зв'язків між властивостями території й балансом світових полів. Методологічне ядро геополітики – «моделювання» на світовому, регіональному чи локальному рівні проблем територій, міждержавних суперечок, конфліктів тощо. У наукових колах геополітика вирішує географічні, історичні та соціологічні питання. При цьому розглядаються політичне, економічне і стратегічне значення географії у залежності від місця розташування, розміру, функції та взаємовідносин місцевостей і ресурсів. Один з провідних американських геополітиків, Збігнєв Бжезинський, зазначав, що геополітика є теорією позиційної гри на «світовій шахівниці».

Територія України завжди знаходилася у центрі геополітичних подій світу. Постійний інтерес до українських земель змушував кращих представників українського народу займатися розробкою геополітичних концепцій. Однією зі спроб таких розробок був творчий процес на початку ХХ століття, у якому брали участь М. Грушевський, В. Липинський, С. Рудницький, Ю. Липа та інші активні громадські діячі. Але їхні зусилля були марними, оскільки офіційна радянська ідеологія трактувала геополітику однобічно, вважала її «буржуазною, реакційною концепцією».

З початку ХХІ століття Україна перебуває на геополітичній осі, полюсами якої є Європейський Союз і Російська Федерація. Гострим моментом, що мав призвести до кардинальних змін, був 2004 рік, коли Україна виявила бажання інтегруватися до ЄС, водночас з іншого боку посилювалися спроби Росії реалізувати свій проект євразійської інтеграції.

Не викликає сумніви, що це був один із тих найскладніших періодів в історії України, коли геополітика держави зазнавала краху через суперечності між владою та народом стосовно обрання подальшого вектору інтеграції України. В такому непорозумінні між правлячою верхівкою та громадянами здійснювати контроль над державою безумовно складно.

Окрім внутрішніх проблем, Україна мала ще й великі зовнішні виклики, так як опинилася на перетині інтересів Заходу і Сходу і

зазнала з обох сторін активного тиску. Російська Федерація прагнула встановити контроль над Україною, щоб стати великою світовою державою, а США, НАТО та ЄС прагнули не допустити реалізації таких планів, адже бачили загрози з боку Росії, як для України, так і для всієї Європи.

За такої ситуації на світовій арені, де Україна опинилася у епіцентрі подій, створювалися умови для розколу нашої країни та поставала загроза втрати її державності. З огляду на це, слід зазначити, що геополітичне становище України на початку XXI століття змусило її виробляти у зовнішній політиці нові правила відносин. Необхідність відстояти незалежність країни та зберегти її цілісність зумовило гостру потребу в геополітичних дослідженнях із залученням сучасних теоретико-методологічних засад геополітики. Враховуючи особливості сучасної міжнародної системи та геополітичне положення України, вони сприяли б реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої та внутрішньої політики нашої держави.

Безсумнівно, Україна мала всі об'єктивні умови для того, щоб зайняти гідне місце у світі, та, на жаль, їй не вдалося реалізувати свій потужний потенціал. Різке загострення ситуації відбулося з початком повномасштабної війни Росії проти України.

Наша країна не агресивна, ніколи ні на кого не напала, а змушена була безперервно захищатися. Це справило особливий вплив як на формування національного характеру, так і української політичної думки, яка ґрунтувалася на принципах толерантності та миролюбства. Проте зараз, у 2022 році, Україна опинилася в центрі великої геополітичної гри, зовнішнім проявом якої є повномасштабне вторгнення Російської Федерації. Під час цієї війни Україна отримала реальну міжнародну суб'єктність: завдяки героїчним діям ЗСУ та активній дипломатії вона перетворилася із об'єкту на суб'єкт міжнародної політики. Шляхом великих втрат та руйнацій Україна спромоглася задовольнити інтерес щодо отримання гідного місця на світовій арені.

Тепер основний геополітичний інтерес України полягає у безумовній перемозі в російсько-українській війні та у відновленні територіальної цілісності країни, включно з Кримом та Донбасом.

В умовах нової геополітичної ситуації Україна зберігає можливість для реалізації своїх геополітичних інтересів на основі далекоглядної політики. Тепер в пріоритетах на подальший розвиток держави лежить питання про відновлення економіки та інфраструктури країни.

Наша держава отримує масштабну підтримку від всього світу. Але, співпраця з партнерами не відмінює необхідності чіткого усвідомлення відмінності наших геополітичних інтересів від інтересів інших країн. Прикладом такої плідної співпраці зі стратегічними партнерами можуть слугувати теперішні відносини України з Польщею, в яких дійсно помітне задоволення інтересів як України, так і Польщі, адже мета чітко сформульована і спрямована на досягнення довгострокових і важливих для обох країн цілей.

В українському суспільстві сформувалися свій національний характер, який віддзеркалюється в суспільній психології, в формах суспільної свідомості й культури. Вони й постають сьогодні реальними підвалинами подальшого розвитку, який зі свого боку має великий вплив на вдосконалення якісних характеристик українського суспільства, його державності та культури.

Сучасне міжнародне становище змушує й Україну виробляти в зовнішній політиці правила поведінки, які будуть відповідати ситуації в світі й у той же час відповідатимуть її власним геополітичним інтересам.

Варто зауважити, що геополітика відіграє надзвичайно важливу роль у важкій справі державотворення. І тому нині як одна з першочергових потреб постає формування власної активної геополітичної стратегії. Це сприятиме завоюванню й закріпленню стійкого міжнародного авторитету нашої держави, її впливу на міжнародні події.

Список використаних джерел

1. Кудряченко А. І. Геополітика: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – Київ: МАУП, 2004. – 296 с. – Бібліогр.: с. 286 – 290.

Пчеловська Анна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Ліпін Микола, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕОПОЛІТИЧНА СУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

«А ви думали, що Україна так просто ...
Вона загартована найвищим гартом.
В умовах сучасного світу їй немає ціни».

Ліна Костенко

Україна розташована на перетині трьох геополітичних формувань: Євразійського, Євроатлантичного та Ісламського. Таке розміщення країни зумовлює ряд як позитивних, так і негативних наслідків для її геополітичних перспектив, можливостей та інтересів. [1]

Перш за все, варто зазначити, що як у глобальному вимірі, так і у вимірі найближчого оточення Україна була і є надзвичайно перспективною державою із великим потенціалом. Саме тому у всі періоди своєї історії вона поставала територією, за сферу впливу на яку боролися наймогутніші державні утворення світу. Одним з негативних наслідків тривалого перебування у складі Російської імперії, а згодом – у СРСР стала відсутність геополітичної суб'єктності нашої країни. Європейські держави довгий час не сприймали Україну як рівного учасника геополітичного простору, і, мабуть, буде неправильним сказати, що на даний момент ця позиція кардинально змінилась.

Протягом усього свого існування український народ прагнув створення самостійної незалежної держави, налагодження мирного життя і співпраці із сусідніми країнами. Незважаючи на це, коли йому все ж таки вдалося досягнути своєї мети у 1991 році, Україна не дістала повного визнання рівноправ'я поміж країн Європи. Великою мірою на це знову-таки вплинула Росія. Її політика проникнення в економічні та політичні сфери нашої держави, постійне бажання корегувати її інтереси, або, точніше кажучи, тотально контролювати їх, тривало навіть після розпаду СРСР і формувало образ України як частини її геополітичних інтересів, ба навіть її «окраїни».

Проте нині Україна становить собою незалежну, суверенну, демократичну країну, що, звичайно, значним чином впливає на геополітичну ситуацію у Європі, роблячи її більш стабільною та збалансованою. Водночас для неї самої утвердження суверенітету має негативні наслідки. Адже в світі продовжує домінувати думка, що Україна швидше є «буферною зоною» між «могутньою» Росією та країнами Європи, аніж рівноправним членом міжнародних політико-економічних відносин. Простіше кажучи, нині Україна сприймається як бар'єр, що захищає демократичну Європу від «наддержави» з авторитарним режимом.

З нашої точки зору, дана позиція світових країн-лідерів щодо України є хибною та несправедливою. Адже Україна з її неймовірно сприятливим географічним положенням, багатими природними ресурсами, висококваліфікованою, освіченою робочою силою, історичними передумовами має абсолютно всі шанси стати успішною, передовою європейською країною, що буде здатна конкурувати із нинішніми європейськими «лідерами» у більшості галузей економіки.

Найактивнішим рушієм прогресивного поступу будь-якої країни є її народ. На нашу думку, в цьому питанні Україна має ряд переваг, адже її найбільший потенціал прихований саме у людях: у наших працьовитих, стійких до будь-яких обставин, мужніх, суспільно активних і соціально відповідальних людях, патріотах, які щиро горять любов'ю до власної держави.

Нині ж Україна проживає один із найскладніших етапів своєї історії. Повномасштабна війна, яка триває вже вісім місяців, і реакція світу на ці події наштотують на думку, що у геополітичній світовій системі відбувається перерозподіл сфер впливу між найсильнішими країнами світу, а також тотальна боротьба за природні ресурси. На превеликий жаль, це відбувається на території України, в результаті чого наша держава втрачає найцінніше – людський ресурс. Відомий ізраїльський історик та письменник Юваль Ной Харарі так висловився про нинішню ситуацію: «Я вважаю, що це не просто регіональна чи локальна війна. Україна зараз перебуває на передньому краї боротьби за свободу в усьому світі. І те, що відбувається в Україні, матиме величезний вплив на весь світ. Ось один спосіб подивитися на це. Глобальний порядок, який будувався поколіннями, і який створив найбільш мирну та процвітаючу еру в історії людства, зараз перебуває у небезпеці» [2].

Саме тому реакція світової спільноти на події в Україні вражає і дивує. Так, нам надають гуманітарну допомогу, але при цьому не закривають небо. Так, нам надають зброю, але одночасно виставляють

обмеження щодо її використання. Так, на Росію накладають санкції, але це не міжнародна ізоляція країни-агресора. Світові лідери наразі мають зробити висновки і задуматися над створенням дієвої стратегії розвитку глобальної системи безпеки. Неприпустимо, щоб у XXI ст. у міжнародних відносинах діяв «закон джунглів», який перекреслює будь-які гуманістичні надбання попередніх поколінь.

Впевнені, що слова Ф. Фукуями щодо України як «ключової держави в сучасній геополітиці та для майбутнього демократії у всьому світі» [3] стануть пророчими, бо ми маємо всі передумови рухатися демократичним шляхом інтеграції у світовий політичний простір, керуючись не амбіційними прагненнями, а здоровим глуздом, досвідом та усвідомленням того, яку високу ціну сплачуємо зараз за майбутнє своє і усього світу.

Після завершення російсько-української війни світ повинен радикально й остаточно переосмислити роль України у планетарному геополітичному просторі. Гадаємо, це відбувається вже зараз, адже, здається, у перші дні повномасштабного вторгнення Росії ніхто не вірив у те, що наша країна не скориться перед ворогом. Ніхто, окрім нас самих. Україна постала прикладом надзвичайної мужності та незламності духу для всього світу. Вона довела, що необов'язково бути у складі «Великої сімки» або «Великої двадцятки», щоб практично самотужки відбити наступ «2-ї армії світу». Попри 31 рік незалежності України, лише під час жорсткого протистояння окупантам світ усвідомив її як важливу фігуру на політичній шахівниці. Наша держава стала символом боротьби за свободу для всього цивілізованого світу.

Список використаних джерел

1. Місце та роль України в сучасному геополітичному просторі [Електронний ресурс]. – URL: <https://buklib.net/books/29096/>

2. «Ця війна почалася як фантазія в голові однієї особи». Письменник та історик Юваль Ной Харарі провів зустріч з українськими студентами [Електронний ресурс]. – URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/yuval-noy-harari-pro-svit-pislya-viyni-v-ukrajini-novini-ukrajini-50244718.html>

3. Фукуяма Ф. Україна є ключовою державою в сучасній геополітиці [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3122406-ukraina-e-klucovou-derzavou-v-sucasnij-geopolitici-fukuama-na-bezpekovomu-forumi.html>

Руденко Анна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кравченко Алла, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Станом на 2022 рік Україна переживає вкрай важкі часи – це війна. Будь-яке терористичне повномасштабне вторгнення впливає та уражає безліч необхідних для повноцінного функціонування сфер життєдіяльності суспільства. Для влади, як рушія роботи механізму, основною ціллю, звісно після обороноздатності країни, є забезпечення суспільної стабільності, що є одним із найбільш важливих пріоритетів держави та метою державного управління, зважаючи на геополітичні амбіції та інтеграційні прагнення України.

Варто почати з того, що геополітика – це концептуальний погляд на політику держави чи групи держав, що базується на обґрунтуванні їх зовнішньо- та внутрішньополітичних дій, стану та еволюції економічної, політичної і соціальної систем суспільства, впливом географічних факторів. Слід зазначити, що будь-яке державне врегулювання передбачає вплив на систему та об'єкт в цілому, у нашому випадку це і є – держава. Згідно усіх світових тенденцій сьогодення всі сфери розвитку підпадають під вплив зовнішніх та внутрішніх чинників в межах забезпечення суспільної стабільності, що мають бути спрямовані на їх задовільнення. Усвідомлення Україною особистих інтересів є невіддільним від того, яку модель вона програмує в світі, та який зворотній зв'язок отримує в підсумку. Для того щоб визначити геополітичні інтереси країни треба врахувати не тільки системи глобальних інтересів багатьох країн, а й їх пріоритетність розкладу сил – політичних, ідеологічних, військових та економічних. За географічним положенням Україна розташована в Південно-Східній частині Європи. Ця зона перетинає три гігантські геополітичні масиви, а саме: Ісламський, Євроатлантичний та Євразійський. В цьому є як певна унікальність, так і проблематика. [1, с.240] Але слід відзначити, що саме таке розташування відіграє вагомий роль у становленні України як держави на сучасній політичній арені. Будь-яка держава існує за рахунок просторового та часового вимірів. Яскраво-характерною їх рисою є життєвий простір та життєвий шлях. Зазначені вище поняття є вагомими на етапі формування національних інтересів, проектування певного самовизначення та аналіз минулого та майбутнього. Україна – не є

виключенням. Вона розташована в помірному поясі Північної півкулі, як і більшість наймогутніших країн світу: США, країни Західної Європи (Франція, Нідерланди, Швейцарія) Японія. Її положення сприяє віднесенню до країн «Заможної Півночі» та «Золотого мільярду». Європейська держава, що має потужні транспортні зв'язки з більшістю країн Європи – тож ці фактори, безумовно слугують привілеями для країни, як суб'єкта на світовій арені. Звісно виділяється ряд недоліків, які дуже негативно впливають на державо-творчий процес, сьогодні ми досить чітко відчуваємо їх на собі. Перше, що можна виділити це те, що Причорноморський (АР Крим) і східний регіони України входять у так звану «дугу нестабільності» збройних конфліктів і «локальних війн», переважно за участі держави-агресора Росії (колишня Югославія, Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія, Карабах, Чечня). Поблизу кордонів розташовані невизнані держави, передусім Придністровська Молдавська Республіка. Також не аби яким впливовим чинником є те, що вихід до вод Світового океану можливий лише через протоки. [3] Це викликає ряд складнощів в торгівельно-логістичному та економічному процесі України. Загострення відносин Росії з Україною мають глибоке коріння, зокрема через проєвропейський цивілізаційний вибір українців. 24 лютого у 2022 році зі сторони терористичної держави відбулося повномасштабне вторгнення, що стало безпрецедентним порушенням суверенітету та територіальної цілісності за усіма міжнародними правовими нормами. На часі цей конфлікт несе за собою безліч наслідків [1, с. 378].

Шлях до самовизначення геополітичних інтересів та інтересів нації загалом в часи сучасності завжди відбувається на двох основних рівнях – це субрегіональний та глобальний.

Якщо говорити про глобальний рівень, то там ситуація дещо погіршилась через те, що на початку свого існування як незалежна держава, вона позбулась ядерної зброї, тим самим значно скоротила свій військовий потенціал без будь-якої компенсації в підсумку з боку економічного розвитку. Це сталося після підписання Положення про без'ядерний статус зафіксованого в Декларації про державний суверенітет України, який ухвалила Верховна Рада тоді ще УРСР 16 липня 1990 року. В наслідку стан України став під певним тиском з боку мастодонтів світового геополітичного простору: США, Європейської спільноти, різноманітних фінансових систем та Росії. Через це зменшуються показники України як суб'єкта, тож і можливості певного опору та противаги іншим країнам зменшуються. Але навіть враховуючи її певну ослабленість, є шляхи збереження її геополітичного статусу. Серед них виокремлюють: модернізацію свого

економічного потенціалу, з боку його структури, масштабна цілеспрямована експансія в Південно-Східному напрямку, європейська інтеграція, а також посилення своїх міжнародних зв'язків з іншими прогресивнішими країнами, зокрема із США, та розрив усіх шляхів із сусідньою Росією]. Однак, як вказано, російська агресія вивела інфляційні негаразди окремих країн чи регіонів на глобальний рівень, і з початку 2022р. інфляційні процеси прискорились у всьому світі, а в деяких економіках ЄС, які переважно були взірцями стабільності, прискорення інфляції досягало рекордних рівнів. [2, с.102]

Якщо говорити про субрегіональний рівень, то Україна є зовсім не маленькою країною як за розміром, так і за чисельністю. Її площа сягає 603 700 км², а кількість населення близько 43 мільйонів осіб. Потенціал цієї держави досить великий. Першою, та однією з найважливіших переваг, є географічно-територіальне положення. Наступною перевагою можна виділити те, що Україна є спадкоємицею певної кількості функцій СРСР в Центральній та Південно-Східній Європі, відповідно відіграє значну роль в організації та контролі світової системи порядку. Для неї вкрай важливим є процес залагодження так званої сутички на Балканах, в Придністров'ї та Кавказькому регіоні, та формування прогресивної та стрімкої моделі партнерства із партнерами-сусідами Польщею та Туреччиною [2, с.102].

Через те, що АР Крим у 2014 році стала тимчасово окупованою територією Україна втратила свій контроль над Чорноморським флотом, що негативно вплинуло на ряд сфер геополітичної системи держави, її вплив на ринок в Балканському регіоні значно послабився. [2, с.103] Можна визначити, що якщо Україна й надалі рухатиметься в такому ж напрямку на субрегіональному рівні, то це може призвести до того, що вона буде відчувати лише певний тиск та можливості втручання з боку інших регіональних сил.

Безумовно, однією з прерогатив серед геополітичних інтересів сучасної України є стабілізація державного бюджету, а саме створення максимально продуктивної та ефективної системи управління державними фінансами, спрямованої на забезпечення стійкого економічного зростання й гарантованого виконання державою своїх соціальних зобов'язань. Також вона характеризується реформою міжбюджетних відносин й на міжнародному рівні також: підвищення якості послуг, що надаються за рахунок місцевих бюджетів; підвищення частки інвестиційних видатків на місцях та інше. Щодо сфери соціального розвитку увага акцентується на підвищенні стандартів життя, що передбачає й реформу медичного обслуговування (поліпшення здоров'я населення, забезпечення рівного й справедливого доступу всіх членів суспільства до медичних послуг високої якості),

реформу системи страхування пенсійного шару населення (посилення соціального захисту осіб, які втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їх життя в результаті стійкого розвитку пенсійної системи), реформу системи освіти (підвищення конкурентоспроможності української освіти, інтеграція системи української освіти в єдиний європейський освітній простір), до речі, яскравим прикладом її впровадження є Нова Українська Школа. Реформу системи соціальної підтримки (підвищення охоплення соціальною підтримкою незаможних верств населення при раціональному використанні бюджетних коштів. У сфері сприяння розвитку промисловості, бізнесу та інвестиційної діяльності передбачається дерегуляція і розвиток підприємництва (поліпшення бізнес-клімату й створення сприятливих умов для надходження інвестицій і забезпечення прискореного економічного зростання), приватизація та управління державною власністю (досягнення оптимальної частки держвласності в економіці шляхом приватизації й забезпечення ефективного управління цією держвласністю), розвиток науково-технічної та інноваційної сфер (активізація інноваційних процесів в економіці, повноцінне використання потенціалу науки в процесі технологічної модернізації економіки). У сфері модернізації інфраструктури та базових секторів наголос зроблено на реформах електроенергетики. Особливо під час воєнного стану всі вище перераховані реформи є як ніколи актуальні. [3, с.105]

Однією із сприятливих інтересів України є її інтеграція в ЄС є стратегічна відкритість обох партнерів. І Україна, і ЄС формують стратегії свого розвитку. До речі, 28 лютого 2022 року незабаром після початку вторгнення Росії Україна подала заявку на членство в ЄС. Актуальними завданнями України у контексті більш ефективного реалізації декларованого курсу прискорення європейської інтеграції слід вважати: формування субрегіональних систем співробітництва; участь у спільних проектах стратегічного характеру; гармонізація відносин із партнерами, які мають відмінні (а часто і протилежні) позиції у міжнародних справах, насамперед – із США та Об'єднаною Європою. [1, с.399]

Якщо Україна у своїй зовнішній та внутрішній політиці буде спиратися на подібні цілі та пріоритети, то забезпечення суспільної стабільності набуде якісно іншого характеру, оскільки стане можливим врахування тенденцій розвитку світового співтовариства, а саме зменшення негативного впливу на процеси внутрішнього розвитку країни та суспільства глобалізації та інтеграції.

Таким чином, головною метою державного управління на сучасному етапі повинно стати забезпечення суспільної стабільності,

що конкретизується в наступних пріоритетних завданнях: забезпечення реалізації всіх необхідних умов для політичного, соціального та економічного розвитку суспільства й держави на всіх її рівнях; модернізація політичної системи; переорієнтація економіки на нові прогресивні шляхи розвитку; врахування правових засад і механізмів реалізації соціальної держави; розуміння культури як одного з найважливіших компонентів стійкого розвитку, поєднаного з соціальною політикою держави; створення умов для розвитку й відтворення творчого потенціалу культури; зменшення патерналізму та західно-орієнтованих моделей розвитку сфери культури та суспільної думки; обґрунтування та затвердження найвищих цінностей та повного суверенітету держави; дотримання та утвердження чітких конституційних прав і свобод, а також вичленовування функції ідеології національного та культурного відродження. Разом з тим, варто зазначити, що досягнення цих пріоритетів та цілей безпосередньо пов'язане з формуванням позитивного іміджу країни в світовому геополітичному просторі як демократичної країни з соціально орієнтованою ринковою економікою та незалежною зовнішньою політикою. [5, с.480].

Отже, якщо Україна дійсно продовжуватиме вести проєвропейську політику, чим вона наразі й займається, розвиватиметься та дбатиме як про внутрішню, так і зовнішню ситуацію, орієнтуватиметься на власні потреби та інтереси, то проєкцією її майбутнього буде піднесе її на дуже високий та гідний рівень у геополітичному просторі світу.

Список використаних джерел

1. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.3. – Ужгород: ЗакДУ, 2010. – с. 240, 378 с.
2. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / Наук. ред. В.Юрчишин. – Київ: Центр Разумкова, 2022. – 102 с.
3. А. О. Мішин. Геополітика // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. Т. 5. URL: <https://esu.com.ua/article-29144>
4. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.3. – Ужгород: ЗакДУ, 2010. – 378 с.
5. Географічна енциклопедія України : в 3-х томах / редкол.: О. М. Маринич (відпов. ред.) та ін. – Київ: «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1990. – 480 с.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ГЕОПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Природно, історично, економічно так склалося, що Україна перебуває на перехресті стратегічних інтересів великих держав. Події, що відбуваються в Україні, мають глибокий геополітичний сенс. В умовах постійної агресії з боку РФ Україна, яка не є членом жодного з альянсів безпеки, потребує гарантії безпеки від світового співтовариства. Аналіз останніх подій свідчить, що Україна остаточно визначилася та окреслила свою позицію щодо процесів загальноєвропейської інтеграції. Європейський вибір України є природним та цілком закономірним. Сучасна перспектива України (в геополітичному вимірі) як складової Європейської цивілізації – це перехрестя та рівномірний вплив різних її гілок, природний синтез їх духовних цінностей [1, с.19.]. Стратегічною метою України є входження до європейських та євроатлантичних організацій з пріоритетним вступом до Європейського Союзу [2, с.134]. Повернення України до західної цивілізації помітно вплине на всю геополітичну структуру світу. Орієнтація української держави на Захід, реальні кроки у напрямку європейської інтеграції призведуть до руйнування геополітичного простору, в якому російська федерація ще донедавна зберігала монопольні позиції. Американські та європейські дослідники неодмінно віддавали Україні роль геополітичного центру, наголошуючи на необхідності існування незалежної української держави як «якоря» непередбачуваної Росії, постійно наголошуючи, що російський націоналізм завжди вважав Україну продовженням самої Росії і це є вкрай небезпечним для незалежності України [3].

Британський політолог Джеймс Шерр вважав, що «незалежна і стабільна Україна відіграє важливу роль в системі європейської безпеки щодо відносно безболісної можливості для Заходу «нейтралізувати» Росію з метою усунення небезпеки для країн Центральної Європи [4]. Американський дослідник Збігнев Бжезінський прямо пов'язував неможливість відновлення Росією імперського статусу без повернення України – «без України Росія перестає бути євразійською імперією. Без України Росія все ще може змагатися за імперський статус, але тоді вона стала б загалом азійською імперською державою» [5, с.46]. Причому, якщо Москві вдасться повернути собі контроль над Україною «з її багатомільйонним населенням і значними ресурсами, а також виходом до Чорного моря, то Росія автоматично отримає всі можливі засоби для перетворення на

потужну імперську державу, що розкинеться на просторах Європи та Азії» [5, с.47]. Україна, на думку З. Бжезінського, може бути в Європі без Росії, тоді як Росія не може бути в Європі без України.

Російська воєнна агресія 2022 року докорінно змінила архітектуру світової та європейської безпеки. В умовах агресії з боку РФ Україна сама себе захищає за підтримки країн-партнерів. Для Європи та всього цивілізованого світу найважливішим пріоритетом зараз є допомога у забезпеченні стабільності та миру в Україні. Безпекові виклики суттєво позначилась на подальшій геополітичній стратегії України.

Українська геополітика має керуватися гнучкою тактикою, сильною політичною волею щодо реалізації стратегічної мети, цілеспрямованими й рішучими діями владних структур орієнтованими тільки на власні інтереси. В сучасній складній геополітичній ситуації Україна усвідомила сили й можливості багатомільйонної суверенної європейської держави та переглянула подальшу перспективу своїх зовнішньополітичних відносин.

Вільна, незалежна і демократична Україна – це не лише внутрішня справа українського народу, але й суттєва умова світового миру і безпеки народів, прогресу людської цивілізації [6, с.41].

Список використаних джерел

1. Шмаленко Ю. І. Перспективи інтеграції України до Нової Європи. *Бористен*, 2006, № 12 (186), С. 19-20.
2. Шмаленко Ю. І. Європейський вибір як ключовий геополітичний пріоритет України. *Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. Одеса: Астропринт*, 2007, № 30, С. 131-136.
3. Solana Javier. Stabilizing Ukraine. Mar 24, 2014. <https://www.project-syndicate.org/commentary/javier-solana-identities-three-issues-that-must-be-addressed-in-the-wake-of-russia-s-annexation-of-crimea?barrier=accesspaylog>
4. Sherr, J.. (2013). Hard diplomacy and soft coercion: Russia's influence abroad. 141 p.
5. Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів-Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 237с.
6. Шмаленко Ю.І. Геополітичні концепції українських вчених на початку ХХ ст. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Держава та армія. 2007. №584. С. 38-44.

Секція 2. СУСПІЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ

*Барановський Фелікс, д-р політ. наук, проф.,
Державний торговельно-економічний університет*

КОНФЛІКТ ЦІННОСТЕЙ ЯК ОДИН ІЗ ВИКЛИКІВ ОСНОВАМ СВІТОВОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО ТА ЛІБЕРАЛЬНОГО ПОРЯДКУ

Аналізуючи кризові явища в сучасному світі, ми можемо помітити характерну рису, яка присутня на різних рівнях, а саме конфлікт цінностей. Даний конфлікт має цивілізаційну основу. Різні цивілізації продукують різні норми і цінності. Так зване зіткнення цивілізацій відбувається не тільки на глобальному, але й на регіональному та навіть локальному рівнях. Наріжним каменем, що диференціює норми і цінності, є ставлення до концепції поваги, яка міцно пов'язана з концепцією толерантності. Проблема полягає у тому, що в одних культурах з повагою ставляться до традицій, які відрізняються, а у інших – ні. Такий дисбаланс веде до порушення в рамках ще одного надважливого концепту – справедливості.

Відчуття несправедливості є ключовою ознакою проблем з довірою. Криза довіри – це соціально агресивне середовище, що роз'їдає стосунки всередині самого суспільства та відносини між суспільством і владою. Спочатку суспільство знаходиться під шаром політичної апатії, де накопичується соціальна агресія, а потім він лопається у вигляді соціального вибуху.

Яким чином відновити довіру на різних рівнях? Треба, щоб так звані універсальні або загальнолюдські цінності, стали принципами та цінностями будь-якої спільноти, що поділяються усіма її членами.

Даний аспект передбачає наявність спільної та значущої мети для суб'єктів взаємодії. Спільна мета полягає в гарантуванні безпечного життєвого простору, що є однаково значущим для кожного члена спільноти. Це, в свою чергу, призведе до довіри на глобальному рівні в рамках світової спільноти, оскільки вона буде складатися зі всіх спільнот, у яких існуватимуть вищевказані спільні норми і цінності.

В сучасному світі дані норми і цінності уособлюють такі принципи як свобода, толерантність, права людини, здатність до компромісу та консенсусу, взаємоповага, примат громадянського суспільства над державою. Вони можуть бути гарантовані та впроваджені лише в рамках демократичного політичного режиму, за умов справжнього плюралізму, дотримання та поваги до закону, що підвищує рівень легітимності та довіри. Йдеться саме про раціональну політичну і правову легітимність, що виникає тільки в результаті визнання людьми тих раціональних та демократичних процедур, на основі яких діє політична система.

Щодо авторитарного або тоталітарного політичних режимів, то вони прагнуть за допомогою використання адміністративного ресурсу державної влади та підконтрольних ЗМІ сформувати власну легітимність шляхом підміни політичної і правової легітимності, заснованої на довірі, юридичною легальністю, інституційно оформлюючи своє панування на законодавчому рівні, а також за рахунок маніпулювання масовою свідомістю, змушуючи громадян відтворювати позитивні оцінки діяльності режиму.

Дані режими, лише прикидаючись плюралістичними, міцно тримають владу. Їхні лідери використовують напрочуд демократичний стиль мови для підтримки цього фасаду плюралізму.

При цьому за допомогою агітаційно-пропагандистських методів робиться наголос на легітимності харизматичного типу, яка заснована на підміні справжньої довіри до влади, сліпою вірою в непогрішність і видатні якості лідера, що повністю виключає можливість критичного і об'єктивного сприйняття стилю, методів і результатів правління. Дійсно, таку сліпу віру навряд чи можна назвати справжньою легітимністю, оскільки громадяни не володіють достовірною інформацією про реальні процеси і реальну ситуацію у всіх сферах життя суспільства і держави, і, таким чином, не можуть сформувати власну думку, власне ставлення до подій та адекватно оцінити дії влади.

Коли авторитарним режимам необхідно виправдати своє право на правління вони скорочують дискурс на певному рівні. У ньому все більше згадуються націоналістичні чи релігійні теми і значно менше такі універсальні цінності як економічна ефективність, добробут, справедливість, а такі принципи як плюралізм та права людини можуть не згадуватися взагалі.

Дуже часто так зване схвалення дій авторитарних лідерів спирається на згоду під загрозою насилля, коли люди підтримують владу, побоюючись погроз з її боку, а також чекаючи від неї певних

соціальних пілг. Все це супроводжується політичною апатією в поєднанні з байдужістю до загальноприйнятого формату правління. Тобто йдеться про класичний приклад існування підданського типу політичної культури.

Фейковість такої псевдо-довіри підтверджується при падінні авторитарних режимів, коли у тій самій більшості, що знаходилася у авангарді підтримки, при краху зомбувальної пропаганди раптом полуда спадає з очей і вона опиняється у перших рядах гнобителів та обвинувачів попереднього режиму.

Дана псевдо-довіра переноситься даними державами з внутрішніх рамок на міжнародний рівень, де виникає ілюзія довіри між авторитарними країнами, відносини між якими можуть бути зруйновані у будь-який момент. Це підтверджується тим беззаперечним фактом, що всі збройні конфлікти, котрі існують у сучасному світі відбуваються по-перше, усередині авторитарних та тоталітарних держав, що, у певних випадках, може призводити до їх розпаду, по-друге, між самими авторитарними та/або тоталітарними державами, по-третє, між авторитарними та/або тоталітарними державами з одного боку і демократичними державами – з іншого.

На противагу цьому, сучасні держави з демократичним політичним режимом завжди вирішують власні суперечки цивілізованим способом, ніколи не вступаючи у збройні конфлікти. Тобто, іншими словами, сучасні демократії ніколи не воюють між собою.

Чим більше демократії, тим менше конфліктів. Ймовірність збройних конфліктів на глобальному рівні зворотно пропорційна кількості демократій. Наявність високого ступеня довіри на всіх рівнях, що були описані вище, демонструє відкриті і дружні відносини між державами.

Сьогодні найбільш яскравим прикладом цього є принципи функціонування Європейського Союзу, які могли би слугувати моделлю глобального співіснування сучасних держав. ЄС є найуспішнішим міжнародним проектом з об'єднання розвинених демократичних країн, а колективна ідентичність Європейського Союзу в її інституційному розумінні відповідає визначенню співтовариства європейських держав ліберальної демократії, що унеможливорює існування конфлікту цінностей. При цьому ідеологічним орієнтиром ЄС є основоположні політичні цінності, на яких ґрунтується легітимність влади в державах-членах: права та свободи людини й заснований на них суспільний плюралізм, правова держава, демократія, приватна власність і ринкова економіка.

Отже, яким чином, на нашу думку, можна мінімізувати конфлікт цінностей, який одночасно є підґрунтям міжнародних конфліктів?

По-перше, необхідно сприяти демократизації (впровадженню демократії у глобальному масштабі) та збільшенню кількості держав з демократичним політичним режимом.

По-друге, передові демократії повинні прокинутися від летаргічного сну і відновити свій голос у глобальному масштабі, щоб боротися з авторитарним відкочуванням та безкарністю. У відповідь на дії авторитарних країн щодо розповсюдження фейків та сприяння зростанню популізму у середині демократичних держав останнім необхідно зосередитися на більш активних зусиллях із протидії дезінформації і ще більшому сприянні вільним і неупередженим засобам масової інформації.

По-третє, демократичні держави повинні боротися за дотримання норм міжнародного права та підсилювати вплив міжнародних інституцій. Є необхідним всіляке сприяння з боку демократичних держав у консолідації демократії перехідних або лімітрофних країн, активна допомога їхньому долученню до альянсу сталих демократій. Не можна нехтувати інтересами демократії в цілому, демократичного транзиту і окремих молодих демократій в угоду поточним тимчасовим економічним вигодам та фальшивим альянсам з авторитарними країнами, оскільки це може привести до непередбачуваних наслідків. Цього не можна допустити у жодному разі.

Білобжицька Тетяна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Литвин Наталя, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ВІРТУАЛЬНОГО БУТТЯ

За декілька останніх десятиліть наш культурний простір зазнав тотальних змін. І це, насамперед, пов'язано з виникненням технопростору та віртуалізації. Нові технології дозволяють людині покинути «дім Буття», як висловився б Гайдеггер, та поринути у світ нереального та простого, у світ віртуального спілкування та буття. І який би цей світ не був привабливий, але інформатизація та

глобалізація змінює свідомість людини. Усе більш гостро постає одна з найбільших проблем сучасного соціуму – проблема Інтернет-залежності та несприйняття реального світу.

Поняття віртуальної реальності має давнє коріння, що бере початок ще з античних часів. Існують різні версії щодо походження терміну. Буддійський філософ Пантанджалі (II ст. до н.е.) застосував санскритське дієслово «*vr̥tti*» для визначення безперешкодної актуалізації психологічного акту. [4, с. 11].

В античній філософії віртуальне вважалося ознакою буття. Це поняття тлумачили Платон та Арістотель, хоча з різних позицій сприйняття. Платон позначав реальність синонімічними «уявний, можливий, імовірний» [6, с.195]. Його вчення має явне протиставлення «світу речей» світ вічного, а «світу ідей» – світ реального і ідеального [7, с. 355]. Арістотель мав антиподну позицію і тлумачив віртуальне буття як світ «можливого» і «дійсного» [2, с. 33].

Середньовічні філософи та філософи епохи Відродження теж використовували дане поняття. І тут вже відбулося поєднання античних моделей пояснення віртуальної реальності. «*Virtus*» означає диво, ангельську істоту, воїнство чи ліки, тобто все те, що невід’ємно пов’язане з Богом [2, с. 33].

У Новий час виникає моністична картина світу, де божественна реальність виключена, а все належить природній реальності, яка діє за законами природи, але при цьому ще залишається схоластична ідея сили, енергії. Над тлумаченням «віртуальності» у цей період працювали Г. Лейбніц, І. Кант, Г. Гегель. Г. Лейбніц надає віртуальному значення неусвідомленого вмісту в розумній душі, а Г. Гегель визначає віртуальне як щось середнє між «належним мені» і «чужим» [2, с. 31]. І. Кант у XVIII ст визнає віртуальну присутність у тілесному світі нематеріальних речей опосередковано. Він ставить питання щодо того, чи бачимо ми простір і якщо бачимо, то як саме. За його вченням простір це:

- форма чуттєвості самого суб’єкта пізнання;
- суб’єктивність і ми не знаємо, як виглядає дійсний світ;
- наша форма пізнання;

Іммануїль Кант доводить, що всі ознаки простору притаманні часу і усьому, з чим має справу людина, тобто віртуальне все, що ми бачимо, це лише наш власний «псевдосвіт» [2, с. 33].

У XX ст у філософському дискурсі з’являється поняття «реальності», а ідея віртуальності продовжує розвиватися як ідея наявності особливого, проміжного стану чогось.

Сьогодні ж термін «віртуальне» став інтерпретуватися як уявне. Звідси виникає нова опозиція: віртуальне – реальне. Ідея віртуальності поширюється в трьох смислах:

- віртуальність, що властива неживим об'єктам, створених природою;
- віртуальність, що властива неживим об'єктам, створених людиною;
- віртуальність, що властива самій людині як форма особливого стану психіки; [3].

М. Носов досліджував поняття віртуальної реальності. На його думку віртуальна реальність – це реальність, що не залежить від своєї природи (фізичної, психологічної, технічної, тощо), а має характерні ознаки. До таких ознак можна належать:

- породженість, тобто реальність продукується через певну активність будь-якої реальності;
- актуальність, тобто реальність існує тільки «тут і тепер», лише поки відбувається процес породження віртуальних об'єктів;
- автономність, тобто віртуальна реальність має свій час, простір, а також свої закони існування;
- інтерактивність. Віртуальна реальність може взаємодіяти з усіма іншими реальностями, як цілком, так і опосередковано [1, с. 22].

За твердженням М. Носова формування віртуальної реальності спричинило появу нового терміну – віртуалістика. Це не наукова дисципліна, а певний підхід до вивчення віртуальної реальності, що включає в себе наукові та практичні знання. Цей підхід ґрунтується на визнанні поліонтичності віртуальної реальності [1, с. 22].

Нове життя поняття поняттю «віртуальний» дає результат технологічних інновацій, засобами ілюзії та імітації допомагають людині отримати відчуття «псевдореальності». Варто зазначити, що віртуальна реальність так чи інакше обов'язково передбачає залучення людини. Власне, це і є основна відмінність від «комп'ютерної реальності». Лише у віртуальній реальності «людина виступає мірою абсолютно всіх існуючих і неіснуючих речей». Тому така реальність оцінюється у свідомості людини завжди з якимисьь технологіями (психотехніки, ігрові технології, комп'ютерні технології, тощо) [5, с. 120].

Проблема віртуальної реальності в свою чергу полягає в людському сприйнятті та залежності від чогось за рахунок впливу соціуму. Суспільство нині лише на початковому етапі розкриття потенціалу віртуальної реальності. Це у підсумку стосується усіх сфер діяльності людини. Мозок так чи інакше просто не готовий робити колосальні кроки в пізнанні віртуальної реальності. Хорошою аналогією є сприйняття кінематографу. Під час прем'єри фільму братів Лем'єр, люди у паніці тікали з театру при спогляданні потяга,

що рухався на екрані прямо на них. Зараз така картина у фільмах просто буденність. Багато науковців притримуються думки, що ситуація з пізнанням віртуальної реальності схожа, тобто суспільство повинно рухатися до пізнання поступово і розмірено, аби досягнути поняття та важливість такого буття.

Отже, ми можемо зробити висновок, що саму наявність віртуальної реальності у житті людини пояснюється присутністю неосяжних сторін реального світу. Сама ідея віртуальної реальності взаємодіє з ідеєю множинності світів, а основою існування віртуальності є її взаємодія зі свідомістю людини. Віртуальність розглядається, як характеристика трьох просторів, в яких існує і з якими взаємодіє людина:

- суб'єктивний (можливий) світ людини;
- об'єктивний (зовнішній) світ природи;
- штучно створений (видимий) світ людини.

Після впровадження інтернет-технологій та винайдення комп'ютерної техніки, взаємодія фізичного та віртуального світів змінилася. На тепер поширені тези, що віртуальні середовища не можуть замінити фізичні, але сама природа фізичного середовища впливає на віртуальний світ. Для людства віртуальна реальність це втілення як великих викликів, так і великих можливостей, що завжди мають тісний зв'язок між усіма вимірами людського буття. Головним залишається те, що без поняття віртуальної реальності, ми не можемо об'єктивно і актуально оцінювати сучасне людське буття.

Список використаних джерел

1. Воронов А. И. Философский анализ понятия «виртуальная реальность» : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филос. наук : спец.: 09.00.08 – «философия науки и техники» / А. И. Воронов. – СПб., 1999. – 22 с.
2. Гонгало Е. Ф. Историко-философские предпосылки онтологии виртуальности. Вестник БГУ. Серия 3. 2011. № 1. 31–35 с.
3. Etika: веб-сайт. URL: <http://www.etica.in.ua/etika-spilkuvannya-problemi-virtual-noyi-real-nosti/> (дата звернення 26.10.2022)
4. Карина Е. Н. Виртуальная реальность: онтологический статус : Дис. канд. филос. наук : 09.00.01 / Карина Елена Николаевна. Харьков, 2004. 11 с.
5. Кирик Т. А. Онтологическая специфика виртуальной реальности. 2016. № 6 с. 120–123

6. Концепции виртуальной реальности в мировой философской мысли / Н. З. Алиева, С. А. Гармаш, А. С. Якубенко, А. А. Пригорова. Успехи современного естествознания. 2012. № 6 с 11. 195–196.

7. Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. 355 с.

Боровик Таїсія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Радченко Світлана, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) ЧЕРЕЗ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ САМОПОДАННЯ В ІМІДЖОЛОГІЇ

В шаленому, переповненому інформацією ХХІ столітті людина повинна швидко орієнтуватися в просторі та часі для того, аби бути прийнятою серед собі подібних та елементарно виживати в середовищі високої конкуренції. Особливо це важливо зараз для українців, оскільки війна кардинально змінила наше середовище існування. Кількість робочих місць скоротилася і конкуренція зросла так само стрімко. Високооплачуваними залишаються ті люди, які або змогли змінити сферу діяльності та швидко опанувати нові навички, або пристосувалися до нових видів співпраці в умовах військового стану на старих посадах та підвищили свою ефективність. Слід зазначити, що кількість тих, хто змінив сферу діяльності або підвищив свою ефективність все ще невелика.

Чому так сталося? Відповідь на це питання можна знайти розглянувши поняття *hard* та *soft skills*. *Hard skills* – це чітко визначені для кожної сфери необхідні професійні навички. Наприклад програмісти в ІТ-сфері обов'язково повинні вміти писати код, а лікарі-стоматологи лікувати наші зуби. В свою чергу *soft skills* – це універсальні навички, які відображають наскільки добре людина пристосовується до швидких змін середовища, комунікує в іншими людьми, навчається та вдосконалюється. *Soft skills* (гнучкі навички) – це той комплекс вмінь загального характеру, якій тісно пов'язаний з особистісними якостями, важливими для будь-якої професії. На сучасному етапі саме *soft skills* оцінюються роботодавцями вище ніж

hard skills, оскільки навчити людину професійним навичкам, наприклад створювати таблиці в Excel, обчислювати баланс і таке інше, простіше, ніж «навчити вчитися» чи будувати комунікацію з клієнтами.

Перші дослідження в області soft skills почалися в 60-70 роках ХХ століття. Спочатку наявність таких навичок вимагали лише від менеджерів та керівників, а пізніше рекрутери почали визначати важливість soft skills у працівників різних рівнів та посад. Тема soft та hard skills напряду пов'язана із вміннями презентувати себе та свої навички. Найбільше уваги цьому питанню приділяли такі вчені як Ервінг Гофман, автор теорії феномену самопрезентації, І. Джонс та Т. Пітман, які працювали над розробкою стратегій самопрезентації, Роберт Чалдіні, що запропонував техніки управління враженнями та Г.В. Бороздіна, котра виділила та систематизувала техніки самоподання, якими всі ми активно користуємося в повсякденному житті.

Як зазначалося вище soft skills – це універсальні навички, які застосовуються людьми незалежно від професії. Відповідь на питання чому soft skills такі важливі нам дає дослідження, проведене Harvard University, the Carnegie Foundation і Stanford Research Center в 2015 році, яке стверджує, що 85% кар'єрного успіху пов'язано саме з розвитком soft-skills, і лише 15% – з професійними навичками. [1]

До сучасних затребуваних soft skills можна віднести [2]:

- Комунікативні навички.
- Критичне мислення.
- Лідерські якості.
- Емоційний інтелект та позитивне мислення.
- Вміння працювати в команді.
- Самоорганізація.

Даний список не є вичерпним, сучасні дослідження виокремлюють близько 60 навичок. Деякі з них потрібні в конкретних професіях більшою чи меншою мірою, але наведені вище найбільш затребувані та універсальні для всіх видів і рівнів посад.

З приводу важливості soft skills відомий американський бізнесмен Ілон Маск висловився наступним чином: «Загалом люди отримують задоволення від взаємодії з іншими людьми. Якщо ви працюєте над проєктом, до якого залучено команду, то вміння взаємодіяти – надважливе, а спілкування з іншими – найголовніший челендж». [2]

Soft skills можна і потрібно розвивати сучасній людині. Це не щось дане від народження, а ті універсальні компетенції які значно спрощують процес взаємодії в команді і соціумі загалом.

Говорячи про soft skills не можна не торкнутися теми самопрезентації та самоподання особи. Самопрезентація – це процес формування людиною особистого образу в соціальній групі або суспільстві, вміння скласти про себе необхідне враження, привернути до себе увагу.[3]. Західні дослідники (E. Goffman, J. Tedeschi, M. Leary & R. Kowalski, R. Baumeister, E. Jones, B. Schlenker, M. Weigold, K. Gentry) визначили низку ключових мотивів, що лежать в основі процесу самопрезентації: підтримка почуття власної унікальності; демонстрація своєї приналежності до певного середовища; утвердження бажаної Я-концепції та закріплення самооцінки; отримання соціального, матеріального зиску; підвищення привабливості, отримання схвали та поваги; збереження та збільшення влади, впливу. Жодна соціальна взаємодія не відбувається без презентації своїх особистісних або професійних якостей. Опинившись у ситуації міжперсонального спілкування, кожен з нас миттєво стає суб'єктом самопрезентації. Soft skills та самопрезентація взаємопов'язані між собою та здійснюють прямий вплив один на одного. З одного боку soft skills допомагають легшому проходженню процесу самопрезентації в реальному часі, а з іншого – самопрезентація показує рівень володіння soft skills та створює в свідомості аудиторії образ компетентної та самоорганізованої особи, яка може впоратися з повсякденними викликами нового дня. Можна стверджувати, що soft skills розвиваються в процесі самопрезентації, адже вміння подати себе також відноситься до найбільш затребуваних soft skills, особливо у сфері продажів та відносин з клієнтами.

В бізнес середовищі для формування конкурентної переваги найбільш широко застосовуються наступні техніки та стратегії самопрезентації особи, розроблені І. Джонсоном та Т. Піттманом.[4] Намагання сподобатися (ingratiating), яке включає в себе висловлювання згоди з думками співрозмовника, лестощі та надання прихильності. Така стратегія має на меті здаватися привабливим співрозмовнику та сформуванню в нього позитивне ставлення до вас. По-іншому ця техніка називається «влада чарівності». Зазвичай у бізнес-середовищі учасники використовують її при спілкуванні з клієнтами або при проходженні інтерв'ю на роботу. У застосуванні даної техніки беруть участь такі soft skills, як: вміння вислухати співрозмовника, вміння вести переговори, домовлятися та переконувати.

Самопросування, самореклама (self-promotion) – це стратегія, що використовує активну демонстрацію знань та навичок особи для

формування іміджу. Вона допомагає рухатися кар'єрними сходами нагору, а інколи навіть може підняти особу на вершину значно швидше, кар'єрним «ліфтом», при ефективному володінні навичками самоподання. Техніки, які застосовуються при використанні цієї стратегії сприяють формуванню «влади експерта» та включають в себе наступні soft skills: емоційний інтелект, стресостійкість, вміння вирішувати конфлікти та ефективно делегувати виконання завдань.

Пояснення прикладів (exemplification) – стратегія яка закріплює владу наставника за допомогою демонстрування своїх переваг та достоїнств. Застосовані техніки формують у свідомості аудиторії бажання наслідувати особу, яка позиціонує себе як наставника. Менторство та вміння навчати, самодисципліна, самоконтроль – все це soft skills, які використовуються та формуються при застосуванні даної стратегії та технік.

Аналіз наукових тенденцій розвитку іміджології, як навчальної дисципліни у ВНЗ прикладного спрямування показує, що станом на сьогодні акцентується увага на дослідженні іміджу як інструменту соціалізації особистості в сучасному світі панування філософії екзистенціалізму, що робить затребуваним зосередитись на вивченні шляхів побудови та просування особистісного іміджу випускника ВНЗ. В якості основних положень висуваються ідеї про те, що кожна людина (свідомо або несвідомо) створює свій особистісний над-образ та транслює його світу. Головне завдання вбачають в тому, щоб допомогти людині набути психологічної впевненості в собі, штучно завуалювати свої недоліки та вміти вибудувати комунікацію в різних соціумах, сформувані та адаптувати потрібний імідж і вдало підтримувати його на практиці. В такому контексті іміджологія дає можливість побудувати навчальну дисципліну в такий спосіб, щоб сприяти формуванню конкурентних навичок або гнучких навичок (Soft skills): через техніки та технології самоподання реалізовувати універсальні та управлінські навички персональної ефективності та взаємодії з людьми.

Підсумовуючи все вище викладене можемо дійти висновку про важливість soft skills для формування конкурентної переваги на ринку праці. Цінність soft skills полягає найперше у спрощенні пристосування до нових умов праці загалом та легшого входження в новий соціум наприклад при вимушеній зміні країни проживання, що особливо актуально для українців, яку були змушені покинути свою країну у зв'язку з військовими діями.

Список використаних джерел

1. Дослідження від Harvard University, the Carnegie Foundation та Stanford Research Center. URL: <https://www.nationalsoftskills.org/the-soft-skills-disconnect/>
2. Що таке soft skills? URL: <https://simplex.ua/ua/articles/soft-skills>
3. Психологія іміджу та самопрезентації. URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/news2021/NMKDPT/Lisenaya/Image/UK.pdf>
4. Тактики самопрезентації І. Джонса і Т. Пітмана. URL: <http://um.co.ua/13/13-7/13-72281.html>
5. Бондаренко І.С. Іміджологія: Психологія іміджу: навч.-метод. посіб./ І.С. Бондаренко – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – 122 с.

Боровська Людмила, канд. філос. наук,
Державний торговельно-економічний університет

НОВІ ВИМІРИ ПРОЦЕСУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ

Колізії сучасного світу запустили процес, який отримав назву «кризи людської ідентичності». Зрозуміло, що дослідження цього процесу передбачає аналіз багатьох чинників: вплив на людину глобалізованого світу, технологічного прогресу, досвіду «історичної травми» минулого століття та сучасних катаклізмів. Але вивчення процесів кризи людської ідентичності і деструкції людської особистості є неможливим поза аналізом самих механізмів самоідентифікації людини та їх трансформації в сучасних умовах.

Будь-яка людина проходить процес соціалізації, який є тривалим і складним. Важливим механізмом процесу соціалізації є ідентифікація. В психології, не дивлячись на велику кількість різночитань, ідентифікація, в першу чергу, витлумачується та досліджується як механізм емоційного та іншого по формі самоототожнення людини з іншою людиною, або певним взірцем. Поглиблене вивчення цього механізму дозволяє зробити висновки стосовно того, що його структура є більш складною, ніж вважалося. Зокрема, наприклад, розрізняють інтроекцію (інтеріорізаційну ідентифікацію, що забезпечує само- «присвоєння» та «вживання» в іншого), та проекцію (екстра-ріорізаційну ідентифікацію, яка забезпечує перенесення своїх почуттів та мотивів на іншого).

Лише у взаємодії ці ідентифікаційні механізми дають можливість індивіду розвиватися, рефлексувати та бути адекватним соціальним очікуванням. Окремий індивід повинен не тільки присвоїти свою людську сутність через ідентифікацію, але й відстояти її. Механізм відстоювання окремим індивідом своєї сутності є відокремлення. Ідентифікація та відокремлення є взаємопов'язаними механізмами, які взаємодоповнюють дію один одного: ідентифікація виступає як механізм «присвоєння» індивідом своєї людської сутності, як механізм соціалізації особистості, а відокремлення – як механізм індивідуалізації особистості.

У онтогенезі людини оволодіння ідентифікацією як здатністю приписувати свої особливості, схильності та почуття іншим людям (екстраріорізаційна ідентифікація) і як здатністю приписувати собі особливості, схильності та почуття інших, а також переживати їх як свої (інтеріорізаційна ідентифікація) веде до формування механізмів соціальної поведінки, встановлення відносин з іншими людьми на позитивних емоційних засадах. Дія цих механізмів є особливо значимою для людини в юнацькому віці, адже розвиток здібності до самоідентифікації визначає формування соціальнозначимих якостей особистості, таких як здатність до співпереживання (співчуття і співраді) й активного морального ставлення до людей та до самої себе. Ідентифікація забезпечує засвоєння людиною конвенціональних ролей, норм, правил поведінки в суспільстві. Процес самоідентифікації допомагає молодій людині визначити для себе сенс життя, ціннісні пріоритети, особистісні зобов'язання та життєві стратегії.

Сьогодні свідчить про те, що процес самоідентифікації зазнав суттєвих змін. Ще у відносно недалекому минулому пошук власної ідентичності для значного відсотку молоді трансформувалася в конструювання власного іміджу, що призводило до зміщення інтересу з пошуку відповіді на смисложиттєві питання, які тягнуть за собою прийняття певних зобов'язань як перед собою так і перед соціумом, до створення своєї власної «вітрини», за якою не складно було приховувати відсутність будь-яких духовних пошуків. Але все ж таки іноді «броню», за якою людина ховала свій внутрішній світ, вдавалося пробити, бо живий, емоційний контакт з іншими людьми є непередбачуваним. Сьогодні ж для багатьох молодих людей актуальною є не стільки проблема самопрезентації (тобто побудови іміджу в реальному світі), скільки побудова і підтримка «профілю» в соціальних мережах (тобто в світі віртуальному).

«Мережева», «профільована» людина не займається пошуком ідентичності, зазвичай, вона використовує готові шаблони, які їй і надає та ж мережа. Більше того, певні шаблони, як і алгоритми поведінки нав'язуються людині, але таким чином ніби людина сама їх обирає. Механізми ідентифікації в цьому процесі на задіяні. Нехтування базовими механізмами ідентифікації призводить до втрати людиною не тільки власного образу, але й сутнісних людських рис. Наприклад, здатності до емпатії, співпереживання, яке завжди є ідентифікацією – в одних випадках з власними станами, а інших – зі станами іншої людини. Сьогодні простіше не прагнути розділити з іншим його переживання, не робити спроби переконати когось у власній правоті за допомогою раціональної аргументації, а просто видалити людину з друзів на власній сторінці в соціальних мережах. Процес приєднання до певної спільноти в соціальних мережах теж гранично спрощений – він передбачає своєрідну «ідентифікацію» з нею на основі яскраво забарвлених емоційних образів, що, по великому рахунку, могло б радше слугувати процесу розмежування, а не об'єднання.

Отже, раціональність й рефлексивність не є сильною стороною людини «мережевої» спільноти, надзавданням якої є підтримка власних профілів в соціальних мережах. Крім того, цей процес ще й надзвичайно виснажливий та прожерливий, адже людина витрачає на нього купу часу й енергії, за що часто-густо отримує взамін лише важкі невротичні, а, іноді, й психічні розлади. Але справа не тільки в тому, що процес підміни ідентифікації «профілізацією» призводить до продукування людини не схильної до рефлексії та емпатії. Поява, умовно кажучи, «профільної» ідентичності є безперечним свідченням втрати людиною власної автентичності. «Мережева» людина навряд чи зрозуміла б духовні пошуки власної ідентичності, що велися людьми в минулі часи, навіть якщо б взялася читати кращі взірці класичної літератури, а не обмежилася ознайомленням, наприклад, з «Фаустом» Гете за сімнадцять хвилин в інтернеті. І звісно зрозумілим є те, що дискурс стосовно людської унікальності й автентичності сьогодні майже зник з порядку денного.

Процес ідентифікації сучасної людини є надзвичайно ускладненим ще й тому, що в суспільстві ми можемо спостерігати протилежні за своєю спрямованістю процеси, які, щонайменше, сприяють дезорієнтації людини. Мова, в першу чергу, йде про процеси глобалізації й протилежні їм, які умовно можна назвати процесами локалізації. Важко не погодитися з тим, що «на поверхні соціальних процесів сьогодення утворюється ситуація, в якій дискурс

ідентичності живиться протистоянням різним впливам глобалізації. Зокрема, протиставляються сили локалізації, що за допомогою дискурсу ідентичності зводять обмежуючі кордони» [1, с.132]. Такими чинниками локалізації є сили спрямовані на консервацію традиційних культур, адже соціальний простір розвитку особистості значною мірою зумовлюється етноцентричною системою цінностей, що виростає на ґрунті певної культури.

Реалії сьогодення є свідченням того, що у сучасної людини немає єдиного простору загальнолюдських та національних цінностей, які визначають особливості змістовного наповнення структурних ланок її самосвідомості. В цьому сенсі постмодерністська теза про принципову множинність соціальних ролей та самоідентифікацій є виправданою та має право на існування. Дійсно, в сучасному мобільному суспільстві, з різноспрямованими векторами розвитку та складним культурним ландшафтом, людині важко існувати, важко «вбудовуватися» в локальні спільноти й знаходити усталену систему координат, яка допомогла б їй прийняти сьогодення й планувати майбутнє. Не випадково, щоб описати певні процеси, що пов'язані з пошуком людиною власної ідентичності, деякі науковці звертаються до термінології, яку використовують психіатри та інші фахівці, що займаються психічними патологіями. Це, наприклад, такі поняття як «фрагментація», «розщеплення», «нестабільність», «поєднання непеєднуваного». Якщо взяти до уваги ще й те, що ці процеси проходять в умовах «суспільства ризику», в світі цінностей, які постійно змінюються і фактично не існує демаркаційної межі між дозволеним і забороненим, то не складно прийти до висновку, що дискурс ідентичності на сьогодні є під великим знаком запитання.

Список використаних джерел

1. Самоідентифікація особистості: філософський аналіз: монографія / Г.Ф. Хоружий, Л.О. Боровська, Ю.І. Кулагін, М.В. Ліпін. – Київ: Київ. Нец. Торг.-екон. Ун-т, 2018. -192 с.

Воронкова Валентина, д-р філос. наук, проф.,
Інженерний навчально-науковий інститут
ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету

Нікітенко Віталіна, д-р філос. наук, проф.,
Інженерний навчально-науковий інститут
ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету

ДИНАМІКА СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ

Актуальність теми дослідження у тому, що на початку ХХІ століття світ увійшов у стан багатополарності. Суспільства та економіки дедалі більше глобалізуються, а різні центри прийняття політичних рішень існують паралельно. Групи інтересів та альянси формуються поза межами того, що раніше вважалося таборами «великих держав». Цей перехідний стан створює нові умови для підтримки роботи з розбудови миру та вирішення конфліктів. Наприклад, на Африканському Розі за останні роки кількість позарегіональних акторів, які займаються програмами безпеки та розвитку, зросла в рази. Крім Сполучених Штатів і Європи, Китай, Росія, Туреччина та кілька країн Перської затоки збільшили свою діяльність у регіоні. Результатом є розмноження акторів і стратегій, які аналітикам важко зрозуміти. Деякі описують ситуацію як нульову конкуренцію між зовнішніми акторами за вплив і ресурси. Інші вважають, що ці учасники здебільшого переслідують свої плани безпеки та розвитку окремо, маючи обмежені знання про підходи до співпраці та світогляд один одного. Цю обмежену обізнаність і брак координації часто називають розривом між акторами з «глобальної Півночі» та «глобального Півдня» або «Заходу» та «не-Заходу». Подібну динаміку можна спостерігати в умовах конфлікту по всьому світу. Серед практиків та дослідників миробудівництва різноманіття акторів і точок зору іноді сприймається як збільшення складності світу та виклик усталеній архітектурі миробудівництва. Однак ця динаміка не є новим явищем.

Альтернативні моделі миру, розвитку та глобального порядку протягом тривалого часу висувалися різноманітними акторами та рухами. Серед іншого, Індія є провідною державою цього руху з самого початку. На зламі століть країни БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка) разом поставили свою зростаючу економічну вагу за програмою розвитку країн з низьким рівнем доходу та більш інклюзивною глобальною системою управління.

Політичні рухи за зміцнення регіональної агентури в міжнародній системі були впливовими в Африці та на Близькому Сході протягом тривалого періоду.

Ця різноманітність акторів і точок зору містить великий потенціал для зміцнення та просування трансформації конфлікту та миру. Багато держав, віднесених до категорії «що розвиваються» у світовій політиці та економіці, мають довгу історію захисту більшої інклюзивності на глобальному рівні. Сьогодні багато держав, віднесених до категорії «що розвиваються» у глобальній політиці та економіці, мають довгу історію захисту більшої інклюзивності на глобальному рівні. Багато з них також мають величезний досвід у веденні діалогів для соціальної у багатополярному світі. Уважно аналізуючи поточні події та акторів сучасної міжнародної системи, слід побачити обачити появу «Нового світового порядку».

Найбільш важливою характеристикою цього нового світового порядку є можливий перехід від однополярного світу під керівництвом США до багатополярного світу. Причинами, якими можна виправдати цю трансформацію, є підйом держав, що розвиваються, глобалізована економіка та зростання впливу недержавних акторів та їх влади. Відповідно, концепція багатополярності знову набула популярності в усьому світі. Глобальна багатополярна система виникає разом із піднесенням Китаю, Індії та інших. Відносна влада недержавних акторів – компаній, племен, релігійних організацій і навіть злочинних мереж – також зростає». З нинішнім і швидким зростанням економічного та військового потенціалу Китаю світ відіграв важливу роль у шляху до багатополярності. З іншого боку, Індія також стикається з відносно швидким економічним зростанням як ще одним учасником цієї спільної програми. Зростаючі держави, такі як Південна Корея, Тайвань і Сінгапур, також використовували той самий метод, який називається «державний капіталізм» для свого економічного розвитку.

Поряд із зростанням влади серед держав, відносна влада недержавних акторів, включаючи бізнес, релігійні організації та особливо злочинну мережу, наразі зростає. Однією з тенденцій, яку ми можемо розглядати як фактор, що зображує появу багатополярного світу, є піднесення та організація нових сил. Країни БРІК (Бразилія, Росія, Індія та Китай) як нові сили у світі є лідерами, щоб продовжити свої переговори щодо спільного порядку денного щодо того, що вони бачать як багатополярний світ. На країни БРІК припадає близько 40 відсотків населення світу та 20 відсотків світового економічного виробництва. Китай, без сумніву, є найпотужнішою державою, що

розвивається сьогодні не тільки розвивається економічно, його військовий вплив також є на висоті. Це головна країна, яка стає як військовим, так і економічним суперником США. Індія є головним гравцем у багатополярній міжнародній системі з її зростаючою міжнародною довірою, економічним зростанням і успішною демократичною репутацією. Тим часом Азія зближується та буде єдиний блок – Японія та Індія погодилися підтримати одна одну щодо постійного місця в Раді Безпеки ООН. З іншого боку, Бразилія зараз відіграє все більшу роль у регіональному лідерстві та збільшує свою роль як виробника енергії як ще одного великого гравця у світових справах.

Японія зберігає свій статус держави вищого середнього рангу. Експортні галузі Японії збільшили акцент на високотехнологічні продукти, виробництво з доданою вартістю та інформаційні технології. Японія займає третє місце в таблиці економічної ліги СЕВР, відразу після США та Китаю. Однак економічний і військовий потенціал Японії завжди становить загрозу гегемонії США. Індонезія, Туреччина та Іран виявляються на земній кулі як зростаючі міжнародні ролі. Індонезія має значення як зростаючий гравець у світі завдяки своїй економіці. Маючи багато природних ресурсів і будучи четвертою за чисельністю населення країною в світі, Індонезія може піднятися економічно. Беручи до уваги Іран, це держава, багата природним газом та іншими ресурсами та багата людським капіталом. Іран займає високу та стабільну позицію у світовій політиці проти багатьох втручань і політичних проблем як усередині країни, так і на міжнародному рівні. Тим не менш, він зіткнувся і все ще при їх позиції проти будь-якої влади втручатися проти них. Туреччина відіграє важливу роль на Близькому Сході завдяки нещодавньому економічному зростанню та появі середнього класу. Світовий банк визначив 6 найбільших економік, що розвиваються, включаючи Бразилію, Китай, Індію, Індонезію, Південну Корею та Росію. Згідно з цими звітами, ці країни, які визначені як ринки, що розвиваються, Швидке зростання економік, що розвиваються, спричинило зсув, згідно з яким центри економічного зростання розподіляються між розвиненими економіками та економіками, що розвиваються – це справді багатополярний світ [1].

Зміщення економічної та фінансової влади в бік країн, що розвиваються, має важливі наслідки для корпоративного фінансування, інвестицій та характеру транскордонних угод злиття та поглинання (M&A). Оскільки більше угод відбувається на ринках, що розвиваються, ПП Південь-Південь, імовірно, зростуть, причому більша їх

частина спрямовуватиметься на інвестиції в нові підприємства, тоді як ПІ Південь-Південь, швидше за все, будуть націлені на придбання. У міру їх розширення все більше країн, що розвиваються, та їхніх компаній матимуть доступ до міжнародних ринків облігацій та акцій на кращих умовах для фінансування закордонних інвестицій. Якщо вищезазначені тенденції збережуться, ми побачимо ключові сили, що розвиваються, які гратимуть у майбутньому багатополярному світі. США та Китай будуть основними гравцями з військовою та економічною силою, тоді як регіональні держави, тоді такі країни, як Індія, Бразилія, Росія, Японія та великі європейські держави, також відіграватимуть свою роль.

Список використаних джерел

1. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Світові тенденції переходу до сталого розвитку на основі цифрових технологій (на прикладі США і Китаю). Modern trends in science and practice. Volume 2 : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks. = California : GS Publishing. Services, 2022. – С.31-40.

Губицький Любомир, д-р іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

Мельник Ганна, канд. іст. наук, доц.,
Київський університет імені Бориса Грінченка

УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ КРИЗАМИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Сучасні глобальні виклики ускладнюються гуманітарними труднощами, джерела яких зосереджені у реалізації стратегій світового лідерства, геополітичних концепцій домінування. Саме, концепція багатополярності світу, «величчя» Російської Федерації спричиняє пошук засобів ослаблення конкурентів. Одним із найважливіших механізмів зменшення впливу Європейського Союзу для Російської Федерації стала чергова міграційна криза, викликана масовою

міграцією українського населення під тиском широкомасштабних воєнних дій 2022 р. (поруч із міграційною кризою 2015 та 2021 рр.). Іншими московськими гібридними інтервенціями залишаються ядерний шантаж, дипломатичні контакти із європейськими лідерами, довготривалі ділові та економічні зв'язки, нафтогазовий важіль, фінансова підтримка проросійських політиків, масова дезінформація через ЗМІ, зловживання налаштуванням європейських політиків до компромісу (за Сергієм Солодким та Маріанною Фахурдіною, Центр «Нова Європа») [3].

Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 р. з усіма супровідними руйнуваннями житла, інфраструктури, енергетичної системи, людськими стражданнями викликало масові спроби порятунку українського населення, особливо, з регіонів, на території яких здійснювалися бойові дії, які піддавалися обстрілам. З першого ж дня війни розпочався масовий виїзд цивільного населення із загрозованих регіонів та міст. Основним напрямом міграції став західний – в держави Європейського Союзу (через кордони Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії). Протягом перших днів війни кордон перетинали більше 150 тис. біженців щодня. За перший місяць боїв Україну покинули 3,6 млн. осіб. [2]. За даними Міжнародної організації з міграції в межах України вимушено переселеними особами стали 6,5 млн. осіб. На 22 березня 2022 р. серед країн Європейського Союзу найбільше українських біженців, а саме 2 144 244 зупинилися у Республіці Польща.

Подальша тенденція руху населення через кордон характеризувалася двостороннім перетинанням кордону України та Польщі. На вересень 2022 р. з України до Польщі виїхали 6 млн. осіб, а з Польщі до України повернулося 4,2 млн. осіб. [7]. Ще з травня 2022 р. розпочалося повернення українців до власної країни (60% від тих, що виїхали з України) [5]. Українсько-польські міграційні закономірності повністю співпадали із загальноєвропейськими: з 8 мільйонів українців, що виїхали до ЄС, 5 мільйонів повернулися в Україну (на 15 вересня 2022 р.) [1]. Серед лідерів держав, що приймають українських біженців поруч з Польщею розмістилася Федеративна Республіка Німеччина – 1 002 763 українців [8]. Європейський Союз з бюджету організації та окремі країни, де спинилися українці створюють комфортні умови для проживання біженців, забезпечуючи житло, харчування, одяг, освіту, охорона здоров'я, вільний доступ до інформації. На жовтень 2022 р. ці витрати становили 8,36 млрд. євро. Високі суми витрат на утримання українців в країнах ЄС можливі

через схвальне ставлення європейців до України та її громадян, які опинилися у скрутній ситуації, викликаній російською агресією.

Українці, які вимушено залишили свою Батьківщину на власні очі могли переконатися у перевагах європейського способу життя, що відображено в даних соціологічних опитувань. Саме про це свідчать дослідження компанії Gradus Research [4]. У державній та фінансовій сфері українські біженці оцінили соціальний захист із боку держави (36%), розмір зарплат (42%), дотримання закону та порядку (46%), рівень корупції (36%). Водночас респонденти відзначили, що в Україні краще, ніж в країнах перебування розвинута діджиталізація державних (37%) та комерційних (32%) сервісів. Українські також були переконані, що в нашій країні менше бюрократії (29%).

Ставлення та оцінка поточної ситуації українцями, які отримали тимчасовий захист у Польщі формується завдяки інформації, отриманій з соціальних мереж та месенджерів. До таких висновків дійшли організатори опитування проведеного у жовтні 2022 р. (аналітичний центр міжнародної компанії з працевлаштування Gremi Personal). Результати виявилися наступними: довіряють даним з месенджерів та соціальних медіа (Telegram, Viber, Facebook, TikTok) – 69,3% українців в Польщі; новинам від родичів чи знайомих з України (21,8%); оперативній інформації в українських онлайн-виданнях (6,7%); польським ЗМІ (1,43%); українському телебаченню на території Польщі (0,9% опитуваних) [6].

Таким чином, екзистенційні випробування, що випали на долю громадян України спонукали до прискорення міграційних процесів у межах і поза межами держави. Доброзичливість та гостинність поляків, як і решти мешканців Європейського Союзу посилили переконання українців в спорідненості та відстоюванні спільних європейських цінностей, про що свідчать результати соціологічних опитувань як серед населення ЄС, так і з-посеред українців, які отримали тимчасовий захист у Республіці Польща.

Список використаних джерел

1. Близько 5 млн українців вже повернулися з ЄС в Україну. Електронний документ. Режим доступу: <https://uamedia.eu/official/blizko-5-mln-ukrayinciv-vze-povernulisya-z-jes-v-ukrayinu-1531>

2. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). Електронний документ. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/>

3. 8 інструментів російського впливу: як Україні зберегти підтримку громадян ЄС. Електронний документ. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/18/7148825/>

4. Де краще – за кордоном чи вдома: українські біженці дали оцінку різним сферам життя. Електронний документ. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/27/infografika/suspilstvo/krashhe-kordonom-chy-vdoma-ukrayinski-bizhenczi-daly-oczinku-riznym-sferam-zhyttya>

5. До України вже повернулося 60% біженців: у МВС пояснили, чому люди не залишаються за кордоном. Електронний документ. Режим доступу: <https://tsn.ua/ato/do-ukrayini-vzhe-povernulosya-60-bizhenciv-u-mvs-royasnili-chomu-lyudi-ne-zalishayutsya-za-kordonom-2074138.html>

6. Опитування після ракетного удару. З яких джерел українські біженці у Польщі дізнаються про події в Україні. Електронний документ. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/putin-providomiv-koli-zakinchitsya-chastkova-mobilizaciya-novini-ukrajini-50276801.html>

7. Скільки українських біженців виїхали до Польщі: прикордонники назвали число. Електронний документ. Режим доступу: <https://internetua.com/skilki-ukrayinskih-bijenciv-viyihali-do-polsxi-prikordonniki-nazvali-csislo>

8. У Німеччині вже офіційно понад мільйон українських біженців. Електронний документ. Режим доступу: <https://uamedia.eu/official/u-nimeccini-vze-oficiino-ponad-milion-ukrayinskix-bizenciv-1906>

Дзигора Кирило, аспірант,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Додонов Роман, д-р філос. наук, проф.,
Київський університет імені Бориса Грінченка

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖИ ЯК ЧАСТИНА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ДІЙНОСТІ

Війна, що вона стала постійною складовою життя кожного українця, змушує дивитись на всі речі по-новому. Війна, як великий деконструктор, висвітлює приховані риси повсякденних речей, іноді висвітлює жахливу істину, яку не було помітно у буденному потоці

життя. Роль соціальних мереж або соціальних медіа у війні ще буде досліджено. Але вже зараз очевидним є той факт, що соціальні мережі – це один із найпотужніших каналів комунікації у країні. Такий стан речей ще глибше впливає соціальні мережі у конструювання соціальної дійсності.

Якщо розглядати сьогодення загалом, то можна відзначити, що сучасність відрізняється від минулого не стільки новими технічними здобутками людства, скільки неймовірною швидкістю обміну інформацією. Причому кількість інформації та швидкість її розповсюдження тільки зростає з кожним роком. Відчути цей потік інформації можна всюди, де є підключення до мережі Інтернет. Як зазначає Дж. К. Ремо, підключення до мережі змінює суть об'єкта [1]. Тобто те, що раніше було просто холодильником або кавоваркою, з підключенням до мережі стає генератором великої кількості даних, аналіз яких може впливати на життя людини. Холодильник, що слідкує за свіжістю продуктів, дієтою та знижками у місцевому супермаркеті, вже не виглядає чимось із наукової фантастики, а є елементом людської буденності.

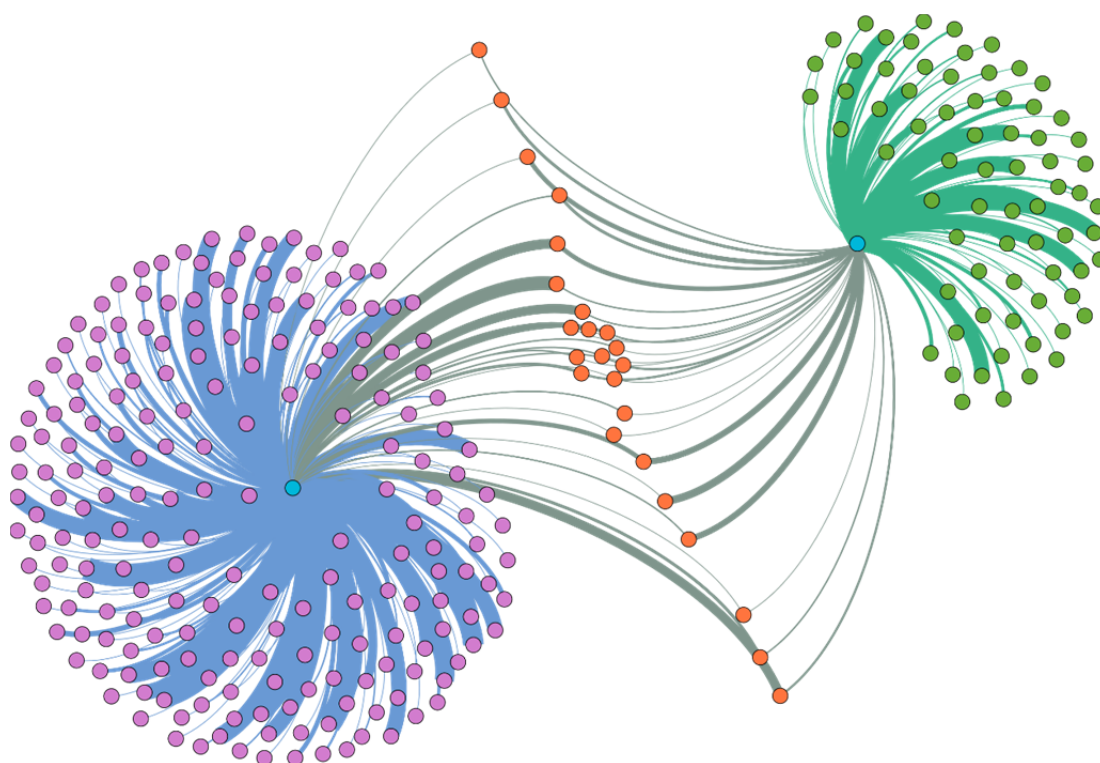
Подібних прикладів можна навести безліч із найрізноманітніших сфер життя, це засвідчує великий трансформаційний потенціал інформаційного потоку. Зрозуміло, що в залежності від географічної точки підключення ми можемо почуватись героями науково-фантастичного твору, в якому людство пододало більшість проблем, або героями кіберпанку, де поряд з високими технологіями співіснують злидні та руйнування. Такий пейзаж сьогодення стає можливим саме завдяки великій швидкості обміну та створення нової інформації.

Соціальні мережі (або соціальні медіа) є одними із передових середовищ по створенню та розповсюдженню великої кількості суспільно значущої інформації. На нашу думку, соціальні мережі є продуктом постмодерної доби, але для доведення цієї тези необхідно виділити основні властивості постмодернізму та зіставити їх з властивостями соціальних мереж.

На основі робіт [2; 4; 5; 7] можна виділити наступні ознаки постмодернізму. Зазначимо, що посмодернізм не зводиться лише до виділених пунктів, але вони є одними із важливих рис культури пізнього капіталізму [7]:

- 1) Все можна сприймати як текст;
- 2) Час замінюється на простір;
- 3) Відсутність істини або калейдоскопічне бачення історії;
- 4) Постійна рухливість, відхід від сталих форм до стану потоку;
- 5) Шизофренічна картина світу;
- 6) Ризомність.

Для коректного аналізу соціальних мереж як постмодерного явища, необхідно зробити ще один крок. Слід розуміти, що в залежності від ролі, через яку ми сприймаємо соціальні мережі, буде змінюватись і уявлення про саму мережу. Так, наприклад, дослідник/розробник може бачити мережу як сукупність вузлів та зв'язків між ними (граф), або як сукупність певних технічних текстів (програмний код, технічне завдання, набір даних), як зображено на рис. 1.

Мал. 1. Граф рекомендації відео на YouTube для глядачів каналів «ТСН» та «Дмитро Гордон»

В той же час користувач буде бачити мережу як функціональний інтерфейс для створення та обміну інформацією, і тому слід розглядати вище згадані пункти саме із позиції цих ролей. Якщо використати влучну метафору М. Нестлеєва «постмодернізм як лабіринт», стане очевидно, що дивитись на лабіринт зверху та перебувати безпосередньо в ньому – це абсолютно різний досвід [2].

1) Соціальні мережі та Інтернет загалом – це суцільний текст. Все, від банківських он-лайн операцій до відео з котами на YouTube, має представлення у двійковому коді на рівні міжкомп'ютерної взаємодії. Піднімаючись на рівень дослідника/розробника тут теж все буде мати текстовий опис у вигляді кодів, програм, скриптів, баз даних тощо. Користувачі при цьому будуть працювати зі звичайними

текстами. Тому в даному випадку ми можемо констатувати, що взагалі вся інформація у цифровому просторі представлена як текст з різним рівнем абстракції, що приховує або навпаки демонструє певні технічні деталі системи.

2) Час у соціальних мережах приймає дуже різні форми. По-перше, мережі мають формальний час, який зазначається у публікаціях, а також соціальні мережі можуть нагадувати про важливі події в певній місцевості або певному оточенні, що підтверджує тяглість та легітимізує лінійний час. По-друге, соціальні мережі мають позачасовий вимір, тобто інформація, що поширюється мережами, не належить лінійному часу людини. При користуванні мережею людина може зустріти контент, що не тільки рознесено у рамках лінійного сприйняття часу, але і за тематикою інформація може належати до різних часових періодів. Така подача інформації створює ілюзію одночасного існування всіх часів тут і зараз. По-третє, час у соціальних мережах має просторовий вимір. З плином часу у реальному світі кількість інформації у соціальних мережах збільшується, що призводить до цілком фізичного розширення простору соціальної мережі. Тому час у соціальних мережах є постмодерним – він може мати різний вияв в залежності від того яким чином людина скористується мережею. Варто відзначити також, що користувачі можуть по-різному сприймати час проведений у соціальній мережі, таким чином до вище згаданих вимірів часу додається ще один – особистий час людини [3].

3) Соціальні мережі утримують в собі неймовірну кількість інформації. Виходить так, що вони репрезентують не тільки протилежні погляди, але і погляди що їх взагалі не можливо порівняти. Причому такий стан речей притаманний і тим соціальним мережам, що знаходяться під жорстким контролем з боку влади тоталітарних країн (таких як Китай). Для користувача соціальні мережі впорядковують інформацію за допомогою аналізу даних та рекомендаційних систем. Але вся інформація, яку бачить користувач, не має бути хоч якось узгоджена окрім як правилом максимальної залученості користувача. Також в сучасних мережах інформацію можуть помічати посиляючись на офіційні джерела (як це було з новинами про COVID-19) або вказуючи власника ЗМІ. Для користувача все це призводить до утворення ефекту пост-правди [4].

4) Для дослідників мінливість у соціальних мережах виглядає постійною зміною трендів та подразників на які можуть реагувати користувачі. Так, раніше гарним рекламним рішенням були банери на сайтах, тоді як сьогодні користувачі навчилися взагалі не помічати банери з рекламою, а тому дослідники знаходяться у постійному

пошуку нових засобів просування товарів та послуг. Також постійні зміни активно фіксуються у так званому «вірусмейкерстві» – напів-легальному бізнесу з розкрутки будь чого від товару до політичної особи [6]. З боку розробника мінливість виглядає в тому, що кодова база мереж постійно розвивається. Старий функціонал переписується та додається новий і чим більше користувачів у мережі, тим частіше доводиться переробляти та оптимізувати саму систему соціальних мереж. Користувачі соціальних мереж самі активно видозмінюють інформацію та форму її подачі. В цей постійний процес видозмінень залучені всі: як і ті хто створюють контент, так і ті хто його просто споживає.

5) Шизофренічність в соціальних мережах проявляється дуже чітко, насамперед, для користувачів. Так, контент, що бачить людина представляє собою певний колаж, де кожна нова частина немає зв'язку з попередньою. Хоча здебільшого сам користувач є тим, хто обирає (свідомо чи опосередковано) – який контент споживати, це все одно призводить до створення такого шизофренічного малюнку, де поряд зі світлинами котів або повідомленнями від сім'ї можуть бути новини, популярно-наукові статті, реклама тощо. Тобто створюється ефект описаної Джеймісоном картинної виставки, де кожна наступна картина ніяк не пов'язана з попередньою, хоча кожна наступна картина може надати привід для переоцінки щойно побаченого. Якщо перейти на рівень дослідників та розробників, то в даному випадку картина буде не менш суперечливою. З точки зору дослідника, при зміні підходів до збору, аналізу та репрезентації даних можна в одному дослідженні прийти до різних висновків. Для розробників це буде виглядати постійною зміною парадигм в кодовій базі. Так, те що вчора працювало для одного мільйона користувачів, при збільшенні кількості користувачів може припинити працювати, тому система буде постійно змінюватись, перетворюючись у щось геть інше, ніж те чим вона була на початку.

6) Соціальні мережі не мають єдиного центру чи головного вузла, який би міг впливати на всю мережу в цілому. Вона децентралізована як з боку зв'язків між людьми в середині мережі, так і з боку технічних рішень, що тяжіють на будь якому рівні до максимальної децентралізації та незалежності. С точки зору користувача, мережа все ж таки має певну ієрархію та упорядкованість, хоча це зовсім не означає, що схема зв'язків буде мати централізований характер, скоріш зв'язки теж будуть децентралізованими, але вони будуть більш передбачуваними та упорядкованими.

Хоча соціальні мережі підпадають під виділені особливості посмодернізму, все ж зазначимо, що ці ознаки для кожного конкретного спостерігача будуть набувати власних індивідуальних особливостей, хоча так чи інакше все це буде наслідувати головним принципам посмодернізму як децентралізації та тотальної плюральності [4].

Також відзначимо, що дана робота – лише початок дослідження соціальних мереж як посмодерного явища, простору для подальших досліджень чимало. Важливість розуміння соціальних мереж скрізь призму постмодерністської методології дозволить точніше фіксувати різні зміни, а також детальніше розуміти процеси що відбуваються всередині мереж. Подальші дослідження можуть виявити приховані тенденції та чинники впливу на соціальні спільноти, а також покращити розуміння кібербезпеки у соціо-гуманітарному вимірі.

Список використаних джерел

1. Джошуа Купер Ремо. Сьоме чуття. Влада, багатство і виживання в епоху мереж / Переклад з англійської Р. Свято. – Київ: Yakaboo Publishing, 2018. – 384с.

2. Нестелеєв, М. Лабіринти американського постмодернізму / Максим Нестелеєв. – Київ: Темпора, 2019. – 328с.

3. Мироненко, Г. В. Суб'єктивна тривалість одиниці часу користувачів онлайн-соціальних мереж. Наукові студії із соціальної та політичної психології, 2011, 27: 167-180.

4. Вельш, Вольфганг. Наш постмодерний модерн / Переклад з німецької А. Богачева. – Київ: Альтерпрес, 2004. – 328с.

5. Уїлбер, Кен. Трамп і епоха постправди / Переклад з англійської М. Климчук. – Київ: Terra Incognita, 2019. – 136с.

6. Мороз, Оксана. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців / Оксана Мороз. – Київ: Yakaboo Publishing, 2020. – 288с.

7. Jameson, Fredric. Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism. Duke University Press / Fredric Jameson. – Durham: Duke University Press, 1991. – 461p.

РЕКЛАМА ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Важливою умовою підвищення якості навчання є аналіз і дослідження таких проблем сучасної освітньої діяльності університетів, як впровадження освітніх інновацій, напрацювання нових механізмів співпраці із майбутніми абітурієнтами, їх батьками тощо. Ефективна ринкова стратегія університету, яка б забезпечила йому реальні конкурентні переваги і довгострокові перспективи виживання і зростання, може бути розроблена лише на основі чіткої стратегії і реалізована на основі рекламної комунікації на ринку освітніх послуг. Якими б досконалыми не були розроблені у закладі вищої освіти ринкові програми, встановлені привабливі ціни на освітні послуги, цього не достатньо. Закладам вищої освіти необхідно впроваджувати ефективні комунікації з їх цільовими аудиторіями. Навчальний заклад має інформувати споживачів та інших людей про свої цілі, діяльність та пропозиції, а також мотивувати їх цікавитися закладом вищої освіти.

На сьогодні склалася парадоксальна ситуація, коли ринок закладів вищої освіти (ЗВО) регулюється швидше вимогами абітурієнтів, уподобання яких є відмінними від вимог роботодавців. Маючи фактично дві категорії споживачів – майбутніх фахівців та роботодавців, ЗВО повинні були б виконувати роль посередника та регулятора між цими групами. Натомість, намагаючись задовольнити споживачів, так би мовити «на вході», ЗВО втратили посередницьку та регуляторну роль, і продукт, який вони випускають «на виході», часто не влаштовує роботодавця, самого фахівця і, як наслідок, державу в цілому. Орієнтуючись на бажання випускників шкіл отримати вищу освіту, вищі навчальні заклади щороку збільшували кількість першокурсників, що стало головним чинником дисбалансу між тим, що продукує ринок освітніх послуг, і тим, що вимагає ринок праці.

На сьогодні в умовах нестабільного розвитку економіки країни, а також відповідно до нового законодавства у сфері вищої освіти, на ринку освітніх послуг спостерігається все більш жорсткіша конкуренція за потенційного споживача – абітурієнта. За цих обставин виникає гостра необхідність використання закладами вищої освіти (ЗВО) ефективних комунікацій з ринком та цільовими аудиторіями. Такі комунікації бувають різних форм, найбільш поширеною з яких є реклама. Ще донедавна реклама була прерогативою бізнесу, проте

сьогодні ЗВО переосмислюють свої комунікаційні зусилля, все більше уваги приділяючи рекламі та просуванню освітніх послуг.

Реклама як форма неособистісного представлення інформації виробниками про їх товари відома людству вже багато століть, проте з розвитком інформаційних технологій змінюються її форми, способи та зміст, а деякі рекламні методи взагалі поступово втрачають свою актуальність. У сфері послуг реклама має певні відмінності порівняно зі сферою матеріальних продуктів праці [3]. Крім того, освітні послуги вирізняються серед усіх інших видів послуг. Особливий відбиток накладає насамперед те, що споживач освітньої послуги не завжди є її покупцем, а рішення про придбання такої послуги формується як колегіально (в родинному колі), так і індивідуально, що накладає на купівельну поведінку таких споживачів деякі характеристики промислових споживачів. З огляду на назрілу необхідність стимулювання попиту на вітчизняні освітні послуги перш за все на ринку вищої освіти доцільно висвітлити специфіку організації та проведення рекламної діяльності закладу вищої освіти.

Проблема іміджу пов'язана з проблемою успіху. Успіх – це не тільки продукт індивідуальних зусиль людини чи навіть колективу. Успіх – це вміння розуміти оточуючу дійсність та гармонійно адаптуватись до неї.

Відомий американський соціолог, один із авторів парадигми соціологічної драматургії Е. Гофман говорив, що імідж – це мистецтво управляти враженням. Везіння може стати реальністю, треба тільки знайти правильний код, а знайти код, це означає правильно сформулювати імідж.

Українські ЗВО все ще залишаються менш орієнтованими на ринок, ніж закордонні. Саме тому вони все частіше починають стикатися з поточними викликами середовища, яке провокує їх бути більш ринково орієнтованими та сучасними. При цьому важливою є підтримка зовнішніх комунікацій з майбутніми здобувачами вищої освіти, оскільки вони на підставі інформації про ЗВО, що надходить до них з різних джерел, формують власний вибір певного ЗВО. Тому необхідно визначити, яка саме інформація їм потрібна для того, щоб здійснити свій вибір, які джерела є пріоритетними під час формування такого рішення [2]. Важливим є також усвідомлення самого процесу вибору ЗВО.

З огляду на збільшення масиву інформації, що надходить до потенційних здобувачів вищої освіти з різних джерел, та зростання її доступності необхідно також слідкувати за випадками «інформаційного вкидування» конкурентів та формувати контрзаходи щодо

нівелювання негативних наслідків антиреклами. Таким чином, реалізація ефективної рекламної діяльності ЗВО потребує вирішення таких першочергових завдань:

- визначення структури «купівельного центру» придбання освітньої послуги;
- дослідження інформаційних потреб майбутніх здобувачів вищої освіти, а також осіб, що беруть участь у формуванні рішення про отримання (придбання) освітньої послуги;
- ідентифікація бажаних з точки зору споживача характеристик ЗВО, послуги якого рекламуватимуться («ідеальний образ» ЗВО);
- визначення найбільш привабливих для споживача та покупця освітньої послуги каналів отримання рекламної інформації та їх оптимальної структури;
- розробка заходів щодо протидії антирекламі з боку конкурентів [1].

У ХХІ столітті успішність навчального закладу на такому великому та різноманітному ринку освітніх послуг залежить від швидкого реагування та прилаштування під с трімкість розвитку суспільства разом із технологіями. Своєчасне відстеження та втілення очікувань соціуму, а також активні роботи з цільовими аудиторіями дозволять закладу завжди знаходитися на піку популярності та престижності.

Список використаних джерел

1. Семенюк С. Б. Планування рекламної кампанії закладів вищої освіти / Світлана Семенюк // Галицький економічний вісник. – Т.: ТНТУ, 2015. – Том 48. – № -1. – С. 155-161.
2. Ящук Т.А. Особливості маркетингу освітніх послуг закладу вищої освіти / Т.А. Ящук// Економіка, управління та адміністрування – 2019. – № 4 (90) – С. 100-103
3. Roskosa A. Marketing in higher education in the agenda of increasing international enrolment / A.Roskosa, Yu. Stukalina // Rural environment. Education. Personality. – 2019. – Vol. 12. – P. 119–125.

Заєць Ольга, студентка,
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Єнін Максим, канд. соц. наук, доц.,
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВИЩА ОСВІТА ЯК ЧИННИК МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗА КОРДОН

Питання міграції української молоді за кордон завжди було актуальним напрямком наукових досліджень у вітчизняному академічному просторі. На зміну динаміки вимушених чи добровільних переміщень населення впливає низка соціально-економічних та політичних факторів.

Освітню міграцію можна розглядати через призму моделі «притягування-виштовхування». В такому разі вона є поєднанням двох типів факторів:

1) країни походження, внутрішні чинники якої впливають на рішення особи реалізувати процес навчання в іншій державі (фактори виштовхування);

2) приймаючої країни, економічні та соціальні фактори якої є привабливими для студента (фактори притягування).

Згідно основної ідеї даної моделі, в межах освітньої міграції молодь керується спочатку вибором країни, а після цього – навчальним закладом у ній [1, с. 4-5].

Науковці виділяють шість факторів «притягування» вибору країни для навчання за кордоном:

1) особиста інформованість студента про особливості тієї чи іншої країни, загальний показник її рівня освіти;

2) розповіді близьких знайомих, родичів, друзів про безпосередній досвід навчання за кордоном, їх рекомендації;

3) «середовище», що включає в себе не лише навчальну сферу, а й природні умови;

4) географічна (включаючи й часову) та культурна близькість з потенційно обраною країною;

5) наявність мережі соціальних зв'язків: чи проживають в обраній студентом потенційній країні його родичі, знайомі, друзі (що може значно полегшити процес адаптації студента);

6) питання фінансової вартості, соціальних витрат та стипендіального забезпечення [2, с. 25].

Факторами притягування студента щодо вибору навчального закладу у тій чи іншій країні є репутація установи та якість наданих нею освітніх послуг, рівень кваліфікації та визнання у країні знаходження, якість її наукового персоналу, база студентів та випускників, членство у міжнародних стратегічних коаліціях інститутів тощо [1, с. 10].

Еміграція української молоді в умовах російсько-української війни з метою отримання вищої освіти може бути як добровільним, так і вимушеним процесом через високий рівень зруйнованих навчальних закладів різних рівнів у східних, північних та південних областях. Зокрема, за даними Міністерства освіти і науки, станом на початок листопада 2022 року пошкоджено 2406 закладів, 333 повністю зруйновано [3]. Крім того, навчання в умовах бойових дій негативно впливає на психологічний стан, мотивацію та результати навчання студентів [4, с. 4].

За даними Інституту статистики ЮНЕСКО, станом на 2019-2020 рр. до країн, які українські студенти найчастіше обирають для здобуття вищої освіти відносяться: Польща (більш ніж 45%, у порівнянні із 2014 роком ця частка подвоїлася); Росія (19%, проте починаючи із 2014 року кількість українських студентів різко зменшується, з 2022 року і надалі імовірно відбуватиметься значний спад); Німеччина (8%, більшою мірою студенти обирають дану країну вже для отримання ступеню магістра); Чехія (6,6%, в останні роки спостерігається певне піднесення) [5].

Кількість українських студентів за кордоном прямо залежить від рівня політичної та соціально-економічної стабільності в країні. Так, згідно досліджень з опорою на дані ЮНЕСКО, чисельність українських освітніх мігрантів після 2013 року збільшилася вдвічі (майже до 77,6 тис. осіб). Проте із покращенням соціально-економічної ситуації у країні динаміка освітньої міграції за кордон сповільнилася. Тому до 2019 року загальна кількість українських студентів за кордоном зменшилася до 73 тис. осіб, але у 2022 році знову відбулося різке збільшення [6, с. 313].

За даними Урядового порталу, лише станом на середину квітня 2022 року, від російської агресії постраждало 40% молоді, більш ніж 2 мільйони з яких стали внутрішньо переміщеними особами і ще близько 2 мільйонів виїхало за кордон [7]. Українська вступна кампанія за експертними оцінками втратила близько 30% потенційних студентів, які через повномасштабне вторгнення Росії в Україну виїхали за кордон і надалі продовжуватимуть навчання в іноземних вишах [8]. Варто зауважити, що до чинників погіршення стану української освітньої сфери, окрім різкого збільшення витоку

студентів за кордон та великої кількості зруйнованих освітніх закладів, також є й значна еміграція самих освітян.

Освітня міграція української молоді – важливий соціальний ліфт, що дає можливість вийти на ринок праці західних країн, зокрема ЄС, тому її рішення залишитися жити за кордоном після завершення навчання матиме негативні економічні та демографічні наслідки для України в довгостроковій перспективі. Актуальними, особливо після завершення війни, є дослідження факторів «притягування» щодо навчання в українських ЗВО, а також намірів та мотивації (фактори «виштовхування») українських студентів, що навчаються за кордоном, повернутись жити та працювати в Україні для планування стратегії виходу країни з кризи.

Список використаних джерел

1. Mazzarol, T., Soutar, G.N. 2002. The push-pull factors influencing international student selection of education destination. *International Journal of Educational Management*, 16(2): 82-90.

2. Гірник, Г. 2017. Стан вищої освіти в Україні як чинник формування міграційних установок української молоді. *Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies*, 1(7), 22-32.

3. Міністерство освіти і науки України. 2022. Освіта під загрозою. Retrieved from <https://saveschools.in.ua/>.

4. Matviichuk L, Ferilli S, Hnedko N. Study of the organization and implementation of e-learning in wartime inside Ukraine. *Future Internet*. 2022; 14(10), 295-315.

5. UNESCO Institute of Statistics. 2022. Global Flow of Tertiary-Level Students. Retrieved from <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow#slideoutmenu>.

6. Roskladka, A., Roskladka, N., Romanyuk, O., Troianovska-Korobeinikova, T., Savytska, L. 2022. System Analysis of the Internal and External Migration Processes in Ukraine. *Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*, 149, 302-319.

7. Урядовий портал. 2022. 40% молоді в Україні постраждало внаслідок збройної агресії росії. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/40-molodi-v-ukrayini-postrazhdalo-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosiyi>.

8. Твоє місто. 2022. Близько 30% абітурієнтів, які мали б вступати в українські виші, залишаться навчатись за кордоном. Retrieved from https://tvoemisto.tv/news/blyzko_30_abituriientiv_yaki_maly_b_vstupaty_v_ukrainski_vyshi_zalyshatsya_navchatys_za_kordonom_134564.html.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В УМОВАХ ІДЕОЛОГІЧНОЇ БАГАТОПОЛЯРНОСТІ

Націоналізм – ідеологія, на якій побудовано сучасну світову політичну систему. В основі ідеології полягає теза щодо визначення нації як вищої форми суспільного єднання та її первинності у процесах розбудови держав. В типологічному розрізі, націоналізм відноситься до національно-етнічної групи ідеологій разом з расизмом, нацизмом та шовінізмом [5, с. 118-124], які, на нашу думку, радше є більш радикальними формами націоналізму, ніж окремими ідеологіями.

Зростання популярності націоналізму як ідеології з останньої чверті ХІХ ст. до Другої світової війни призвело до формування та розбудови модерних націй, більшість з яких на сьогодні репрезентовані на політичній мапі світу. Популяризація та географічне поширення націоналістичних настроїв протягом зазначеного періоду призвели до падіння більшості світових імперій, імперіалізму та колоніалізму як явищ [3, с. 613-672].

Пік націонал-етнічних ідеологій припав на першу половину ХХ ст. Паралельно з появою багатьох «молодих» націй, які не мали політичної історії, «старі» нації, здебільшого з імперським минулим, почали переходити від націоналістичної ідеології до більш радикальних її варіантів, як то фашизм у Італії чи нацизм у Німеччині. Аналогічні процеси відбувались й у інших суспільствах, зокрема фашистські партії були доволі популярні у таких країнах як Велика Британія, Франція та Іспанія. Після Першої світової війни, радикалізація таких настроїв посилилась через велику низку факторів, зокрема успіх «молодих» націй в процесах державотворення та, відповідно, послаблення багатьох «старших» націй як то Німеччина, Австрія та Угорщина [4, с. 57-61].

Одним з результатів Першої світової війни, був підрив віри в гуманізм, що є базовим фундаментом для функціонування лібералізму. Разом з іншими факторами, це призвело до появи популярної ідеології фашизму, де роль індивіда зводилась до підпорядкування своїх інтересів інтересам нації, а також нацизму, як поєднання фашизму з расизмом. Поразка країн Осі, нацистської Германії та фашистської Італії, призвела до дискредитації всіх форм радикального націоналізму та націоналізму загалом [2, с.84-92]: ідеологічний акцент на міжнародній політичній арені було зміщено з національно-етнічної

групи ідеологій до економічних (демократичний капіталізм VS. авторитарний комунізм) та соціально-політичних (лібералізм VS. консерватизм).

В поєднанні з післявоєнними пацифістськими настроями, які були поширені в усьому світі, з'являються потужні уніфікаційні мультинаціональні об'єднання, зокрема формується Організація Об'єднаних Націй, задля запобігання нових світових конфліктів, а також з'являються такі утворення як Європейське об'єднання вугля та сталі, Європейське економічне товариство та Європейське товариство атомної енергетики, які врешті-решт призвели до появи Європейського Союзу. Такі заходи були спрямовані на створення економічної та енергетичної співзалежності найрозвинутіших країн Європи, що також сприяло подальшій уніфікації інтересів цих країн та відходи від національних до загальноєвропейських цінностей, що різко зменшувало ризики ескалації різноманітних конфліктів, а отже нових великих війн.

Близько півстоліття відносного спокою у переважній більшості частин світу, окрім частини регіонів Африки, близького Сходу та Південно-Східної Азії, призвели до стрімкого економічного зростання, та, як наслідок, зростання рівня життя по всьому світу. Зосередження на економічних та соціально-політичних ідеологічних моделях значно знизило загальну кількість воєнних конфліктів як у Європі, так і у світі загалом.

В 1992 р. публікується праця американського філософа та політолога Френсіса Фукуяма «Кінець історії», де дослідник зосереджує увагу на «перемозі» демократичної системи над комуністичною [1]. Падіння Радянського Союзу та комуністичної системи разом з ним, дослідник вважає аргументом на користь кінця протистояння економічної групи ідеологій, що викликало великий резонанс в науковому суспільстві. Частково, дослідник мав рацію, адже зникнення з політичної арени Радянського Союзу та перехід комуністичного Китаю до більш відкритої та ліберальної моделі економіки знаменували нову епоху в міжнародній політиці.

Разом з тим, розпад Радянського Союзу та вивільнення країн Східного блоку призвели до поступового відродження націоналістичних тенденцій не тільки у Східній Європі, але й в багатьох інших країнах, які раніше так чи інакше покладались на підтримку Радянського Союзу, зокрема певна кількість країн з вже згаданих регіонів, як то центральна Африка, близький Схід, Південно-Східна Азія та частина країн Латинської Америки.

«Перемога» демократичного капіталізму та її привабливість як економічної моделі стає центральним дискурсом в багатьох країнах з

тоталітарним минулим. Тим не менш, не маючи підтримки країн розвинених демократій та політичної історії, значна кількість нових демократій на тлі неоколоніального минулого зосереджує увагу саме на націоналістичній складовій у процесах державотворення, яку такі країни пройти не мали змогу через тоталітарні або колоніальні (а зазвичай змішані) впливи з минулого.

На сьогодні, і в країнах розвинених демократій, і в країнах демократій, що розвиваються, зростають націоналістичні настрої та небезпечні тенденції. Розвинені демократії приваблюють населення з недемократичних країн або демократичних країн, що розвиваються, через що відбувається поступове збільшення мультиетнічних тенденцій в демографічному розрізі. Сама система державотворення, що базується на принципі об'єднання людей на принципі національності, етносу, спільної мови та культури опиняється під загрозою, а запит на появу нової системи, яка б могла врегулювати проблему об'єднання людей на інших принципах, ще не сформовано.

В країнах, що розвиваються, які вийшли з-під системи впливу тоталітарних режимів, процеси популяризації націоналістичних настроїв відбуваються через потребу в формуванні власної ідентичності задля розбудови нації на основі тих самих єдиних етносу, спільної мови та культури.

Одночасне зростання націоналістичних настроїв в країнах ліберального капіталізму призводить до послаблення демократичного блоку загалом, призводить до посилення авторитарних та тоталітарних тенденцій «переможених», як писав Фукуяма, з розпадом Радянського Союзу[1]. Стрімке зростання популярності націоналізму призводить до роз'єднання післявоєнного світового порядку, адже веде до зворотних до уніфікації країн тенденцій, що провокує збільшення військовим конфліктів у осяжному майбутньому.

В той час, як система світової безпеки, побудованої на спільних економічних та соціально-політичних ідеологічних цінностях, зазнає кризи, національно-етнічні тенденції набувають все більшої популярності, адже пропонують «вирішення» цієї кризи переходом на відокремлення своїх економік від інших заради інтересів конкретної нації. Прикладом таких настроїв може бути популярність націоналістки Марі Ле Пен на виборах у Франції в 2022 році, зростання націоналістичних тенденцій в Італії протягом останніх 20 років, Brexit у Великій Британії, популяризація націоналістично-популістичних тенденцій в усій Європі загалом внаслідок міграційної кризи в 2010х роках, орієнтація на проведення більш національно орієнтованої політики в країнах по всьому світу, внаслідок кризи, спричиненої

COVID-2019 (як то небажання Індії постачати вакцини в низку країн) та інші.

Подальший розвиток націоналістичних настроїв може призвести до нової суспільно-ідеологічної кризи, що спровокує велику кількість воєнних конфліктів та інших видів соціальної нестабільності. Тим не менш, поява загрози світового масштабу або будь-якої проблеми у вигляді зовнішньої небезпеки, може знову об'єднати країни заради збереження системи суспільної безпеки. Наразі, розпочата Росією війна та потенційна загроза розвитку Китайсько-Тайванського конфлікту, що втягує значну частину Євро-Атлантичного регіону, змушує політикум багатьох країн знову переводити увагу на уніфікаційні процеси замість ізоляціоністських.

Список використаних джерел

1. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / перевод Левин М. – Москва: АСТ, 2005. – 576 с.
2. Baycroft T. Nationalism in Europe 1789-1945 – Cambridge University Press, 1998. – 104 p.
3. Breuilly J. The Oxford handbook of the history of nationalism – Oxford UP, 2013. – 824 p.
4. Malesevic S. Identity As Ideology: Understanding Ethnicity and Nationalism – Palgrave Macmillan, 2006. – 306 p.
5. Snyder L. L., Montgomery J. D. The new nationalism. – Routledge, 2017. – 410 p.

Кивлюк Ігор, аспірант,
Державний торговельно-економічний університет

Кравченко Алла, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ОСВІТНІ ІМПЕРАТИВИ СУЧАСНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО РОЗВИТКУ

Україна наближається до ЄС поволі, але впевнено і у сфері освіти це чи не найбільш помітно. Протягом останніх років в Україні відбулися значні зміни у різних галузях, а саме у економічній, соціальній та культурній динаміці. Всі ці зміни певним чином

відобразилися на розробці та, відповідно, реалізації освітніх програм в навчальних закладах та на робочих місцях. Процеси глобалізації також мають свій вплив, оскільки ставлять перед різними державами завдання, що мають відношення до уніфікації освітніх стандартів, які більшою мірою орієнтуються на західноєвропейський досвід. Україна європеїзує галузь освіти з огляду на орієнтацію країн ЄС у напрямку ефективності у наданні освітніх послуг, які повинні забезпечувати здатність до трансформацій, а також підтримки фінансування галузі освіти. Реформи, впровадження та прийняття європейських стандартів в освіті стало однією з цілей, які посилюють її європеїзацію.

Традиційно поняття «європейська інтеграція» визначається як «зближення», тобто як мірило зв'язків між різними елементами, або ж як «посилення взаємозв'язку», тобто посилення характеристик зв'язку [1, с. 257]. Поняття «європеїзація» відображає те, як інтеграційні процеси впливають на країни-учасниці, які зміни відбуваються на національному рівні, зокрема, як Європейський Союз через свої інститути і політики впливає на країни-члени, і які наслідки такого впливу. Відтак, процес європеїзації є ширшим за суто європейську інтеграцію.

Для багатьох фраза європейська освіта – це синонім якості. У спільному освітньому просторі держав ЄС гарантують високу якість навчання, хоча формально в Європі немає єдиної системи освіти. Саме тому у формуванні цього освітнього простору велике значення мають рекомендації Європейської комісії. Вона визначає ключові компетенції, які має опанувати учень у школі, а саме [2]:

- грамотність і знання кількох мов;
- математичні, наукові та інженерні навички;
- діджитал-компетенції та володіння технологіями;
- навички міжособистісного спілкування;
- активна громадянська позиція;
- підприємництво, культурний розвиток і самовираження.

Європейська школа навчає вчитись, тобто опановувати нові навички. Основний акцент науковці роблять на тому, що школа – це початок навчання, яке триватиме все життя.

Щоб розглянути Україну в європейському освітньому просторі, необхідно згадати про документ, який передбачає наближення української науки та освіти до європейських стандартів – асоціація між Україною та Європейським Союзом, яка набрала чинності 1 вересня 2017 р [3]. Ключовим елементом інтеграції є знання іноземних мов, і очікується, що 75% випускників шкіл володітимуть

щонайменше двома іноземними мовами. Дана реформа, спрямована на європеїзацію української освіти і передбачає головним завданням середньої освіти виховання в учнях прагнення самовдосконалюватись, брати відповідальність та робити свідомий життєвий вибір. Для цього виділяються декілька компетенцій, до яких належать: вільне володіння державною мовою та знання іноземних, фінансова грамотність, математична, інформаційно-комунікаційна, екологічна та культурна здібності. Здобувач освіти вчиться розумітись на техніці і технологіях та природничих науках. Також важливі громадянські та соціальні навички, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, здорового способу життя [4].

Не можна не відзначити переваги реформи і для вчителів, бо їх свобода та професійна реалізація – це те, на чому наголошує Єврокомісія. Українська реформа має на меті підвищити привабливість професії педагога. Уже зараз вчителі можуть обирати, в яких закладах підвищувати кваліфікацію (раніше це можна було робити лише в Інститутах післядипломної педагогічної освіти). Також можна пройти сертифікацію МОН і отримати 20-відсоткову надбавку до зарплати [5]. Ключовим є те, що вчитель може експериментувати з навчальними матеріалами, методиками і завданнями.

Одним із головних аспектів є підвищення якісних параметрів сфери освіти. У цих умовах необхідно відійти від розуміння освіти як галузі отримання готових знань та від уявлень про педагога як носія і передавача готових знань. Натомість набуває все більшого усвідомлення значення освіти як важливої сфери економіки, що здійснює безпосередній вплив на економічний розвиток [6]. При цьому в освітній системі надзвичайно зростає роль педагога, що має не просто володіти відповідними професійними навичками, а бути висококомпетентною, творчою особистістю.

Однак слід зважити на те, що ці зміни не повинні призвести до втрат кращих традицій, заперечення національних ознак якості освіти. Орієнтація на процес європеїзації не повинна призводити до перебудови тих традицій вітчизняної освіти, які є національним надбанням української вищої школи. Як засвідчує практика, жодна з високорозвинених країн Європи нівелювати власні національні системи вищої освіти в контексті Болонської декларації не збирається. Власне, Болонська декларація цього й не вимагає [7]. Вона вимагає іншого – прозорості й відмінності систем освіти, їх модернізації в контексті відповідності одна одній з метою забезпечення академічної мобільності та досягнення більш високої якості на основі поєднання зусиль науки і освіти,

Якість системи української освіти залежить від її спроможності забезпечити молодь навичками, необхідними для її особистісного розвитку, інтеграції в суспільство та зайнятості на ринку праці. Саме європейський досвід з питань забезпечення якості освіти дав поштовх Україні до трансформації освітньої системи і створення власних унікальних інструментів підвищення якості освіти. Передусім змінилися підходи до процесу оцінювання й формування культури якості освіти [8].

І європейський, і вітчизняний досвід засвідчує, що високої якості освіти досягають у тих навчальних закладах, де весь навчальний процес здійснюється на інноваційній основі, активно використовується система інноваційних проєктів із залученням до цього бізнесу, підприємств, що зацікавлені у підготовці конкурентоспроможних кадрів, а також інформаційних та комп'ютерних технологій. Підвищуючи якість освіти, комп'ютерні технології дають змогу людині швидко й успішно адаптуватися в оточуючому середовищі.

Отже, європеїзація вищої освіти в Україні є складовою європейської інтеграції країни. Мета інтеграції вищої освіти України в європейський простір закріплена на законодавчому рівні. Водночас, процес імплементації стандартів і рекомендацій в практику роботи закладів вищої освіти в Україні є складним, з огляду як на відсутність традицій, що характеризують моделі забезпечення якості освіти в багатьох європейських країнах, так і недосконалість регулюючих процедур для упровадження стандартів. Виходом з цієї ситуації може бути постійний контроль та моніторинг здобутків і недоліків. Таким чином, перед українською освітою постає комплекс завдань, які стосуються питань реформування освітньої сфери в напрямі децентралізації управління та співпраці України з країнами Європейського Союзу щодо дотримання європейських стандартів. Усе це слугуватиме забезпеченню нашої країни гідного місця у європейському та світовому співтоваристві.

Список використаних джерел

1. Айзінг Р. Європеїзація та інтеграція. Концепти дослідження ЄС. Європейська інтеграція / уклад. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох; пер. з нім. М. Яковлева. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2007. С. 255–274.
2. European Parliament and European Council. Recommendation of 18 Dec. 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). Official Journal of the European Union. 30.12.2006. L 394/10-18.

3. Угода про асоціацію URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/uhoda-pro-asotsiatsiiu>.
4. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.
5. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. Відом. Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Як просувається реформа вищої освіти? URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/yak-prosuvayet-sya-reforma-vischoyi-osviti>.
7. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Ч.3. (Досвід ТНПУ ім.В.Гнатюка) / За ред. В.В. Грубінка. – Тернопіль: Вид.ТНПУ ім В.Гнатюка, 2005.-С.207.
8. Локшина О. Забезпечення якості вищої освіти в умовах європеїзації України. Неперервна професійна освіта: теорія і практика (Серія: педагогічні науки). Випуск № 3–4 (56–57). 2018. С. 127–132.

Кивлюк Ольга, д-р філос. наук, проф.,
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГЕНЕЗА СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Глобалізація та інформатизація суспільних відносин посилила дискусії щодо понятійного змісту інтелектуальної власності. Актуальність даної проблематики ґрунтується на теоретико-методологічній міждисциплінарності та праксеологічних потребах правового регулювання інтелектуальної власності як такої.

Інтелектуальна власність з точки зору системи соціально-правових відносин є генерацією права інтелектуальної власності, що функціонує як складна, різнорівнева, історично зумовлена, структурована інституція. Відповідно до праворозуміння в контексті природного права, інтелектуальна власність – це система координаційно-охоронних ознак соціальних відносин безпекового рівня, що склалися опосередковано без прямого втручання засобів позитивного права, задля задоволення прав та інтересів власника інтелектуальної власності в межах правового інституціоналізму.

Ще з античних часів право інтелектуальної власності розглядалося як складний соціально-правовий інститут з історично зумовленою структурою. Тобто винагорода за інтелектуальну творчу діяльність, примітивні ознаки сучасного патентування, поняття торгівельної марки, угоди, на зразок передачі авторського права і т.д., мали місце в Стародавній Греції та Римі (право володіння, право користування, право розповсюдження). Хоча з іншого боку, в історичних першоджерелах немає згадок, що представники школи софістів якимось чином авторизували свої знання та просвітницьку діяльність як таку, а поширення відповідних вчень розглядали як засіб популяризації на кшталт сучасної реклами.

Більшість видатних філософів свого часу від Аристотеля до М. Вебера розглядали явище власності в умовах державності та відповідно-існуючого суспільного порядку. Наприклад, у працях Т. Гоббса консолідується ідея щодо володіння людиною правом власності, яке визнає та охороняє суспільство і держава в межах наданих їм владних прав. Г.В.Ф. Гегель головною передумовою власності вважав свободу та розділяв матеріально-речову власність з «духовною» власністю, яку визначає як талант, знання, вміння, особистісні якості тощо. Французький мислитель П. Ж. Прудон у праці «Що таке власність» сформулював певну альтернативу існуючим теоріям щодо розуміння власності, піддаючи осуду право на приватну власність взагалі.

«Аналіз онтологічних засад інтелектуальної власності передбачає пошук відповідей на коло питань, висвітлення яких дозволяє осмислити з позицій соціальної філософії сутність інтелектуальної власності (що саме відрізняє її від речової власності), та зрозуміти, на чому ґрунтується особливий статус об'єктів інтелектуальної власності серед всіх інших різновидів власності, і як ідеї перетворюються на речі (використання котрих породжує специфічний комплекс прав та обов'язків)» [4, с. 41].

Не заглиблюючись в історичні передумови виникнення поняття та явища права інтелектуальної власності треба відмітити, що досліджувані процеси обумовлені світоглядом, методологічними підходами, філософськими концепціями та теоріями. Наприклад, «ідеалістичний підхід – пов'язує сутність явищ, з божественною природою людей, створених за образом і подобою Бога, з чого випливає теологічна природа людини (і, зокрема, природні права, як от немайнові права інтелектуальної власності)» [2, с. 35].

З точки зору матеріалістичних підходів рівень розвитку права інтелектуальної власності дуже часто асоціюють з рівнем суспільно-

цивілізаційного розвитку взагалі, де фундаментальні аксіологічні стандарти права людини на свободу (свободу творчості, самореалізації, самовираження і т.д.) мають бути регульовані в межах юридично-правового поля.

Необхідно також акцентувати увагу на різниці між поняттями «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності». В першому випадку, інтелектуальна власність, як відомо, – це результати/продукт інтелектуальної діяльності особистості, чи авторського колективу, що охороняються в межах існуючого законодавством щодо інтелектуальної власності. На думку В.Д. Дюндіна сутність інтелектуальної власності через призму економічної теорії – це «система відносин між юридичними і (чи) фізичними особами у відтворювальному процесі інтелектуального продукту, а також інтелектуальних ресурсів з приводу присвоєння цих благ. Вона реалізується через три функції власності: володіння, використання й розпорядження, тобто інтелектуальну власність доцільно визначити як економічну складову інтелектуального капіталу, що має вартісну оцінку та забезпечує його залучення до господарського обороту як самостійного об'єкта цивільно-правових відносин» [1].

В другому випадку, право інтелектуальної власності – це певна система/множина норм, законів, положень і т.д., яка виконує охоронну, регулювально-координаційну функцію використання об'єктів інтелектуальної власності в суспільстві. В юридично-правовому полі право інтелектуальної власності Н.М. Стефанишин визначає, як «самостійний правовий інститут цивільного права, який включає в себе комплекс правових норм, які регулюють необмежене коло суспільних відносин, що пов'язані з інтелектуальною, творчою діяльністю людини, носять нематеріальний характер і сприяють не лише фізичному та духовному розвитку автора (творця) об'єкта права інтелектуальної власності а й становленню «здорового» суспільства в цілому, а також, соціально-економічному розвитку держави загалом» [3, С.116].

Процеси цивілізаційного розвитку та науково-технічного прогресу в контексті глобалізації, гуманізації, інформатизації, цифровізації і т.д. зумовлюють цілий ряд змін щодо відносин власності у суспільстві. Право інтелектуальної власності, на відміну від майнових прав, потребує глибокого міжгалузевого дискурсу, так як дати конкретну відповідь на певний ряд питань в сфері інтелектуальної власності та використання її результатів подекуди унеможлиблюється, з точки зору класичної теорії власності взагалі. Все далі актуальність проблематики права інтелектуальної власності, що постала у форматі

соціально-правового виклику, обумовлює уточнення та подальший розвиток сутності поняття інтелектуальної власності не тільки в юридичному, чи то економічному аспектах, а й з концептуальних позицій філософії права.

Список використаних джерел

1. Дюндіна В.Д. Інтелектуальна власність як головна складова інтелектуального потенціалу суспільства // Ефективна економіка № 5, 2014. [Електронний журнал] Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3021/>

2. Сенюта В.О. Філософські засади права інтелектуальної власності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права / Сенюта Вероніка Олександрівна. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 202 с.

3. Стефанишин Н.М. До визначення поняття права інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України / Н.М. Стефанишин // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. Випуск XLII. Івано–Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2016. С. 110–118.

4. Стовпець О. В. Інститут інтелектуальної власності в епоху інформації й постмодерну: соціально-філософський ракурс: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». – ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2017. 424 с.

Кизименко Ірина, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ТЕХНОСФЕРА: ТРАНСФОРМАЦІЇ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Людство вступило в такий період свого існування, який багато вчених та громадських діячів називають цивілізаційним глухим кутом. Основним ознакою «глухого кута» є вичерпність природних ресурсів при техногенному тиску, що стрімко зростає, на природу. Природа вже не може впоратися з наслідками людського втручання у свою систему, що призводить насамперед до екологічних глобальних

криз. Футурологи не беруться більше створювати довготривалі сценарії майбутнього, а апокаліптичні прогнози стають все більш загрозливими.

Соціоприродний підхід до вивчення техносфери передбачає, що розвиток техніки є способом пристосування людства до реально існуючих правил та соціального середовища. Аналіз технічних видів діяльності реалізується у зв'язку з метою цієї діяльності, яка полягає в опосередковуванні природних факторів, що забезпечують саме існування, а також розвиток соціуму.

Отже, термін «техносфера» включає в себе єдність техногенного середовища на рівні загальної функції технічних об'єктів – посередництва між природою та людиною. Дане поняття служить для пояснення протиріч у житті людства та трансформацій нової реальності.

Актуальність вивчення такого феномену і поняття як «технічна реальність» обумовлена тими завданнями, які стоять у осмисленні змін характеру розвитку сучасної нам цивілізації. В даний час аналіз техносфери представлений значною кількістю спроб її концептуалізації. Аналіз таких понять «техносфера», «ноосфера», «інфосфера» включає в себе вивчення історичних етапів технологічного розвитку суспільства та вектор нового рівня його еволюційного прогресу.

Нанотехнології, Інтернет речей, Web 2, Semantic Web, хмарні обчислення, ігри із захопленням руху, додатки для смартфонів, планшети та сенсорні екрани, GPS, розширена реальність, штучні супутники людини, дрони та літаки без пілотів, автомобілі без водіїв, переносні обчислювальні пристрої, 3D-принтери, крадіжки особистих даних, онлайн-курси, соціальні мережі, кібервійни... У цій ситуації постає питання: що далі?

У наукових джерелах, які досліджують феномен технічної реальності, представлені різні позиції відносно понять: «технічна реальність» – «техносфера» з взаємодоповнюючими поняттями, які характеризують інші види «реальності» та відповідні їм «сфери».

Філософія техніки, що виникла в кінці XIX і бурхливо розвивалася в XX столітті, звернулася раніше всього до дослідження онтологічних та соціально-філософських проблем ролі, функцій, можливостей та перспектив розвитку техніки як особливого соціального феномена. У існуючій сьогодні літературі в цей феномен вкладається різний зміст, а саме існування техніки проявляється як у матеріальній формі, так і в соціальних діях та ментальних актах.

У середині XX століття техніка перетворилася на «майстра», який не обслуговує потреби людини, що її створила, а диктує йому норми та ідеали способу життя. Людина зіткнулася з тим, що її власні

можливості не безмежні, а природа починає досить жорстоко мститися за непередумане втручання людей у її систему [3, с. 159].

Ж. Бодрійяр у своїх дослідженнях заявив про руйнування моральних цінностей, які перетворилися на симулякри, на ширми, за якими немає нічого. Соціальний організм продовжує функціонувати, а сенс існування вже зник. Основа капіталістичного виробництва виражена ідеєю багатства. Сучасні механізми творення, зберігання і руйнування інформації, комунікації настільки надмірні, що вона втрачає будь-яку ідею корисності і ніколи не може бути затребувана повною мірою. Виникла ситуація, за якої втрачає сенс її «споживча вартість». Навіть знання, що визначає можливість раціонального вибору, стає симулякром, перетворившись на інформацію, позначену в комп'ютерних програмах. Вибирає вже не людина, а машина, якій він передовірив свій інтелект [1, с. 53].

Однак існують фундаментальні онтологічні та гносеологічні передумови для формування то осмислення сучасної ситуації. Заглиблюючись в аналіз соціальних проблем технізації, звернемо увагу на історичний факт формування техносфери. Виникла специфічна галузь творчості, пов'язана зі створенням складної техніки, – інженерія, наслідком чого виявилось становлення «техніцистського» світогляду. Його суть зводиться до тези: як тільки людина усвідомлює потребу в новому товарі та засобі його отримання, так відразу ж він формулює технічне завдання як умову досягнення мети. Він вдається до чисто технічного способу рішення, виходячи з того що всі проблеми можна вирішити, якщо для цього існує досить технічних можливостей, людських та фінансових ресурсів.

Англійський фізик і футуролог, лауреат Нобелівської премії Денніс Габор навіть сформулював закон технічної цивілізації: «Що може бути зроблено, обов'язково буде зроблено, причому шкода, що породжується технікою, може бути компенсована знову ж таки технікою» [2, с.161].

У суспільному розвитку, за Елвіном Тоффлером, взаємодіють чотири сфери: техно-, соціо-, інфо-і психосфера, але вирішальну роль у хвилеподібному потоці змін грає саме техносфера. Тому джерелом та рушійною силою нововведень у суспільстві виступають технологічні революції. Залежно від характеру такої революції визначається і сутність цивілізації, що виникає на її основі [3, с. 71].

Розглядаючи перспективи невідворотного впровадження інформаційних технологій у повсякденне життя людини, Елвін Тоффлер не залишив поза увагою важливі соціально-філософські проблеми, якими замислювався Бодрійяр. Чи не виявиться, що інтелектуальні

машини, особливо об'єднані в комунікаційні мережі, вийдуть за межі можливостей нашого розуміння і стануть недоступними для контролю над ними? Чи не зможе одного разу Старший Брат підключитися не лише до наших телефонів, а й до тостерів і телевізорів, взявши на облік не лише кожен наш рух, а й будь-яке судження? Якою мірою ми дозволимо собі залежати від комп'ютера та чіпа?». Він спробував відповісти на ці питання, зокрема, як гарантію від можливості загального комп'ютерного контролю він навів аргумент децентралізації та розподілу мереж, стверджуючи, що вони швидше послаблять міць тоталітарної держави, а не зміцнять [4, с. 122].

Погляди Ж. Бодрійяра та Е. Тоффлера виявилися стійкими перед випробуваннями часом, притаманний Жану Бодрійяру песимізм змушує відмовитися від безхмарних чи хоча б позитивних поглядів на майбутнє, що не дає підстав для стабільності, а скрупульозний аналіз Тоффлера дозволив детально оцінити можливості технічної реальності.

З переходом людства до постіндустріального суспільства актуалізується проблема «техносфери» та нової реальності що очікує на людство. Розвиваючи вчення про «техносферу», П'єр Тейяр де Шарден зауважував, що дарвінівська теорія будується на трьох чинниках: мінливість, спадковість, опора. Тим самим природа позбувається від гірших форм, навіть якщо вони мають короткочасне еволюційне існування. Людина, на його думку, це вісь і вершина еволюції, або це еволюція, «що усвідомила саму себе». Однак, на думку П. Тейяр де Шардена, розвиток техносфери йде шляхом, який свого часу передбачив Жан Ламарк: «Людині призначено винищити саму себе після того, як вона зробить Землю не придатною для перебування» [3, с.14].

Сьогодні усвідомлення нової реальності «техносфери» виводить на перше місце техніку, котра, перетворюється на стратегічну силу, що визначає майбутнє людини, перебираючи на себе основні функції керування і контролю.

Список використаних джерел

1. Бодрійя Ж. Симулякри і симуляції. К.: Основи, 2004. – 230 с.
2. Gabor D. *Inventing the future*. Harmondsworth : Penguin Books, 1964. – 237 p.
3. Тейяр де Шарден. Феномен людини: [переклад фрагментів] / пер. з фр. Г. Волинки // Читанка з історії філософії: У 6 книгах. Книга 6. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К. : Фірма «Довіра», 1993. – С. 159–165.
4. Тоффлер Е. Третя Хвиля / 3 англ. пер. А. Євса. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.

ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: РИЗИК, СТАЛІСТЬ, ІНКЛЮЗІЯ

Швидкість змін, які відбуваються у суспільстві сьогодні, унеможлиблюють спроби надати однозначну назву періоду розвитку людства та визначитись з його стійкими характеристиками. Звісно, дати точну та влучну назву певному історичному періоду зручніше після того, коли сам період вже закінчився, а наслідки подій викристалізувались в конкретний результат.

Суспільно-філософська думка використовує різну термінологію для характеристики сучасного періоду суспільного розвитку. В науковій літературі досліджуються концепції «Постмодерного суспільства» (Р. Панвіц, Ж. Деріда, М. Фуко, Ж.-Ф. Ліотар, У. Еко), «Постіндустріального суспільства» (Д. Белл, Дж. Гелбрейт, Г. Кан, Е. Тоффлер, Ж. Фурастьє, Д. Рісмен), «Інформаційного суспільства» (К. Курокава, Т. Умесао, М. Порат, Й. Масуда, Т. Стоуньєр, Р. Катц), «Мережевого суспільства» (М. Кастельєс, «Суспільства знань» (Р. Лейн, Ф. Махлуп, П. Дракер), «Smart-суспільства» (П. Дракер). Останнім часом актуалізувались дослідження поняття «4 промислової революції» (К. Шваб), що зацентрувало увагу до розвитку «сталого суспільства індустрії 4.0».

Характеристики даних концепцій частково збігаються, викристалізовуючи ті чи інші характеристики, особливості, риси сучасних економічних, соціальних, технічних та технологічних процесів. Іноді ці концепти ототожнюються чи синонімізуються, а іноді представляються як терміни, що характеризують послідовний перехід та зміну одного теоретичного концепту іншим.

Тим не менше, основними рисами перерахованих концепцій можемо назвати технологізацію, цифровізацію, інформатизацію, наукоємність, швидкі темпи оновлення. Всі концепції, в своїй більшості, сприймаються як прогресивний рух вперед, направлений на подальше процвітання суспільного ладу та удосконалення соціального устрою.

Технічний прогрес, в свою чергу, призводить до суспільних, соціально-культурних, антропологічних трансформації які проявляються у переплетінні новітніх технологій (інформаційних, нано-, біо-, нейро-) з усіма сферами людського буття; швидких та постійних змінах суспільних реалій, спровокованих потужним розвитком новітніх технологій; переформатуванні форм, методів та стилів суспільних відносин під пресом технологізації.

Відтак, формується особливий феномен «технонауки». В процесі такого формування нові інформаційні технології у тісному зв'язку з конвергуючими технологіями ВНС (біо-, нано-, інформаційні і когнітивні) утворюють нове, техногенне життєве середовище існування людини. Становлення такого середовища утворює новий життєвий світ. Його існування призводить до переформатування багатьох звичних способів орієнтації в світі, а також змушує змінювати звичні способи навчання, праці, комунікації, поведінки, тощо. Це призводить до переосмислення традиційних людських цінностей, ставлення до світу та переоцінки людського існування у всесвіті. Життєвий світ людини – це історичне, соціальне, економічне і культурне поняття.

Цей світ з плином соціально-економічних перетворень змінювався і був різним в культурах, які оновлювались та трансформувались. При цьому культура завжди зберігала певні смислові імперативи, заради яких жила або могла жити людина. Через культуру людина була включеною в цей світ та залишалась його часткою як в соціальному так і в біологічному вимірах.

З розвитком технічних наук, а також біо-, нано-, інформаційних та когнітивних технологій відбувається трансформація життєвого світу людини, переформовуються її смислові установки. Людина опиняється перед викликами постійного та швидкого оновлення та зміни її соціального середовища. Це пов'язується зі співвідношенням «ризик» і «знання» в людській життєдіяльності. «Знання» та «ризик» взаємопов'язані аспекти, які призводять до прийняття рішень в рамках соціуму, коли варіативність вибору постійно збільшується, а самі «варіанти» перебувають у стані постійної перманентної модернізації. Швидке збільшення знань унеможлиблює їх швидку перевірку. Людина поставлена перед вибором між новим та ще новішим. Неповне знання не дає можливості швидко та точно оцінити правильно чи неправильно зроблено вибір. [1, с. 419]

По суті справи ми маємо говорити про ще один термін, який вживають для визначення сучасного періоду суспільного розвитку – «суспільство ризику» (У. Бек, Е. Гідденс) [2]. Під терміном «суспільство ризику» розуміють таке суспільство, яке «...під впливом внутрішніх, техногенних або антропогенних впливів з однаковою вірогідністю може зумовити як матеріальні й духовні втрати певного суб'єкта діяльності (людини, групи, співтовариства, суспільства в цілому), так і забезпечити його переваги й здобутки (матеріальні блага, соціальний і культурний капітал)» [3, с. 3].

В сучасному суспільстві розподіляються не стільки блага, скільки небезпеки та спричинені ними «ризик». Цей процес не має

кордонів, не підвладний політичним, національним чи культурним уподобанням та є характерним для всього світу. Суспільство, під тиском постійних модернізацій, самостійно продукує «ризики» що є невід'ємним наслідком механізму прийняття рішень. «Ризики», на відміну від попередніх епох, стали результатом загрозливої могутності модернізації та невпевненості, спричиненої страхом невідомості та непередбаченого розвитку. Продукування «ризиків» стає потужним механізмом змін соціальної структури суспільства, швидких політичних, економічних, соціальних перетворень, де питання «безпеки» постає в першочерговому проявленні та синонімізується з поняттям «виживання».

«Виживання» як таке, спонукає до пошуку шляхів збереження «себе» та охорони того, що оточує людину. Збереження середовища, придатного для людського існування породжує екологічні рухи та теорії екологічної соціальної відповідальності. Однією з таких теорій є концепція Г. Йонаса, сформульована як сучасний категоричний імператив: «Чини так, щоб наслідки твоїх дій були сумісні із збереженням справжньої людського життя на Землі»[4].

Проте, виклики «виживання» та необхідність постійного пристосування до світу, який постійно змінюється, а темпи цих змін мають тенденцію прискорення, спонукають до пошуку нових можливостей життя людини. Сучасні та майбутні досягнення біо-, нано- технологій дають надію на можливість виживання людини навіть у вразливому для біологічного існування середовищі. Це призвело до формування світоглядної ідеї «трансгуманізму», яка передбачає вдосконалення фізичних, розумових і психологічних можливостей людини завдяки застосуванню новітніх досягнень науки та технологій.

Як стверджують прихильники «трансгуманізму», сьогодні техніка стала основним локомотивом еволюції, перебравши цю місію у природи. Тепер з'являється можливість створити «кращий світ для кращих людей», шляхом покращення умов життя людини та людського організму завдяки застосуванню молекулярних нанотехнологій та штучного інтелекту, а згодом втілити мрії людства про безсмертя. Прихильники даної теорії стверджують, що людина стане залучати в свою біологічну сутність штучні елементи-замінники, намагаючись «замінити» зношений, чи не надто ефективний власний біологічний матеріал на штучний. Врешті небіологічна частина людини стане переважати над біологічною, до тих пір поки біологічна частка взагалі не втратить свою сутність. Включеність, інклюзивність людини в природу буде зазнавати докорінних трансформацій які можуть при-

звести до рівня «неповернення» – повного виключення людини зі світу природи (в теперішньому розумінні слова «природа»).

Таким чином може бути знівельована онтологічна сутність людини, її проявлення як біологічної істоти, як частки природи. Втім, вчені сьогодні розрізняють «радикальну» та «помірну» версії «трансгуманізму». Якщо «радикальна» версія тяжіє до постулату про поступове зникнення природної сутності людини, то «помірна» версія намагається примирити природне та штучне в людині, апелюючи до необхідності пристосування людини до світу, який постійно змінюється [5].

Отже, які б терміни ми не застосовували до визначення сьогоденних реалій, можемо констатувати, що всі вони в своїх характеристиках мають ознаки швидких змін, постійних оновлювань та відсутності сталості, що тяжіє до втрати рівноваги й несе певні загрози нестабільності та ризику. Слово, яке влучно могло б об'єднати терміни, що характеризують наше сьогодення, це «мінливість».

Тож сьогодні ми живемо в «мінливому світі» який вимагає швидких рішень, ризикового вибору, пошуку стабільності для збереження сталості, знаходження шляхів виживання у виборі між природністю та штучністю.

Список використаних джерел

1. Кравченко А.А. Економічна культура. Етюди про ціну і цінності життя людини: Монографія / А.А.Кравченко. – Київ : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2021. – 480 с.

2. Тарасова О. А. У. Бек і Е. Гідденс про суспільство ризику / О. А. Тарасова, Л. С. Черноус // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. праць / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2019. – Вип. 83. – С. 53-58.

3. Балан М. І. Суспільство ризику: дестабілізаційні можливості. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1397> (дата звернення: 23.10.2022).

4. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас; Пер. з нім. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.

5. Liedo Fernandez, Belen & Rueda, Jon. In defence of posthuman vulnerability. *Scientia et Fides* [online]. 14 March 2021, T. 9, nr 1, s. 215–239. [accessed 6.10.2022]. DOI 10.12775/SetF.2021.008.

Кравченко Оксана, аспірантка,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ «Занадто Великий для Краху»

Крах Continental Illinois National Bank and Trust Company в 1984 році став наймасштабнішим в історії США того часу, а його порятунком підняв важливі питання про те, чи повинні великі фінансові установи отримувати диференційований підхід у разі банкрутства [1]. Термін «Занадто Великий для Краху» (англ. Too Big to Fail) та аббревіатура ЗВДК (англ. TBTF) набули популяризованого забарвлення та практичного закріплення після слухань представників Конгресу США дев'яносто восьмого скликання, які відбулись 18, 19 вересня, 4 жовтня 1984 року та були присвячені обговоренню подальшої долі Continental Illinois та наслідків для економіки у разі його краху [2].

Під час слухань американський конгресмен Стюарт МакКінні наголошував на необхідності, запровадження програми порятунку Continental Illinois, не зважаючи на роздратованість, викликану халатним веденням банком своєї діяльності та неналежного виконання ролі регуляторів, відповідальних за перевірку фінансової установи. Конгресмен загострив увагу на важливості встановлення зв'язку між поганою практикою управління банком і потенційними ризиками, вказавши на неприпустимість надання допомоги менеджменту банків, які не можуть належно керувати кредитним портфелем. При цьому, на запитання головуєчого слухань Фернанда Джермейна щодо можливості допущення краху великого банку, п. МакКінні відповів, що такі банки треба обов'язково рятувати, оскільки у Сполучених Штатах Америки створюється новий клас банків: «... у нас з'явився новий вид банку. Він називається занадто великий для краху [*too big to fail*]. TBTF, і це прекрасний банк» [2, с. 89, 300]. Тобто, розмовний термін Занадто Великий для Краху, так само як і англомова аббревіатура TBTF закріпилися в публічному вжитку та почали асоціюватися зі спасінням великих банків саме восени 1984 року.

Федеральна Корпорація Страхування Депозитів (англ. The Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) змушена була прислухатись до Стюарта МакКінні та втрутитись у спасіння Continental шляхом вливання фінансування, надання виняткових гарантій всім кредиторам та забезпечення підтримки ліквідності банку, оскільки банкрутство гіганта могло спричинити значну шкоду фінансовій

системі Сполучених Штатів Америки, а сам банк було неофіційно визнано Занадто Великим для Краху. Після спливу приблизно двох місяців FDIC фактично взяв Continental Illinois під контроль для його реабілітації. Колишні акціонери були змінені, а FDIC зазнав серйозних збитків, натомість, в подальшому банк було рекапіталізовано та реприватизовано [3, с. 1]. Практика спасіння Continental Illinois стала сигналом для інших фінансових інститутів, які підхопили принцип Занадто Великий для Краху та цілеспрямовано намагались зробити свій бізнес масштабним, а взаємозв'язок з економікою – тісним. Таким чином, компанії забезпечували потенційну підтримку держави у разі банкрутства, що в свою чергу збільшувало кредит довіри потенційних клієнтів банку: якщо банк не може збанкрутувати, тоді це безпечний банк і в нього можна вкладати свої кошти.

Більш ніж через чверть століття після прецедентного спасіння Continental Illinois, характеристика Занадто Великий для Краху стала знову актуальною у зв'язку зі спасінням фінансових установ під час Світової фінансової кризи 2007-2009 років. Цікавим є той факт, що нова хвиля інтересу до теорії ЗВДК географічно повторила попередній резонанс, оскільки події розгортались в одній і тій самій країні – Сполучених Штатах Америки. Щоправда, у 2007 році проблематика теорії ЗВДК не обмежилась США та охопила весь світ.

На думку Голови Федеральної резервної системи Сполучених Штатів Америки Бена Шалом Бернанке уряди країн, надають підтримку Занадто Великим для Краху компаніям під час кризи не через прихильність чи особливу турботу про керівництво, власників або кредиторів фірми, а тому, що уряди визнають серйозність негативних наслідків краху таких компаній для всієї економіки, оскільки витрати на подолання наслідків некерованого банкрутства значно переважатимуть над фінансовими вливаннями, спрямованими на уникнення такого краху. До способів спасіння компаній, Занадто Великих для Краху відносять сприяння злиттю, надання кредиту або вливання державного капіталу. Всі з трьох зазначених способів захищають принаймні деяких кредиторів, які, у протилежному випадку, зазнали б збитків [4].

Фраза «Too Big to Fail» тісно асоціюється з крахом великих банків та подіями, які відбувались у фінансовому секторі США у 2008 році, в тому числі, завдяки однойменній книзі американського журналіста та письменника Ендрю Росса Соркіна [5]. У бестселері, який став яскравою ілюстрацією світової фінансової кризи, хронологічно відображені події, які в подальшому стали причиною колапсу світової економіки. У 2011 році книгу було екранізовано режисером Куртісом

Лі Хенсоном [6]. В українському прокаті кінострічка вийшла під назвою «Занадто крутий для невдачі» [7] (альтернативний переклад: «Крах неприйнятний: рятуючи Волл-стріт», англ. Too Big to Fail) [8].

Спробуємо дати визначення терміну «Занадто Великий для Краху», проаналізувавши підходи закордонних вчених.

Дослідники Аллен Бергер та Ралука Роман приходять до висновку, що теорія «Занадто Великий для Краху» описує мотивацію регулюючих органів для спасіння ЗВДК банків та стимули, які створюються для банків та акціонерів в очікуванні допомоги. Рішення регулюючих органів про фінансову допомогу можуть бути мотивовані бажанням зменшити шкоду фінансовій системі. Банкрутство великого банку може поширитися на інші фінансові установи та збільшити ймовірність майбутніх фінансових криз. Висока ймовірність допомоги ЗВДК банкам у разі їхньої кризи є субсидією для великих банків в умовах фінансової скрути, оскільки менша ймовірність банкрутства дозволяє великим банкам збільшувати власний і позиковий капітал з меншими витратами [9, с. 50].

Дослідники Джеймс Р. Барт та Клес Віглборг вважають, що банк відноситься до «Занадто Великого для Краху» тоді, коли його потенційний крах та неспроможність виконувати свої зобов'язання генерує неприйнятний ризик для банківської системи та опосередковано здійснює негативний вплив на економіку в цілому. Банк як фінансовий інститут, зазвичай, має значні зобов'язання перед іншими банками через платіжну систему та інші фінансові зв'язки. Саме така взаємопов'язаність може стати причиною «зараження» у системі у разі банкрутства однієї фінансової установи [10, с. 2].

На думку Джорж Кауфман підходи до визначення «Занадто Великий для Краху» в літературі та на практиці різняться в залежності від того, які саме контрагенти ЗВДК банків можуть потребувати захисту, а також ким та з якої причини такий захист фінансується. Вищевикладене створює невизначеність щодо розуміння режиму врегулювання неплатоспроможності ЗВДК компаній. Такий режим застосовується до великих фінансових компаній, чия неплатоспроможність сприймається як така, що матиме суттєвий негативний вплив на інші компанії та галузі, у разі застосування стандартних процедур відновлення платоспроможності, оскільки, в такому випадку контрагенти, ймовірніше за все, понесуть пропорційні збитки у грошовій формі [11, с. 23].

Багато науковців, серед яких і дослідник Чен Жоу, розкривають поняття ЗВДК через призму системного ризику. Дослідник визначає, що фінансова установа є Занадто Великою для Краху тоді, коли влада

країни має стимул рятувати таку компанію, оскільки її банкрутство могло б спричинити значний ризик для фінансової системи, а отже, і для всієї економіки [12, с. 205].

Проаналізувавши визначення закордонних вчених та враховуючи всі характеристики ЗВДК компанії, доцільно вдосконалити термінологію ЗВДК компанії, сформулювавши власне визначення. Так, ЗВДК (Занадто Велика для Краху) компанія – це є компанія, банкрутство якої буде недопущене урядом країни шляхом надання грошових коштів, оскільки її крах, завдяки розміру такої компанії, її значимості, важливості, складності, системності та взаємопов’язаності з іншими гравцями ринку, матиме нищівні наслідки як для фінансової стабільності, так і для економіки в цілому внаслідок ланцюгової реакції, яка вражатиметься у каскаді одночасних банкрутств великої кількості фінансових інститутів системи.

Список використаних джерел

1. Renee Haltom. Federal Reserve Bank of Richmond. Failure of Continental Illinois, May 1984. Federal Reserve History. – November 22, 2013 – Режим доступу : <https://www.federalreservehistory.org/essays/failure-of-continental-illinois>

2. Inquiry Into Continental Illinois Corp. and Continental Illinois National Bank. Hearings Before the Subcommittee on Financial Institutions Supervision, Regulation, and Insurance of the Committee on Banking, Finance, and Urban Affairs, House of Representatives, Ninety-Eighth Congress, Second Session. – September 18, 19 and October 4, 1984. – 650 pp. – Режим доступу: <https://fraser.stlouisfed.org/title/inquiry-continental-illinois-corp-continental-illinois-national-bank-745>

3. Carlson, Mark A., Jonathan D. Rose. Can a Bank Run Be Stopped? Government Guarantees and the Runon Continental Illinois. Finance and Economics Discussion Series 2016-003. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System. – February 2016. – 44 pp. – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.17016/FEDS.2016.003>.

4. Ben S. Bernanke. Causes of the Recent Financial and Economic Crisis. Before the Financial Crisis Inquiry Commission, Washington, D.C. – September 02, 2010 – Режим доступу : <https://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20100902a.htm>

5. Sherman, Gabriel. The Information Broker [Електронний ресурс]. New York. – November 6, 2009 – Режим доступу : <https://nymag.com/news/media/61870/>

6. Too Big to Fail. [Електронний ресурс] HBO Movies. Directed by Curtis Hanson. Original release: June 12, 2012 – Режим доступу : <https://www.amazon.com/Too-Big-Fail-Paul-Giamatti/dp/B004EPYZDA>

7. Ольга Дюжина. 10 кращих фільмів про інвестиції та інвесторів. Investory [Електронний ресурс] – 8 січня 2019 року – Режим доступу : <https://investory.news/10-krashhix-filmiv-pro-investicii-ta-investoriv/>

8. Анна Шепеленко. Болючий досвід: 5 фільмів про глобальну фінансову кризу. Mind [Електронний ресурс] – 10 січня 2018 – Режим доступу : <https://mind.ua/publications/20180315-bolyuchij-dosvid-5-filmiv-pro-globalnu-finansovu-krizu>

9. Allen N. Berger, Raluca A. Roman. TARP and other Bank Bailouts and Bail-ins around the World. Connecting Wall Street, Main Street, and the Financial System 2020, 43-56 pp. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813864-9.00002-1>

10. James R. Barth, Clas Wihlborg. Too Big to Fail and Too Big to Save: Dilemmas for Banking Reform. National Institute Economic Review [Електронний ресурс]. Volume 235, February 2016, pp. R27 – R39 – Режим доступу : <https://doi.org/10.1177/002795011623500113>

11. Kaufman G. G. Too Big to Fail in Banking: What Does It mean. SPECIAL PAPER 222 [Електронний ресурс] / George G. Kaufman, The Quarterly Review of Economics and Finance. June 2013, 31 pp. – Режим доступу : <https://www.fmg.ac.uk/sites/default/files/2020-07/SP222.pdf>

12. Chen Zhou. Are Banks Too Big to Fail? Measuring Systemic Importance of Financial Institutions / Chen Zhou // International Journal of Central Banking [Електронний ресурс]. December 2010, 23d issue. 205 – 250 pp. – Режим доступу : <https://www.ijcb.org/journal/ijcb10q4a10.htm>

Красільнікова Олена, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

АФРИКА В СУЧАСНІЙ МОДЕЛІ СВІТОУСТРОЮ

З початком ХХІ ст. розпочався новий етап розвитку світової цивілізації – її перехід до поліцентричної моделі. На міжнародній арені з'являються нові актори, що поступово змінюють правила та умови гри. Міжнародні відносини також зазнають змін у зв'язку з впливом т.зв. «великих викликів». Баланс глобальних сил поступово зміщується з Заходу на Схід та Південь. В таких умовах, все більшого

значення на міжнародній арені починають набувати країни Африканського континенту.

На сьогодні країни Африканського континенту знаходяться в процесі становлення власної соціально-економічної та політичної моделі розвитку. На території Африки наразі налічується 54 незалежні держави. За формою державного правління більшість з них є республіками, також три країни, зокрема Марокко, Есватіні та Лесото є монархіями. На геополітичне становище Африки впливає той факт, що тривалий час більша частина африканської території належала різним європейським державам, які зберегли свій вплив й після деколонізації материка. Однак, в умовах нового багатополюсного світу країни Африки усвідомили, що мають самостійно розв'язувати власні проблеми. В економічному плані це означає елементарне виживання і рух вперед шляхом прогресу; в політичному плані – зміцнення держави, забезпечення внутрішньої стабільності з урахуванням того, що права людини й демократія є передумовою постійного стабільного розвитку на відміну від тимчасової стабілізації на основі сили; в соціальному – задоволення матеріальних та духовних потреб розвитку людини та суспільства; у міжнародному – створення сприятливих зовнішніх умов для розвитку кожної країни. Звідси випливають нові геополітичні та гео економічні акценти та пріоритети в зовнішній політиці країн Африки.

Після закінчення «холодної війни» африканський континент став набирати сили та впливу, цьому сприяло ряд причин. По-перше, з'явився Африканський союз – потужна міжнародна міжурядова організація, що відстоює інтереси своїх членів на міжнародній арені. Це насамперед вказує на те, що країни Африки консолідувалися задля загального блага. Адже одному державному утворенню легше представляти свої інтереси у межах будь-якої організації, ніж самостійно відстоювати свої права на міжнародній арені. По-друге, економіка африканських країн поступово розвивається. На території африканського континенту знаходяться поклади золота, алмазів, нафти, бокситів, а також багатьох інших корисних копалин. Крім цього, є умови для іноземних фінансових вливань. По-третє, африканські країни отримують усіляку підтримку від урядів іноземних держав, а також від мільярдерів. Ці фінансові вливання підтримують економіку бідних країн, стримуючи можливу фінансову кризу в деяких державах. І нарешті, слід зазначити, що країни Північної Африки, в якій переважає арабське населення, тісно контактують із державами Близького Сходу. Ця співпраця здійснюється, перш за все, у військовій сфері, а також в економічній сфері, та на міжурядовому

рівні. Як ми знаємо, арабські держави славляться видобутком нафти, золота, високим рівнем життя та культури. Запозичення досвіду арабських держав піде Африці лише на користь. Таким чином, передумов для ефективного розвитку в економічній та соціальній сфері достатньо.

Африканський континент тривалий час вважався найбільш конфліктогенним регіоном планети, він потерпав від міждержавних та громадянських війн. За час існування незалежних африканських держав, починаючи з кінця 50-х років ХХ ст., на континенті сталося понад 35 збройних конфліктів, у яких загинуло близько 10 млн. осіб. [1, с.182]

Дослідники визначають декілька груп причин, які можуть призводити до виникнення конфліктів в Африці: в першу чергу, це суперечності, що виникають при встановленні й регулюванні відносин сили на різних рівнях. На міжнародному рівні йдеться про вплив великих держав на виникнення конфліктів, що було притаманним для біполярного світу. На внутрішньодержавному рівні чинник сили виявляється у тому, що багато країн Африки ще перебувають на етапі свого становлення, не досягли позитивного суверенітету.

Друга група причин – соціально-економічні чинники. Йдеться про боротьбу за матеріальні ресурси, які часто стають причиною конфлікту. До них можуть відноситись як природні багатства певної території, так і сама територія. Виникненню прикордонних конфліктів сприяє невизначеність певних ділянок офіційних кордонів колишніх колоній. Боротьба за території та природні багатства спричинює і внутрішні конфлікти. Сепаратистські рухи етнічних груп прагнуть одержати у власне розпорядження певну територію з її ресурсами (боротьба населення провінції Казаманс (Сенегал), де зосереджено вирощування рису, в Шабі (Демократична Республіка Конго), де знаходяться великі поклади міді та інших корисних копалин тощо. Тяжке економічне становище робить боротьбу за владу, а відповідно за контроль над ресурсами дуже жорстокою.

Остання група – соціально-психологічні чинники, тісно пов'язані з другою. Ідеться про трайбалізм і міжетнічні відносини, адже трайбалізм спричинюється побоюваннями етнічної групи за власні існування та безпеку, і прагнення верхівки цієї групи до привілейованого становища. [2, с.504]

Отже, виникнення конфліктів на території Африки пояснюється цілим комплексом причин геополітичного, соціально-економічного, політичного, етнічного та конфесійного характеру. Однак, початок ХХІ ст. став періодом військово-політичної стабілізації на

Африканському континенті. Цей період характеризується процесами згасання регіональних війн, вирішенням внутрішньодержавних конфліктів. Поширення набули терміни «Африканський Ренесанс», «Африка як економічна зірка» та «афрооптимізм». Використання цих термінів, вказує на зміну уявлень світової спільноти про Африканський континент. Африка перестала бути джерелом виключно проблем або «падчеркою глобалізації». Натомість все частіше почали говорити про точки зростання, успіхи в інтеграції, зиски від запуску континентальної зони вільної торгівлі.

У сучасних наукових дослідженнях з проблем Африки все частіше лунає словосполучення «безпека та розвиток». Політики та вчені не випадково пов'язують воєдино ці два поняття: зростає міжнародне розуміння того, що неможливо досягти сталого розвитку африканських країн за відсутності безпеки населення, в умовах криз і конфліктів, коли життя людей наражається на небезпеку, а економічні перетворення зазнають краху. Прийнятий у 2015 р. Африканським союзом «Порядок денний 2063: Африка, яку ми хочемо» назвав серед цілей, які слід здійснити, запобігання та вирішення конфліктів: «Усі рушніці повинні замовкнути. Африка буде вільна від збройних конфліктів, гендерного насильства, організованої злочинності, торгівлі зброєю та піратства, від незаконної торгівлі та розповсюдження дрібної та легкої зброї, від усіх форм тероризму та релігійного екстремізму. До 2063 р. вона буде здатна забезпечити мир та захистити своїх громадян та їх інтересів». [3]

З 1948 р. ООН провела у світі понад 70 миротворчих операцій. В Африці найбільш успішними були місії в Сьєрра-Леоне, де вдалося припинити громадянську війну, в Ефіопії та Еритреї, де було покладено край протистоянню двох держав, у Ліберії (2003-2018), де вдалося стабілізувати ситуацію після 2-ї громадянської війни. Однак деякі африканські конфлікти досі не завершено, з'являються нові вогнища напруженості.

В економічному розвитку африканських держав формуються два нових тренди – підвищується роль реального сектора економіки і прискорюється розвиток галузей, які орієнтуються не на зовнішнього, а на внутрішнього споживача. Африканський континент є також одним із ключових факторів світових демографічних процесів. Сьогодні, в епоху глобалізації, коли робоча сила відносно вільно переміщається з країни в країну, сучасна Африка знову набуває важливої ролі у світовому розвитку, поступово перетворюючись на головного постачальника трудових ресурсів, володіючи високою

часткою молодого працездатного. населення, яке приростає прискореними темпами.

Отже, сучасна Африка – динамічно зростаючий ринок виробництва та послуг, інвестицій, сучасних технологій, наукомісткої продукції, робочої сили та споживчих товарів. Африка вже вступила на етап індустріального підйому і прискореної модернізації виробничого потенціалу. Економічне зростання Континенту прискорюється, в тому числі завдяки середньому класу, що швидко розширюється, який демонструє підвищений попит на споживчі і нові інвестиційні товари, а також на сучасні послуги. З іншого боку, основні проблеми міжнародної політики, такі як боротьба з тероризмом, економічні питання, пов'язані, зокрема з наявністю запасів нафти на континенті і меншою мірою з боротьбою проти бідності та розповсюдження ВІЛ будуть, ймовірно, визначати політичний та соціальний розвиток Африки протягом багатьох років. Кількість конфлікт в Африці буде напевно, поступово зменшуватися, хоча це залежить від багатьох чинників.

Список використаних джерел

1. Конспект лекцій з дисципліни «Зовнішня політика країн Азії, Африки та Латинської Америки» для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл. Чістякова І.М., Кривдіна І. Б., Татакі Д.Д., Кудлай І.В., Гайтан В.В. – Одеса: ДУ «Одеська політехніка», 2021. – 291 с.

2. Міжнародні відносини та зовнішня політика 1980-2000 роки. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. – Київ «Либідь», 2001. – 621 с.

3. «Порядок денний 2063: Африка, яку ми хочемо» Африканський Союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://au.int/sites/default/files/documents/33126-doc-01_background_note.pdf (дата звернення: 19.10.2022).

Кришталь Богдана, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Радченко Світлана, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

МІФОЛОГІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНСТРУЮВАННЯ ІМІДЖУ ПУБЛІЧНИХ ОСІБ

В іміджології при конструюванні публічних образів відомих людей та «народних героїв» широко використовується такий прийом, як міфологізація образу. Проблеми міфологізації як важливого інструментарія іміджології простежується у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких Г.Г. Почепцов, О.В. Змановська, Н.В. Барна, Бугрим В.В., Р. Барт, Я. Янковські, М. Фіглерович, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс та інші.

Міфологізація в іміджології використовується як інструмент побудови подвійного повідомлення, метою якого є бажання обійти фільтр аудиторії, вплинути на неї на підсвідомому рівні. Це процес не стільки покликаний створити нове повідомлення, скільки підключитись до вже існуючих у масовій свідомості уявлень. Іміджеве міфопроєктування засноване на активізації або нав'язуванні аудиторії соціального міфу через психологічні механізми навіювання, «зараження», принцип домінанти, ефект ареолу, нейролінгвістичне програмування, соціально-психологічну настанову.

Іміжеве міфопроєктування широко використовує таку технологію, як міфодизайн. Під цим поняттям розуміють побудову міфологічної основи іміджу – забезпечення іміджу ореолу таємничості, героїзму і архаїки, проте спочатку цей термін використовувався в значенні «закритий метод політики», сформований в Америці в 60-ті роки.

Побудова особистого міфу – це створення індивідуальної історії на основі міфологізованих образів і мотивів. Особиста історія може містити як реальні події життя людини, так і вигадані. У останньому випадку звичайно говорять про легенду. Практика іміджмейкерства показує, що найчастіше використовується універсальний міф про героя. В даному випадку поняття «герой» не ідентичне терміну «головна дійова особа». Герой – це особливий персонаж, який має специфічні характеристики. Мотиви героїчного міфу покладені в основу великих образів світової художньої культури: Ісус Христос, Геракл, Мойсей, Король Лір, Гамлет. У іміджах публічних людей також нерідко відтворюється героїчний мотив. Для ухвалення міфу

про героя як особистий сценарій важливо зрозуміти глибинну суть даного образу. Тому тут варто розглянути типові риси (мотиви) первинного міфу про героя. Такими рисами є:

- благородне походження героя;
- загроза життя при народженні;
- чудовий порятунок з боку тваринних або простих людей;
- серйозні життєві труднощі і випробування долі;
- подвиги (перемога над драконом, чудовиськом);
- помста кривдникам (наприклад, братам);
- героїчна смерть;
- чудове відродження;
- заслужене піднесення.

Герой виступає головним персонажем міфу, з яким людина ідентифікує себе, на який проектує свої приховані прагнення. Кінцевою метою міфу про героя є фантастичне задоволення прихованих бажань, при цьому головне завдання самого героя – перемога над самим собою (власними страхами і пристрастями). Мотив героя, не дивлячись на його несвідомий характер, виявляється в найрізноманітніших сферах нашого життя. Він цілеспрямовано реалізується при побудові іміджу політика, бізнесмена, громадського діяча тощо. Багато людей, незалежно від статі, гостро потребують героїчних переживань. В умовах сучасного життя дані афекти можуть бути реалізовані декількома способами, наприклад:

- боротьба за свій народ і служіння народу;
- боротьба за ідею, готовність страждати за неї;
- служіння іншій людині і здійснення подвигів ради нього;
- піднесення через політичну або професійну кар'єру;
- Подолання небезпек в екстремальних видах діяльності або екстремальних професіях.

В цілому ж герой – це той, хто проходить важкий життєвий шлях, бореться із злом/злочинами і перемагає їх, а також скоює подвиги в ім'я простих людей.

При створенні іміджу політика або ділової людини найчастіше відбувається опора на реальні події життя прототипу. Але в цілому реальність міфу не має особливого значення і залежить від сфери його застосування. Головне те, щоб особиста історія відтворювала основні колізії загальнолюдських історій – стародавніх міфів, легенд, народних казок. Міф впливає таємно – він викликає інтерес і притягає людей незалежно від їх волі і знаку породжуваних відчуттів – позитивних або негативних.

У процесі міфологізації використовують міфи, як уже існуючі, представлені у масовому розумінні, які формують певні моделі світу. У тлумачному словнику В. Даля міф окреслюється як «казкова, небувала пригода; алегорія в особах, що увійшла в повір'я». У психоаналізі міфи розглядаються як колективні образи, які відповідають дійсності, але служать символічному задоволенню несвідомих бажань людей.

Міф і архетип – той тип інформації, який на глибинному рівні присутній у кожному з нас, тому вони не є прикметою минулого. Завдання полягає в тому, щоб активізувати цю символіку на вигідному для комунікатора напрямку. Символи тут виступають як виразники архетипних подій, які переводять енергію архетипу на свідоме мислення. Так символ батька, як глави сім'я виступає як локальний міф. Літературний герой, володіючи міфологічним характером, постає як символ, що відображає низку заявлених у минулому та сьогоденні характеристик.

На думку Г. Г. Почепцова міф – це універсальна конструкція, яку завжди можна наповнити конкретним змістом. Міф постає як сценарій за яким розгортається імідж, в якому одразу заповнюються порожні місця – ролі друзів та ворогів головного героя. Міф є цілою конструкцією, в цьому його принципова вигідність, оскільки більша частина необхідних характеристик в іміджі будуть виникати автоматично. Таким чином у випадку підключення міфу вже немає необхідності породжувати цілі тексти, можливо тільки робити натяк, підказуючи суттєві характеристики, які підводять масову свідомість до того або іншого міфу.

Г. Г. Почепцов виділяє наступні характеристики міфологічного повідомлення, завдяки яким можна розпізнавати міф у процесі іміджування:

- упорядковує і робить зрозумілим навколишній світ;
- не підлягає перевірці на відповідність дійсності;
- незаперечний, т.к. є слухач, але немає автора повідомлення;
- фіксує єдино можливий погляд на світ;
- є оператором універсальності («так усі говорять, вважають», «усі так думають», «усі знають це»);
- легко перекладається зі свого вищого рівня на будь-які прості ситуації.

Не менш важливий є той факт, що міф оперує образами, це також ріднить його з іміджем і забезпечує йому запам'ятовуваність, впізнаваність, цілісність. У той самий час будь-який образ допускає

розбіжності у тлумаченнях його деталей, що дає можливість іміджмейкеру як міфотворцю наділяти певні міфи незліченними подробицями, варіантами. Таким чином міф перетворюється на продукт творчості іміджмейкера та об'єкт іміджу (людини, предмета, явища), і при цьому зберігає свою спочатку задану структуру та смислове навантаження. Ось чому для іміджмейкера міф – це безцінне джерело для роботи із суспільною свідомістю. Достатньо задати якусь матрицю, а деталі домислять самі.

Велике значення у контексті дослідження міфологізації має те, що в основі міфу лежить дія, а в основі міфологічного впливу лежить конфлікт, боротьба. З цього приводу німецький філософ Ернст Кассінер пише:» Світ міфу – драматичний світ: світій дій, зусиль, сил, що борються. Життєвий принцип міфу не статичний, а динамічний, і описати його можна лише у термінах дії».

В основі створення іміджу через міф завжди лежить певна драматургія, де є конфлікт, який можна вирішити лише за допомогою «героя». Коли імідж входить у певний контекст, виникає розвиток того чи іншого сюжету, у якого є іміджі інших дійових осіб. Це поєднання іміджу з іншими іміджами вважатимуться драматичним сюжетом. Деякі вчені називають цей процес міфологічним сюжетом. Велику роль у створенні такого сюжету грає те, що закладено у його вихідній події, так як будь-який міф має попередній досвід. Міф дозволяє пов'язувати різні події, створюючи відчуття цілісності, осмисленості того, що відбувається.

Помилково вважати, що в сучасному іміджмейкінгу міфологічні сюжети використовуються лише для створення іміджу політикам, телеведучим або естрадним зіркам, оскільки, вибудовуючи імідж керівнику компанії або вчителю, іміджмейкер також спирається на міфи, що існують в даній культурі в певний історичний період індивідуумів. Таким чином міф є основою, ядром структури іміджу і містить у собі архетипові змістоутривення, тому у формуванні іміджу особистості слід спиратися на архетипи.

О. Змановська пропонує три способи здійснення міфологізації іміджу:

- Перший спосіб полягає в повторенні сюжетних ліній найвідоміших міфів і казок при переказі особистої історії.
- Другий спосіб можна назвати «персоналізацією» – відтворенням яскравого міфологічного образу за допомогою повторення типових деталей його зовнішності і поведінки.

- Третій спосіб – створення міфологічного контексту. Для цього, не зачіпаючи суті іміджу, в нього привносяться окремі деталі відомих лєнед, казок, популярних літературних творів і фільмів.

Багатство внутрішнього змісту чи «безкінечність» смислу у міфі зберегла і зберігає міфологічний образ на тисячоліття, не дивлячись на нові наукові аспекти людського розуму чи на нові речі побуту. Уявний світ міфу володіє більшою життєвістю, ніж світ фізичний, подібно тому, як герой роману буває більш життєвим та історично конкретним, ніж історична особистість, яка жила раніше, так само вдало проведена міфологізація іміджу дає можливість запам'ятати імідж особистості.

Таким чином у міфологізації концентрується чи не найцінніша грань іміджмейкерської кампанії – це найбільш виразний спосіб кристалізації опорної ідеї повідомлення. Саме міфологізація іміджу здатна результативно «зачепити» увагу реципієнта, викликати його живий інтерес, спонукати до роздумів про необхідність відгукнутись на суть пропозиції, тому активно використовується у побудові іміджів публічних осіб.

Список використаних джерел

1. Барна Н.В. Іміджологія: Навч. посіб. для дистанц. навч. для студ. вищ. навч. закл. / Н.В. Барна. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1776_66617386.pdf
2. Бугрим В.В. Іміджологія / Іміджмейкінг; навч. посіб. / В.В. Бугрим; за ред.: В.В. Різун; КНУ ім. Т. Шевченка. – Київ: ВПЦ «Київськ. Ун-т», 2013. – 255 с.
3. Зеленін В. Основи міфодизайну. Психотехнології керування медіареальністю / Всеволод. Зеленін. – Київ: Гнозис, 2017. – 168 с.
4. Холод О. М. Комунакаційні технології: підручник / О. М. Холод. – Київ : ЦУЛ, 2013. – 212 с.

Крохмаль Наталія, канд. філос. наук, доц.,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

Мирошниченко Сергій, старший викладач,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СТАНОВЛЕННЮ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Відкрите вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року як новий етап російсько-української війни, що триває з 2014 року, та запровадження воєнного стану в нашій країні спонукає до переосмислення базових цінностей сучасного суспільства, співвідношення прав, свобод і відповідальності індивіда, групи, спільноти, держави, суспільства загалом по відношенню до себе та інших. Воєнні дії на території України змушують у першу чергу європейські держави, США, ООН та інші міжнародні організації об'єднати свої зусилля щодо протидії агресору, постійно узгоджувати свої кроки щодо допомоги Україні, використовувати перевірені та шукати нові форми і методи такої допомоги, запобіжні засоби щодо стримування росії та зменшення негативних наслідків цієї війни для України, Європи і світу.

Війна стала каталізатором для активних суспільних змін, які розпочалися з поширенням КОВІД-19, визначивши подальший вектор розвитку світу: перехід у електронний формат економіки, зміни у політичному житті суспільства, пропозиції і заклики до переформування міжнародних союзів, зміни у державному управлінні, глобалізація та діджиталізація економіки, її спрямованість на поведінку людини та її когнітивні функції, віртуалізація свідомості, поширення мережових утворень в економіці, бізнесі, соціальній сфері, глобалізація освіти, науки та їх перехід в онлайн формат тощо.

Визначаючи усі тенденції та закономірності розвитку сучасного світу, слід наголосити на актуалізації значення відповідальності, зокрема соціальної, що характеризує як індивіда, так і групу, спільноту, державу чи суспільство загалом. Актуалізація соціально відповідального ставлення до себе та інших, що розпочалася під час боротьби з пандемією КОВІД-19, продовжилася під час відкритого вторгнення росії в Україну. Соціальна відповідальність як усвідомлення відповідального ставлення суб'єкту (людини, групи, спільноти, організації,

держави, суспільства) до себе та інших суб'єктів цього явища та процесу є основою та умовою розвитку суспільства в умовах війни.

Узагальнюючи різні погляди та тлумачення явища соціальної відповідальності можна констатувати, що вона є елементом системи соціального контролю суспільства і відбиває у собі певний етап його розвитку. Як елемент такої системи соціальна відповідальність забезпечує формування в індивідів усвідомленого ставлення до себе та інших, до навколишнього у тому числі і соціального оточення, до свого місця у структурі суспільства та виступає регулятором поведінки людини, групи, спільноти. На рівні держави та суспільства загалом соціальна відповідальність передбачає визначення, впровадження та гарантування гідного рівня життя, а також шляхи його досягнення.

Соціальна відповідальність виступає одним із регуляторів поведінки людини, групи, спільноти, держави, суспільства в цілому. Виконуючи регулятивну функцію вона впорядковує взаємини між окремими людьми, відносини між людиною та групою, спільнотою, відношення у державі, суспільстві. Механізмом формування, становлення та розвитку соціальної відповідальності є здоровий глузд, табу, таліон, законслухняність та смислотворчість, в основі яких лежить різний ступінь примусу.

Соціальну відповідальність доцільно розглядати на різних рівнях структури суспільства як вертикально (суспільство – громади – людина; держава – регіон – громадянин; економіка – організація/підприємство (роботодавець) – працівник), так і горизонтально (суспільство – держави – економіка; громади – регіони – організації/підприємства (роботодавці); людина – громадянин – працівник). Саме соціальна відповідальність є основою виживання суспільства під час війни та воєнного стану, оскільки передбачає розвиток у окремих індивідів (громадянин, працівник) усвідомленого ставлення до особистих та суспільних потреб і інтересів, можливостей та механізмів їх реалізації, власної включеності в ці процеси через реалізацію прав, свобод, волонтерську діяльність, професійну діяльність, самовираження тощо. На рівні держави – регіону – громади соціальна відповідальність, з одного боку, виступає основою гарантування суб'єктом управління усім громадянам дотримання їх прав і свобод, а з іншого, вона виступає зворотнім зв'язком, який визначає реакцію та ступінь усвідомлення громадянами власної відповідальності по відношенню до суб'єктів управління, політики держави під час воєнного стану. На рівні економіки – організації/підприємства (роботодавця) – працівника саме соціальна відповідальність як корпоративна забезпечує

усвідомлення необхідності вести справи відповідально, зважати на умови воєнного стану, визначати подальші напрями розвитку бізнесу та економіки з урахуванням політичної ситуації, запроваджених санкцій тощо, поряд з цим гарантувати ведення бізнесу на етичних, моральних, правових тощо засадах, пов'язаних із добровільним зобов'язанням підвищувати добробут своїх працівників та навколишнього і соціального оточення, надавати корпоративні ресурси, допомагати громадам, підтримувати та зберігати екологію та природу та ін.

Війна показала, що укорінені у свідомості людей норми соціальної відповідальності не завжди співвідносяться з нагальними потребами та запитамі суспільства, яке бореться з агресором. Тому постає питання актуалізації усвідомлення соціальної відповідальності, починаючи від окремої людини, завершуючи суспільством загалом. Це можливо зробити на основі посилення соціальної відповідальності у структурі суспільства як вертикально (суспільство – громади – людина; держава – регіон – громадянин; економіка – організація/ підприємство (роботодавець) – працівник), так і горизонтально (суспільство – держави – економіка; громади – регіони – організації/ підприємства (роботодавці); людина – громадянин – працівник).

Соціальна відповідальність як усвідомлене відповідальне ставлення суб'єкту до себе та інших має на меті формування відповідної розгалуженої системи своїх суб'єктів, які б впроваджували та популяризували її ідеї за допомогою відповідно сформованих механізмів, форм, методів, засобів. Така система суб'єктів, вибудована по вертикалі та горизонталі, має охоплювати усі сфери життя суспільства, усі його рівні та структуру.

Використання соціальної відповідальності як основи згуртування суспільства в умовах війни забезпечить єдине для усіх учасників цього процесу підґрунтя, що має сформувати спільне усвідомлене ставлення до себе та інших, до навколишнього оточення, у тому числі і соціального, до партнерських відносин у різних сферах життя суспільства тощо з метою перемоги у війні і подальшої відбудови країни. Забезпечити це можливо зокрема через систему освіти та виховання. Адже саме починаючи із сім'ї як організаційної основи життя суспільства, формується усвідомлена соціально відповідальна позиція; через систему освіти, яка не тільки дає знання про соціальну відповідальність, а і розвиває, коригує усвідомлену соціально відповідальну позицію учня, студента; до професійного розвитку на робочому місці, який допомагає усвідомити місце працівника у соціально-економічній структурі суспільства.

Війна пришвидшила формування та становлення явища соціальної відповідальності як основи розвитку сучасного світу, спонукавши новим стимулом суб'єктів цього явища до дій, створивши умови для суспільного об'єднання щодо боротьби з агресором, змінила підходи до економіки, соціальної сфери, освіти тощо. У цьому контексті усі суб'єкти соціальної відповідальності мають усвідомити своє місце, роль, перспективи щодо існування на ідеях соціальної відповідальності, впровадженні їх у життя та позначити свою активну соціальну та громадську позиції.

Отже, суспільство має на меті сформувати таку соціальну відповідальність, яка б як елемент системи соціального контролю, регулятор поведінки суб'єктів стала усвідомленою основою згуртування суспільства щодо боротьби з агресором з відповідною поведінкою, побудованою на принципах поваги, взаємодії, підтримки один одного.

Лазарев Михайло, студент,
Запорізький національний університет

Лепська Наталія, канд. політ. наук, доц.,
Запорізький національний університет

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Показовими елементами стагнації та недієздатності системи міжнародної та регіональної безпеки на початку ХХІ ст. стали умовна «бездіяльність» та нерішучість світової спільноти та провідних геополітичних акторів стосовно імперської політики Російської Федерації в таких регіонах, як Придністров'я, Абхазія та Південна Осетія. Російська військово-політична експансія на територію України, анексія у 2014 р. Автономної Республіки Крим, окупація частини Донецької та Луганської областей, численні кампанії з дезінформації в країнах ЄС, зазіхання на держави Балтії – ці та багато інших прикладів неправомірної геополітичної поведінки Росії виявляють кризу та стають сигнальними показниками потреб у змінах європейської та загальносвітової безпекової системи, яка б могла ефективно реагувати на виклики та дії узурпаторів, які прагнуть поглинати сусідні території.

Чинна міжнародна безпека подається зазвичай в широкому сенсі. Її система враховує не тільки оборонні, але й соціально-політичні чинники, проблеми демократизації і стабільності в окремих державах і регіонах, формування дружніх стосунків, забезпечення умов для сталого розвитку. Передусім висувається колективна відповідальність та здатність реагувати на виклики та загрози, які протистоять безпеці світу – міжнародному тероризму, розповсюдженню зброї масового знищення, організованій злочинності, економічним та інформаційним загрозам.

Утім систему міжнародної безпеки можна висвітлювати та інтерпретувати в різний спосіб, найактуальнішим з яких є:

- погляд на міжнародну систему безпеки як політику, що сприяє створенню ефективних гарантій миру як для однієї країни, так і всього світового співтовариства;
- стан економічних, політичних, соціальних, військових, міжнародних відносин, що гарантують захист від зовнішніх загроз та також унеможливають війни, конфлікти і сутички;
- умови, необхідні для існування і функціонування держав, забезпечення їхнього повного суверенітету та рівноправних відносин з іншими країнами;
- метод захисту безпеки громадян, суспільства та національних інтересів держав.

Сучасна система міжнародної безпеки ґрунтується на принципах загального характеру, як-от: однаковий рівень безпеки для всіх країн, незалежно від їхньої ролі на світовій арені; міжнародне співробітництво у вирішенні проблем безпеки та колективні дії щодо усунення агресії і унеможливлення причин її виникнення; обмеження використання суто військових-силових засобів підтримання миру; висока міра довіри у міжнародних стосунках, відкритості світової політики; системний характер конструювання архітектури безпеки. Головним завданням міжнародної системи безпеки, є безпосередньо, зміцнення зовнішньої безпеки. Проте у нинішніх умовах саме входження до структур такої системи потребує від держави-учасниці значного підвищення рівня своєї внутрішньої безпеки. Сучасна система міжнародної безпеки повинна захищати своїх учасників не тільки від загроз ззовні, але й з середини. Щоб виконувати свою головну мету, вона має бути стабільною та міцною за своєю структурою.

Тож наявна система міжнародної безпеки та її принципи жодним чином не ліквідували та не зменшили реальність війни і збройних конфліктів. Проблема збройних конфліктів є вкрай актуальною в системі сучасних міжнародних відносин та є значним

викликом для безпекової системи світу. Особливою рисою сучасних збройних конфліктів є посилення ролі зовнішніх сил та їх вплив на перебіг конфліктів через щільність економічних зв'язків, надання фінансування та військової допомоги одній з країн, залученої у конфлікт. Актуальність цих проблем зумовлена і тим, що більшість збройних конфліктів у світі є відчутними як для всього світу загалом, так і для окремих країн.

Особливу увагу в цьому плані викликають «заморожені» конфлікти, які зі стадії гострого протистояння перейшли до стадії напружених, так званих «тліючих», конфліктів [2]. Проте, як показує практика, часто політичне чи військове затишшя виявляється оманливим. Подібні конфлікти, як і раніше, являють собою велику загрозу та негативно впливають на систему глобальної та регіональної безпеки.

Тож світ стає все менш безпечним місцем для життя. Ба більше, на глобальному рівні немає цілісного розуміння, як створити стійку архітектуру миру і безпеки у світі, в умовах якої країни, котра не володіє ядерною зброєю і правом вето в Раді Безпеки ООН, можна почуватися безпечно.

Існуючі глобальні та регіональні системи безпеки в останні десятиріччя виявилися нездатними ефективно реагувати та відповідати на новий спектр загроз воєнного характеру. Саме низька ефективність сталих та ієрархічних структур безпеки, головним завданням яких було упередження широкомасштабного збройного нападу ззовні, спричинила перегляд підходів до проблем гарантування безпеки як на законодавчому, так і на інституційному рівнях. Поява нових концепцій безпеки, нових стратегій та доктрин, воєнна реформа національних збройних сил майже у всіх провідних державах світу та процеси адаптації ООН, НАТО, ОБСЄ до нових викликів – яскравий тому приклад [3].

Отже, навіть короткий аналіз сучасних збройних конфліктів та сучасної безпекової системи дає змогу стверджувати, що в умовах глобалізації конфлікти створюють значну загрозу людству, вони можуть перетікати з «замороженого» стану до швидкої ескалації, перетворюючись на великомасштабні війни з усіма трагічними наслідками для людства. Тому нагальним питанням досліджувати і шукати нові методи врегулювання конфліктів. Оновленою метою модернізації системи міжнародної безпеки має бути забезпечення стійкості та можливості реагувати на виклики через глибинне усвідомлення причин проблеми та уміння гнучко підійти до ситуації, яка у сучасних умовах навряд чи має прецедент.

Список використаних джерел

1. Міжнародна миротворчість та війна на сході України: чи є рецепт мирного врегулювання? «Дзеркало тижня. Україна» №17, 13 травня 2016. <https://zn.ua/ukr/international/mizhnarodna-mirotvorchista-viyna-na-shodi-ukrayini-chi-ye-recept-mirnogo-vregulyuvannya-.html>

2. Перепелиця Г.М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи / Г. М. Перепелиця. – К.: Стилос – ПЦ «Фоліант», 2003. – 256 с.

3. Никитин А. Международные конфликты и их урегулирование. Мировая экономика и международные отношения, 2006, № 2, сс. 3-16. <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2006-2-3-16>

Ліпін Микола, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

РИЗИКИ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. позначився глобальною трансформацією системи міжнародних відносин. Акселерація економічних процесів призводить до відповідного прискорення соціальних та політичних змін. Впродовж останніх тридцяти років світ рухався від біполярності до нетривалої монополярності і поступового переходу до багатополарності. Причому багатополарність як характеристика міжнародної системи відносин розглядалася багатьма дослідниками як більш бажаний стан у порівнянні з біполярністю або однополярністю. Формування багатьох центрів сили сприймалося в якості передумови появи більш справедливого світового порядку. Особливо чітко взаємозв'язок між «справедливістю» і «багатополарністю» репрезентований в заявах офіційних представників деяких авторитарних режимів. Проте, автором даного концепту є американський політолог Вільям Т.Р. Фокс, який ще у 1944 р. вперше запровадив його у своїй книзі «The Super-Powers; The United States, Britain, and the Soviet Union – Their Responsibility for Peace» [1]. В ХХІ ст. термін «багатополарність» («multipolarity») продовжує залишатися затребуваним, про що свідчать численні публікації з даної проблематики[2].

Як зазначають дослідники, дихотомія «багатополарність-біполярність» пов'язана з проблемою стабільності й конфліктогенності міжнародної системи, що разом є одними з основних характеристик

різних ступенів міжнародної стратифікації, природа якої, а відтак і мультиполярність, може бути пояснена розподілом силових можливостей між державами, як це характерно для неореалістів, або позицією суб'єкта міжнародної політики в ієрархії накопичення капіталу та відтворення додаткової вартості, як це стверджує теорія світової системи [3, с. 48].

Дискурс багатополярності є досить розповсюдженим серед західних інтелектуалів та політиків. Більшість з них виступають проти утвердження глобальної гегемонії однієї держави. Ще після подій 11 вересня 2001 р. для багатьох стало очевидним руйнування однополярного світу на чолі з США. Як писав С. Сміт, завершення холодної війни спричинило завершення періоду міжнародної біполярності, і з того часу вчені, журналісти і політики намагалися передбачити, яка структура міжнародної влади замінить її. Водночас, події 2001 р. стали для автора маркером завершення періоду однополярного міжнародного порядку. [4]

Сьогодні війна в Україні розглядається дослідниками як причина формування багатополярного світу. Реакції різних країн на вторгнення Російської Федерації в Україну не розподілили остаточно світ на два табори. Наприклад, Китай не засудив агресора, але він і не став підтримувати його. І навпаки, засудження агресії Російської Федерації проти України автоматично не стало означати належність певної країни до «табору» США та ЄС. «Тому багатополярність не поєднується з маніхейством: ЄС і США повинні протистояти спокусі ототожнювати міжнародну політику з протистоянням між демократами та автократами. Реальність полягає у тому, що не всі демократії завжди на їхньому боці, одночасно їм потрібна частина автократій, хоча б для постачання природних ресурсів, які вони більше не імпортують (і не будуть імпортувати протягом багатьох років) з Росії. Світом керують не цінності, а держави, які переслідують власні інтереси» [5].

Згідно з думкою Т. Блера, війна в Україні також характеризується як можливе джерело формування нових полюсів сили у міжнародних відносинах. Проте, він вважає, що найбільші геополітичні зміни у ХХІ ст. будуть спричинені не Росією, а Китаєм. «Ми наближаємось до завершення політичного та економічного домінування Заходу. Світ буде, щонайменше, біполярним і, можливо, багатополярним» [6]. Отже, як бачимо, багатополярність використовується багатьма дослідниками і політиками у їх спробах вибудувати геополітичні контури майбутнього світоустрою.

Варто зазначити, що багатополярність не завжди тлумачиться як позитивна і єдино можлива альтернатива розвитку міжнародних відносин. Ще у 2010 р. Жозе Мануель Барроуз попереджав щодо «ризиків багатополярності», про які свідчить європейська історія. «Було б нерозумним, – зазначав він, – ігнорувати ризики, пов’язані з багатополярністю. Побіжний погляд на європейську історію надає масу прикладів того, наскільки небезпечним є розуміння стратегій багатополярності в категоріях експансії і конкуренції за панування. Стратегічне суперництво між великими державами часто ставало причиною війн в Європі – аж до середини ХХ ст». [7]

Сьогодні стає очевидним, що «ризики багатополярності» були проігноровані, чим ще раз підтвердили тезу Г. Гегеля про історію, яка вчить нас тільки тому, що вона нікого нічому не вчить. На початку ХХІ ст. система міжнародних відносин знову постає перед завданням позбавити глобальний світ домінування однієї або декількох держав, щоб нова система функціонувала не просто багатополярно, коли багато впливових країн змагаються виключно за власні інтереси, але щоб це був світ, який «працює разом» [8].

Закликом до багатополярності президент Російської Федерації виправдовує свої спроби перекроїти світовий геополітичний простір і буквально реалізує на теренах бувшого Радянського Союзу те, проти чого застерігав Жозе Мануель Барроуз, намагається перетворити «минуле Європи на майбутнє світу»[7]: Очевидно, що подібна модель міжнародних відносин може бути вигідною для невеликої кількості потужних держав та пропонує всім іншим розчинитися в зонах їх інтересів. Подібний світовий порядок не буде більш безпечним, і тим більше, більш справедливим, ніж монополярний світ. Проте, не менш небезпечною може бути і відсутність центрів сили у світовій політиці. Аполярний світ буде світом, в якому панує вакуум влади. «На жаль, – як пише Н. Фергюсон, – приклади випробовування світу періодами вакууму влади (або, якщо бажаєте, аполярності) навряд чи можуть надихати. ... Аполярність здатна перетворитися на анархію нових «темних століть»: занепадом імперій і релігійним фанатизмом, грабіжництвом і руйнуваннями в окремих регіонах планети, економічною стагнацією і обмеженням досягнень цивілізації у небагатьох укріплених анклавах» [9].

В такому аполярному світі постає питання дотримання норм міжнародного права, адже, як показує досвід України, участь у різноманітних міжнародних організаціях не змогла захистити її від агресії.

Список використаних джерел

1. William TR Fox. The Super-Powers; The United States, Britain, and the Soviet Union – Their Responsibility for Peace. – New York: Harcourt, Brace and Company, 1944. – Pp. 162.
2. Multipolarity in the 21st century: a new world order / ed. By D. Murray and D. Brown. – New York: Taylor & Francis, 2012. – Pp. 273.
3. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ: Парламентське видавництво, 2011. – 808 с.
4. Smith S. The End of the Unipolar Moment: September 11 and the Future of World Order November 1, 2001. <https://items.ssrc.org/after-september-11/the-end-of-the-unipolar-moment-september-11-and-the-future-of-world-order/>
5. Biscop S. How the War in Ukraine Shapes the Multipolar World. – 2022. file:///C:/Users/Nikolay/Downloads/Jos_Manuel_Dur_o_Barroso_President_of_the_European_Commission_The_European_Union_and_multilateral_global_governance_Conference_at_the_European_University_Institute_Florence_18_June_2010.pdf
6. Tony Blair's Speech: After Ukraine, What Lessons Now for Western Leadership? – <https://institute.global/tony-blair/tony-blairs-speech-after-ukraine-what-lessons-now-western-leadership>
7. Barroso J.M.D. The European Union and multilateral global governance, 18 June 2010 // European Commission Press Release Database. : http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-322_en.htm
8. Transcript: German Chancellor Olaf Scholz on «Face the Nation,» July 3, 2022 <https://www.cbsnews.com/news/olaf-scholz-face-the-nation-transcript-07-03-2022/>
9. Ferguson N. A World Without Power / N.Ferguson // Foreign Policy. – No. 143. – July/August 2004. – P. 32–39 – <http://ww.iaforum.org/Files/UERXMM.pdf>

НАУКА ТА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВІ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Суспільство знань неможливе без розвитку і фінансової підтримки фундаментальної і прикладної науки. Д. Белл у роботі «Майбутнє постіндустріальне суспільство» писав про те, що саме теоретичне знання є рушійною силою економічного росту і розвитку технологій, в тому числі й інтелектуальних технологій, пов'язаних із управлінням технологічними і соціальними процесами. Фундаментальне знання є також основою мерітократії як форми влади у справедливому суспільстві рівних можливостей [див. 5]. Відтак, інформаційному суспільству потрібні науково-дослідні центри, експериментальні лабораторії, університети.

В аналітичній записці «Скільки коштів витрачають на науку в університетах», підготовленій спільними зусиллями спеціалістів Центру економічної стратегії та Національного Інституту стратегічних досліджень (Україна, Київ), наводяться такі дані: «емпірично виявлено високу і стійку залежність технологічного розвитку країни від наукоємності ВВП. Існує спеціальний показник, який фіксує співвідношення витрат на науку до загального обсягу ВВП. При значенні цього показника 0,4-0,5 % наука виконує соціально-культурну функцію; 0,6 – 0,9 – підтримує сформований технологічний потенціал; при значенні вище 0,9 – забезпечує економічний розвиток суспільства» [4, с. 6-7].

У нашій державі в останні роки ми спостерігаємо сумну тенденцію скорочення фінансування на науку. І це є основною загрозою на шляху до побудови суспільства знань. В аналітичній записці, про яку йшлося вище, наводиться наступна статистика : «Витрати на науку в Україні знизилися з 0,75 % ВВП у 2010 до 0,47 % у 2018 р. Таким чином він став нижче, ніж у будь-якій країні ЄС» [там само, с. 8].

Усвідомлюючи усю катастрофічність наслідків такої політики, група провідних вітчизняних вчених Національної Академії наук України у Відкритому листі до президента звернулися до гаранта Конституції з такими словами: «Наміри уряду «зеконотити» кошти на науковій діяльності установ НАН України цього разу призведуть до загрози повної руйнації сфери академічної науки держави та

поглиблення технологічного відставання від високорозвинених країн світу» [1, с. 1].

Слід також додати, що ідея суспільства споживання з його культом ірраціонального гедонізму неминуче вступає у протиріччя з ідеєю суспільства знань, яке повинно бути засновано на раціональності та ефективності. На це вказував Д. Белл у своїй ранній роботі «Культурні протиріччя капіталізму» [6]. Можна додати, що середньостатистичному пересічному споживачу в його ціннісній-мотиваційній системі координат не потрібна фундаментальна наука і освіта. Маючи психологію «розпещеного дитя» (Х. Ортега-і-Гассет), він вимагає тут і негайно задоволення власних бажань, не замислюючись над тим, що ті блага, якими він користується, є продуктом науки і наполегливого навчання.

Водночас, політичні еліти зацікавлені у підтриманні середнього і низького інтелектуальному розвитку споживача для того, щоб їм було легше управляти. Це ще раз доводить, що декларативні цілі побудови суспільства знань розходяться з конкретною практикою. Показовим є стан класичної університетської освіти. Не викликає сумніву той факт, що фундаментальна освіта, зокрема класична університетська освіта, де вагомою є гуманітарна складова, формує компетентності. Це, власне, є основним принципом освіти. У законі України «Про вищу освіту» компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей» (розділ 1, ст.1, п.13) [3]. Отже, компетенція передбачає духовно-моральне формування всебічно розвинутої, критично мислячої особистості з високою соціальною відповідальністю, патріота та громадянина. Чим більше рівень логічного та аналітичного мислення, ширше обсяг набутих компетентностей, тим важче такою всебічно розвинутою особистістю маніпулювати (економічно, політично, культурно-ідеологічно).

Втім, ми бачимо, як сьогодні «сильні світу цього» зацікавлені у формуванні не універсальної особистості «ренесансного типу», яка мала би в принципі стати головним суб'єктом суспільства знань, а навпаки – у звуженні її до вузькопрофільного спеціалісту. Вузька спеціалізація – крок до дегуманізації. Скорочення гуманітарних предметів, яке відбувається в державних ВУЗах, яскраво свідчить про цю деструктивну тенденцію. У відкритому листі до міністра освіти та науки України «Про необхідність збереження ціннісно-світоглядної складової освіти», підписаному провідними українськими вченими М.В. Поповичем, А.Є. Конверським, В.П. Андрущенко, Є.К. Бистрицьким,

С.В. Пролесєвим, було висловлено занепокоєння провідних українських вчених-академіків з приводу того, що «надання гуманітарним дисциплінам статусу «необов'язкових» (а за реалій переважної більшості ВНЗ їх фактичного вилучення з навчального процесу) не сприятиме опануванню студентами зазначених у Законі навичок, якостей і цінностей, унеможливить набуття ними власне «компетентності» як такої» [2, с. 1].

Залишається додати, що за всіма цими скороченнями та «оптимізаціями» стоїть крупний фінансовий капітал, потужні фінансові компанії та транснаціональні корпорації, які менш за все думають і оперують такими категоріями як соціальна відповідальність перед суспільством, громадянство, патріотизм, національна стратегія держави, моральність людини, і насправді абсолютно не зацікавлені в розбудові справжнього, а не декларативного суспільства знань.

Отже, для того, щоб будувати інформаційне суспільство в окремо взятій країні, потрібно бути повноцінним і повноправним членом сучасної цифрової цивілізації, потрібно, в першу чергу, розуміти важливість принципів класичної освіти, зокрема її гуманітарної складової, безперервної освіти, постійного удосконалення і актуалізації знань, що неможливо здійснити без фундаментальної науки.

Список використаних джерел

1. Відкритий лист-звернення вчених Національної Академії наук України до президента України Володимира Зеленського. Доступно: <<https://www.facebook.com/NASofUkraine/photos/a.1407619679537491/2329102417389208/?type=3&theater>>

2. Відкритий лист до міністра освіти та науки України «Про необхідність збереження ціннісно-світоглядної складової освіти». Доступно: <<http://education-ua.org/ua/draft-regulations/366-vidkritij-list-do-ministra-osviti-ta-nauki-ukrajini>>

3. Закон України «Про вищу освіту». Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>>

4. Скільки коштів витрачають на науку в університетах? Аналітична записка. Центр економічної стратегії, 2020. Доступно: <<https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/-2.pdf>>

5. Bell, D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting (1976). Retrieved from: <https://www.amazon.com/Coming-Post-Industrial-Society-Venture-Forecasting/dp/0465097138>

6. Bell, D. The cultural Contradictions of Capitalism (1976). Retrieved from: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/08/The-Cultural-Contradictions-of-Capitalism-by-Daniel-Bell.-Book.pdf>

Патер Олег, студент,
Державний торговельно-економічний університет

Кизименко Ірина, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ТЕХНІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГОНИТВИ ЗА ЩАСТЯМ У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Техніка як галузь людської діяльності з давніх-давен привертає до себе увагу філософів. Мислителі Стародавньої Греції та Риму, епохи Відродження, Нового часу зверталися до розгляду теоретичних та філософських проблем техніки. У постсучасному суспільстві техніка стає головним персонажем історичного процесу, підкорюючи прагнення прогресивного розвитку людства. Можна констатувати той факт, що сьогодні філософія техніки – один з найбільш значущих напрямків у соціальної філософії, що потребує раціонального осмислення.

Під технікою розуміють систему штучних органів діяльності суспільства, що розвивається за допомогою історичного процесу опредметнення у природному матеріалі трудових функцій, навичок, досвіду та знань шляхом пізнання та використання сил та закономірностей природи. Разом з людьми, що її створюють і приводять у дію, техніка утворює складову частину продуктивних сил нашого суспільства та є показником тих громадських відносин, у яких відбувається праця. Вона становить матеріальний базис кожної суспільної формації.

«Нові технології, нові машини, нові зображення та інтерактивні екрани разом зі мною складають єдине ціле так, що стають генетично частиною тіла... Усі наші контакти з сітями та екранами, вільні чи невольні, є відношеннями поневоленої (але не відчуженої) структури. Важко сказати, чи йдеться в даному випадку про людину чи про машину», – пише Ж. Бодрійяр [1, с.24].

Рівень розвитку техніки відповідає рівню розвитку суспільства, а економічні епохи розрізняються не тим, що виробляється, а тим, як виробляється, якими засобами праці. Вплив техніки на суспільство пом'якшується або навпаки, посилюється, в залежності від соціально-економічних умов застосування техніки.

На сучасні дослідження поняття техніки вплинули роботи гуманітарної та «інженерної» філософії техніки. У ХХ столітті ставилися проблеми осмислення людини у світі техніки, джерело

технізації вбачалося у подвійній природі техніки (М. Хайдеггер, К. Ясперс, Х. Ортега-і-Гассет, Л. Мемфорд та ін.)

Німецький філософ-екзистенціаліст ХХ століття, М. Хайдеггер, розглядав техніку як самостійний світ, автономну реальність, як спосіб існування сучасної людини. Світ техніки протистоїть всьому живому – природі, людині, мистецтва, мови і т. д., разом з тим нерозривно пов'язаний з ними. Техніка несе із собою і виражає в собі нове відношення людини до світу, новий спосіб розкриття буття. У цьому техніку споріднена мистецтву і сполучена з щирим пізнанням. Подібно мистецтву, техніка – творчість, утілена у творі, а оскільки всякий твір виводить з неявного у відкритість, техніка відноситься до тієї ж області, в якій збувається істина [2, с.43].

М. Хайдеггер, закликав філософію розглядати приховану сутність техніки, яка визначається ним як «спонукання природи», як вільне використання її сил у формі технічних коштів [2, с.51].

Х. Ортега-і-Гассет у своїй роботі «Роздуми про техніку» вказує, що техніка – це «практичні дії, які змінюють або перетворюють природу заради задоволення потреб людини». Фундаментальна особливість техніки – вивільнення сукупного людського часу: «Техніка – це головним чином зусилля заради заощадження зусиль». В результаті технічних дій виникає те, чого досі в природі не було. На противагу адаптації до середовища, яка характерна для відношення тварини до природи, людина завдяки техніці пристосовує середовище до себе [3, с.72].

Німецький екзистенціаліст К. Ясперс, відводить у своїх працях багато місця проблемам техніки. Погляди Ясперса на техніку, її функції і перспективи, на подвійну роль, яку вона здатна зіграти в суспільстві, досить традиційні для ліберально-гуманістичної думки. Загальна гуманістична орієнтація на розум, ствердження принципової можливості управління технічними засобами виступають у Ясперса на фоні трагізму загальної картини світу і глибоко песимістичних оцінок сучасних процесів.

«Техніка виникає, коли для досягнення мети вводяться проміжні засоби. Безпосередня діяльність, подібно диханню, руху, прийняття їжі, ще не називається технікою. Лише в тому випадку, якщо ці процеси відбуваються невірно, і для того, щоб виконувати їх правильно, приймаються навмисні дії, кажуть про техніку дихання тощо» [4, с.140].

У своїй ранній роботі «Техніка та цивілізація» Л. Мамфорд оптимістично визначає сучасний, чи «неотехнічний» етап розвитку

суспільства. Взаємозв'язок між суспільством та технікою визначається Мамфордом через поняття Мегамашини. Процес технізації при цьому нерозривно пов'язується з дегуманізацією, мілітаризацією та закріпленням тоталітарних способів управління суспільством. Мегамашина – це будь-яка соціальна структура з чітко збудованою владною ієрархією, упорядкованим та налагодженим механізмом роботи, загальною ідеологією, що об'єднує та обмежує людей [5, с.130].

Розвиток цивілізаційного прогресу, історія людства, завжди супроводжувалися розвитком техніки. Техніка виступала та виступає тією рушійною силою, яка сприяла рішення завдань, що стоять передусім у сфері матеріального виробництва. Особлива філософська система рефлексивного осмислення техніки пояснює значимість техніки в суспільному розвитку, її сутність та закономірності функціонування.

Постає питання: чи можливо суспільство задовольнити? Відповідь, мабуть, залежить від того, що таке щастя. Нам потрібно перед усім відповісти, чи щастя це константа, чи воно не змінюється з часом. Уявімо групу людей із середніх віків у нашому часі. Для них щастя це був достаток їжі, тепло та безпека. Можемо уявити людей з бідних країн, для них щастя – це наявність мінімальних умов існування. Але чи можемо ми сказати, що для суспільства розвинених країн щастя – це лише повний холодильник і забезпечення мінімальних умов існування? Люди завжди прагнуть здобути більше благ в додачу до наявних. При здобутті нових благ, вони розуміють, що можна ще краще, ще більше і таким чином вони знецінюють те, що вже мають, руйнують наявне щастя.

Сучасні технології дозволяють людям змінювати реальність у планетарних масштабах, збільшувати кількість бажань. Поява нової техніки та технологій стає інструментом переслідування «щасливішого щастя». Це гонитва за фантомом, якого ніколи не наздоженеш. Цікавим є факт, що ще на зорі цивілізаційного розвитку, римський філософ Сенека сказав наступне «Ніколи не буде щасливий той, кого мучить вид більшого щастя».

Суспільство неможливо задовольнити технікою та технологіями, люди завжди уявляють майбутнє, як часи щасливі де справджуються всі прагнення. Рухаючи технічний прогрес для створення щасливого буття, люди не помічають того, що стандарти щастя рухаються разом з появою нової техніки, адже щастя – величина змінна.

Список використаних джерел

1. Бодрийяр Ж. Прозорість зла / Пер. із фр., 2000. – 257 с.
2. Martin Heidegger. Being and Time / trans. John Macquarrie & Edward Robinson. New York: Harper & Row, 1962. – 589 p.
3. Ortega y Gasset. Betrachtungen uber die Technik. – Bonn, 1960. – 203 p.
4. Ясперс К. Сучасна техніка // Нова технократична хвиля на Заході. Прогрес, 1986. –140 с.
5. Mumford L. Technics and Civilization / University of Chicago Press; 2010. – 495 p.

Радченко Світлана, доцент,
Державний торговельно-економічний університет

КУЛЬТУРА МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ

Культура моральної поведінки є об'єктивним показником культури етичного мислення і культури моральних почуттів, складової моральної мудрості, яка є в певному сенсі її останньою інстанцією та критерієм. У сьогоденні словосполучення з дієсловом «ефективно діє» майже остаточний критерій оцінки особистості по відношенню до інших «дієслів моральної мудрості» не просто у часі, а й у соціальному сенсі, оскільки культура моральної поведінки – вихідний пункт і кінцева мета культури моральної свідомості.

Мати позитивно моральну ціннісну орієнтацію, знати загальні моральні принципи, з одного боку, ніби вирішує питання культури моральної поведінки, але з іншого – вміти застосовувати їх у процесі прийняття морального рішення, знайти адекватні засоби його виконання, правильну лінію поведінки як в елементарних, так і у складних моральних ситуаціях зазвичай представляє складну дилему. Тим не менше це необхідно з'ясувати особистості яка прагне бути моральною. Оскільки так звані метафізичні помилки у моральній поведінці частіше за все здійснюються в обставинах повсякденної життєдіяльності. Подолання таких помилок, які створюють протиріччя між моральною свідомістю та поведінкою, забезпечується формуванням культури моральної поведінки.

На думку сучасних дослідників, культура моральної поведінки складається з багатьох складових, але найпотужніше проявляє свою

сутність у двох з них, які слід виділити окремо. По-перше, це вміння обирати адекватну внутрішній моральній культурі зовнішню форму поведінки. А по-друге, вміння оптимізувати спосіб моральної діяльності, обирати та застосовувати ефективні засоби виконання морального рішення. Такі засоби забезпечують єдність об'єктивного та суб'єктивного елементів такого поняття як «моральна мудрість». Вміння застосовувати рішення на рівні моральної свідомості повинно бути доповненим розвинутою здатністю особистості втілювати таку інтелектуальну якість у практичну – в поведінку.

Нажаль в об'єктивних реаліях життя, зустрічаються індивіди, вчинки яких являють собою приклади відсутності як культури моральної свідомості так і культури моральної поведінки. Вочевидь, образ життя таких людей розщеплено на дві непов'язані між собою сфери. Одна з таких сфер безвідповідальні абстрактні моральні сентенції які не підтверджуються повсякденними вчинками та повсякденні моральні вчинки, які не контролюються загальними моральними принципами. Інша, і що зустрічається частіше, так звана «печальна єдність» – відсутність культури і зовнішньої і внутрішньої, роз'єднання між культурою моральної свідомості та поведінки. Імовірно це, так звана рафінована моральна свідомість, яка нездатна, не вміє а скоріше не бажає реалізовуватись адекватним чином у поведінці або невідповідність зовнішньої культури поведінки рівню внутрішньої культури, тобто якостям моральної свідомості.

Дослідження проблеми морального розбалансування у філософії, психології, етиці та інших людинознавчих науках та поведінкових наукових дисциплінах та напрямках дозволяють виокремити причини роз'єднання між культурою моральної свідомості та поведінки. З всього різноманіття причин роз'єднання між культурою моральної свідомості та поведінки, так би мовити слова і діла, намірів і результатів представляється виокремити наступні:

- демагогічне відношення до даного слова, невідповідність обіцянки внутрішньому переконанню людини та як наслідок не розрахування на практичну реалізацію;

- завідома неправда обіцяного, свідоме бажання ввести в оману;

- безвідповідальність обіцянки, яка ґрунтується на нездатності аналізувати ситуації, приймати оптимальні рішення та виконувати їх най ефективним чином;

- ситуація, при якій відбувається зміна обставин, які не можна було прогнозувати.

З огляду на причини видається логічним визначити, чи є однаковою міра моральної відповідальності в кожному з перелічених

випадках. Міра відповідальності за порушення норми єдності між словом і ділом визначається як найменше двома обставинами. По-перше, об'єктивними можливостями ситуації, по-друге, суб'єктивними можливостями людини. Це є причиною, того що і відповідальність з перелічених варіантів буде різною.

Підвищення ступеню відповідальності визначається зростанням міри свободи і багато в чому залежить від зростання моральної культури особистості. Можливо виділити дві складові підґрунтя для класифікації: за моральними цінностями вчинку та за ефективністю засобів досягнення. За першої складової відслідковується можливість свідомо аморального вибору позиції, закономірність злих намірів у поведінці. За другою – можливість наявності дійсного «парадоксу благих намірів», якій полягає у невмінні виконувати моральні рішення. Таким чином варіант за першої складової є звільнений від лицемірного маскуванню і представляє собою фактично єдність аморальної свідомості та поведінки, порочних цілей і засобів, тому повинен розглядатись не в рамках структури вчинку, а у відношенні до моральної системи загалом.

При постановці завдання дослідити ситуації роз'єднання між культурою моральної свідомості у вищому рівні моральності та неадекватній такому рівню поведінки, варто звернути увагу на причини такого роз'єднання. Першою причиною можна вважати пасивність у реалізації намірів, обмеження особистістю своєї активної позиції сферою свідомості. Друга причина пов'язана з відсутністю розвинутої культури виконання рішень. Саме ситуація, в якій виявляється роз'єднанням об'єктивного і суб'єктивного елементів моральної культури особистості є тим самим практичним підґрунтям уваги до якості реалізації намірів та рішень. Отже, якщо культура моральної поведінки є об'єктивним показником культури моральної свідомості, то відповідно культура виконання рішень – об'єктивний показник прийняття морального рішення.

Безпосереднє вираження єдності культури моральної свідомості та поведінки знаходиться к площині етикету. Культура моральної поведінки характеризується ступенем засвоєння особистістю загально прийнятих манер (форм та видів) поведінки, правил ввічливості, чемності, добропорядності, благопристойності. Сукупність таких манер називають етикетом. Етикет це із сфери «як робити», це такі правила моральної поведінки, які регламентують форму прояву відношення особистості до моральних цінностей. Інакше кажучи етикет є регламентом форми прояву культури поведінки.

У фаховій літературі так само як у побутовій свідомості широко розповсюджено ототожнення етикету з культурою поведінки у всіх сферах життєдіяльності людини в соціумі. Прикладом може слугувати визначення етикету як норм повсякденної людської поведінки, які встановлюють характер і форми спілкування між людьми, в якій втілюється гармонія внутрішнього світу та зовнішності людини, його вміння зі смаком організувати свій побут, діяльність тощо. Відповідно впливає застосування в якості синонімів етикету таких виразів, як «гарний тон», «манери», «норми добропорядності», «естетика поведінки» тощо. Це пояснюється тим, що історично етикет не варто вважати виключно моральним поняттям, а таким що містить у собі поза моральні аспекти поведінки. Звідси крокує і розширення сфери моральної регуляції, яка приписується етикету. Це так зване «розмиття» крізь злиття з «естетикою поведінки», «психологією спілкування», а також з організаційними, технічними нормами, вимогами моди, гігієни тощо.

Вочевидь, таке ототожнення етикету та розширене тлумачення викликає певні сумніви стосовно того, що навряд і найвища моральна культура з деталізацією визначить як вживати якусь страву чи обрати форму брів та бороди або марку авто та стиль одягу тощо. Той процес, якій був започаткований в ХХ столітті прогресом в диференціації суспільних наук і суспільних відносин дозволяє обмежити предмет етикету моральними відносинами, не залежно від того, що традиція і досі тлумачить його у розширеному змісті. Більш того, ключовим є необхідність чітко співвідносити етикет з етикою та культурою моральної поведінки. Така «етизація етикету», на думку більшості фахівців, дозволяє відноситися до нього як до способу реалізації культури моральності у свідомості та поведінці, так як правила визначені етикетом покликані визначають способи конкретного здійснення етичних знань, умінь та ціннісних орієнтацій у поведінці. Зв'язок етикету та культури моральної свідомості пояснюється за допомогою категорій «форма» (відноситься до етикету) та «зміст» (відноситься до культури моральної свідомості). Звідси впливають поняття етики та етикету «зовнішня форма» та «внутрішній зміст». Форма втілює певний зміст, за такими манерами, про які не сперечаються, так як за ними визначений суспільним досвідом зміст. Існування етикету регулює форму моральної поведінки. Протягом всієї історії моралі відображає реальну можливість вирішити протиріччя змісту та форми у моральній діяльності.

Отже, культура моральної свідомості та поведінки тісно пов'язані між собою. Етикет регулює форму моральної поведінки

Існування етикету протягом всієї історії моралі відображає реальну необхідність вирішення протиріччя змісту і форми в моральній діяльності. Правила визначені етикетом відображають засоби конкретної реалізації моральної культури особистості, визначають манери поведінки, де органічно поєднуються моральна свідомість і моральна поведінка.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручн. для вищ. навч. закл. / В.П. Андрущенко, Л. В. Губерський, М. І. Михальченко. – Вид. 4-те, випр. та доп. – Київ: Юрінком Інтер, 2016. – 552 с.
2. Комунікація і культура в глобальному світі. /Є. Бистрицький, С. Пролеєв, Р. Зимовець. – Київ: Дух і Літера, 2020. – 416 с.
2. Савельєв В.П. Етика: навч. посіб./В.П. Савельєв, Л.А. Пінда. 2-ге вид., випр. – Львів: Магнолія, 2017. – 279 с.
3. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків: навч. посіб. / І.А. Сайтарли. – Київ: Академвидав, 2007. – 254 с.

Рогожа Марія, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ЗМІНА ОПТИКИ ІСТОРИЧНИХ СТУДІЙ В СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ КУЛЬТУРИ

Історія – галузь знань, яка фіксує факти та їх послідовність, закарбовуючи їх. Але які факти варті бути збереженими, а які – забутими? Зберігати заради чого чи кого? Орієнтуватися при збереженні на майбутнє чи на минуле? Чи дозволяються в історії оціночні судження? Ці і багато подібних питань виникає, коли замислитися над тканиною історичних подій.

Самі історики та філософи, які виходять у своїх розмислах на проблеми історичного буття, фіксують зміни в історичній науці, що відбуваються в сучасних трансформаціях культури. Коротко окреслимо ці зрушення, що й буде спробою відповісти на поставлені вище питання.

По-перше, П. Нора у своїх наукових розвідках з історії пам'яті зазначає, що традиційно на відкуп історикам віддавалися події,

віддалені у часі принаймні на 50–60 років. Історики працювали з архівними джерелами і мали справу з об'єктивними судженнями. Історія могла бути тільки історією минулого, теперішнє відносилось до політики [4, с. 3]. Але історія пам'яті знімає цю суперечність в момент, коли стирається розрив між теперішнім і минулим, коли історія перестає займатися лише минулим, а вводить в свою орбіту сучасність і стає *історією сучасності*.

По-друге, постає питання, що варте того, щоб бути зафіксованим, а що – забути. Як вказує А. Ассман, забуття є частиною соціальної реальності, допомагаючи подолати негативний досвід минулого, позбавитися переживань, звільнити місце для минулого. Культурна пам'ять з'являється за рахунок створення інституцій, які опікуються минулим [1].

Осмилення ролі інституцій є окремою темою. Але постає питання довіри до критеріїв, за якими добираються одиниці збереження. Йдеться про те, що варте того, щоб бути збереженим. Фактично, одиниці збереження обираються довільно. Про це докладно пише Г. Люббе, наводячи приклад зі збереженням культурних ландшафтів 18 ст. на болотах і торф'яниках в північно-німецьких та голландських поселеннях: реставруються чи консервуються довільно обрані з-поміж інших комплекси, роблячи надбанням майбутнього актуальну на сьогодні практику збереження [3]. І це має силу як щодо матеріальної, так і нематеріальної спадщини. Якщо інформації сьогодні продукується більше, ніж людина спроможна сприйняти і опрацювати, гостро стоїть питання відбору того, що варте того, щоб бути збереженим.

По-третє, трагічні події середини 20 ст. змістили кут зору істориків з майбутнього на минуле. Наприкінці століття, до сорокової і п'ятдесятої річниць подій Третього рейху, в західному світі почали активно переглядати події минулого, осмислювати сучасність не у фокусі майбутніх звершень, а у світлі минулого, яке сформувало схеми мислення сучасності. Це фіксує А. Хюссен, вказуючи на зміну парадигми з «теперішніх майбутніх» на «теперішні минулі» [2, с. 11–29]. Майже все 20 ст., натхненне революційними ідеями 19 ст., було спрямоване у прийдешнє, надихалося ним, «в ім'я майбутнього» приносилися жертви тощо. А вже наприкінці 20 ст. західна гуманітаристика починає активно осмислювати сучасність не через майбутні звершення, а через призми минулого, яке сформувало схеми мислення сучасності і досвід людей, що живуть нині.

По-четверте, А. Ассман свідчить, як зміщується фокус академічної уваги з ключових історичних діячів і подій історичного

процесу на долі конкретних осіб в контексті історії повсякденності, індивідуальних людських травм і невиліковних душевних ран [1].

Відповідно, Минуле міцно тримає сьогодні, задає йому ціннісну систему координат. Західна культура, оперуючи поняттям відповідальності та ідеєю прав людини в її етичному вимірі (інтенсивно обговорюється етика прав людини), активує голоси мовчазних постраждалих, зокрема у Другій світовій війні, вимагаючи їх визнання і заявляючи, що «всіх, хто несе відповідальність за несправедливості, яким ...[жертви] були піддані, і страждання, які тим прийшлося зазнати, потрібно притягнути до відповідальності» [1].

Отже, в сучасних історичних дослідженнях очевидна зверненість (а) до теперішнього минулого (б) в антропологічному, особистісному вимірі і (в) в аксіологічному модусі.

Список використаних джерел

1. Assmann A. Transformations of the Modern Time Regime / A. Assmann // Erschienen in: Breaking up time : negotiating the borders between present, past and future / ed. by Chris Lorenz... – Göttingen [u.a.] : Vandenhoeck & Ruprecht, 2013. – S. 39–56. URL: https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/24579/Assmann_245797.pdf;sequence=2
2. Huyssen A. Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory/ A. Huyssen. – Stanford, Ca: Stanford University Press, 2003. – 177 p.
3. Lübbe H. Im Zug der Zeit. Verkürzter Aufenthalt in der Gegenwart/ H. Lübbe. – Berlin: Springer, 2003. 413 s.
4. Nora P. General Introduction: Between Memory and History/ P. Nora // Realms of Memory: Rethinking the French Past/ P. Nora et al. – Columbia University Press, 1996, – P. 1–23.

Сегень Ярослав, студент,
Державний торговельно-економічний університет

Ліпін Микола, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕДІА В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ

Актуальність теми обумовлена тим, що роль медіа постійно зростає пропорційно розвитку суспільства. Медіа активно формує суспільну думку і може впливати на настрої населення як всередині країни так і за її межами. Про актуальність та важливість теми свідчить значна кількість наукових праць, присвячених комунікативним технологіям та діяльності медіа. Можна відзначити роботи таких зарубіжних та вітчизняних науковців, як Г. Ласуел, Г. Ініс, М. МакЛуан, О. Тоффлер, П. Бурд'є, Ж. Бодріяр, Н. Луман, М. Кастельс, В. Бебик, В. Цвих, О. Зернецька, Л. Климанська, Г. Почепцов, Н. Костенко, М. Каращук, В. Стоцький, Д. Яковлев та ін.

Медіа зі своїми комунікативними функціями виступають одним з основних факторів формування політичної свідомості, громадської думки та навіть культури. Завдяки медіа у свідомості людини може сформуватися і закріпитися позитивне чи негативне ставлення до певної події, компанії, особи тощо.

Завдяки розвитку технологій медіа як інструмента комунікації з'явилося багато нових видів медіа. Це зумовило створення більш складних форм передачі інформації сьогодні. Мова йде про інтернет-технології та мультимедіа. А це в свою чергу змінює вплив на світогляд та свідомість.

В свою чергу розвиток технологій привів до глобалізації. Термін «глобалізація» став дуже популярним ще у 90-ті роки ХХ століття і походить від англійського слова «globe», що означає «земна куля». [1]

Л. Ороховська наголошує, що початок інтенсивного розвитку медіа (масова преса, фотографія, телеграф, радіо, кіно, телебачення) припадає на сучасну епоху [2].

Тобто поступ медіаінструментів є однією з тих обставин, які призвели до масового розповсюдження культури і приводить до структурних трансформацій культури людства. Тому явище глобалізації невід'ємно пов'язане з розвитком технологій і медіа.

Як результат наприкінці ХХ ст. разом з глобалізацією настає комп'ютерна ера. Вона характерна появою таких пристроїв як

стаціонарний комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон, електронна книга, футуристичні окуляри, призначені для перегляду голограм, для занурення у віртуальну реальність та ін. Це дозволило ще більше прискорити процес глобалізації. Тепер лише за мить користувач може дізнатися актуальну інформацію практично з будь-якої точки світу, або ж взагалі отримувати інформацію в режимі онлайн.

Інтернет-телебачення, стрімінгові платформи, блоги, електронні версії книг, журналів, словників та соціальні мережі збільшили обсяги поглинання інформації сучасної людини в рази. Це спровокувало інформаційну революцію у суспільстві, яка має вплив на якість, швидкість і кількість отримання інформації індивідом. Що у свою чергу зробило медіа інструментом соціальної трансформації.

М. Маклюен у свій час звернув увагу на те, що не до кінця досліджена роль медіа як соціального трансформатора. Друковане слово перетворили суспільство із закритого у відкритого, яке функціонує в межах спеціалізованих знань. Він зазначає, що недостатньо уваги приділяється, так званій, електричній силі «миттєвої інформації» і дослідження впливу медіа на суспільну свідомість. [3]

Ще однією характерною ознакою розвитку медіа у рамках глобалізаційних процесів у світі є активний розвиток сектору виробництва та споживання інформаційних товарів. Багато видань переходить в онлайн формати, а розвиток комунікаційних технологій ставить під питання збереження провідного місця друкованих видань в сучасному інформаційному просторі. Більше того, існування аудіо та відео альтернатив споживання інформації зробило читання менш привабливим для людини. Це зумовлено глобальними змінами тему життя, так як читання займає більше часу ніж прослуховування чи перегляд відео.

Варто зауважити, що соціальна діяльність людини відбувається саме в частині її соціального простору, в соціальному ареалі. Тобто у системі усталених, повторюваних, ієрархізованих соціальних зв'язків. Як зазначає О. Бадюл: «Соціальний ареал життя особистості – це соціальний порядок розгортання її життєдіяльності у соціальному просторі, окреслений певними соціальними межами» [4]. А в рамках глобалізації і доступності інформації через сучасні медіа рамки простору стираються і стають загальними для всієї земної кулі. В інформаційному відбувається постійне звуження соціального ареалу особистості і ускладнення людей до зовнішнього середовища. Це може спричинити негативні наслідки як для індивіду так і для соціуму загалом.

Так, на думку В. Воронкової, в «інформаційному суспільстві, де цілі особистості не збігаються із цілями соціуму, успішна адаптація як один із базисних феноменів культурогенезису, генерації еволюційних новацій, процесів соціокультурно-історичної метаболізації свідомості та психоповедінкових паттернів призводить до різних форм поведінки, яка має відхилення, граничні форми якої пов'язані з дезадаптацією соціального суб'єкта, неузгодженості вимог та очікувань інформаційного середовища та суб'єкта, який знаходиться у стані аномії чи різного роду деструктивних формах» [5].

Таким чином для балансування необхідно впроваджувати більше нішевих спеціалізованих медіа, які будуть відповідати соціальним межах індивідів, які живуть на певній території. А також відповідати спеціалізаціям певних верств населення.

Але варто пам'ятати про те, що медіа має властивість проникати і формувати життєві потреби індивіда, впливати на його емоційний стан і спрямовувати поведінкові реакції у суспільних відносинах. Через це медіа можливо використовувати не тільки в рамках деструктивних впливів, а й з конструктивними, які можуть поліпшити поведінку і настрої суб'єктів суспільства.

Список використаних джерел

1. Архипович Д. Глобалізація як явище: позитивні та негативні риси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ji.lviv.ua/n19texts/arhpyovych.htm

2. Ороховська Л. А. Мас-медіа як складова людської комунікації. Вісник національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. Київ : НАУ, 2011. № 1 (13). С. 135–138.

3. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека [Электронный ресурс] / Маршалл Маклюэн ; пер. с англ. А. Юдина. – Режим доступа: http://yanko.lib.ru/books/media/mcluhan-understanding_media.pdf. – Название с экрана. – Дата обращения: 06.08.2019.

4. Бадюл О. С. Філософська природа аналізу духовності людини. Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 2. С. 105–110.

5. Воронкова В. Г. Философия информационного общества в контексте глобализационных процессов современности. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Збірник наукових праць. Запоріжжя : ЗДІА, 2015. № 60. С. 13–23.

СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ

Військові події в Україні протягом 2022 року спричинили ініціювали процес вимушеної міграції населення. За даними міжнародних організацій з лютого 2022 року країну покинуло більш, ніж 6 млн. осіб. Необхідність перебування у зв'язку із продовженням війни на території іншої країни актуалізує питання, пов'язане з необхідністю працевлаштування та трудової адаптації в умовах іншої країни.

Однією з проблем соціальних практик мігрантів є їх проживання на територіях з іншими практиками та моделями поведінки, які викликають протиріччя між місцевим населенням та мігрантськими спільнотами. Чим більше відмінностей фіксується, тим менш ефективним буває діалог між представниками зазначених спільнот. Акцентуючи увагу на зовнішніх відмінностях, місцеве населення не завжди пам'ятає, що мігранти переважно обіймають посади на важких роботах або посадах, які не вимагають високої кваліфікації, в той час як місцеве населення не погоджується займати вакантні робочі місця.

Відношення до мігрантів на повсякденному рівні є міфологізованим та не відповідає дійсності. Дослідження показують, що штучно створені проблеми, пов'язані з мігрантами, хвилюють місцеве населення більше, ніж реальні, пов'язані з суспільно важливими сферами життя (безробіття, освіта, екологія та ін.).

Досить помірна кількість відкритих конфліктів між представниками мігрантів та місцевого населення не є показником налагодження стосунків між двома групами. Так, місцеве населення вважає, що воно повинно мати більше прав, ніж представники мігрантських спільнот. При зіткненні з представниками інших етнічних груп спостерігається зростання національної свідомості та самосвідомості, яке може трансформуватись на етнічний шовінізм.

Корінне населення часто зазначає, що при зіткненні з мігрантами вони відчувають дискомфорт та зовнішню загрозу. Також поширеною є думка, що мігранти займають посади, які могли б займати місцеві мешканці та таким чином «витісняють» місцеве населення з ринку праці; що мігранти є джерелом скоєння тяжких злочинів; мігранти є носіями хвороб та ін. На побутовому рівні демографічна та економічна значущість міграції місцевим населенням не визнається [1].

Серед факторів, завдяки яким при працевлаштуванні надають перевагу мігрантам:

1) згода на більш низьку оплату праці (на яку місцеве населення переважно не погоджується);

2) добровільна відмова від соціальних гарантій, особливо у сфері охорони здоров'я та умов праці на виробництві;

3) згода працювати за усною домовленістю, без офіційного оформлення трудових відносин;

4) згода працювати понаднормово, на важких та шкідливих виробництвах.

Парадоксальною є ситуація, коли рівень нетерпимості до мігрантів вище у представників мігрантських груп, які проживають у країні близько 10 років, ніж у місцевого населення. Дослідники пов'язують даний факт з суб'єктивним відчуттям «права» на місто місцевого населення, яке у меншій мірі відчуває загрозу від представників мігрантських спільнот, ніж власне мігранти від представників власної групи, представники якої сприймаються у першу чергу як конкуренти на ринку праці.

Для багатьох жінок робота у якості мігрантів пов'язана з декваліфікацією та дискримінацією на ринку праці. Жінки-мігрантки змушені обирати вакансії, на які не претендують інші, тому що, навіть за умов наявності вищої освіти при виборі кандидатів на вакантне місце перевагу надають місцевим мешканкам. Наприклад, близько 10% жінок, які працюють прибиральницями, мають вищу освіту [2].

Таким чином, ускладнення доступу до отримання соціальних благ та послуг супроводжується зіткненням з проявами дискримінації та негативно відображається на соціальному самопочутті, успішності та адаптації. Близько третини школярів бажають уникнути спілкування з дітьми мігрантів у навчальних закладах та поза його межами. Їх батьки переважно вважають, що державні кошти задарма витрачаються на додаткову освіту та адаптацію дітей мігрантів.

Стійка міграція призвела до трансформації сфери зайнятості в індустріально розвинених країнах та сегментації ринку праці у відповідності до специфіки міграційних потоків, де чисельність мігрантів може коливатись в межах від 10% до 50% працездатного населення країни. Постійний попит на некваліфіковану працю з низькою оплатою формує пропозицію та міграційні потоки, які змінюють систему економічних відносин суспільство в цілому [3].

Додаткову напруженість забезпечують тіньові сектори економіки, де можуть працювати до 20% всіх мігрантів країни, що не лише призводить до зростання криміналізації даного сегменту соціальних

відносин, але й до значних економічних збитків, яких зазнає держава та які оцінюються у 15-20% річного ВВП країни. Окремою статтею доходу кримінальних кіл є плата за нелегальне перетинання кордону та оплата посередницьких послуг при працевлаштуванні в іншій країні.

Однак, незважаючи на нагальну потребу у розв'язанні даної проблеми, більш ніж за 20 років лише кілька десятків країн світу ратифікувало Конвенцію ООН від 1990 року щодо захисту прав мігрантів та членів їх родин, що є свідченням неготовності до юридичного розв'язання проблеми на державному рівні та говорить перш за все про її декларативність, а не здійснення конкретних кроків.

Значна частика кожного місяця відсилає частину зароблених коштів власній родині на батьківщині, про чому перекази робляться у доларах США. Переважна більшість користується послугами знайомих та тіншових посередників, і лише незначна – офіційних банківських установ.

Середня тривалість проживання мігрантів у країні становить близько 25 місяців, тобто двох років. 20% зі загальної чисельності проживають близько п'яти років та мають намір змінити власне громадянство. Загальна кількість осіб, які б бажали змінити громадянство серед мігрантів становить близько 40%, і лише 30% прагнуть заробити грошей та повернутись у власну країну.

Зміни у міграційних потоках та орієнтація частини мігрантів на постійне місце проживання у країні перебування потребує зміни міграційної політики та частини законодавчих актів, адже орієнтовані на довгострокове перебування особи складають ядро з досить значним демографічним та інтелектуальним потенціалом, представники якого бажать та потребують інтеграції у місцеву спільноту. На особливу увагу заслуговують групи, які історично, культурно та мовно є близькими до титульної нації.

З урахуванням зростання сегменту міграції певні країни використовують так звану міграційну «амністію», яка дозволяє легалізувати мігрантів, які потрапили до країни, оминаючи офіційне законодавство, чітко визначити їх кількість та «детенізувати» даний сектор економіки. Незважаючи на суперечливе ставлення частини експертної спільноти до подібного підходу, останній визнаний досить ефективним практичним інструментом запобігання розвитку «чорного» ринку та у протидії торгівлі людьми та трудовому рабству.

Каменем спотикання є той факт, що значна кількість опитаних мігрантів дізнається про можливості працевлаштування не з офіційних каналів інформації, а від посередників, родичів та друзів, або

через значну кількість посередників. Отримана таким чином інформація не є об'єктивною та містить досить значну кількість помилок, міфологізованих уявлень тощо. Незнання офіційної документації створює підвалини для шахрайства, маніпулювання та здійснення злочинів у сфері працевлаштування за кордоном [4].

Серед соціальних практик адаптації мігрантів можна виділити декілька стратегій, які є досить типовими для представників різних країн: повна асиміляція (переважно стосується другого покоління мігрантів); часткова асиміляція – пов'язана зі вмінням вирішувати базові побутові та життєві проблеми у новому середовищі, але особи при цьому зберігає «вірність» власній культурі; ізоляція (примусова або добровільна); маргіналізація.

Список використаних джерел

1. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів вибіркового модульного дослідження з питань трудової міграції в Україні [Електронний ресурс]. Міжнародна організація праці, Державна служба статистики України. Режим доступу : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/ro-ge/Noeva/sro-budapest/documeNots/publicatioNo/wcms_244746.pdf

2. Рейтинг країн відповідно до розміру середньостатистичної зарплати [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://visasam.ru/emigratioNo/vybor/sredNoya-zarplata-v-mire.html>

3. Міграція як чинник розвитку в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chyNoNoyk_rozvytku_v_ukrayiNoi.pdf

4. Статистика. Національний банк України [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.bank.gov.ua

*Тимофєєва Галина, здобувач,
Київський університет імені Бориса Грінченка*

ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Глобальні інформаційно-технологічні зміни, що визначають вектори соціально-економічного розвитку суспільств, великою мірою впливають і на зміни їх інституційного середовища, яке визначається

як «комплекс позицій, ролей, норм и цінностей, представлених в конкретних видах соціальної структури й організації щодо стабільної діяльності людей по відношенню до фундаментальних проблем у виробництві для підтримки життєздатних соціальних структур в межах певного оточуючого середовища» [1, с. 6]. Як бачимо з цього визначення, основною характеристикою феномену інституту автор вбачає «стабільну діяльність людей», що, власне переформується з більш класичними визначеннями соціального інституту, наданими раніше Е.Гідденсом [2] та Р. Хааре [3], у яких стійкість інституту теж є визначальною рисою. Розмірковуючи далі над цією характеристикою, зауважимо, що автори мали на увазі не тільки відтворюваність соціальних норм та структур у різних поколіннях, передавання соціального досвіду, але й певну оптимізацію цього досвіду в часі, відбір та адаптацію найбільш придатних для того чи іншого суспільства практик і ролей. Але таким чином забезпечується не тільки тяглість соціальної інституції, але й створюються певні інституційні пастки, пов'язані з тим, що а) високих соціально-економічних результатів можна досягати поза межами усталених соціально-економічних практик; б) соціальні інститути є досить інерційними утвореннями і пропонований ними механізм регулювання людської поведінки завжди передбачає ряд обмежень і заборон, які соціальний індивід прагне тим чи іншим способом обійти.

Розглянемо в цій розвідці випадок, коли інститути суспільства зазнають впливу нових цифрових технологій і піддаються радикальним структурним та змінам, або відкидаються сучасним суспільством як застарілі практики. Наразі прийнято виділяти чотири нові цифрові технології, завдяки яким прямо чи побіжно змінюються соціальні структури та соціальні патерни – це штучний інтелект, блокчейн, цифрові платформи та Інтернет речей.

Так, штучний інтелект, що сьогодні має конкретне втілення у великих системах даних або роботах, сприяє появі нових норм та правил соціальної поведінки і змушує змінюватися традиційні соціальні інститути (ідеальний приклад – стрічки новин, які у кожного сьогодні з'являються перед очима в електронних гаджетах. Давно відомо, що люди схильні шукати підтвердження своєї думки – і таким чином формувати коло того, що вони читають, і тих, з ким вони спілкуються, виходячи з близькості їхніх поглядів до своїх. Якщо вчора людина виписувала газети певної спрямованості, то сьогодні добірку новин робить алгоритм на головній сторінці пошукової системи чи соціальної мережі. Вчора ми підбирали друзів за інтересами – сьогодні завжди можна знайти в соціальних мережах

спільноту, яка поділяє навіть найекзотичніші погляди (аж до теорії пласкої землі).

Блокчейн, який увійшов в наше життя через криптовалюти, системи ідентифікації даних, блокчейн-реєстри тощо зумовив появу нових організаційних форм бізнесу та фінансової поведінки. І сьогодні він все більше конкурує з такими традиційними заснованими на праві власності структурами як підприємство (фірма) і навіть держава.

Так само держава, традиційна виробнича чи бізнес-структура, установи освіти, науки, охорони порядку змінюють свої інституційні функції під впливом цифрових платформ. Саме їх поява уможливила обмін цифровим контентом (YouTube, TikTok, Twitch), прямий продаж товарів (Amazon, EworldFrade, Rozetka), спільне використання ресурсів (Zoom, MOODLE, iLearn. WatchParty) тощо.

Транзакції без участі людини та спільне використання ресурсів, які взагалі змінять в майбутньому структуру споживання, пропонує нам Інтернет речей. Він уже використовується там, де є потреба у віддаленому моніторингу стану об'єктів і зборі великих даних для аналізу. Наприклад, міський транспорт з датчиками переміщення, сміттєві баки з датчиками наповнення, планування маршрутів транспорту на підставі даних про переміщення людей по місту, відеоспостереження, контроль за рівнем води у водоймах, датчики шуму та забруднення вже роблять зручнішими та безпечнішими міста по всьому світу. А великі дані, які збираються внаслідок роботи датчиків, дають можливість владі міста краще розуміти потреби мешканців.

Власне, протягом всієї історії людства саме інститути надавали механізм для зниження транзакційних витрат на регулювання людської поведінки, і він полягав у тому, що унормовувався та легітимувався певний набір варіантів соціально-економічної поведінки, а якісь варіанти заборонялися чи визнавалися неприйнятними. Новітні цифрові та інформаційні технології дуже потужно сприяють подоланню цих обмежень, а в деяких випадках починають заміщувати інституційні відносини цифровими технологіями чи алгоритмами.

Одночасно і в самій інституційній структурі відбуваються трансформаційні зміни – вони модернізуються, адаптуються до нових умов сучасного глобального світопорядку. На підставі досліджень [4-6] можна виділити такі загальні наслідки впливу цифрових технологій на інституційне середовище:

– соціальні інститути все більше алгоритмізують свою діяльність та запроваджують різноманітні цифрові інструменти (в Україні

найвідоміші приклади – сайт державних послуг «Дія», різноманітні комунікаційні програми з податковою, соціальними службами тощо);

- збільшують свою ефективність за рахунок надання пільг, кредитів, цифрових розрахунків. В освітній діяльності масово запроваджуються та удосконалюються інструменти дистанційного навчання;
- створюють умови для скасування та зменшення недоброчесних практик, породжених системою стримування та заборон;
- масово впроваджують в свою діяльність цифрові комунікаційні інструменти (соціальні мережі, месенджери, пошукові системи). Але, будучи інерційними за своєю природою, самі створюють інституційні пастки, оскільки ці інструменти швидко застраивать і втрачають ефективність;
- заміщуються новими технологіями та алгоритмами з низькою інституційною здатністю.

Таким чином, прямо чи непрямо впливаючи на структуру та діяльність соціально-економічних інститутів, новітні цифрові технології якісно змінюють саме інституційне середовище, змушуючи інститути до алгоритмізації та підвищення ефективності своєї діяльності, подолання створених ними ж інституційних обмежень (пасток). При цьому самі цифрові інструменти (технології) також повинні піддатися інституціалізації, аби використовувати свої можливості в більш повній мірі.

Список використаних джерел

1. Turner J. *The Institutional Order* / Jonathan Turner. – New York : Longman, 1997.
2. Giddens A. *New Rules of Sociological Method*. / Anthony Giddens. // *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. – Cambridge: Polity Press, 1984.
3. Harre R. *Social Being* / Rom Harre. – Oxford : Blackwell, 1979.
4. Landini F. The evolution of control in the digital economy / F. Landini // *Journal of Evolutionary Economics*. – 2016. – # 26. – P. 407–441.
5. Frenken K. An Institutional Logics Perspective on the Gig Economy / K.Frenken, T. Vaskelainen, L. Fünfschilling, L. Piscicelli // *Theorizing the Sharing Economy: Variety and Trajectories of New Forms of Organizing*. // *Research in the Sociology of Organizations*. – 2020 – Vol. 66, Emerald Publishing Limited. – P 83–105. <https://doi.org/10.1108/S0733-558X20200000066005>.
6. Плікус І. Й. Цифрова економіка: ключові тренди в світі та перспективи для України. / І. Й. Плікус // *Молодий вчений*. – 2019. – № 12 (76). – С. 470–476. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-101>.

Тютюн Анастасія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кизименко Ірина, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

«НОМО TECHNOLOGICUS»: РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНЬОГО

Сучасні наукові дослідження впевнено стверджують, що людство мешкає в технологіях, а вони мешкають в нас. Віртуальний простір, поява систем штучного інтелекту, розвиток інтерфейсу «людина – комп'ютер» породили ідею технолюдини – «Homo technologicus». На цьому заснований сьогоднішній процес еволюції, адже саме зараз відбувається перехід на стадію розвитку – Technologicus (або ж Technicus). Таке перетворення можна розглядати як наслідок глобалізації, передусім технологічної. У наукових дослідженнях прослідковуються такі актуальні теми як коеволуція технологізованої людини та антропологізоване техносередовище.

Відомий ізраїльський історик Юваль Ной Харарі вважає, що наше покоління може стати одним із останніх поколінь Homo sapiens. Автор бестселера «Коротка історія людства», виступаючи на економічному форумі в Давосі, заговорив про майбутнє людства. Вчений вважає, що протягом найближчих 100-200 років людина настільки зміниться під впливом нових технологій, що стане зовсім несхожою на Homo sapiens [2, с. 4].

З появою нових технологій суспільство, окрім зручності, отримало новий вид буття – віртуальне. Воно розповсюдилося майже на всі сфери життя людини, посилюючи зв'язок світових культур. Наслідок такої глобалізації – виникнення нового рівня взаємодії людей у світовому суспільстві без видимих кордонів і з необмеженим обсягом доступної інформації.

Звісно, розвиток нового виду людини не проходить без фізіологічних змін, але вони протікають відмінно від тих, які траплялися з нами до ери технологій. Хоча зараз і не простежується колосальних змін у природі людини, але готується підґрунтя, з якого вони вже скоро почнуться.

Технології зараз стають заміною природній біологічній еволюції. Тепер вона залежить передусім від їх рівня і стає контрольованою самими людьми. Можна розглянути цю штучну еволюцію з двох боків:

- видозміна тілесної оболонки, що дана нам природою, через маніпуляції з геномом та нервовою системою;

- удосконалення тіла через вживлення різноманітних пристроїв, що забезпечать людям можливості, які інакше були б недосяжними.

Уже зараз є люди, що вживили собі в організм різноманітні чіпи. За допомогою існуючих в медицині технологій можливо замінити пошкоджені органи чуттів та полегшувати стан людей з пошкодженими нервовою системою та мозком. Створюються нові види протезів та замінників, а в лабораторіях вже починають вирощувати штучні тканини та органи. Насьогодні більшість подібних маніпуляцій проводиться з метою лікування, але це має тенденцію перейти у масове покращення непошкоджених організмів. Вже незабаром може реалізуватися ідея людини-кіборга та людини-мутанта.

«...майбутнє вже приходить, приходить швидше, ніж це усвідомлюють. Уже скоро я зможу продовжити собі життя, виростити собі нові органи, зможу жити в Матриці. Найцікавіше, вже незабаром люди будуть говорити, що усе це давно застаріло. Вони швидко звикнуть, і все» – пише американський науковець японського походження у галузі теоретичної фізики, футуролог Мічіо Кайку [1, с. 4].

На даний момент існують різні настрої щодо суцільного панування технологій. Два найвідоміші філософські світогляди, що підтримують цю ідею – трансгуманізм та постгуманізм (остання може розглядатися як протиставлення гуманізму). Обидва вони беззаперечно підтримують штучне вдосконалення людської природи, отримання еволюційно нового людського виду через фізичні та інтелектуальні метаморфози із застосуванням технологій. Постгуманісти та трансгуманісти вважають, що людство має викорінити зі свого буття все, що є неприємним, обмежує нас, та нагородити себе надлюдськими здібностями, в тому числі безсмертям.

Технології, безперечно, надають неймовірні можливості, але й у них можна побачити іншу сторону. Революції в біо- й інформаційних технологіях принесуть нам контроль над світом всередині нас і дадуть змогу проектувати й продукувати наше життя. Ми навчимося, як проектувати мозок, подовжувати життя і знищувати думки на власний розсуд. Ніхто не знає, які будуть наслідки. Людям завжди ліпше вдавалося винаходити інструменти, ніж мудро ними користуватися. Легше управляти річкою, перегороджуючи її дамбою, ніж передбачати всі складні наслідки цього для ширшої екологічної системи. Подібним чином легше буде змінити напрям потоку наших думок, ніж передбачити, що це зробить з нашою особистою психологією чи з нашою соціальною системою [3, с. 54].

Американський філософ, політичний економіст і публіцист японського походження Френсіс Фукуяма окреслює нам перспективи

біотехнологічного розвитку як загрозу «ліберальній демократії». На його думку, цей суспільний устрій найбільше відповідає природі людини і дозволяє здійснити природні права. Відповідно зміна його може мати надзвичайно негативні наслідки [5, с. 47].

«Однак постлюдський світ, – пише Ф. Фукуяма, – може виявитися більш ієрархічним та конкурентним, ніж наш сьогоднішній, а тому повним соціальних конфліктів. Це може бути світ, де буде втрачено будь-яке поняття «загальнолюдського», тому що ми перемішаємо гени людини з генами багатьох видів, що вже не будемо ясно розуміти, що таке людина. ...Ми не зобов'язані приймати будь-яке таке майбутнє заради фальшивого прапора свободи, чи то свобода нічим необмеженого розмноження чи свобода безперешкодного наукового дослідження» [6, с. 75].

Завдання «ліберальної демократії» представляється як регулювання технологічного прогресу з допомогою наявних інститутів, включаючи організацію відповідних комітетів і комісій.

Повертаючись до творчості Ювала Ноя Харарі, варто відзначити ще один його твір – «Homo Deus: За лаштунками майбутнього», який переплітається з поняттям Homo technologicus. Він робить акцент на тому, що технології призведуть до розвитку «людини божественної», і це вже в не такому далекому майбутньому, бо «... досі залишилися значні проблеми, однак коли ми стикаємося з ними, то вже не стенаємо плечима й не кажемо: «Що ж, так влаштовано наш недосконалий світ» або «На все воля Божа»» [4, с. 9].

Виникне принципово нова «технологізована людина», якій буде підконтрольне все буття, а також зміниться економіка та політика. На думку Харарі, вірогідно навіть те, що ставлення оновленої людини до залишків Homo sapiens можна буде порівняти зі ставленням сьогоднішньої людини до тварин.

Філософія та інші науки змістили свій фокус на нову людину: вони прагнуть дослідити й сформувані нові цінності Homo technologicus та вивчити усі можливості трансформації нашого суспільства й надалі розвивати технології. Особливу увагу тут потрібно приділити загрозам, які неодмінно виникнуть перед нами в майбутньому, та запропонувати попередження негативних розв'язок в історії людей.

Список використаних джерел

1. Кайку М. Майбутнє розуму / The Future of the Mind. Львів: Літопис, 2017. – 408 с.

2. Ювал Ной Харарі. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 544 с.

3. Ювал Ной Харарі. 21 урок для 21 століття / переклад Олександра Дем'янчука. – Київ: Book Chef, 2018. – 416 с.

4. Ювал Ной Харарі. Homo Deus: За лаштунками майбутнього / переклад Олександра Дем'янчука. – Київ: Book Chef, 2018. – 544 с.

5. Francis Fukuyama. Our posthuman future: consequences of the biotechnology revolution / 1st ed. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018. – 256 p.

6. Francis Fukuyama. The End of History and the Last Man / Free Press, 1992. – 432 p.

Філик Наталія, канд. юрид. наук, доц.,
Державний інститут сімейної та молодіжної політики

Шуст Наталія, д-р соц. наук, проф.,
Державний торговельно-економічний університет

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Формування в Україні інклюзивного суспільства є особливо актуальною темою, адже в Україні ще в довоєнний час було «близько 1 млн. дітей з особливими освітніми потребами. І тільки 10% з них навчаються в інклюзивних школах, а решта – фактично не мають можливості пристосовуватися до життя» [1], а сьогодні ці діти розсіяні по багатьох країнах світу та України маючи статуси ВПО. В силу своєї вразливості, діти з особливими потребами потребують особливого піклування батьків, опікунів чи інших осіб, які здійснюють нагляд, а тому актуальність підтримання даних дітей займає значне місце в діяльності освітніх установ. Так, був прийнятий Лист МОН № 1/3710-22 від 28.03.22 року «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану» [7], який зобов'язує школи приймати за новим місцем проживання усіх внутрішньо переміщених дітей з ООП та організувати очне, змішане чи дистанційне навчання незалежно від кількості дітей ВПО.

Уточнимо, що Україна, починаючи з 2017 року започаткувала реформування системи інтернатського виховання та догляду за дітьми. Відзначимо, що існуюча на той час система інтернатського виховання та догляду в Україні була недосконалою організаційно та юридично, як з позиції захисту прав окремих вразливих категорій людей, так і щодо можливості їх розвитку [2]. Прийняття Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки заклало основу для відповідних змін та формування інклюзивного середовища. Мета цієї реформи – запровадити зміни організаційно-правової форми утримання дітей, які сьогодні перебувають у інтернатах, та створення нових форм утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, альтернативних існуючим (у патронатній сім'ї, або через допомогу громади, держави дитина матиме змогу продовжити виховання у своїй рідній родині), а для дітей-інвалідів – це малі групові будинки, в яких такі діти житимуть в умовах, максимально наближених до сімейних, та де про них піклуватимуться відповідно до специфіки захворювання [3].

Перехід до інклюзивної форми організації суспільства зумовлений рядом міжнародно-правових зобов'язань України, особливо в контексті заявлених і запланованих дій щодо вступу до ЄС, які передбачають обов'язок та відповідальність держав [4] забезпечувати інклюзивну освіту на всіх рівнях, без дискримінації й на підставі рівності можливостей для усіх дітей. Парадигма інклюзивності передбачає відхід від медичної моделі сприйняття людини до соціальної, що переносить акцент із обмежень життєдіяльності, відмінностей на адаптацію середовища до потреб людини. Тобто особа, яка має бар'єри у функціонуванні через порушення стану здоров'я, культурні чи соціальні відмінності може стати повноцінним членом суспільства за умови належної підтримки, що повинна компенсувати ці бар'єри [5].

Відзначимо роль інклюзивної освіти у формуванні інклюзивного суспільства є базовою, а саме суспільство дає можливість дітям з особливими потребами брати участь в навчальному процесі, інших комунікаціях, як в доступу до гуртків, культурних об'єктів, занять фізичною культурою, спортом тощо. Інклюзивна освіта для України є одним із пріоритетів державної освітньої політики України щодо молоді, особливо в контексті військових дій, які потягнули за собою масову міграцію українців за кордон, особливо жінок із дітьми. Частиною серед цих вимушених переселенців є діти з особливими

потребами, які змушені в нових умовах шукати способи адаптації до країни, освіти, тощо. Так, за даними державних органів близько 651 тис. українських школярів перебувають за кордоном, велика частина з яких є діти з особливими потребами. Відзначимо, що в силу безпекових, організаційних, психологічних, фізіологічних, ментальних, фінансових причин дітям з особливими освітніми потребами особливо складно адаптуватися до нового життя в іншій країні.

Складність супроводу дітей з особливими потребами полягає в тому, що спрямування освітнього процесу відповідно до індивідуальних освітніх потреб дитини з ООП здійснюється через надання додаткових підтримуючих послуг різного характеру, потребує спеціально підготовлених фахівців та технічних чи інших для підтримки або підвищення її функціональних можливостей і автономності.

Станом на сьогодні, у новій країні для дітей з аутизмом, вадами зору, слуху батьки обирають домашнє навчання або дистанційне в українській школі через значне психологічне навантаження на дитину, а лише в окремих країнах батьки мають можливість бути частиною місцевого інклюзивного освітнього середовища.

Так, «у низці країн Європи освіта обов'язкова у повному сенсі: кожна дитина шкільного віку, яка тут опинилася, має навчатися у місцевому закладі освіти. Якщо не зважати на це правило, ховати школяра, закривати очі на прогули, варто розраховувати на візити соціальних служб, перевірки та різноманітні санкції (від штрафів до тимчасового вилучення дитини). У соцмережах мами й тата навіть звать таке навчання «примусовим». Утім, у цих же країнах інклюзія на досить високому рівні, тож, можливо, плюси збалансовують мінуси. Чимало родин лише нині розібралися у системах освіти країн, де проживають. І якщо попервах йшлося про школу «аби взяли, будь-яку, це на місяць», на наступний навчальний рік вже шукають найкращі з доступних варіанти. Краще перервати ефективне навчання, коли війна скінчиться, та повернутися додому, ніж втратити час і мотивацію дитини до занять»[6].

Відповідно, можемо зробити висновок, що існує потреба посилення координації щодо доступу дітей з особливими освітніми потребами до освітніх та інших послуг. З цією метою слід інформувати осіб щодо можливостей країн, в яких вони перебувають про відповідні програми. Для проведення такої роботи слід залучати ресурси громадських організацій, місцевого самоврядування та міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. URL: <https://op.ua/pedclass/naukova-stattya/osoblivosti-socializaciyi-ditey-z-osoblivimi-potrebami-u-suchasnomu-ukrayinskomu-suspilstvi>
2. Філик Н.В. Вдосконалення системи інтернатського догляду та виховання в Україні в контексті міжнародного досвіду. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ: НАУ, 2020. № 2(55). С. 136-143.
3. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серп. 2017 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80>.
4. Kresina, I., Shust, N., Hultai, M., Spivak, M., & Durnov, Ye. (2020). Social responsibility in the context of global challenges: the case of Ukraine. *Revista Amazonía investiga*,9(27),578-587. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.27.03.62>
5. Звіт за результатами дослідження щодо доступу дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивної освіти у Львівській області. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/04/02/Doslidzhennya_dostupu_do_inklyuzyvnoyi_osvit_y_2_02_04.pdf
6. Українські діти з особливими освітніми потребами: як навчають за кордоном? URL: <https://osvitoria.media/opinions/ukrayinski-dity-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-yak-navchayut-za-kordonom/>
7. Лист МОН № 1/3710-22 від 28.03.22 року «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>

Харченко Ольга, студентка,
Запорізький національний університет

Сорокіна Олександра, канд. філос. наук,
Запорізький національний університет

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ЦІННОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ У 2022 РОЦІ

Феномен та проблематика «мовного питання» займали провідне місце в Україні ще до початку повномасштабного вторгнення росії на територію країни. Так звана «гібридна війна та створення лнр та днр, рушійною силою, щоб усвідомити важливість «мовного питання» та всю дискусійну ситуації, яка відбувається навколо.

Важливо зрозуміти так зване «ядро» дискусії. На українських просторах досить довго відбувалася популяризація російської музики, фільми та телешоу знімались на російській мові, більшість українських громадян обирала російську мову для спілкування в побуті на противагу українській, в той час як державна мова використовувалась тільки в державних установах. Але окупація Криму та деяких територій Донецької та Луганської областей стало базисом для громадян України переусвідомити значимість національної мови. Більшість обрало орієнтир на українську мову та використання її у побуті. Однак є певний відсоток населення, який не змінює своїх звичок та розмовляє виключно на російській, хоча володіє державною мовою [1].

Кожна держава має власну державну мову як відтворення національної свідомості народу, традицій, побуту та цінностей. Мова – це інструмент комунікації та обміну думками, яка відтворює свою колоритність та особливість, за допомогою слів та виразів, притаманній тільки їй. Кожен громадянин своєї країни повинен знати та поважати державну мову. В Україні державна мова – українська, але російська є друга за вживання мова, саме тому тема «мовного питання» набувала популяризації та актуалізації в українському суспільстві, як знаряддя патріотичності та національної усвідомленості [2; с.15-25].

«Мовне питання» є актуальним і для ряду інших країн. Бельгія – одна із європейських країн, яка є прикладом загострення дискусії щодо «мовного питання». Бельгія – специфічна соціолінгвістична територія. З початку дев'ятнадцятого століття французька мова була не тільки розмовною мовою валлонського регіону, але й мовою

бельгійської еліти. Засновники бельгійської держави вибрали її в якості домінуючої мови бельгійської суспільної життя, а голландська мова, на якій говорять у Фландрії, отримала більш низький соціальний статус.

Будь-яка форма еквівалентності між двома мовами була відвернута. Стратегія фламандського руху спочатку склалася в тому, щоб отримати правовий захист своєї мови у Фландрії. Оскільки французькомовне населення відмовилися від прямої двомовності, в 1932 році було вирішено, що альтернативою для цих громад стане територія. Люди, які говорять голландською хотіли, щоб їх захистили надійні мовні кордони. Носії «престижного» мови вимагають мовних прав у прикордонних муніципалітетах, де їх багато. У столиці, у місці зустрічі двох спільнот, де говорять голландською, вони також вимагають рівного визнання своєї мови. По сей день стратегії двох спільнот ідуть різними шляхами.

Іншим яскравим прикладом є Швейцарія. Окрім всього, Швейцарія славиться своєю мовною різноманітністю. Країна має чотири офіційні мови. Незважаючи на те, що країна багатомовна, самі жителі не говорять на всіх чотирьох мовах. Швейцарія складається з 26 кантонів, і мова, на якій говорять у цих кантонах, залежить від їхнього географічного положення та найближчих до нього країн.

Німецькою говорять в східній та центральній частині Швейцарії. Швейцарські німці постійно говорять про велику кількість діалектів, які відрізняються залежно від спільноти, яка їх використовує. У Швейцарії особливо цінують діалекти. З раннього віку швейцарців вчать стандартному німецькому (або верхньонімецькому) у школах. Це дозволяє їм без проблем спілкуватися з німцями і австрійцями. Крім того, стандартний німецький використовується для випусків новин, інформаційних знаків, публічних оголошень та інших офіційних заходів.

Друга мова за використанням – французька. На французькій мові говорять у західній частині Швейцарії близько 20% населення. Стандартна французька не сильно відрізняється від швейцарської французької, розмовна та письмова мова практично така ж, як у Франції. Також вживана мова італійська та ретороманська.

На відміну від зазначених вище країн, Україна як поліетнічна держава має яскраво виражену специфіку, яка полягає в сфері політичних відносин. Актуалізація питання та зростання національної та мовної свідомості є способом дистанціювання у побутовому та культурному планах від країни, яка здійснює агресію.

Перш за все, в Україні мовне питання – це система протиріччя використання української мови на державному на побутовому рівні на противагу російській.

За останнє десятиліття спостерігається стійке зростання числа тих, хто вважає українців рідною мовою: з 57 % в останній 2012 р. до 76 % у 2022 р. Доля російської мови знизилася з 42 % до 20 % за 10 років. У цій динаміці слід виділити кілька тенденцій. Однією з них стала реакція українського суспільства на дії тодішньої влади в мовній політиці та Революції Гідності [3].

Друга тенденція – агресія російської федерації проти України в 2014 році та тимчасова окупація Криму та деяких територій Донецької та Луганської областей. Третя тенденція полягає в тому, що позитивна динаміка самоідентифікації виникла за рахунок зміни відносин до української мови в Центрі, а також на Півдні та Сході України.

Перехід на іншу мову спілкування не є випадковим подією і вимагає деякої адаптації. Що важливо сьогодні, так це те, що дві третини тих, хто використовує в щоденному житті українську, і російську мови.

Населення готове найближчим часом перейти виключно на українську мову. На сьогодні абсолютно більшість підтримують українську як єдину державну мову в Україні (83%). Ця думка домінує у всіх регіонах і у всіх вікових і мовних групах.

З іншої сторони, за надання російській мові статусу державного до війни свого часу виступила майже четверть українців, а сьогодні лише 7%. Причиною тому стало повномасштабне вторгнення російської федерації на українські землі 24 лютого 2022 року. Один з приводів був стосовно того, що російськомовне населення дискримінують в Україні.

Мовне питання становить загрозу внутрішньої безпеки. Твердження про наявність мовних проблем більш не серед російськомовного населення, а в західних регіонах, де українська мова домінує у всіх сферах. Важливо, що згідно з нашим попереднім запитом, лише невеликий відсоток українців вважають, що росія прийшла захищати російськомовних громадян України. Цей міф не був сприйнятий українцями.

Мовна самоідентифікація українців росте швидкими темпами. Війна, являючись викликом для всього суспільства, тільки прискорює цей процес. Сьогодні українська мова тільки зміцнюється як одна із ланок української державності. Перехід на українську мову в побуті відбувається стрімким шляхом. Руйнування міфу про «братські

народи» та ізоляція росії від світового культурного та інформаційного контексту будуть тільки сприяти його прискоренню в українському суспільстві.

Більшість громадян, незалежно від мови спілкування, усвідомлюють, що у нас є один загальний ворог: росія, яка намагається зруйнувати українську державність. Більше всього від дій агресора страждають російськомовні регіони Сходу.

В Збройних Силах України воюють російськомовні та українськомовні військові задля головної цілі – перемоги ворога. Після перемоги можна очікувати продовження змін у мовній самоідентифікації громадян та розширення використання української мови у всіх сферах.

Отже, мовне питання в Україні має специфіку, обумовлену тим, що зазначене питання використовується як один із інструментів обґрунтування військового вторгнення, а його розв'язання наразі супроводжується свідомою відмовою від використання російської мови у побуті навіть серед тих громадян, для яких вона є рідною та формуванням тенденції заміни її на одну зі світових мов (зокрема англійську), що у майбутньому має сприяти гармонійній інтеграції країни у світові процеси.

Список використаних джерел

1. Воєнний стан в Україні у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України [Електронний документ]. – Режим доступу. <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
2. Репецький В.М., Гутник В.В. Міжнародне публічне право. Львів: – 2015. – 66 с.
3. Різник А.М., Махова Л.О. Воєнний стан та війна. Особливості та відмінності. [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/160654/zvit-2022-730-732.pdf?sequence=1>

Шевченко Софія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кизименко Ірина, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ЛЮДИНА І ТЕХНІКА У ФІЛОСОФІЇ ЛЬЮЇСА МАМФОРДА

Льюїс Мамфорд – американський історик, філософ та соціолог, відомий завдяки таким працям як «Мистецтво і техніка», «Техніка і цивілізація», «Міф про машини». Усі праці автора пов'язані з глибинним аналізом місця людини в суспільстві та стосуються ролі суб'єкта у мегамашині, порушують питання, хто ж така загалом людина та як вона взаємодіє з технікою.

Для того, щоб повноцінно сформулювати твердження про зв'язок людини й техніки за Мамфордом, слід визначити, що ж безпосередньо філософ пише про людину та якою її зображає. Автор порушує низку питань про сприйняття людських досягнень через призму більш матеріальну, ніж культурну. Шлях людини у функціонуючій мегамашині починається із самого початку її виникнення. Історики й археологи досліджують побут й устрій первісних людей, зважаючи на матеріальні знахідки, такі як знаряддя праці, адже це, мовляв, може багато чого сказати про первісний лад. Але Мамфорд вбачає певну неповноцінність у такій позиції, адже чого б вартували досягнення й винаходи людини без її культурного бекграунду, релігійних цінностей та традицій? Льюїс Мамфорд доносить ідею, що підвалиною для винаходів людини не є її руки, які допомагали створювати знаряддя, а є мозок, світосприйняття, її вірування та культура, які наставляли людину. Тобто початок людські дії беруть не з навколишнього середовища та природи, а відповідно з ходу думок самої людини.

Американський історик пояснює все набагато складніше: люди мали активну нервову систему, мали більше потреб, аніж просто пошук їжі, про що й свідчить цей примітивізм у знаряддях – їх цікавило далеко не тільки це. Мамфорд не підтримує односторонність думок щодо методів дослідження первісного ладу, адже користуючись дедукцією чи аналізом все одно неможливо повністю відтворити картину тих реалій, тому дослідникам не варто було б бути такими однозначними щодо перших людей та цивілізацій. До чого ж Мамфорд веде? Людина – не просто якась ланка чи складова, перші

люди не такі прості, як ми думаємо, а продукт праці не єдине, що варто було б оцінювати.

Отже, Льюїс Мамфорд вважає, що характеризувати перших людей як «тварин, що використовували знаряддя праці» неправильно, а тим паче розглядати на основі такого твердження зв'язок людини з технікою. Людина є розумною істотою, вона інтерпретатор, творець, її основним знаряддям є тіло, кероване мозком [1, с. 14, 16, 68].

Техніка завжди була присутня в житті людей, але вона відіграла до певного періоду допоміжну роль, допоки не стала культивованою та не підпорядкувала їх собі. Тут уже Мамфорд вводить поняття «мегамашини» та «мегатехніки».

«Мегамашина» або «Велика машина» – це механізм, що складається з людських індивідів, де кожен виконує свої обов'язки, поставлені йому цілі та завдання. Колись з'явився цар, який скористався небесним походженням, та підпорядкував собі людей. Типова ієрархічна система, де люди стали «пасивними» ланками для задоволення бажань та задумів свого володаря. Людська машина функціонує одночасно на негативних та позитивних засадах. З одного боку – примус та руйнація, з іншого – конструктивність, життєтворчість. Не дарма Мамфорд обирає термін «машина», адже незважаючи на те, що її компонентами є живі люди, вони виконують суто механічні функції, мають обмежені права та повинні діяти чітко за алгоритмом [1, с. 180, 188].

Якщо говорити про сучасні машини, то вони націлені на виконання максимального обсягу роботи при щонайменших витратах зусиль. Раніше, у стародавні часи, економією ніхто не переймався, тому Льюїс Мамфорд називав такі машини «трудовикористовуючими пристроями», в той час як сучасні машини є трудозберігаючими. Для забезпечення злагодженого функціонування «людської машини» потрібно регулювати два чинники: інформацію та контроль виконання наказів. За інформацію відповідала жрецька еліта, а про контроль безпосередньо дбав жрець. При тотальному контролі та правильній фільтрації інформації «мегамашина» функціонує вдало та нема підстав для її занепаду. Якщо ж секретну інформацію дізнається людина, яка є компонентом «мегамашини», то механізм неодмінно зруйнується [1, с. 199].

Льюїс Мамфорд розгорнуто описав історію цивілізацій та як розвивалась техніка. Він поділив цей процес на три етапи: спочатку техніка була інтуїтивною, люди жили в гармонії з природою, використовуючи її ресурси. Другим етапом є період «рудникової цивілізації», коли люди почали видобувати матеріали, такі як,

наприклад, залізо й вугілля. У цей період люди намагались підпорядкувати природу собі. Третій етап – завершальний, це період, що охоплює наші дні, коли техніка робить життя людини легшим та комфортнішим [2, с. 9].

Окрім етапів розвитку техніки, Мамфорд поділяє її на два типи: біотехніку й монотехніку. Біотехнікою, називає таку, що націлена на задоволення життєвих потреб людини, її бажань та запитів. Загалом біотехніка це все, що потрібне людині для існування. Він розглядає машини, різноманітні знаряддя як продовження біотехніки. Моно-техніка – це тип техніки, орієнтований на матеріальне забезпечення та військове виробництво. Монотехніка властива ще першим цивілізаціям й характеризується авторитарністю. Отже, очевидно, що «військова машина» виникла раніше за «робочу» [1, с. 234], [2, с. 91].

Автор зазначає, що техніка пов'язана з природою людини та постає як її продовження. Головною ж у діяльності людини залишається вона сама. З плином часу поняття почали підмінитись та наразі техніка виступає повноцінним суб'єктом, який справляє величезний вплив на всіх членів суспільства. З одного боку, техніка полегшує наше життя, робить його комфортнішим, а з іншого – людина стає її рабом. Адже нам постійно доводиться обслуговувати техніку, слідкувати за належним її функціонуванням, що робить людину заручником обставин та змушує «приклонятися» перед нею. Неодноразово Мамфорд зазначає, що наука стає сурогатом релігії, а вчені – новими жрецькими. Люди очікують на нові винаходи, механізми, які б покращили їх буття [1, с. 267].

Мамфорд бажав би зруйнувати таку «мегамашину», де люди виступають у ролі прислуги для «мегатехніки» (технічного обладнання, породженого безпосередньо «мегамашиною»). Постає питання: як людині не стати гвинтиком у цьому механізмі? По-перше, вона має бути свідомою, спонтанною та істинно розуміти себе, любити себе. По-друге, людина – творець, якщо вона не створює щось нове, то вона гвинтик у «мегамашині». Він розглядає це з точки зору мистецтва, адже саме воно є цінним. Мистецтво служить людині, воно надихає, рухає, а наука, як вже було зазначено раніше, є служницею «мегамашини». Людина стає гвинтиком, відколи перестає досліджувати світ, цікавитись ним [1, с. 252].

Як підсумок, можна узагальнити, що техніка й людина завжди тісно взаємодіяли. Праці Льюїса Мамфорда дають міцне підґрунтя для аналізу буття людини та оцінки її місця у суспільстві, взаємин із технікою та механізмами.

Список використаних джерел

1. Lewis Mumford, *The Myth of the Machine*, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York; 1970. – 352 p.
2. Mumford L. *Technics and Civilization* / University of Chicago Press; 2010. – 495 p.

Щербина Віктор, д-р соц. наук, проф.,
Київський інститут бізнесу і технологій

Щербина Вікторія, канд. соц. наук

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗІВ МАЙБУТНЬОГО У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО СВІТУ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНА РЕЦЕПЦІЯ

Зміни у житті сучасних суспільств, які донедавна здавалися стабільними, набувають все більш катастрофічного характеру, їх наслідки все складніше визначити. Невизначеність і нестійкість сучасності породжує невизначеність образів майбутнього, а це сприяє масовій депривації та подальшій дестабілізації суспільних відносин. У пропонованих тезах ми розглянемо те, як суспільства здатні ставитись до майбутнього, на якій основі виникають його образи.

Проблему формування образів майбутнього пропонується розглянути з припущення, що вони формуються на основі певного типу соціального мислення, яке у свою чергу, обумовлене специфікою культурного укладу, на основі якого останнє розвивається.

Соціальне мислення це мислення, яке орієнтоване на пізнання соціальної дійсності особистостями у процесі їх соціальної взаємодії. Воно формується з необхідністю, на основі їх історично конкретного взаємозв'язку, значущого з точки зору вирішення проблем їх життєтворення в умовах їх конкретної історичної епохи. У такого різновиду мисленні можна виділити статичний та динамічний аспекти, які дозволяють мислити соціальну дійсність у її просторових та часових характеристиках. У своїй єдності результати такого мислення утворюють хронотоп епохи, який виступає одним з ресурсів формування ідеологій окремих соціальних груп, що утворюють відповідні суспільства. Динаміка змін соціальної дійсності в рамках

такого хронотопу мислиться на основі образів минулого, сьогодення та майбутнього.

У науковій літературі можна зустріти підхід до вивчення соціального мислення як характеристики особистості, тому воно досліджується в рамках предметної галузі соціальної психології. З погляду предмета нашого розгляду є значущим, що це мислення формується в історичній динаміці суспільств, де соціалізуються окремі індивіди, знаходячи ресурси до формування самої індивідуальної здатності до такого роду мислення у процесі їх соціальної взаємодії. Образи майбутнього, таким чином, є одночасно і умовою і результатом соціального життя у певному суспільстві.

За всієї схожості у кожного покоління соціальне мислення своєрідне і залежить від конкретно-історичних умов його формування. До того ж, оскільки соціальні інтереси різних груп відмінні, у кожному в суспільстві одночасно є низка видів соціального мислення, які формуються під впливом історичних подій та у рамках властивих даному суспільству культурних укладів. Саме культурні уклади визначають горизонти та характер формування самого соціального мислення у соціально-історичних практиках. Тому відповідна культурологічна категорія може бути використаною задля аналізу типології образів майбутнього.

У горизонті традиційного культурного укладу формується соціальне мислення як здатність інтерпретувати соціальні процеси з погляду їх зовнішнього щодо окремої особистості нормативно-ціннісного виміру. Тому образи майбутнього для такого мислення виглядають як втілення ідеалів-цінностей, взірці-норм та відповідних їм принципів організації життєвого світу.

У горизонті модерного культурного укладу формується соціальне мислення як здатність сприймати і конструювати соціальні процеси, необхідні для задоволення потреб життєзабезпечення соціальної групи, до якої належить індивід. Тому образи майбутнього тут виглядають як концепції результативних процесів, до яких включені люди, що утворюють конкретне суспільство.

У горизонті комунікативного культурного укладу формується соціальне мислення як здатність гейміфікації соціальних процесів. Це орієнтує на актуалізацію особистості в якості персоніфікованого агента ігрової взаємодії, здатного контекстуально визначати цінності, норми та правила соціального життя тут-і-зараз. Такий культурний уклад передбачає бачення образів майбутнього як континууму ситуаційних взаємовпливів, сценаріїв соціальних процесів як атомізованих потокових взаємодій.

Як критерій істинності (або ж прийнятності) образу майбутнього у першому випадку виступає його етична відповідність, у другому – прагматична здатність породжувати практично значиму діяльність, у третьому – естетична достовірність.

Слід зауважити, що образи майбутнього не завжди можуть бути концептуалізованими, вони можуть існувати у вигляді невизначених прагнень, розповсюджених у суспільствах ідеалізованих уявлень про те, як має бути побудованим світ. Вони відрізняються також рівнем поширеності у суспільстві, що визначається процесами здійснення культурної гегемонії.

На концептуальному рівні двома сторонами образів майбутнього постають утопії та антиутопії, що створюються в рамках світоглядних можливостей певного культурного укладу. У горизонті традиційного укладу це буде образ остаточного торжества істинних цінностей або, навпаки, пост-апокаліптичний стан. У горизонті модерного образ майбутнього виглядає як реалізований ідеальний цілісний задум перетворення світу та людини на основі ідеалів гуманізму або як повний крах людських домагань на облаштування світу за своїми потребами. У горизонті комунікативного – як позбавлене соціального нормування середовище вільної гри життєвих сил чи стан тотального контролю за будь-яким самобутнім проявом індивідуального поведінки.

У дискурсі гуманітарних наук домінує такий тип соціального мислення, що є своєрідною формою соціально-філософського популізму, який супроводжує панівний політичний популізм. У рамках такого дискурсу вирости як мінімум два сучасні покоління жителів розвинених країн, а також орієнтованих на них спільнот країн периферії та напівпериферії. Засвоєні через індустрію масової культури художні образи утопій (а згодом) і антиутопій, переказуються мовою квазі-наукового дискурсу, що втрачає свою адекватність потребам суспільного життя.

Це когнітивні інструменти управління соціальними установками та уявленнями мас за допомогою масової культури ХХ століття з тими цілями, якими жило їхній час. Вони не орієнтовані створення якісно іншого стану світоустрою, оскільки відбивають соціальні установки, що склалися у середині минулого століття, коли сучасні суспільства набували інституційного розвитку.

Сам тип соціального мислення, у межах якого створено ці образи, передбачає в принципі можливість якісно нового, невідомого устрою людського суспільства – всі відомі до нас способи соціального життя побудовані на тих самих принципах і «вкладено» історично один в одного. Але реальне майбутнє починається саме там, де

виникає нова якість життя суспільства і людини. І на цьому тлі розмова про майбутнє перетворюється на дисциплінуючу вправу на лояльність до соціального порядку, що починає відходити. Так образи майбутнього минулої доби змінюють свою соціальну роль, стаючи інструментом консервативних процесів.

Парадокс образів майбутнього полягає також і в тому, що, не маючи здатності їх конструювати, ми ризикуємо просто не побачити, не усвідомити реальний початок майбутнього, прийнявши якісно нові форми життя за репліки колишніх і навпаки – побачити старе як нове. І те й інше спричинить практичні наслідки у вигляді неадекватних історичним змінам соціальних практик, які не маючи майбутнього, ведуть лише до страждань, позбавлених сенсу. Вирішення подібних проблем лежить поза площиною умоглядного конструювання, це справа історичної творчості і ми маємо бути до цього готові навіть на рівні пізнавальних установок.

З розвитком кіберкомунікативних середовищ взаємодії у культурі відбувається зміщення акцентів рецепції дійсності від слова (логосу) до візуального образу. Можливо, це являє собою початок утворення історично нового синкретичного бачення людиною реальності – «нового синкретизму». Спираючись на новітні засоби представлення знання, що поєднують концептуально-логічні та образно емоційні аспекти сприйняття конкретного, тут-і-зараз буття, людство переходить від вже історично розгорнутої відносно сталої «аналітичної» картини реальності (як результату її засвоєння в рамках предметів окремих наук і мистецтв), до нової, синкретичної, картини світобачення. Можливо, нові образи майбутнього можуть виникати у процесі розгортання цих нових якостей культури людства.

Секція 3. НОВІТНІ СОЦІАЛЬНІ РУХИ ТА ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Волошина Ярослава, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Гудков Сергій, канд. філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У СВІТЛІ СОЦІОЛОГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Соціологія громадської думки – галузева соціологічна наука, предметом вивчення якої є закономірності і механізми формування і функціонування оціночного ставлення великих соціальних груп до актуальних проблем дійсності. Термін «громадська думка» виник в Англії в другій половині XII ст., з кінця XVIII ст. став загально-прийнятим. Під громадською думкою розуміється сукупність думок людей відносно питань, які мають суспільний інтерес [1, 177].

Актуальність зазначеної теми обумовлена тим, що сучасна людина проводить велику частину свого життя в соціальних мережах, з яких отримує переважну більшість корисної інформації. Згідно з даними DIGITAL від 26 січня 2022 р. 424 мільйони користувачів приєдналися до соціальних мереж тільки за останній рік. Дослідження GWI показує, що «типовий» користувач Інтернету на всіх пристроях витрачає близько трильйонів годин онлайн. У середньому 2 години 27 хвилин на день припадає на соціальні мережі. У 2022 році світ витратить понад 4 трильйони годин на використання соціальних мереж [2].

Цей соціальний факт свідчить, що соціальні мережі мають значний вплив як на окрему людину, так і суспільство в цілому. Але чи завжди цей вплив є позитивним. Саме негативні аспекти соціального впливу на людину та суспільство складають *предмет нашого подальшого дослідження*.

Соціальні мережі впливають на громадську думку шляхом надання нової інформації щохвилини. Такий спосіб отримання інформації цілком влаштовує сучасного користувача, але разом з цим виникають певні соціальні проблеми, які вимагають суспільної уваги. Такими проблемами є:

– *низька самооцінка* – користувачі соціальних мереж рідко чесні з аудиторією, зазвичай створюється «ідеальна» картинка, де щасливі знімки, відмінна фігура, кар’єрні та особисті успіхи. І немає нічого дивного у тому, що 62% користувачів своє життя на фоні «ідеалу» оцінюють негативно. Постійне порівняння себе з іншими занижує самооцінку та змушує засумніватися у своїй привабливості;

– *булінг* – до нього схильні близько 25% користувачів соціальних мереж, велика частина яких є підлітки;

– *незадоволеність своєю зовнішністю* – сьогодні люди вже звикли до себе «інстаграмних». Їх перестало радувати справжнє відображення у дзеркалі, тому що звідти на нас дивиться зовсім інша людина, без масок і фільтрів;

– *прокрастинація* – ми знаємо її як банальне відкладання справ на потім, соціальні мережі відіграють у цьому ключову роль. Залежні від соціальних мереж люди проводять у них багато часу, на шкоду навчанню, роботі та реальному спілкуванню. А головне джерело позитивних емоцій для них – реакція на їх онлайн-публікації;

– *формування залежності* – до неї найчастіше схильні підлітки. Сьогодні говорять про так звані аддикції (англ. Addiction – залежність, звикання, пагубна звичка). Аддикцію по відношенню до соціальних мереж пов’язують з тим, що для підлітків вони є основним способом задоволення потреби у спілкуванні. Виявляється, що під час перегляду людиною своїх фотографій з великою кількістю лайків, у мозку активуються зони, що пов’язані з соціальним пізнанням та системою винагороди. Це призводить до формування звичок та залежностей;

– *підвищена сугестивність* – як показують дослідження, користувачі соціальних мереж, «підлаштовуються» під своїх друзів та передплатників: постять те, що їм має бути цікаво, що свідомо отримає лайки й коментарі. Тобто людина отримує одноманітну інформацію, а наш світ, як відомо, дуже багатогранний [3].

Соціальні мережі негативно впливають не тільки на окрему людину, але й на таку сферу її діяльності як підприємництво. З появою соціальних мереж підприємці вимушені були пристосовуватися до нових умов ведення бізнесу. Розглянемо соціальні проблеми з якими зіштовхнулося підприємництво під час соціальної адаптації. Основними проблемами є:

– *шахрайство* – підприємці часто зустрічаються з цією соціальною проблемою. Вони вимушені витратити багато часу та сил для того, щоб створити позитивний імідж та викликати почуття довіри у покупця;

– *робота з негативними відгуками* – особливо турбує компанії. Краще заздалегідь скласти кризовий план, щоб мати змогу якомога швидше вирішувати такі ситуації [4];

– *проблема із залученням аудиторії* – за умови конкуренції в онлайн бізнесі споживач (покупець) віддає перевагу тільки перевіреним ресурсам, які не завжди є доступними для початківців у бізнесі;

– *загрози кібератак* – необережне поводження з інформацією в соціальних мережах може заподіяли неабияку шкоду бізнесу. Хакери зламують комп'ютери компанії, використовують її слабкі місця і витоки інформації, після чого вимагають кошти;

– *загроза погіршення репутації* – невдалий чи навіть замовний репортаж, може вартувати підприємцям чималих фінансових та репутаційних втрат [5];

– *проблема комунікації* – компаніям необхідно обирати одну чи декілька осіб, які зможуть відповідати на всі провокаційні запитання традиційних ЗМІ і не наражати на небезпеку імідж компанії;

– *залежність від реклами* – всі компанії потребують реклами, реклама має важливу роль у бізнесі та суспільстві – це одна із форм масової комунікації. Вона передає різні типи інформації, направленої на досягнення порозуміння між продавцями і покупцями [6].

Сучасні соціальні мережі мають значні переваги над традиційними засобами масової інформації (ЗМІ) такими, як телебачення, радіо, газети щодо формування громадської думки. В межах власних каналів комунікації вони успішно поєднують сучасні технології, оперативність, багатофункціональність, мульти-медійність, інтерактивність. Проте традиційні ЗМІ також мають можливість як позитивного, так і негативного впливу на суспільні процеси. До негативних факторів можемо віднести:

– *маніпулювання свідомістю людини* – ЗМІ слугують ефективним інструментом поширення фейків та дезінформації. Такі сучасні методи, як емоційна закрутка, маніпулятивний заголовок, хибна аргументація дозволяють значним чином маніпулювати свідомістю, настроями та поглядами громадян [7];

– *невибірковість впливу ЗМІ на соціальні групи населення* – ЗМІ здійснюють глобальний вплив на всіх осіб, незалежно від віку, статі чи соціального положення. Таким чином вплив на соціальний простір та свідомість індивідів не завжди враховує психологічні, вікові, етнічні та інші особливості кожної соціальної групи;

– *негативний вплив реклами* – реклама спричиняє стереотипізацію мислення, а відтак – поведінки, нав'язує готові моделі й стандарти життєдіяльності [8].

Сьогодні соціальні мережі та традиційні ЗМІ відіграють надзвичайно важливу позитивну роль в формуванні і розвитку громадської думки та громадянського суспільства в Україні. Щонайменше 80% українців отримують інформацію щодо економічного, соціально-політичного, духовного життя країни із традиційних ЗМІ та соціальних мереж. На сьогодні ЗМІ і соціальні мережі фактично перетворилися на єдиний інформаційний простір країни.

Проте соціологічні дослідження виявили низку соціальних проблем, які пов'язані з негативним впливом соціальних мереж та ЗМІ на суспільство. Стрімкий розвиток інформаційних технологій в перехідному суспільстві в окремих випадках може призвести до підміни реального спілкування на віртуальне, обмеження можливості соціалізації особистості, негативного впливу на її моральний стан, звуження соціального простору для самореалізації особистості, ускладнення бізнес-діяльності, створення соціальних умов для девіантної і навіть делінквентної поведінки. Наявність в суспільстві зазначених проблем вимагає подальшої уваги до них соціологів та представників інших суспільних та гуманітарних наук з метою їх розв'язання.

Список використаних джерел

1. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України. – К., Каравела, 2000. – 248 с.

2. DIGITAL 2022 : Глобальний оглядовий звіт [Електронний ресурс] / <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>

3. Блог АЛЛО : Соціальний Я. Про вплив соцмереж на нас і наше життя [Електронний ресурс] / https://blog.allo.ua/ua/sotsialnij-ya-pro-vpliv-sotsmerezha-na-nas-i-nashe-zhittya_2018-01-13/

4. Economy-Pedia.com : Переваги та недоліки соціальних мереж [Електронний ресурс] / <https://uk.economy-pedia.com/11030785-advantages-and-disadvantages-of-social-networks#menu-2>

5. Чому бізнесу важливо дружити з медіа і як зберегти репутацію в соцмережах Станіслав Борис [Електронний ресурс] / <https://biz.nv.ua/ukr/experts/media-i-biznes-visim-porad-yak-pobuduvati-pravilni-vidnosini-50067720.html#:~:text=>

6. РЕКЛАМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІДОМІСТЬ СПОЖИВАЧІВ [Електронний ресурс] / <https://www.rivneprod.gov.ua/2019/08/19/reklama-ta-yiyi-vplyv-na-svidomist-spozhyvachiv/> Психологічний вплив

реклами. Інна Набока Київ, 29 травня 2006 (RadioSvoboda.Ua) [Електронний ресурс] / <https://www.radiosvoboda.org/a/945612.html#:~:text=>

7. Як не стати жертвою маніпуляцій ЗМІ? Розповідає Юлія Дукач [Електронний ресурс] / <https://inrespublica.org.ua/bez-kategoriyi-uk/yak-ne-staty-zhertvoyu-manipulyatsij-zmi-rozprovidaye-yuliya-dukach.html>

8. Психологічний вплив реклами. Інна Набока Київ, 29 травня 2006 (RadioSvoboda.Ua) [Електронний ресурс] / <https://www.radiosvoboda.org/a/945612.html#:~:text=>

Гончар Максим, аспірант,
Державний торговельно-економічний університет

Барановський Фелікс, д-р політ. наук, проф.,
Державний торговельно-економічний університет

ПРОБЛЕМАТИКА САМООРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ. ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР

Проблематикою і питанням інституалізації соціальних мереж науковці займаються з початку минулого століття. Спершу питання мережевої структури суспільства було сферою інтересів соціологів, філософів та математиків, однак із винайденням мережі Інтернет і появи перших соціальних мереж науковці почали активно досліджувати потенціал та ризики, котрі несуть із собою сучасні технології, у вигляді соціальних мереж. Гуманітарне, зокрема політологічне знання, в останні роки досить активно насичується дослідженнями впливу ролі соціальних мереж на політичну стабільність державних інституцій та вплив цифрових мережевих спільнот на соціум та особливості соціальної самоорганізації суспільства. Часто-густо, науковці акцентують увагу на суто негативних чи позитивних аспектах розвитку соціальних мереж, обходячи складність та комплексність питання.

Перш за все, позитивною стороною сучасних соціальних мережі є їх потенціал як засобу реалізації демократії та протистояння авторитаризму. Значимі протестні рухи останніх років, так чи інакше, супроводжувалися бурхливою активністю та координацією зусиль в соціальних мережах: Протестний рух в Ірані 2022-му році, протестний

рух в Білорусі 2020-2021-го років, рух у Гонконгу у 2019-му, Революція Гідності 2013-2014-го, – в кожному з випадків визначною ознакою лишається консолідаційна компонента протестувальників у цифровому середовищі. В умовах державної цензури та обмеженому доступі до публічної інформації альтернативні джерела інформування та комунікації дозволяють мобілізувати нових прихильників руху та утримувати наявних [4, с. 160].

Протестний рух у Гонконгу, до прикладу, характеризується відсутністю одного чи декількох лідерів саме завдяки соціальним мережам. Відсутність яскравого діяча – не ознака хаотичності та анархічності, адже основна організація відбувалася через горизонтальні зв'язки у соціальній мережі. Соціальні мережі стали основним каналом комунікації для протестувальників у ситуації цензури та обмеженості доступу до традиційних ЗМІ. Учасники протестів активно обговорювали подальші кроки, поточні завдання, ділилися на малі групи, проводили голосування та попереджували одне одного про небезпеку [2]. Для нас важливим є і той факт, що успіх протестувальників у використанні соціальних мереж змусив і державу активізувати свої зусилля у мережах. Таким чином, перевірши протистояння у цифрове середовище. Охоплення та проникнення соціальних мереж стало фактором, котрий змушує будь-яку сторону протистояння збільшувати свою присутність у мережах і боротися за підтримку і співчуття сторонніх користувачів.

Випадок Гонконгу доводить, що нові форми соціальної організації в суспільстві, значною мірою, протікатимуть через цифрові, мережеві засоби та інструменти.

Разом із тим, соціальні мережі демонструють нам інший тип викликів та небезпек, коли суспільство організується в мережах з екстремістськими цілями і також застосовує їх як зброю нового типу. Терористичне угруповання «Ісламська держава», до прикладу, мало значний вплив на західне суспільство, шляхом поширення шокуючих відео-матеріалів, виконувало декілька стратегічних завдань: залучало послідовників та психологічно впливало на свого супротивника. Кампанії в Twitter, Facebook та інших соціальних мережах мали пригнічувати сторону опонента та вселяти відчуття страху перед самопроголошеним халіфатом [7, с. 8]

Можливості соціальних медіа пропонують потенційним новобранцям відносно безпечну точку входу для пошуку однодумців і створюють соціальне середовище, в якому унормовані екстремістські погляди. Коротше кажучи, «соціальні медіа забезпечують дешевші та доступніші шляхи до радикалізації». ІДІЛ адаптує звичайні методи

вербування до цифрового інформаційного середовища, дозволяючи проводити більш цілеспрямовані кампанії, формує емоційно-резонансні повідомлення та персоналізований досвід роботи з потенційними новобранцями [5, с. 4]. Конкретна тактика має такі ознаки:

- Орієнтована на молодих, технічно підкованих міленіалів, які почуваються ізольованими від суспільства. Їм часто бракує сильного почуття ідентичності чи мети, вони розчаровані економічною, сімейною чи міжособистісною ситуацією [3, с. 2].

- Виділення тем залученості та співучасті. Через скоординовані кампанії обміну повідомленнями новобранцям ІДІЛ демонструють відчуття мети, колективної ідентичності та сенсу [8, с. 15-16].

- Рух новобранців до радикалізації крок за кроком. Вплив однієї групи ідей може відкрити двері для вкорінення іншого, більш радикального мислення [3, с. 2].

- Мобілізація та координація операцій. Соціальні медіа також використовуються для мобілізації прихильників, обміну матеріально-технічною та навчальною інформацією та координації тактичних операцій.

Для західної, першочергово, американської публіки ефект від таких масових кампаній у мережі був значним: громадяни Сполучених Штатів відчували себе наляканішими та безпораднішими ніж у вересні 2001-го року. Маємо врахувати, що зафільмовані терористичні акти відбувалися в далекій Сирії, а не в Америці, але мали переважаючий психологічний ефект [6, с. 8-9].

Західна наукова думка поступово осмислює значення нових «правил гри» у цифровому середовищі. Дослідники Зінгер і Брукінг виводять нові принципи «веапонізації» соціальних мереж. Перший принцип говорить про те, що Інтернет зростає – він є миттєвим та вбудованим в економіку, соціальне та політичне життя суспільства, але лише половина світу нині має статус «онлайн». Другий принцип доводить, що Інтернет став полем бою тією ж мірою, як він використовується для бізнесових чи персональних потреб. Він є незамінним для військових, урядовців і воєнізованих структур. Третій принцип: інтернет нерозривно пов'язаний із соціальними мережами, а останні, в свою чергу, впливають на спосіб у який розгортаються конфлікти. Це безпосередньо пов'язано із зниженням рівня секретності і збільшенням рівня «вірусності» інформації. Приховування інформації стає складною задачею, водночас, щойно важлива одиниця інформації поширюється, – широкий доступ до неї провокує значний спектр наслідків. Дослідники говорять, що згідно четвертого

принципу різниця між діями в реальному і цифровому світах все більше розмивається. П'ятий принцип, напевно, найменш очевидний проголошує, що кожен і кожна є частиною цієї нової реальності або ж, радше, «нової війни» [6, с. 22].

Те, що усі користувачі інтернету тепер «на полі бою», яскраво простежується на прикладі російсько-української війни. Росія користується сучасними мережевими спільнотами, месенджерами та цифровими медіа виходячи з власних інтересів та стратегій, за мету маючи – мобілізацію та консолідацію свого населення навколо існуючого режиму. Вже з середини 2000-х років РФ розпочала активну інформаційну кампанію через різні медіуми, у тому, числі соціальні мережі. Атаки на європейській та американській інформаційний простір, супроводжувались недружніми акціями у вигляді – кібервійн. Росія впродовж довгих років користувалася інформаційно-психологічними операціями проти країн-членів НАТО і ЄС [1, с. 181]. Тепер, за відпрацьованими схемами, упродовж російського широко-масштабного вторгнення, пропагандистські медіа та підконтрольна Москві сітка Телеграм-каналів здійснюють інформаційний вплив та тиск на українське суспільство.

Список використаних джерел

1. Війни – XXI: полігібресія Росії : колективна монографія / авт. кол.: Михайло Гончар, В. Г. Андрій Чубик, Сергій Дяченко, Оксана Іщук, Павло Лакійчук, Олег Гичка, Сергій Мухринський. – Київ: Центр глобалістики «Стратегія XXI», 2017. – 241 с.
2. Banjo S., Lung N., Lee A. How Hong Kong's Leaderless Protest Army Gets Things Done Fake *Bloomberg*. – New York, 2019. Веб сайт. URL: <https://www.bloomberg.com/graphics/2019-hong-kong-airport-protests/> (дата звернення: 25.10.2022)
3. Gerstel D. ISIS and Innovative Propaganda: Confronting Extremism in the Digital Age // *Swarthmore International Relations Journal Issue*. – 2017. – №1. – P. 1-9.
4. Mei E. Youth-Led Social Identity and Movements: A Case Study of Youth Activism in Hong Kong // *UCLA Undergraduate Research Journal for the Humanities and Social Sciences*. – 2021. – №18. – P. 148-166.
5. Rollins J. Terrorist Use of the Internet: Information Operations in Cyberspace // *Congressional Research Service (CRS)*. – 2011. – P. 1-16
6. Singer P, Brooking E. LikeWar – The Weaponization of Social Media. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2019. – 432 p.

7. Wilson L. Understanding the Appeal of ISIS // New England Journal of Public Policy. – 2017. – Vol 29. – №. 1. – P. 1-10.

8. Winter C. Media Jihad: The Islamic State's Doctrine for Information Warfare // International Centre for the Study of Radicalization and Political Violence (ICSR). – 2017. – P. 1-23.

Кожедуб Олена, канд. соц. наук, доц.,
Військовий інститут
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПЛАТФОРМА «TikTok»: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Соціальна мережа «TikTok» – це так зване онлайн караоке, яке транслює вас в усіх куточках світу. Це мережа в якій ви можете займатися творчістю і знаходити своїх прихильників. «TikTok» – був створений у Китаї в 2018 році та на початку був лише додатком «Douyin» (у 2016 році). Цей додаток був створеним підприємцем і програмістом Чжан Імін. Початком створення соціальної мережі «TikTok» став китайський додаток «Musical.ly» (був створений 2014 році) який придбав за один мільярд (млрд) доларів, згодом Чжан Імін об'єднав ці два додатки і вийшов на міжнародний ринок. За результатами останніх даних (2020 року) ця соціальна мережа налічує більше 1 млрд. користувачів. А на початку 2021 року щоденна аудиторія «TikTok» перевищила 800 млн. користувачів, що дозволяє їй конкурувати з соціальними мережами «Facebook», «YouTube» та «Instagram». На 2019 рік основна кількість користувачів знаходилась в таких країнах, як Індія – 190 млн, Китай – 52 млн, США – 41 млн. [1].

Журналіст видання «Vector» Дмитро Кошельник розповідає, що за даними «Global Web Index» 41 % активних користувачів віком від 16 до 24 років, а 59 % української аудиторії становлять жінки [3].

Відмінності «TikTok» від інших соціальних мереж: немає рекомендацій; не має значення який текст ви напишете під відео; вся увага приділяється відео.

У цій соціальній мережі дуже висока база контенту оскільки людина яка створює відео-вірусний контент може стати реальною знаменитістю, якій можуть запропонувати роботу, наприклад рекламувати бренд чи створювати музику і співати.

У даної соціальної мережі існують як позитивна, так і негативна сторони. Позитивною стороною є те, що користувачі можуть створювати свій власний контент, розвиваючи свої здібності та акторські таланти [2].

Негативним аспектом є те, що «TikTok» це мережа в якій немає приватності, оскільки, ти викладаючи і записуючи відео не можеш його приховати від людей яким би ти не хотів це показувати. Також негативною та серйозною проблемою є те, що вікова категорія додатку становить від 13 років хоча користувачами являються і діти 9 років. Контролювати цей аспект поки що не можливо.

Факти щодо соціальної мережі «TikTok» [2]:

Контент а саме за «хештегом» пошуком найчастіше є категорія: розваги – 443,3 мільярди запитів пошуку; танцювальна – 150,3 мільярда запитів; витівки – 54 мільярда запитів; мода – 17,5 мільярда; тварини – 7,5 мільярда; рецепти – 12,9 мільярда; спорт – 43,3 мільярди

Дана соціальна платформа дає можливість спостерігати за *широким колом сфер соціального життя*. Маючи таку статистику бренди, фірми та крупні корпорації можуть скористатися можливістю швидкої в пізнавальності та попиту на цьому ринку.

Кількість активних користувачів в різних країнах:

Індія – в цій країні на 2019 рік нараховується близько 120 мільйонів користувачів, а саме індійських підлітків. Азія – на початок 2019 року в цій програмі налічувалось понад 507 мільйонів осіб. На даний час соціальна мережа «TikTok» зосереджена в цьому регіоні, оскільки є загрози щодо заборони користування в деяких країнах. Китай – на території цієї країни є власна версія соціальної мережі «TikTok» яка має назву «Douyin» в ній налічується на 2021 рік понад 600 мільйонів активних користувачів які відвідують мережу щодня.

Кількість мов соціальної мережі «TikTok»: уайпопулярніша програма у світі на 2021 рік – соціальна мережа, яка має понад 75 мов та доступна більше ніж на 141 національному ринку.

Аналіз залученості користувачів: компанія «PureAuditor» провела аналіз даних в яких ми бачимо, що середній рівень залученості становить 17,5 %, хоча дана кількість змінюється від кількості ваших передплатників, оскільки чим вищий показник передплатників, тим менший рівень вашої залученості.

Було проведено дослідження компанією «GlobalWebIndex» в якому респондентами були 263 особи віком від 16 до 64 років з Великобританії та США. Головним питанням даного дослідження було «Що з переліку ви робили в «TikTok» за останній місяць?». Результати такого опитування виглядають наступним чином: 68 % –

дивилися відео-ролики; 55 % завантажували та зберігали відео-ролики; 54 % коментували відео-ролики; 43 % завантажували відеодуети; 63 % – підписались на нових користувачів; 41 % завантажували відео-реакції; 63 % залишали реакції на переглянуте відео; 59 % респондентів вказали, що нічого не робили коли зайшли в програму; 50 % зазначили, що переглянувши відео відправили його знайомому чи другу.

Соціально негативна сторона соціальної мережі «TikTok» має наступні характеристики – за період лютого 2021 року було зафіксовано безліч самогубств та жорстоких вчинків з участю соціальної мережі. Раніше були вже замічені суїцидальні прояви в інших соціальних мережах, наприклад: ігри з завданнями та підтвердженням виконання, «челенджі», які в більшості випадків повинні бути зафіксовані відео-зйомкою та ін. [3].

Дана соціальна мережа може нести загрозу молодому поколінню оскільки сама мережа ніяк не захищає користувача від жорстокості, так як це роблять інші соціальні мережі. Оскільки підліток ще не в змозі контролювати інформацію яку надає їй мережа. Також велику увагу треба приділити стосункам дитини до оточуючих, оскільки її емоційне становище може підштовхувати до невиправних вчинків, які можуть загрожувати її життю. Звалюючи всю провину на соціальні мережі дорослий світ закриває очі на проблеми з якими стикаються молоді люди, особливо коли не мають підтримки зі сторони рідних, які навіть не хочуть спілкуватися чи вислухати власну дитину.

Список використаних джерел

1. Історія TikTok: як створили один з найпопулярніших застосунків нашого часу. URL: <https://nachasi.com/creative/2021/10/10/tiktok-story/> (дата звернення: 26.10.2022).

2. Рейтинг: Найпопулярніші соціальні мережі у світі та кому вони належать. URL: <https://uaspectr.com/2021/12/12/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-u-sviti-2022/>(дата звернення: 26.10.2022).

3. Що таке TikTok і як платформа розвивається в Україні. URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/23675/2019-10-22-shcho-take-tiktok-i-yak-platforma-rozvyvaietsya-v-ukraini/>(дата звернення: 26.10.2022).

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В ОБРАЗАХ КІНО

У 2004 році був знятий фільм *Visions of Europe*, створений компанією Zentropa, розроблений і розповсюджений з нагоди дня розширення Європейського Союзу до 25 членів. Двадцять п'ять режисерів з країн членів ЄС представили свої варіанти бачення сучасної соціальної ситуації у контексті цієї події.

Розуміння мистецтва як датчика соціальної ситуації відоме з давніх часів. Коли китайський імператор хотів знати, що відбувається у його країні, він збирав музикантів, запитуючи їх щодо музики, яка звучить у Піднебесній. Цей же принцип розгорнутий Теодором Адорно, який розглядає музику, і цілком мистецтво, у якості соціального шифру, тобто на противагу прямим висловлюванням, які можуть затемнювати реальну ситуацію, мистецтво проговорює те, що приховується.

Вихід за межі своєї місцевої ситуації і погляд з позиції іншого є домінуючим для осмислення світу засобами мистецтва. Діагностичний потенціал мистецтва цікавить сьогодні багатьох дослідників, достатньо згадати розвідки у галузі естетики, що стосуються ролі естетичного досвіду у становленні такого екзистенціального простору, який відповідає багатовіковим очікуванням людства, реалізуючи індивідуальну свободу і суспільну справедливість [3; 4]. Саме у мистецтві виразно проробляється тема приймання відмінного та інакшого зазначено європейськими мислителями як сутнісна характеристика інтеграційних процесів, що гранично проблематизовано Жаком Ранс'єром у його концепції політики. Тема нових форм співіснування країн стосується феномену європейської інтеграції, що реалізує альтернативний попередній історії принцип стосунків між національними державами. Ця проблема і розгорнута аудіовізуальними засобами режисерами фільму *Visions of Europe*, який став предметом філософсько-культурологічної аналітики [2; 5].

Проблема осмислення цивілізаційних засад європейського суспільства гостро постала у ХХ столітті, що засвідчено множинністю концепцій, розгорнутих Освальдом Шпенглером, Карлом Ясперсом, Едмундом Гуссерлем, Ремі Брагом, Вальтером Шубартом, Норманом Девісом, Міланом Кундерою, Чеславом Мілошем. Для багатьох названих авторів характерне відчуття невинності європоцент-

ризму та постановка питання чи існує Європа як така? Чи має сенс вести мову про європейськість за умов глобалізації? Чи існує протистояння європейськості та американізму? В якому відношенні до європейськості перебувають країни Східної Європи? При тому, що звично говорити про європейську культуру, це питання має і різку постановку питання: «Європейська культура: фантом чи реальність?» [1].

Це питання важливе і для Szöllösy (2020), який констатує, що бажання створити спільноту поза національними рамками [5, с. 4], здається, випаровується з кожним днем і згадує відео-есе датчанина Крістофера Бое, назване «*Європа*», у якому дія розгортається між двома тезами, які пише на дошці школярка: «*Європи не існує / Європа – це все*». Нетерплячий нервовий чоловік, архетипової зовнішності наділеної владою людини, звертається до глядача зі словами: «*Я більше не мрію про Європу*» і слово «Європа» він ніяк не може вимовити. У статті Г. Майєра підкреслюється, що хоча у засадах європейського життя лежить обов'язкова правова культура, яка сформована під дією християнської традиції і римського права, єдиної європейської культури не існує [1]. Але він згадує образ мозаїки, що складається з окремих елементів і здається не помічає, що суперечить сам собі – оскільки окремі елементи мозаїки складаються у єдиний образ, цілісна єдність якого проблематична, тим не менше вона існує. Продюсер фільма Мікаель Олсен говорить про задум продемонструвати цю єдність як *єдність завдання*, що стоїть перед людством: різнобарвність пейзажів, міст, тіл, обличь, мови, поведінки, ритуалів свідчать про величезний проєкт *спільного життя у світі зі спільними турботами*, які стосуються бюрократичних установ, абсурдних жорстких правил урядів і великого бізнесу [5, с. 10].

Одже, у центр потрапляє твердження культурного розмаїття Європи в опозиції до ідеї глобалізації та конформізму, що обтяжене проблемою соціально-економічної нерівності: при тому, що ліберальний проєкт конституційного договору стверджує впровадження «*відкритої ринкової економіки, де конкуренція вільна*», парадигма конкуренції реалізує свободу дуже своєрідно. У статті згадується фільм Пітера Грінвея під назвою «*Європейський душ*», у якому хореографія «*франко-німецької пари*» поступово доповнюється штовханиною новоприбувчих тіл, яка явно стає символічним зображенням ситуації, коли найбагатші суб'єкти постійно привласнюють простір, і тому наймолодші європейські країни матимуть мало місця і тоді «*вільна та неспотворена конкуренція*» як добродієсне джерело змагання та виробництва стає не тільки проблематичною, але й химерною [5, с. 17-18].

Доречно звернутись до нарису «Пролог» Бели Тарра, вибудованого у вигляді довгого кадру слідування за великою чергою людей, які напружено очікують – очікує не одна людина, і не просто багато людей, чекають нескінченні люди. Камера зупиняється перед віконечком у стіні, з якого кожен отримує пакет з їжею. Анастасія Елефтеріу [2] говорить про бідність, яка не знає меж: Б. Тарр свідчить не тільки про рідну йому Угорщину – нескінченність людського потоку створює ефект всюдисущості цієї ситуації. Співзвучні таким поглядам кадри фільма «Тоні Ердман» Мадлен Аде: якщо у Б. Тарра рутинна повсякденного виживання уповільнює рух життя, яке здається ось-ось зупиниться зовсім, то героїня Аде гранично активна, підкоряючись прискореному ритму сучасного офісного світу, гарячкова підприємливість якого безглузда. Героїня Інес займається аутсортигом – суть діяльності в тому, щоб допомогти румунським нафтовикам з найменшими втратами звільнити більше людей. Містечко румунських нафтовиків контрастує з вилізаним офісом європейської економічної компанії. Але й офісні працівники позбавлені простору вільної самодіяльності – вони забезпечують рух корпоративної культури з її безглуздою боротьбою за першість, усередині якої стає нормою зневага до гідності людини: Інес жорстка зі своєю румунською помічницею, її саму принижують начальство та партнери, які, у свою чергу включені до безглузлого танцю голих вечірок, кокаїну, випивки. Оптимізація румунської економіки, проголошена німецькою компанією, у своїй суті постає остаточним пограбуванням – але це бізнес, нічого особистого, совість тут ні до чого.

Французький автор вважає питанням часу осмислення можливостей будівництва такого політичного співтовариства, у якому принцип конкуренції хай навіть не усунений, але пом'якшений принципом солідарності. Він посилається на Едгара Морена і Жана-Люка Нансі, які у якості принципу єдності Європи бачать множинність [5, с. 22], але слідування принципам «єдино-множинного буття» постійно нашоувхується на пастки уніфікуючої єдності і руйнівної множинності, осмислення яких у полі уваги Жака Ранс'єра: проблематика єдиного / множинного, є наскрізною для багатьох його праць. Він фіксує анархічну й конфліктну міць множинності, визнаючи при цьому, що єдине утихомирює, вносить порядок, але нагадує, що здоровий глузд, орієнтований на порядок і утихомирювання, діє як прокрустово ложе – урізаючи до одноманітності, або синтезуючи з множинності єдиний полімер шляхом підпорядкування «пристрастей» множинності «пристрастям» єдності, яка діє як виключення. Ранс'єр відсилає до таких «пристрастей» *єдиного*, які характерні для

тоталітаризму – єдність через виключення відмінного. У його концепції підкреслено характерний для європейського простору принцип рівності: розуміння політики Ранс'єром включає набуття власного лику (голосу як логосу) і реалізується у просторі різноликої множинності, тим не менше це можливо завдяки отриманню рівності як того, що об'єднує, а не нівелює до одностайної одноманітності. Не вирішує проблеми і такий спосіб досягнення єдності як «перевиховання», коли єдність досягається методом одягання маски, тобто знищення особистісного лику – небезпеки такого типу комунікації розкрив Кобо Абе у романі «Чуже обличчя»: вкрите маскою Я усуває вимір особистої відповідальності, створюючи єдність масової свідомості. Для європейської культури проблема нівелювання особистісного начала є особливо болючою, саме у цьому європейські інтелектуали схильні бачити витоки і засади тоталітарних режимів життя. Це питання виходить за межі політико-ідеологічних, зачепавчи рівень повсякденності і життєвого світу, який найбільш виразно представлений саме у мистецтві.

Список використаних джерел

1. Майер Ганс. Европейская культура: фантом или реальность? // Вестник Европы. – 2004. – №12. – URL: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2004/12/ma1-pr.html>
2. Eleftheriou Anastasia. Béla Tarr's *Prologue* (2004) // East European Film Bulletin. – 2013. – Vol. 25. URL: <https://eefb.org/retrospectives/bela-tarrs-prologue-2004/>
3. Räber Michael. Democratic freedom as an aesthetic achievement: Peirce, Schiller and Cavell on aesthetic experience, play and democratic freedom // *Philosophy and Social Criticism*: Epub ahead of print. – 2022. – Vol. 0(0). – Pp. 1–24.
4. Schaub Jörg. Aesthetic freedom and democratic ethical life: A Hegelian account of the relationship between aesthetics and democratic politics // *European Journal of Philosophy*. – 2019. – Volume 27, Issue 1. – Pp. 75–97.
5. Szöllösy Raphaël. L'Europe audiovisuelle Sur l'imaginaire social de *Visions of Europe* (2004) // *Mise au point* [En ligne], 13 2020, mis en ligne le 10 novembre 2020, consulté le 08 septembre 2022. URL: <http://journals.openedition.org/map/4198>

Омельченко Микита, студент,
Державний торговельно-економічний університет

Горпинич Ольга, канд. філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ – НОВА СОЦІАЛЬНА ГРУПА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У квітні 2014 р. проросійськи налаштовані групи громадян захопили контроль над деякими територіями на сході Донецької та Луганської областей, що межують із Російською Федерацією. Уряд України відреагував початком військової операції з метою відновлення контролю за так званими «тимчасово окупованими територіями» регіону. Так звані «опозиційні сили» в обох областях проголосили себе «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою» відповідно. У вересні 2014 р. очільники України, Російської Федерації, де-факто особи, які захопили владу на територіях, непідконтрольних уряду, підписали угоду про припинення вогню, відому під назвою Мінський протокол, за сприяння Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Моніторингова місія ОБСЄ повідомляє про збільшення кількості, інтенсивності та географічного масштабу порушень припинення вогню в 2021 р. Бойові дії найчастіше характеризуються безладним мінометними обстрілами цивільних об'єктів, які, як правило, замінювання територій вздовж лінії зіткнення мінами та вибухонебезпечними предметами, а також снайперські дуелі та випробування нової зброї. Це є причиною, загибелі цивільного населення та руйнування інфраструктури, що в свою чергу провокує масову міграцію місцевих жителів до територій України не включених до військово-політичного конфлікту.

Починаючи з 2014 року Україна перебуває в стані неоголошеної війни. Частина її території незаконно анексована сусідньою державою, частина тимчасово окупована цією ж державою агресором, на частині ведуться бойові дії. Майже півтора мільйона громадян України вимушені були покинути свої домівки і виїхати на підконтрольну Українській владі територію в пошуках захисту, а часто і просто порятунку [1].

За даними офіційної статистики Міністерства соціальної політики, зареєстрували свій статус як тимчасово переміщені особи (ТПО) 1.8 мільйонів мешканців Донбасу [1]. Загалом військово-

політичний конфлікт на Донбасі приніс безліч людських страждань: понад 10 000 убитих і 20 000 поранених. Поряд з цим суттєво постраждала уся соціальна інфраструктура [3].

Військові дії призвели до виникнення суттєвих гуманітарних проблем як серед переміщених, так і серед осіб, що постійно проживають на окупованих територіях та вздовж лінії розмежування. Свобода переміщення через лінію зіткнення стала ще більш складною з березня 2020 р., в наслідок спалаху пандемії COVID-19, через яку було ускладнено пропускну систему, яка виникла у місцях перетину кордону підконтрольної території з окупованими районами Донецької та Луганської областей, а з лютого 2022 року майже не можливою.

Ці обмеження переміщення призвели до стійкого слабшання пристосувальних можливостей ТПО. Таким чином, свобода переміщення стала ключовим питанням для мирних жителів та основним джерелом життєзабезпечення на територіях, непідконтрольних уряду України. У багатьох населених пунктах, які постраждали від бойових дій, основні джерела життєзабезпечення було зруйновано; деякі мирні жителі не мають доступу до свого майна, відчують нестачу в ліках, їжі, теплі чи грошах. Крім того, зруйнована інфраструктура водопостачання у деяких районах стала загрозою життю цивільного населення.

24 лютого 2022 року повномасштабним вторгненням російської армії розпочався новий етап російсько-української війни. Це – народна війна за незалежність і суверенітет України, яка триває з 2014 року це тільки збільшило кількість ТПО з різних областей нашої держави. Число українських переселенців в інші країни сягнуло 7 млн. і ще 9,5 млн. тимчасово переміщених осіб всередині України. Тобто майже чверть населення змушена була виїхати з місць свого локального перебування під впливом руйнівних подій збройної агресії РФ [2].

Якщо війна продовжиться, економіки сповільняться, а уряди не зможуть надати новоприбулим житло, послуги та роботу, теплі обійми Європи можуть охолонути. Тому основними проблемами з якими стикаються українські шукачі притулку:

1. Відсутність житла – це найгостріша проблема, з якою стикаються переселенці. Держава не лише не допомагає людям у отриманні постійного чи тимчасового житла, вона не контролює ринок нерухомості на якому після початку війни в Західних регіонах країни ціни збільшились в десятки разів.

2. Багато біженців зазнають дискримінації та маргіналізації. Державна програма інтеграцій ТПО спрямована на рельєфне позначення загальнолюдської сутності Маргіналізація не дає можливості

реалізувати свій людський потенціал і в результаті породжує економічні труднощі.

3. Економічні труднощі виникають через складність процесів інтеграції в місцеві громади через високий рівень соціальної напруженості. Щоб цього не сталося, слід інтегрувати ТПО у всі сфери соціальної, культурного та економічного життя. Інтеграція допомагає реалізувати свій людський потенціал та зробити позитивний внесок в економіку та суспільне життя приймаючої громади. Вона сприяє соціальній згуртованості. Інтеграція вигідна всім сторонам.

4. Безробіття є актуальним питанням для людей які в кризових умовах збройного конфлікту були змушені залишити рідні домівки, втратити роботу та шукати притулку в інших регіонах країни.

5. Проблеми з доступом до отримання медичних послуг та кваліфікованої лікарняної допомоги. Побутові труднощі є супутніми негараздами з якими стикаються ТПО через відсутність елементарних побутових засобів, необхідних для існування.

Невизначеність ситуації по сьогоднішній день тримає як вимушених переселенців, так і все населення країни у напрузі. Але довгострокові випробування мають і зворотний бік. Крім втрат і поневірянь вони стають перевіркою на міцність витривалість, мужність, стресостійкість, силу духу та шляхетність. Не всім переселенцям вдалося встояти та не зламатися. Однак, більшість змогла адаптуватися і довести здатність бути корисним і собі, і сім'ї, і суспільству. Таких внутрішньо переміщених осіб більшість. Заповзятливість, активність, рішучість, компетентність, освіченість, професіоналізм, працездатність є аргументами на користь використання ТПО як ресурсу розвитку країни, що, у свою чергу, створює перспективу для нормального життя.

Список використаних джерел

1. Внутрішньо переміщені особи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.

2. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну: історичний контекст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/aktualni-temy/povnomasshtabne-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu-istorychnyy-kontekst> (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.

3. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с.

Приходько Тетяна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кухта Мирослава, д-р соц. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Сьогодні в Україні якісно нового змісту набуває проблема досягнення та підтримання високої економічної стабільності та міжнародної конкурентоспроможності. Соціально-економічний розвиток суспільства значною мірою зумовлений наявністю людських ресурсів в достатній кількості, які зумовлюють технологічне лідерство. Здебільшого експортерами цього фактору сучасного розвитку виступають країни з перехідною економікою, та ті, що розвиваються. Вони змушені відпускати свою висококваліфіковану робочу силу за кордон, оскільки не в змозі забезпечити належні умови праці та високі стандарти життя.

Серед наукових досліджень означеної проблеми можна виокремити дослідження мобільності як активу людського капіталу (О.Білик), соціальної мобільності (Б.Барбер, П.Блау, Н.Коваліско), професійної мобільності (Р.Пріма, З.Решетова, А.Шелтон). Вітчизняні вчені, які займаються дослідженням проблем, пов'язаних з рухом людських ресурсів та трудовою міграцією в Україні (Е.М. Лібанова, Колот А. М., О. Малиновська, Т.П. Петрова).

Соціальна та економічна мобільність є необхідною частиною культури будь-якого сучасного демократичного суспільства. Вона сприяє позитивному суспільному розвитку, оскільки пристосовує суспільство до змін у ситуації економічних, політичних та інших типів відносин. Освіта, як найбільш доступний канал мобільності, дає змогу підвищення соціального статусу паралельно з розвитком особистості та накопиченим досвідом. Важливе місце тут посідає не сам факт здобуття освіти, а успішне застосування знань у практичній діяльності.

Міжнародна трудова міграція чинить вплив на соціально-економічну та демографічну ситуацію в державі внаслідок зниження пропозиції робочої сили та її якісних характеристик на ринку праці. До її основних форм відносяться: трудова еміграція, трудова імміграція, рееміграція та «відтік мізків» [1, 121].

Саме інтелектуальні ресурси більшою мірою визначають економічний розвиток країни та рівень добробуту її громадян. А дефіцит висококваліфікованих працівників є першочерговою причиною гальмування розвитку науково-технічного прогресу, зменшення виробництва інноваційних розробок [2, 16; 18].

На базі Державного торговельно-економічного університету з 19 по 22 листопада 2021 року було проведено авторське пілотажне дослідження перспективи інтелектуальної міграції студентства. Основний метод збору емпіричного матеріалу – анкетне опитування за допомогою анкетування в онлайн-системі Microsoft Form. В ході дослідження було опитано 273 студента ДТЕУ, серед яких 74 (27,11%) чоловіків та 199 (72,89%) жінок.

В дослідженні прийняли участь студенти освітнього ступеню «Бакалавр», серед яких студентів I курсу – 97 (35,53%), II курсу – 111 (40,66%), III курсу – 32 (11,72%) та 33 (12,09%) – IV курсу.

За результатами проведеного нами емпіричного дослідження було виявлено, що студенти мають досить високу схильність до академічної мобільності. Близько половини опитуваних мають плани виїзду за кордон з метою подальшого навчання, стажування чи підвищення кваліфікації і понад 80% принаймні задумувались про таку можливість (рис. 1)

Загалом академічна мобільність має позитивний потенціал. Спільний освітній простір дає студентам та науковцям широкі можливості для самореалізації, обмін знань, підвищення кваліфікації, освоєння нових технік, методик може слугувати поштовхом для подальшого розвитку науки на теренах нашої держави. Водночас, якщо тенденція посилення академічної мобільності до інтелектуальної міграції може бути приводом занепокоєння.

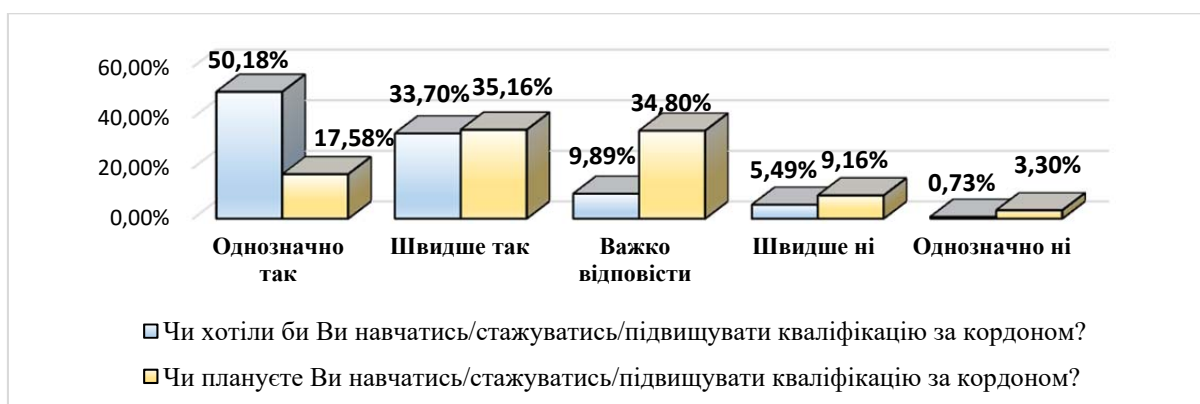

Рис. 1. Бажання та плани студентів щодо навчання/стажування/підвищення кваліфікації за кордоном (%)

Як показало проведене емпіричне дослідження кожен третій студент КНТЕУ має рішучий намір працевлаштування за кордоном і понад половина задумувались про це. Більш детальну інформацію щодо бажання працевлаштування за кордоном за фахом навчання можна отримати з рис.2.

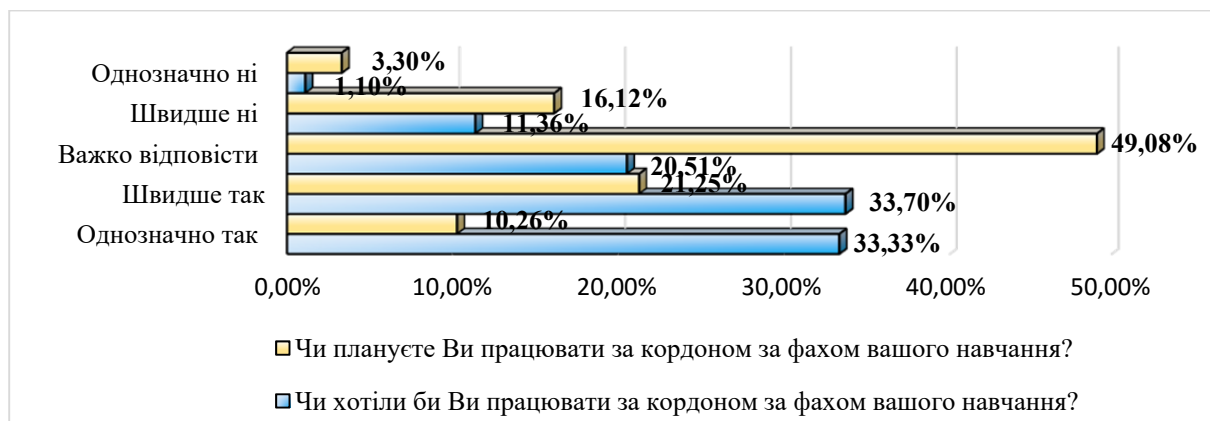

Рис. 2. Бажання та реальні плани працевлаштування за кордоном (%)

Як свідчить рис. 3, близько 16% вказали, що бажали б здійснити імміграцію і залишитись за кордоном на все життя. Сукупна більшість студентів розглядають довгострокову міграцію терміном від 1 до 10 років. Це означає, що існує суттєва можливість втрати молодих, потенційних фахівців на досить тривалі терміни, що потягне за собою негативні наслідки як для науково-технічного, так і економічного розвитку України.

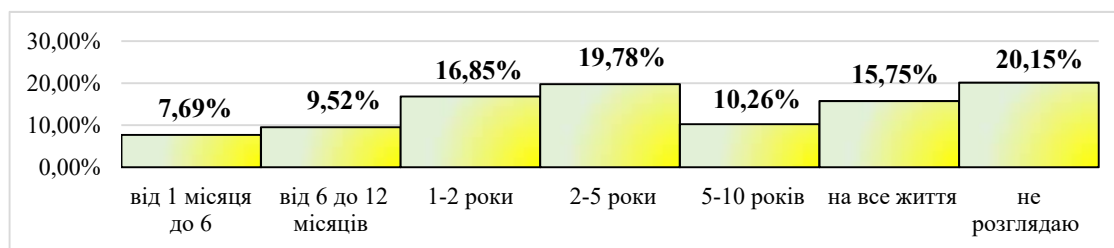

Рис. 3. Терміни працевлаштування

Дослідивши причини потенційної міграції, ми можемо прийти до висновку, що ці фактори мають системний характер (низький рівень заробітної плати 54,2%; хабарництво і корупція 36,6%; невпевненість у завтрашньому дні 29,7%; опанування знаннями та навичками, які є недоступними в Україні 27,5%).

До їх вирішення мають долучатися різні інституції, як освітні, так і загальнодержавні. Розглянутий нами високий потенціал інтелектуальної міграції та проаналізовані нами наслідки цього процесу підкреслюють важливість подальшого розвитку даної тематики та розробки практичних програм для превенції чи принаймні зменшення «відтоку мізків».

Список використаних джерел

1. Черняк Є. О. Міжнародна трудова еміграція та «відтік мізків»: економічне обґрунтування еміграції з України. Економіка та держава № 5/2015. С. 120-123.

2. Полковниченко С. О., В. О. Курочка «Відплив умів» з України як загроза національній безпеці. Проблеми і перспективи економіки та управління. Розділ: Теоретичні проблеми розвитку національної економіки. № 4(8) (2016). С. 16-22.

Скрипченко Ігор, аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ ПРОТЕСТНІ РУХИ ЯК ЧИННИК НЕЗГОДИ СУСПІЛЬСТВА З ДЕРЖАВНОЮ ПОЛІТИКОЮ У США

Політичний протест, як зазначає українська дослідниця Ганна Берестова, ми можемо визначити як «індивідуальну чи групову форму політичної участі, яка полягає у вияві незгоди з політичним курсом або конкретним політичним рішенням, яка виникає у відповідь на порушення владними суб'єктами прав і свобод людини та громадянина» [1, с. 227]. Політичний протест може бути ефективним засобом комунікації в демократичному суспільстві у міжвиборчий період. Політичні протести бувають запланованими і стихійними [1, с. 227]. У запланованих політичних протестах можуть брати участь різні суспільно-політичні рухи, організації, політичні партії. Стихійні протести можуть стати причиною для організації та створення нових суспільних рухів і організацій.

Останнє глобальне дослідження протестної активності, які провели науковці І. Ортіс, С. Берк, М. Беррада, Е. С. Кортес, продемонструвало, що за період з 2006 року кількість протестних

акцій збільшилась майже втричі [2]. Дослідники відзначають, що з цього періоду спостерігається поступове збільшення саме політичних протестів. Це викликано розчаруванням людей в політиках та державних елітах, які нездатні врегулювати суспільно-економічні проблеми.

У дослідженні було розглянуто майже три тисячі протестів. Вони були класифіковані на чотири основні категорії за частотою виникнення [2, с.18]. Найбільше протестів було пов'язано з кризою політичного представництва, відсутністю реально діючих демократичних норм та інших факторів, які цьому заважають. Зокрема до цих факторів належали наявність корупції, відсутність справедливої правової системи, недостатній рівень прозорості та підзвітності уряду. На другому місці за кількістю протестів є протести проти економічної несправедливості та реформ жорсткої економії. На третьому – протести за громадянські права. На четвертому – протести за глобальну справедливість і покращення функціонування міжнародних інститутів загалом.

Різне підвищення протестної активності почало спостерігатися після 2008 року. Причиною цьому стала фінансова криза в США, яка переросла в глобальну економічну кризу. Дослідники відзначають, що у період від 2010 до 2014 року протести, як правило, стосувалися незадоволенням широких верств суспільства економічною політикою, яку проводили національні уряди [2, с. 18]. Але незважаючи на громадську активність людей, у більшості країн світу питання врегулювання економічної політики так і не були вирішені. Це і призвело до подальшого зростання протестної активності громадян.

Починаючи з 2016 року, дослідники відзначають збільшення так званих «омнібусних» протестів, які порушували одразу комплекс питань до органів державної влади. Протестні рухи вже вимагали не тільки зміни окремих економічних норм та правил, а цілковитої трансформації економічної та політичної системи. Майже 54% протестів у період з 2006 по 2020 рік були пов'язані із неспроможністю ефективного політичного представництва та політичної системи загалом. І це стосувалося не тільки бідних країн чи держав з авторитарним політичним режимом. У країнах з високим рівнем доходу цей показник складав майже половину від всіх протестів, а в країнах з доходами вище середнього ця цифра сягала 61% [2, с. 20].

Автори дослідження відзначають, що нездатність урядів ефективно вирішувати суспільно-економічні проблеми призвела до зростання популістичних протестних рухів як правого, так і лівого спрямування [2, с. 83]. Не оминула ця тенденція і Сполучені Штати Америки, звідки і почалася глобальна фінансова криза. Так, починаючи з 2009 року, масової популярності починає набирати «Рух

Чаювання» (Tea Party movement). Свою назву протестний рух обрав як нагадування про «Бостонське чаювання» – акції протесту американських колоністів в 1773 році. Колоністи вимагали відміни так званого «Чайного закону», який був встановлений британським урядом і передбачав нові мита на торгівлю чаєм. «Ні податкам без парламентського представництва», – стало головним лозунгом американських колоністів [3, с. 77-78]. Саме цього і вимагали представники «Руху Чаювання» у своїх масових акціях протесту. Представникам руху не подобалася політика президента Б. Обама та Федеральної резервної системи, а також рішення Конгресу щодо масштабних фінансових витрат задля боротьби з економічною кризою. Адже платити за це, на їх думку, мав середній клас шляхом значного підвищення податкового тиску.

На противагу правому «Руху Чаювання» в 2011 році з'явився протестний рух лівого ідеологічного спрямування «Захопи Волл-стріт» (Occupy Wall-Street). Протестувальники цього руху вимагали економічної справедливості і також вважали, що необхідно припинити значну фінансову допомогу великим компаніям та банкам, а замість цього запровадити для них «справедливий податок». Головним гаслом протестувальників було: «Нас 99%» [2, с. 32]. Вони стверджували, що 1% найбагатших людей світу фактично не припиняє багатіти, забираючи кошти у простих людей.

«Рух Чаювання», як і «Occupy Wall-Street», проводили свої протести переважно у мирний спосіб. Але американський політичний істеблішмент не зміг ефективного вирішити всі соціальні та економічні проблеми. В 2015 році опитування «Morning Consult» демонструвало рейтинг схвалення політики президента Обама лише на рівні 40%. В той же час лише 30% американців вважали, що Сполучені Штати рухаються у правильному напрямку [4]. Дослідження «Pew Research Center» демонструвало, що у цей же період довіра до уряду США була на рівні 19%, що було одним із найгірших показників за півстоліття. Лише 20% американців вважали, що державні програми є ефективно керованими, натомість 55% вважали, що прості американці самі б могли краще вирішувати національні проблеми, оскільки низько оцінювали якість роботи американських чиновників [5].

Таке невдоволення американського суспільства роботою державною та політичною елітою призвело до подальшої радикалізації протестних рухів. Почали відроджуватися старі і з'являтися нові ультраправі та ультраліві рухи. Перші масові насильницькі протести почали відбуватися під час акцій протестного руху «Black Lives

Matter» в 2014 році. До них доєднувалися й представники інших старих ультралівих рухів як «Антифа». Причинами для протестів стали смерті афроамериканців в результаті затримань поліцейськими. Однак, незважаючи на те, що ці смерті мали ненавмисний характер, що підтверджувалося рішеннями судів присяжних, протестувальники продовжували практикувати насильницькі методи протесту [6]. Нездатність державної та місцевої влади врегулювати ситуацію, а також унеможливити насильницькі методи протестів, призвело до зростання популярності ультраправих рухів. Крім збільшення акцій протестів старих рухів як «Ку-клукс-клан» і «Ліга Півдня», почали з'являтися нові рухи як «Об'єднання молодих традиціоналістів» (Traditionalist Youth Network), «Авангард Америки» (Vanguard America), «Горді хлопці» (Proud Boys).

Всі ці фактори посилювали поляризацію всередині американського суспільства. Виразником цього стала виборча кампанія 2016 року. В Демократичній партії, як і в Республіканській, почали домінувати кандидати, які представляли радикальні позиції. В Демократичній партії це був соціаліст Берні Сандерс, який став основним конкурентом Гіллари Клінтон на праймеріз. В Республіканській партії таким кандидатом став Дональд Трамп, який в результаті виграв праймеріз та згодом впевнено переміг Клінтон на президентських виборах. Початок президентства Д. Трампа відбувався під впливом зростання акцій протесту як його противників, так і прихильників. Іноді ці масові протести проходили мирно, як «Марш жінок», який відбувся 21 січня 2017 року і зібрав близько 470 тисяч активістів різних переважно лівих рухів та організації [7]. Але часто акції протесту закінчувалися сплеском насилля між радикальними рухами, як це відбувалося в Шарлотсвіллі в серпні 2017 року. Внаслідок протестів одна людина загинула і ще 35 отримали поранення різного ступеня [8; 9]. Закінчувалося президентство Трампа вже новими насильницькими протестами «Black Lives Matter» та «Антифа», які охопили багато штатів влітку 2020 року. А вже 6 січня 2021 року відбулася спроба захоплення прибічниками Дональда Трампа будівлі Конгресу, в якій приймали участь й різні ультраправі рухи.

На сьогодні внутрішньополітична ситуація в США залишається напруженою. Високий рівень інфляції та цін на нафту, міграційна криза та зростання злочинності – все це сприяє подальшому розчаруванню американців державною владою. Крім того, великий вплив російської агентури як серед ультралівих, так і серед ультраправих рухів та політиків продовжує посилювати рівень політичної поляризації всередині суспільства. І є висока ймовірність, що

проміжні вибори в Конгрес, які відбудуться 8 листопада, не зможуть кардинально вирішити всі ці проблеми. Тож, вірогідно, ми й надалі будемо спостерігати високу активність протестних рухів в Сполучених Штатах Америки.

Список використаних джерел

1. Берестова Г. Класифікація політичного протесту. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2015. Вип. 5. С. 226-332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2015_5_28 (дата звернення: 27.10.2022).

2. Ortiz I., Burke S., Berrada M., Cortés, E.S. *World Protests: A Study of Key Protest Issues in the 21st Century*. Palgrave Macmillan, 2022. 204 p.

3. Lepore J. *The Whites of Their Eyes: The Tea Party's Revolution and the Battle over American History*. Princeton University Press, 2010. 224 p.

4. Poll: Biden Broadly Favorable, But Clinton Still Leads. *Morning Consult*. 2015. URL: <https://morningconsult.com/2015/09/28/poll-biden-broadly-favorable-but-clinton-still-leads/> (дата звернення: 27.10.2022).

5. Beyond Distrust: How Americans View Their Government. *Pew Research Center*. 2015. URL: <https://www.pewresearch.org/politics/2015/11/23/beyond-distrust-how-americans-view-their-government/> (дата звернення: 27.10.2022).

6. Скрипченко І.В. Громадсько-політичний рух «Black Lives Matter»: уявне та реальне. *Політологічний вісник*. 2020. Вип. 84. С. 218–27. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2020.84.218-227> (дата звернення: 27.10.2022).

7. Wallace T., Parlapian A. Crowd Scientists Say Women's March in Washington Had 3 Times as Many People as Trump's Inauguration. *The New York Times*. 2017. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2017/01/22/us/politics/womens-march-trump-crowd-estimates.html> (дата звернення: 27.10.2022).

8. Скрипченко І.В. Протестні рухи як чинник політичного насилля в США в сучасних умовах (на прикладі протестів у Шарлотсвіллі). *Інноваційні наукові дослідження в умовах світових змін* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 29-30 квітня 2022 р. / Видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 71-75.

9. Deadly car attack, violent clashes in Charlottesville: What we know now. *USA Today*. 2017. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/nation/2017/08/13/charlottesville-protests-what-we-know-now/562911001/> (дата звернення: 27.10.2022).

Фоменко Діана, студентка,
Запорізький національний університет

Лепська Наталія, канд. політ. наук, доц.,
Запорізький національний університет

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК РУШІЙНА СИЛА ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ У ВІЙНІ З РОСІЄЮ

З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України на порядку денному постали такі fronti/тили захисту нашої країни, як: військовий; дипломатичний; політичний; навчально-освітній; медичний; діяльність підприємств; волонтерський. Саме за останній фронт і піде мова в нашій невеличкій розвідці.

Волонтерство – справа, якою можуть займатися усі охочі щодо допомоги людям, які цього потребують. Ця допомога може проявлятися у будь-яких напрямках:

- допомогти людям поважного віку з продуктами харчування тощо;
- бути волонтером в організації;
- підтримувати матеріально людей, які цього потребують;
- влаштовувати благодійні акції (стосується бізнесу), гроші з якої перераховують нужденним;
- висвітлювати події чи поширювати заклики про допомогу у соціальних мережах тощо.

Українці за характером емпатичні, вмiють і хочуть допомагати. З війною ми стикнулися ще у 2014-му, і за вісім років не лише загартували свій дух, але й розвинули безпрецедентну волонтерську культуру в Україні. З початку вторгнення рф на нашу територію у лютому 2022 року українці активізувалися ще більше. Зараз благодійністю опікується чи не кожен, не зважаючи на вік, сферу діяльності та досвід організації команд і процесів. З лютого українці гуртуються районами, селами, містами, щоб плести сітки, розшукувати дефіцитне обладнання та продукти, збирати мільйони на потреби військових за лічені дні [1]. Такі добрі справи допомагають усім нужденним та підтримують дух кожного з нас.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україні створили понад 1700 громадських об'єднань, і це лише ті, які займаються наданням гуманітарної допомоги. Цікавим прикладом є волонтерська організація «Зграя», що з'явилася і організувалася у 2014-му як реакція на Майдан. Організація ніяк не була оформлена юридично –

просто група друзів, які зібралися в пабі «Горький» на Антоновича, там була їх нічна варта. Звіди виходили на Майдан щоночі, займалися допомогою, доставлянням, кухнею, охороною, багато чим. Після Майдану з початком війни волонтери стали допомагати в зоні проведення АТО. Багато хлопців з організації пішли туди добровольцями. І поки була активна фаза АТО, волонтери їздили та допомагали з різними запитами військовим, інших напрямів не було. Зараз діяльність «Зграї» сконцентрована на трьох великих напрямках. Перший – це допомога Збройним силам: забезпечення військових екіпіруванням, медикаментами, харчовими продуктами, технікою – будь-чим, що вони замовляють. Другий великий напрям – допомога лікарям: акуповування для них обладнання та медикаментів. І третій напрям – допомога цивільним: одягом, засобами гігієни, продуктами, тобто всім, що потрібно вимушеним переселенцям і людям, які опинилися в скрутному становищі, наприклад, на деокупованих територіях або на територіях поблизу зони бойових дій. Раз на тиждень волонтери «Зграї», декілька екіпажів, їздять у Донецьку та Харківську області, а також до Миколаєва й околиць [2]. Таких благодійних організацій можна навести цілу низку, і кожна з них варта уваги. Дуже важливо зараз бути в епіцентрі подій і не проходити повз проблем тих, хто вимагає їх нагального вирішення та допомоги в цьому.

Важливості та необхідності набули ті напрямки волонтерства, якими до війни займалися в більшості профільні фонди: допомога військовим, пошук ліків, гуманітарка. Крім того, з'явилися нові напрямки, на які не було запиту до 24 лютого. Наприклад, проєкт, який організувала в Харкові Наталя Чернявська (волонтерка). Її служба заколючує дерев'яними плитами вибиті після обстрілів вікна [3]. Війна застала кожного українця раптово та поставила у стресове становище. Багато людей пішли на фронт захищати Україну, хтось допомагає своєю роботою, сплачуючи податки до державної скарбниці, а хтось знайшов порятунок та спосіб допомагати іншим саме через волонтерство.

Від початку введення воєнного стану десятки тисяч людей в Україні частково або повністю змінили свої мирні професії. Художники, вчителі, вихователі, психологи, викладачі – усі стали волонтерами та роблять те, що потрібно саме зараз – сортують гуманітарку, допомагають тим, хто залишився без їжі та ліків. Когось із них війна застала в ліжку, частина з них зі своїх причин вирішили не їхати та бути корисними в рідному місті, кожен мріє про перемогу та мир та робить усе для цього [4]. Таких небайдужих людей дуже

багато. Це свідчить про те, що неважливо, де людину застала війна, адже вона змінила кожного українця. Дехто змінив професію, дехто коло спілкування, хтось зробив те, про що давно мріяв...

За останні пів року благодійність стала невід'ємною частиною життя більшості українців: 86% українців стали благодійниками, це на 19% більше, ніж у 2021 році, та на 26% більше, ніж у 2016 р. 33% долучилися до волонтерства. При цьому середньомісячна пожертва виросла майже вдсятеро порівняно з 2021 роком. 86% благодійників допомагали армії, 67% – іншим бенефіціарам. Тобто понад половина благодійників спрямовують свої внески як армії, так і на інші потреби – наприклад, для ВПО. 33% від усіх українців та 39% благодійників волонтерили з 24 лютого. В більшості випадків йдеться про фізичну роботу: розвантаження та завантаження вантажів, плетіння сіток, транспортування тощо. Зростання участі у благодійності не залишилося непоміченим: 84% мешканців України зазначили, що масштаби благодійності зростають [5]. Ці дані свідчать про те, що кожний з нас наближає нашу перемогу і намагається бути максимально корисним суспільству. І тенденція до збільшення цієї статистики очевидна, що красномовно демонструє високий рівень соціальної відповідальності українців.

Тож, волонтери активно наближають нашу перемогу, допомагають країні, військовим та людям, які опинилися у складних життєвих обставинах і підтримують моральний дух оточуючих й себе, зокрема. Україна є тому незламна, бо наші люди – викладаються заради перемоги та об'єднуються заради цього.

Волонтерська діяльність тримається на людях, які прагнуть зробити світ довкола себе краще. З 24 лютого до цього додалося ще бажання допомагати ЗСУ, ВПО та людям, які залишилися у скрутному становищі через війну. Кожний українець, який хоч чимось допоміг наблизити нашу перемогу, вже є волонтером. Маленькі вчинки, такі як донат до фонду, допомога продуктами чи одягом, моральна або психологічна підтримка чи будь-який прояв добра свідчать про велике майбутнє нашої країни. Усі громадяни України об'єдналися разом з ЗСУ в єдиному пориві, у ніколи раніше небаченому масштабі солідарності. І це заради нашої спільної мети – Перемоги.

Список використаних джерел

1. Разом ми сильні: як волонтери допомагають Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/openmind/20240862-razom-mi-silni-yak-volonter-i-dopomagayut-ukrayini>

2. Про донати та вигорання. Чим займаються волонтери на цьому етапі війни та які в них нові виклики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/war/327951-volonteri-novi-chelendzhi>

3. Допомогти та не нашкодити. Як стати волонтером під час війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/231159-dopomogti-ta-ne-naskoditi-ak-stati-volonterom-pid-cas-vijni/>

4. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ПОРЯТУНОК ВІД ПАНІКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://pf.npu.edu.ua/othermenu-37/volonterstvo-iaak-poriatunok-vid-paniky-pid-chas-viiny>

5. «Все для фронту»: благодійність та волонтерство українців з початку повномасштабної війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://voxukraine.org/vse-dlya-frontu-blagodijnist-ta-volonterstvo-ukrayintsiv-z-pochatku-povnomasshtabnoyi-vijny/>

Шкуров Євген, канд. філол. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

МІСТО В КОНЦЕПЦІЇ ФЕРДИНАНТА ТЬОНІСА

Стрімкий розвиток соціології міста прийшовся на кінець ХІХ – поч. ХХ ст. Класики соціології, які працювали у той час, не оминули увагою зростання міст та пов'язані із цим соціальні проблеми та перспективи. Питаннями розвитку міст цікавилися О. Конт, Е. Дюркгайм, Ф. Тьонніс, Г. Зіммель, В. Зомбарт, М. Вебер, В. Парето та інші. У цій роботі викладено огляд положень Фердинант Тьоніса, який звернувся до аналізу міського життя, зокрема, у праці «Спільнота та суспільство» (*Gemeinschaft und Gesellschaft*, 1887 р.), а також побічно у низці інших праць.

Фердинант Тьоніс (роки життя 1855–1936) був одним із перших німецьких дослідників, що звернувся до аналізу соціального життя міста. У праці «Спільнота та суспільство» він розглянув процес перетворення суспільства, що був пов'язаний із індустріалізацією та почався наприкінці ХVІІІ ст. У своїх соціологічних концепціях Тьоніс поставав прибічником волюнтаризму. Саме він запровадив цей термін у слововжиток, хоча і до нього волю та волевиявлення як основу соціального буття розглядали Шопенгауер, Гоббс, Руссо та інші.

Тьоніс відзначає, що «між виявами волі різних людей існують різноманітні стосунки, і кожен із таких стосунків являє собою обопільний вплив, який справляє або чинить одна сторона й терпить або сприймає інша» [3, с.17]. Тьоніс зважає на роль волі, тобто свідомих або напівсвідомих, зумовлених обставинами, вчинків на взаємоіснування людей. Ця концепція згодом позначиться на пошуках предмету соціології у Вебера та його визначенні природи соціальної дії.

Спільнота (Gemeinschaft) за Тьонісом – тривала і дійсна форма суспільного життя, ми знаходимо її, наприклад, у родинних стосунках. Тьоніс вказує, що «будь-яке близьке, потаємне, неповторне сумісне життя треба розуміти як життя в спільноті» [3, с.18]. Життя спільноти – це також і обопільне володіння та користування благами.

Суспільство (Gesellschaft) – скороминучий та ілюзорний конструкт. Тож, відзначає Тьоніс, коли спільноту слід розуміти як живий організм, органічне явище, то суспільство – подібне до механічного агрегату [3, с.19]. Суспільство – «це публічність, це світ. У спільноті зі своїми близькими ми перебуваємо від народження [...]. Вихід же в суспільство є ніби виходом в чужину. Юнака чи дівчину застерігають від поганого суспільства, але «погана спільність» – безглузде словосполучення» [3, с.18].

Тьоніс вказує, що можна виокремити й дві відповідні доби. Добі спільноти властива соціальна воля у формі одностайності, звичаю та релігії. У сільському житті за її часів панував звичай, а у міському житті домінувала церква. Добі суспільства властива соціальна воля у формі конвенції, політики та громадської думки. Ця доба починається, коли розвиваються міста [3, с.248]. Тьоніс апелює до тези Маркса і вказує, що той «Капіталі» відзначав: «можна сказати, що вся економічна історія суспільства (тобто історія сучасних націй) резюмується у розвитку суспільства між містом і селом» [3, с.249]. Він почасти полемізує з Марксом і вказує, що це суспільне явище можна характеризувати точніше: існує певна точка, коли міста за загальним впливом і значенням здобувають перевагу над земельно-сільською організацією, через що село має віддавати більше ресурсів місту, аніж вона сама потребує для саморепродукції [3, с.249]. Тьоніс указував, що це може призвести до розпаду земельно-сільською організації, утім, як ми переконалися на матеріалі успішних сільсько-господарських секторів ХХ та ХХІ ст. у країнах центру, селище може просто почасти пройти через трансформацію, однією із особливостей якої є часткова урбанізація. Сучасні селища країн центру мають маркери побутової урбанізації виразніші за міста ХІХ ст., зокрема благоустрій житлового фонду, швидкість комунікацій тощо, утім

продовжують виконувати свої функціональні завдання як селища або передмістя.

За доби суспільства торгівля базується на розміркованості та розрахунку. Промисловість – на доцільному та продуктивному використанні капіталу та робочої сили. Наука генерує істини та погляди, що за рахунок мистецтва та преси проникають у громадську думку [3, с.247-248].

Для життя селищ доіндустріального періоду властиві взаємодія на особистому рівні, сильні родинні зв'язки, робочі місця пов'язані одне із одним. Суспільству, зокрема як формі організації соціуму, яка притаманна містам, властиво реалізуватися як «множина природних і штучних індивідів, чия воля та сфери перебувають у численних стосунках і зв'язках між собою і все ж таки залишаються не залежними одна від одної і не мають взаємного внутрішнього впливу» [5, с.63]. Це призводить до виникнення «громадянського суспільства» або «суспільства обміну», указує вчений. Для характеристики цього стану Тьоніс звертається до вислову Адама Сміта: «кожна людина є торговцем» [3, с.63]. Індивіди, підприємства, фірми протистоять одне одному в національних та інтернаціональних ринкових та біржових стосунках, і в цьому протистоянні природа суспільства проявляється у концентрованому вигляді.

Тьоніс торкається історичної сутності міст. Він указує, що міста виникли почасти з селища, почасти поряд із ними, і у своєму зростанні були згуртовані не тільки природними умовами, але й духом. По суті, ті міста були не більш ніж великим селом, сполученням кількох міст або селом, яке оточене муром, але згодом місто починає панувати над сільським довкіллям як єдине ціле [3, с.35]. Місто віддзеркалює організацію області, країни, народу. У ньому з'являються специфічні соціальні утворення: «трудове товариство (гільдія або цех) і культове товариство, братство – релігійна громада, яка водночас є останнім і найвищим виявом ідеї спільності» [3, с.36]. Таким чином, місто зумовлює особливі суспільні феномени, неможливі у інших локусах.

Індустріалізація призвела до розвитку та зростання великих міст. У таких умовах втрачається відчуття приналежності до певної спільноти та слабнуть соціальні зв'язки. Із розвитком міста, його життя визначають професійні практики та функції: «Сукупність ремесл дедалі більше конститує сутність міста, ці ремесла досягають цілковитої свободи та панують над містом» [3, с.50].

Сучасні американські соціологи-урбаністи Готдінер та Хатчисон відзначають, що ідеї Тьоніса часто використовуються, «аби підкреслити

різницю між сільським життям доіндустріального періоду та міським життям індустріального періоду, а також між життям маленького містечка та великого міста в цілому» (Готдінер, Хатчінсон, 2011, с.50). Ідеї Тьоніса можна запозичити і для аналізу особливостей і трансформації сучасних українських міст, зокрема вивчення життя українських мегаполісів. Зокрема, теза стосовно послаблення соціальних взаємозв'язків у місті ілюструє і сучасний соціум української столиці.

Утім, Тьоніс указує не лише на послаблення соціальних зв'язків у місті. Якщо суто спільне проживання у місті можна розглядати як суспільство, то дружні стосунки створюють «своєрідне містичне місто, ніби то покликане до життя інтуїцією митця, творчою волею» [3, с.29]. Можна провести паралель між цим філософськи окресленим концептом та сучасним поняттям соціальних мереж як особливої соціальної структури. Своєю чергою, сучасні онлайн соціальні мережі оприявнили ці соціальні структури. Соцмережі дійсно демонструють палітру власноруч створених аматорами креативних робіт, серед яких пости у соціальних мережах, відгуки, сторізи тощо, звернені у першу чергу до друзів, тобто осіб, які, за концепцією Тьоніса, знаходяться у спільноті того чи іншого користувача. Дружба, вказує Тьоніс, у містах перестає залежати від родини чи сусідства, вона є передумовою та наслідком спільної праці та схожого мислення [3, с.27].

Звичайно, коли говорити про особу, яка професійно створює контент, мова іде про творчість, звернену вже до суспільства. Ці креативні практики, локалізовані у дискурсі міста, створюють сучасний медіаполіс [6]. Соболевська підкреслює, що «ідею розгляду міста як специфічного осередку культурно-мистецької і духовної діяльності людства, як характерну рису соціокультурної парадигми в соціологічних дослідженнях міста» за Ф. Тьоннісом продовжив у подальшому Г. Зіммель [2, с.51].

Тьоніс зазначає, що на прагнення до мистецтва та творчості в містах викликано тим, що в «міському житті прихильність до традиційного-сталого слабшає, проте зростає потяг до формування» [3, с.49], що, зокрема, можна побачити у художньому оформленні культурних явищ, пов'язаних із релігією. Дослідник указує на провідне місце креативних практик у формуванні життя міста: «сукупність ремесл дедалі більше конститує сутність міста, ці ремесла досягають згодом цілковитої свободи та панування над містом» [3, с.50]. Неможливо збагнути сукупне господарське життя міста, якщо «не брати до уваги мистецтво разом із релігією як найвищу і найважливішу справу всього міста» [3, с.50].

Зважаючи на обмеженість формату статті, ми зосередились лише на окремих положеннях праці Ф. Тьонніса. У подальших роботах має сенс проаналізувати рецепцію соціології міста Ф. Тьонніса в соціологічній теорії ХХ-ІХХ ст., встановити її можливості у проекції сучасної урбаністики. Вклад Ф. Тьонніса у соціологію міста заслуговує великої уваги з огляду на місце у формуванні цієї сфери соціальних досліджень. Цей німецький учений вказав на низку проблем міст, актуальних і нині, схарактеризував їх сильні сторони та можливості. Проекція концепцій Ф. Тьонніса може допомогти і в аналізі життя сучасних великих міст, зокрема Києва, міста, де зосереджено найбільшу в Україні кількість населення, що представляє собою найрізноманітніші соціальні групи.

Список використаних джерел

1. Зиммель Г. Большие города и духовная жизнь / Г. Зиммель, [пер. с нем.] // Логос. – 2002. – № 3-4. <https://www.ruthenia.ru/logos/number/34/02.pdf>
2. Соціологія міста: навчальний посібник / [Л. В. Малес, В. В. Серета, М. О. Соболевська, Ю. Г. Сорока та ін.]; за заг. ред. О. К. Міхеєвої. – Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. – 464 с.
3. Тьонніс Ф. Спільнота та суспільство. Основні поняття чистої соціології. – Київ, 2005. – 262 с.
4. Шкуров Є. Соціальний інститут релігії у містах України / Є. Шкуров. // Від Вебера до Валерстайна: історична соціологія держав та світ-систем : матеріали Х Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 9–10 червня 2022 р.). Київ, 2022. – С. 132-140.
5. Шкуров Є. Глобалізаційні процеси в сучасному місті. / Є. Шкуров, М. Єнін, Т. Коломієць, К. Лаундра. // Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. – Київ, 2021. – № 3(51). – С.19-30. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3\(51\).246412](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3(51).246412)
6. Шкуров Є.В. Медіаполіс у призмі теорії комунікації Нікласа Лумана / Є.В. Шкуров // Журналістика та реклама: вектори взаємодії : тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 березня 2021 р.). – Київ, 2021. – С.280-284.
7. Heberle R. The Sociology of Ferdinand Tönnies. / R. Heberle. // American Sociological Review. – Vol. 2. no. 1. – 1937. – pp. 9-25. <https://doi.org/10.2307/2084562.11/j.1467-9523.1982.tb01065.x>
8. Munters Q.G. Ferdinand Tönnies and contemporary rural sociology. / Q.G. Munters // Sociologia Ruralis. – Vol. 22(3-4). – 2008. – pp. 305-310. DOI:10.1111/j.1467-9523.1982.tb01065.x
9. Wirth L. The Sociology of Ferdinand Tönnies. [Електронне джерело] / American Journal of Sociology. – Vol. 32, no. 3. – 1926. – pp. 412-22. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/2765542>. Accessed 16 Nov. 2022

Секція 4. СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ ТА НЕРІВНОСТІ

Вишня Анна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Губицький Любомир, д-р іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ У ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Громадська думка завжди була певним показником демократичного суспільства, що є важливо, адже саме демократія передбачає врахування думки громадськості. Але громадська думка не завжди є єдиною, досить часто вона являє собою діаметрально протилежні погляди різних соціальних спільнот чи груп. Ці погляди досить часто призводять до виникнення або ж загострення певних проблем, що, як правило, в результаті спричиняють соціальні конфлікти. Українське суспільство після становлення на шлях незалежності і переходу до нового політичного режиму стало більш конфліктогенним. Соціальні конфлікти часом як набирають більших обертів, так і час від часу стають непомітними. Останньою з причин появи нових конфліктів та загострення старих став початок Російською Федерацією повномасштабної збройної агресії.

Російська культура є одним з питань, що викликає суперечки у нашому суспільстві і яке особливо загострилося після 24 лютого. Питання щодо недопустимості насадження російської культури у нашому соціумі постало після анексії Криму та початку збройної агресії на території Донецької та Луганської областей. Так у 2017 році особливий резонанс в суспільстві викликало те, що «Російський центр науки і культури в Києві» відправив 70 українських дітей із різних шкіл на навчальні курси в Російську Федерацію по програмі «Здравствуй, Россия». Це викликало суперечки у суспільстві, адже частина людей відстоювали думку, що у зв'язку з актом агресії, ми не повинні поглинати культуру нашого ворога і піддаватися її насадженню, інші ж зайняли позицію, що культура- це не політика. Після початку повномасштабної збройної агресії питання щодо культури набуло

нової хвилі суспільного протистояння. Особливо активно в останні місяці згадуються не лише книги, музеї російських письменників, а й пам'ятники їм та іншим російським діячам. Більша частина суспільства зайняла позицію щодо повної дерусифікації, менша ж продовжує відстоювати право на існування даної культури. Так, наприклад, дуже гостро обговорюється питання щодо пам'ятнику Катерині II в Одесі, його досить часто обливають фарбою на знак протесту. Частина людей виступають за знесення архітектурної пам'ятки, мер міста в свою чергу заявляє про необхідність створення єдиного паркового комплексу «імперського та радянського минулого». Він зазначає, що не проти демонтажу (перенесення) монумента, а проти того, щоб підходити до своєї історії вибірково. І частина суспільства розділяє його думки щодо недоцільності знесення пам'ятника. Таким чином, питання культури становить вагомі розбіжності у громадській думці нашого суспільства, які особливо загострилися після 24 лютого.

Наступною проблемою, яку варто відзначити є мовний конфлікт. І хоча мова, є частиною культури, дане питання викликає окремі суперечки в Україні. Проблема даного соціального конфлікту існує в нашій країні ще з моменту здобуття незалежності. Проросійські політичні сили намагалися не раз роздмухувати полум'я навколо даного питання. Так, для прикладу, у 2010 тодішня влада намагалася затвердити закон № 1015-3 «Про мови в Україні», який передбачав фактичне існування двомовності в нашій державі. За ініціативою тодішнього Голови Верховної Ради Володимира Литвина законопроект «Про мови в Україні» було подано на експертизу до наукових установ. Усі інституції, які його розглядали визнали невідповідність законопроекту Конституції України. У результаті Верховний Суд України відхилив його, а Верховна Рада зняла з розгляду [1, с. 24]. Початок збройної агресії Російською Федерацією в 2014 та гасла щодо виправдання через «захист російськомовного населення» призвело до ще більшого загострення мовного конфлікту. Громадська думка в Україні остаточно розкололася на дві частини ті, хто говорили, що російська мова може далі існувати в нашому суспільстві, і прибічники існування лише української мови як єдиної державної. Після початку повномасштабної агресії дане питання ще більш радикально постало, адже частина зайняла позицію щодо повного виключення мови агресора в нашому мовному середовищі, а частина говорить про те, що ми не маємо вилучати російську мову з нашого життя. Особливо обговорюється дане питання у соціальних мережах. Якщо звернутися до статистики, то згідно з результатами масового опитування 2017 р. з метою визначення рівня конфліктності

двомовної ситуації країни у повсякденні 46,9 % спілкувалися тільки українською або в більшості ситуацій українською, 31,8 % – тільки російською або в більшості ситуацій російською, 20,8 % – рівною мірою українською і російською, іншою – 0,4 % [1, с. 20]. Якщо ж звернутися до даних опитувань компанією Gradus Research на замовлення «Суспільного» 7% українців стали більше спілкуватися або повністю перейшли на українську мову з початку повномасштабної війни, а 42% українців стали спілкуватися українською більше, а 14% повністю перейшли на державну мову. Так порівнявши дані до 24 лютого і після можна зауважити, що більша частина суспільства на сьогоднішній день підтримує лише українську мову в нашій країні, але все ж залишається і велика кількість людей, які продовжують спілкуватися російською.

Якщо говорити про появу нових конфліктів, то в останні час особливо загострилися розбіжності щодо того чи доцільно людям, які проживають на територіях, де не проходять активні бойові дії відвідувати розважальні заклади і жити нормальним життям. При тому розбіжності існують як між цивільними так і між військовими. Одні військові стверджують, що це не нормально ходити в різноманітні заклади і розважатися під час війни і це порушує певні моральні засади суспільства. Інші ж говорять, що вони воюють заради того, щоб люди могли вільно жити або ж дотримуються думки, що для них це неважливо.

Отже, на мою думку, після початку повномасштабної агресії в українській громадянській думці як набули більшого масштабу існуючі соціальні конфлікти, зокрема, культурний та мовний, так і з'явилися нові щодо моральної поведінки громадян в умовах війни

Список використаних джерел

1. Мовний конфлікт в Україні: шляхи розв'язання / Л. Т. Масенко Українська мова, 2018, № 2 с. 20-35

Голік Катерина, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Гусєва Наталія, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ЦИФРОВИЙ РОЗРИВ В УКРАЇНІ

Нерівність – це стан, коли не кожен має однакові права, можливості по відношенню до інших. Цифрова нерівність визначає неспроможність кожного мати доступ до економічних, соціальних, культурних, освітніх галузей через відсутність певних технологічних, комп'ютерних засобів. Цей термін можна використати, коли у суспільстві існують різні соціальні прошарки. При цьому одна частина населення має змогу користуватися сучасними інформаційними технологіями комунікації, а інша – ні.

Проблема цифрової нерівності актуальна для України у порівнянні з іншими європейськими державами. Подолавши таку проблему, Україна змогла б вирішити питання різних сфер, що пов'язані в даний час з диджиталізацією: місце та роль в міжнародній економіці та політиці, участь в міжнародних структурах, освіта, реформування держави, глобалізація, торгові відносини.

В Україні виникає цифровий розрив – відмінні можливості користування Інтернет-технологіями серед поколінням старшого віку та молоддю, чоловіками та жінками, міськими та сільськими жителями. На рис. 1 подано чинники поглиблення цифрового розриву в Україні [1].

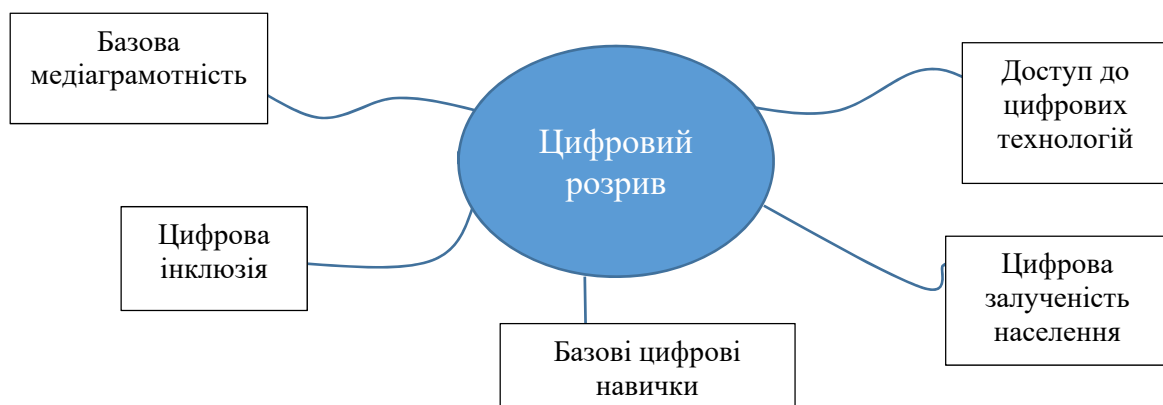

Рис. 1. Чинники поглиблення цифрового розриву в Україні

Київський міжнародний інститут соціології проводив дослідження щодо частоти та особливостей користування ним відповідно до критеріїв віку, статті, освіти тощо. Виявлено, що «приблизно 82% опитаних користується інтернетом хоча б раз на тиждень, з них 78% щодня чи майже щодня. Міське населення частіше використовує інтернет, ніж сільське. Зі зростанням віку зменшується відсоток активних користувачів інтернетом. Чим вища освіта в українця/ки, тим частіше користується інтернетом. Найрідше користуються інтернетом українці 70+ (27%). Натомість найчастіше використовують інтернет українці віком від 18 до 49 років» [2]. Цікавим виявився факт, що гендерна ознака не є значущою у цьому питанні, адже майже однакова кількість жінок та чоловіків користується інтернетом.

Проведене дослідження окреслює особливості цифрової нерівності в Україні, поняття якої було введено ще в 1997 році в ухваленій Програмі розвитку ООН і залишається актуальним і наразі. Звичайно, від початку вживання цього терміну і до сьогодні – акценти змінилися. Кількість комп'ютерної техніки та обладнання, що надає можливість нівелювати цифрову нерівність, значно збільшилася. Тобто такий чинник, як доступ до цифрових технологій, він присутній, але не несе таке велике навантаження. Адже мінімальний цифровий пристрій (мобільний телефон, ноутбук, планшет) є майже у кожного українця, доступ до безкоштовного Wi-Fi зростає.

Дослідження не тільки українського населення, але й інших країн свідчить про меншу цифрову залученість старшого покоління, але порівняльні дослідження цього чинника показують, що цей відсоток усе зменшується та зменшується. Якщо 10 років назад незацікавленими у використанні цифрових технологій була вікова категорія 60+, то тепер цей вік складає 72+. Через 10-15 років цей чинник взагалі втратить свою актуальність.

Чинник базових цифрових навичок визначається такою особливістю для українського суспільства, що ними володіють більшість користувачів, тут простежуються у більшій мірі вікові обмеження. Стать, географічне розташування, освіта не відіграють у цьому питанні ключову роль. Актуальнішою з погляду цифрового розриву для сучасного українського суспільства постає розмова про середній рівень цифрових навичок. Україна, системно прямуючи до європейських стандартів, інтегруючись до світових політичних, фінансових, виробничо-торговельних процесів, повинна турбуватися про удосконалення цифрових навичок населення з метою конкурентоспроможності держави, посилення позицій країни на геополітичній арені.

Базова медіаграмотність є важливим чинником в сучасному інформаційному середовищі, адже прямо відзеркалює стан культурного, інтелектуального, ідеологічного розвитку суспільства. Поняття медіаграмотності насправді є дуже широким, поглинає питання етики, стандартів, правил поведінки у медіапросторі, медіабезпеки безпеки на різних рівнях – особистісному, національному, світовому. Ця складова потребує ще значних зусиль, законодавчих ініціатив, етичних кодексів, інструментів та механізмів регулювання.

«Цифрова інклюзія (Digital Inclusion) – це наші рішення про те, як ми всі враховуємо індивідуальні особливості людей і створюємо в цифровому світі рівні можливості для всіх» [5]. Цей чинник є і залишатиметься особливим, адже одним із декларованих глобальним світом цінностей є зосередження на рівності прав, на рівності можливостей для кожної особи, що передбачає і певні рішення у вимірі цифрових технологій та цифрових навичок.

Кроки держави України у напрямку зменшення цифрового розриву набули потужного позитивного заряду із впровадженням Дії (скорочення від «Держава і я») – мобільного застосунку, вебпорталу і бренду цифрової держави в Україні, розробленого Міністерством цифрової трансформації України [6]. Введення такої ініціативи не лише відіграє важливу роль в економічному, адміністративному, управлінському контексті, сприяє поліпшенню роботи державних органів, наданні послуг населенню. Це значною мірою вплинуло на те, що українське населення, незважаючи на вік, стать, освіту, географічне розміщення, набувало нових цифрових навичок.

Цифровий розвиток в Україні існує, обтяжений наразі політичною та економічною ситуацією в державі, яка водночас мотивує до подолання проблем, генерацію нових можливостей саме у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Удовюк О. Подолання цифрового розриву в Україні: людиноцентричний підхід [Електронний ресурс] / Удовюк О., Москаленко О., Кілімник Є. – Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog>.

2. Близько 78% українців щодня користуються інтернетом [Електронний ресурс] // Укрінформ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3497671-blizko-78-ukrainciv-sodna-koristuutsa-internetom.html>.

3. Баранов О. Над цифровою прірвою [Електронний ресурс] / Баранов Олександр. – Режим доступу: https://zn.ua/ukr/business/nad_tsifrovoyu_prirvoyu.html.

4. Чадюк М. Як Україна готова до діджиталізації – відомості останніх досліджень [Електронний ресурс] / Марія Чадюк // День. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/cyfrova-nerivnist>.

5. Цифрова інклюзія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dimobi.org.ua/ua>.

6. Дія (сервіс) [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Дія_\(сервіс\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Дія_(сервіс)).

Гортинич Людмила, аспірант,
Академія праці, соціальних відносин
та туризму

ВІДНОСИНИ З ПРИВОДУ СПАДКУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Історично спадкування є тим правовим інструментом, який забезпечує та врівноважує баланс публічних і приватних інтересів у майновій сфері, і, зважаючи на реалії сьогодення, воно є одним із найважливіших способів гарантування захисту майнових вимог родичів спадкодавця та дотримання соціальних пріоритетів держави. Встановлюючи спадкування між власником майна спадкодавцем і спадкоємцями, інститут спадкування забезпечує зміцнення права власності, стійкість і безперервність в розвитку приватної власності фізичних осіб, що сприяє зростанню їх матеріального і культурного добробуту. Оскільки спадкоємцями в переважній більшості згідно із законом є родичі померлої особи, інститут спадкування має також велике значення і для зміцнення сім'ї [5].

Виходячи з тієї передумови, що держава є основним гарантом права і свободи громадян за допомогою законодавства, можна проаналізувати рівень і ступінь захищеності окремих категорій громадян.

Щодня складаються і одержують свій розвиток відносини по спадкуванню. Вони повинні бути підкріплені теоретичною базою, аналізом усіх сторін таких відносин, моделюванням абстрактних ситуацій, які можна застосовувати на практиці. Однією з таких сторін є гарантії прав родичів спадкодавця, особливо складні, коли йдеться про успадкування за заповітом.

Принцип соціальної справедливості найбільш повно реалізується у правилі про обов'язкову частку у спадщині, що розглядається у правовій доктрині як суттєве обмеження свободи заповіту [4]. Право

на обов'язкову частку у спадщині нерозривно пов'язано із сімейними, моральними засадами суспільства та є особистим майновим правом непрацездатних спадкоємців першої черги отримати визначену законом частку у спадщині незалежно від змісту заповіту. При цьому слід зважати, що спадкування за правом на обов'язкову частку здійснюється всупереч волі заповідача, оскільки особа, наділена таким правом, взагалі не вказана в заповіті як спадкоємець, прямо позбавлена права на спадкування змістом заповіту або її частка у спадщині визначена заповідачем у меншому розмірі, ніж це встановлено законом [3]. Саме тому законодавець забезпечує оптимальний баланс інтересів власника майна та окремих категорій осіб, які потребують додаткового захисту в силу їхнього віку або стану здоров'я.

Регулювання спадкових правовідносин, які опосередковують перехід обов'язкової частки у спадщині, традиційно будується на поєднанні інтересів, з одного боку, відокремленого суб'єкта, а з іншого – суспільства і держави. Незважаючи на те, що так чи інакше інститут обов'язкової частки у спадщині було врегульовано ще в межах римського права, ЦК України до певної міри його модернізовано, конкретизовано на законодавчому рівні його зміст, в зв'язку з чим, можна говорити про новий етап розвитку правового унормування зазначених правовідносин [1]. Однак незважаючи на велику кількість безумовно позитивних змін, що полегшують як розуміння суті, так і реалізацію законодавчих приписів у досліджуваній сфері, не вирішеною залишається низка питань як доктринального, так і правозастосовчого характеру в цій сфері, що стосуються особливостей визначення складу обов'язкової частки у спадщині, її розміру, а також кола тих осіб, які мають право на таку частку. У зв'язку із чим важливістю набуває детальне опрацювання правового механізму здійснення права на обов'язкову частку у спадщині через призму наукових та правозастосовних підходів, з метою їх поглибленого вивчення та удосконалення.

Постійно виникаючі питання, пов'язані з оскарженням заповітів, дій нотаріуса за посвідченням заповітів, суперечки про відновлення термінів прийняття спадщини підтверджують необхідність подальшого вивчення та вдосконалення як загальних, так і приватних питань спадкового права [2].

Право спадкування тісно пов'язане з правом власності, оскільки спадкування є одним із засобів набуття права власності. До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті [3]. Цивільний кодекс дозволяє успадковувати майже всі права

і обов'язки, які мав спадкодавець (померла людина) на момент відкриття спадку. Проте існують виключення, при спадкоємстві. Не можна успадкувати права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, особисті немайнові права; право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами; право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом; (це не стосується таких виплат, налічених спадкодавцеві, але не отриманих їм за життя, – вони передаються членам його сім'ї, а у разі відсутності таких – включаються в спадок); права та обов'язки особи як кредитора або боржника [3]. У останніх двох випадках при певних обставинах спадкоємство можливе, але не завжди.

Чинним законодавством України передбачено *два види спадкування*:

- 1) спадкування за заповітом,
- 2) спадкування за законом [1].

Право на обов'язкову частку у спадщині слід віднести до інституту спадкування за законом, незважаючи на структурне розміщення відповідної норми у гл. 85 ЦК [1]. Закон не тільки визначає перелік осіб, наділених правом на обов'язкову частку у спадщині, а й встановлює її розмір. Тобто простежується чітка аналогія з колом спадкоємців за законом і нормативним розподілом спадщини між ними [1].

Спадкові відносини регулюються в Україні вітчизняними нормативно-правовими актами. Однак законодавство України у сфері спадкування має прогалини. Зокрема, пов'язані з останніми подіями, що відбуваються на території нашої держави. Право власності, як і багато інших конституційних прав, на окупованій території не скасовувалося тому з метою врегулювання спадкових відносин на цих територіях України було внесено відповідні зміни в українське законодавство, котрі стали предметом подальших наукових досліджень, зокрема через призму квазііноземного елемента.

Таким чином, на сьогодні перед науковцями, суб'єктами законодавчої ініціативи, а також зацікавленими особами постає завдання з удосконалення норм законодавства України у сфері спадкування, переорієнтації наукових досліджень на нові підходи щодо розв'язання актуальних проблем у сфері забезпечення ефективних механізмів охорони та захисту спадкових відносин в нотаріальному процесі, цивільному процесі та виконавчому процесі тощо.

Список використаних джерел

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. – Київ: АртЕк, 2020. – 128 с.
2. Кухарєв О. Сутність права на обов'язкову частку у спадщині у спадковому праві України/ О. Кухарєв // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – Вип. 2. – С. 11-15.
3. Окремі питання спадкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_37154 (дата звернення: 27.10.2022). – Назва з екрана.
4. Ромовська З. В. Українське цивільне право. / З.В. Ромовська // Спадкове право: підручник. – Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 264 с.
5. Сіроштан О. О. Правова природа права на обов'язкову частку у спадщині./ О.О. Сіроштан // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 211–215

Горпинич Ольга, канд. філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Проблема молодіжного безробіття є вкрай актуальною в сучасному світі, зокрема в Україні. Залежно від низки факторів (державної, соціальної політики, стану економіки, світової пандемії, а нині ще й війни) спостерігаються то незначні покращення, то суттєві погіршення ситуації. Потреби ринку постійно змінюються, оновлюються, з'являються нові професії, старі зникають, тож на сьогодні важко передбачити, які спеціальності, компетентності, вміння та навички будуть затребуваними за 5 або навіть й 10 років. В умовах максимальної технологізації цифрового суспільства почали цінуватися поліфункціональність, пластичність, уміння швидко навчатись новому й «перетворюватися», не боятися нових технологій, віртуальних платформ, бути готовими до перманентних дедлайнів. На жаль, дуже часто наявність диплому про вищу освіту й престижний фах не є еталоном, критерієм стабільності, мірилом затребуваності, не забезпечує майбутнього працевлаштування. Звісно, можна озвучувати певні закиди молоді про бажання великої зарплатні чи значних гонорарів, проте маємо й інший бік медалі – вимога від працедавців про обов'язкову наявність практичного досвіду. Разом із тим, є те, чому

старшому поколінню варто повчитися в молоді, – це вміння себе цінувати й не виконувати роботи майже задарма.

Проблема молодіжного безробіття в сучасному українському суспільстві цікавить багатьох науковців та дослідників, й не лише соціологів та економістів. Зрештою, лише в співпраці та злагодженому вирішенні цього питання можна досягнути суттєвих результатів, що стануть рятівними не лише для молоді, а й для української нації загалом.

Проблема молодіжного безробіття є вкрай різноплановою, адже охоплює різні аспекти:

По-перше, йдеться про дослідження молоді як вікової категорії та соціально-демографічної групи: питання вікових меж досі є дискусійним (орієнтовно до 35 років – і то лише в окремих країнах). В Україні такою віковою категорією є громадяни віком 14 – 35 років, хоча відповідно до позиції ООН молоддю вважають людей віком 15 – 24 роки. У Стратегії Європейського Союзу до молоді долучають осіб віком 13 – 30 років [3].

По-друге, цікаво і вкрай доцільно простежити особливості й тенденції молодіжного безробіття в країнах пострадянського простору, таким чином описуючи контекст та зображуючи динаміку задля уникнення помилок та огріхів для запобігання масовому молодіжному безробіттю. Адже вже давно не секрет, що лише вивчення й аналіз минулого сприяє вибудовуванню якісного майбутнього [1].

По-третє, молодіжне безробіття як одна з нагальних соціально-економічних проблем сучасності вимагає докладного й системного дослідження його чинників, динаміки та перспектив. Ідеться про впливи глобальної економічної кризи, яка зумовлює зростання безробіття не лише молоді, а й інших категорій суспільства. Нерідко наявність високої фаховості не є так званим «якорем», що врятує від «бурі». Ця криза як результат пандемії впливає на весь світ, змінюючи структуру суспільства кожної країни, диктуючи нові умови й розподіли. Власне українською проблемою, що теж впливає на динаміку молодіжного безробіття, є ситуація на Сході країни, що свого часу зумовила явище внутрішньої міграції. Це теж не могло не вплинути на вітчизняний ринок, соціальне «навантаження», зокрема, в Центральній і Західній Україні [2].

Як зазначає експерт з євроінтеграції Денис Черніков: «На стимули для збереження робочих місць, розвитку нових видів діяльності в Європейському Союзі держави-члени та європейські фонди вже виділяють сотні мільярдів євро, що свідчить про чітку систему прогнозування знань та навичок, потрібних бізнесу, у публічному

секторі, у соціальному підприємстві. Для розвитку цих навичок в ЄС існує достатньо можливостей, наприклад, Молодіжна гарантія, яка щороку охоплює понад 3 млн молодих людей, котрі можуть пройти стажування, навчання, отримати фінансування стартапу» [4].

Серйозний удар по економіці й соціальній сфері здійснила війна. Як що Україна не «використовувала підходи державної допомоги ЄС щодо фінансування програм сприяння зайнятості, професійному навчанню, хоча Угода про асоціацію з ЄС відкрила такі можливості» [4] у 2020 році, то тепер без цієї допомоги держава не зможе обійтись.

У сучасних умовах необхідно активізувати процеси підтримки ініціатив молоді щодо професійної підготовки та працевлаштування, заохочення її до активного пошуку роботи й отримання спеціальності або професії, що користується попитом на ринку праці. Для цього дуже важливою є повна та кваліфіковано надана інформація щодо перспектив професійного зростання молоді.

Засоби масової інформації, молодіжні організації повинні психологічно готувати молодь до усвідомлення нею тієї ролі, яку вона може та буде відігравати в розвитку своєї країни, зміни ставлення до деяких поширених серед молоді форм діяльності, що є тимчасовими та неперспективними за умов функціонування цивілізованого ринкового середовища [5].

Державна політика щодо боротьби з молодіжним безробіттям нажаль на сьогодні є недостатньо ефективною. Процес системних змін в економіці та її пристосування до якісних і дорогих європейських стандартів вимагає глибоких змін з боку трудящих і капіталу. Держава повинна створювати умови та підтримувати взаємодію головних учасників ринку зайнятості [6]. Суспільне значення праці будуть визначати юридичні, економічні та суспільні зв'язки між трьома суб'єктами: працівник, роботодавець і держава. Відповідно до цього важливим стає зв'язок між органами й організаціями: держави, роботодавців, працівників.

Саме тому за сучасних умов динамічних змін мережі професій вкрай необхідним є створення адекватних нормативно-правових засад, які б забезпечували безперервну роботу усіх галузей економіки та безболісний перехід людини з однієї професії до іншої на ринку праці. Отже розвиток суспільства в умовах цифрової економіки передбачає радикальні зміни у взаєминах між працівником та роботодавцем, до яких і держава, і її закони повинні бути готові. Проблема молодіжного безробіття потребує розгляду тенденцій сучасного ринку праці, розподілу трудових місць, перспектив працевлаштування. Цей аспект прямо пов'язаний зі соціальним захистом, що є вкрай важливим у цивілізованій країні, зрештою, є показником розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Аналіз соціального розвитку молоді України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/documents/3685/Molod_Ukraine.pdf (дата звернення: 27.10.2022). – Назва з екрана.

2. Державна служба зайнятості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dcz.gov.ua (дата звернення: 27. 10.2022). – Назва з екрана.

3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.10.2022). – Назва з екрана.

4. Експерти занепокоєні зростанням безробіття серед молоді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3126912-eksperti-zanepokoeni-zrostannam-bezrobitta-sered-molodi.html> (дата звернення: 27. 10.2022). – Назва з екрана.

5. Іваницька С. Б., Мороховець І. О., Проблема безробіття молоді України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4325> (дата звернення: 27. 10.2022). – Назва з екрана.

6. Українська правда. Економічна правда Молодіжне безробіття: втрачене покоління. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print (дата звернення: 27. 10.2022). – Назва з екрана.

Гудков Сергій, канд. філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ФІЛОСОФСЬКІ МІРКУВАННЯ ПРО ЕКОНОМІЧНІ «ВІЙНИ»

Історія суспільства постає перед нами як історія соціальних конфліктів в різних сферах життєдіяльності людини (політичній, релігійній, військовій, культурно-побутовій тощо). Конфлікт розглядається як норма співіснування людей у соціумі, одна із форм розв'язання суперечностей суспільно-історичного процесу, формою встановлення пріоритетів у системі інтересів, потреб, суспільних відносин. *Не винятком є економічна сфера.*

Існують різні підходи щодо розв'язання соціальних конфліктів. Основними з них є морально-правовий (нормативний) та примушуючи-

переговорний (метод торгу). Зрозуміло, що з точки зору збереження миру, стабільності і злагоди в суспільстві найбільш пріоритетним є перший з них. Проте можливі випадки коли одна із конфліктуючих сторін нав'язує примушуючи-переговорний механізм. Крайньою формою прояву конфліктів є збройний конфлікт, який потрібно відрізнити від більш широкого поняття «війна».

Традиційним є розуміння війни, як форми соціального насильства, що здійснюється за допомогою зброї та забезпечується всіма ресурсами держави й суспільства для досягнення політичних цілей. Під соціальним насильством розуміємо застосування або погрозу застосування сили (у прямій або непрямій формі) із метою примушення людей до певних дій, панування однієї волі над іншою, що найчастіше пов'язане з погрозою людському життю чи безпеці [1,с.15]. Головною ознакою війни є антагонізм, тобто таке зіткнення сторін, що репрезентує взаємовиключні світоглядні підходи щодо існування та розвитку суспільства, *результатом якого може бути знищення однієї, декількох або всіх ворогуючих сторін.*

На думку Арістотеля мати багато значень для поняття – означає не мати жодного. Чітке визначення понять є вимогою логічного закону тотожності з метою уникнення їх подальшого сплутування та підміни. В повній мірі це торкається поняття «війна». Одним з прикладів некоректного використання цього поняття є сфера економіки, де використовується ціла низка похідних понять, а саме «торговельна війна», «енергетична війна», «митна війна», «валютна війна», «тарифна війна», «податкова війна» тощо. На перший погляд в чому проблема? Існує же філософське розуміння війни, як космічного явища, сучасні фантасти описують міжгалактичні війни, читаємо в літературі про міжцивілізаційні війни, війни в кіберпросторі, діти грають у війни, а чому б не перенести це поняття на економічну сферу. Але одна справа фантасти, сценаристи та представники інших творчих професій, діти, а інше – професійні науковці.

Розглянемо наукову проблему довільного застосування понять на прикладі поняття «торговельна війна». В оксфордському політичному словнику «торговельні війни» розглядаються як постійний супутник людства з моменту його виходу на державно-організований рівень виробничо-розподільчої діяльності. До Адама Сміта й тогочасних фізіократів жоден мислитель не вірив у свободу торгівлі. Абсолютна більшість економістів минулих епох вважала, що найкраща економічна політика полягає у збільшенні власного експорту та всебічному утисненні експортних можливостей іншої сторони [2, 693].

Під «торговельною війною» Р. Зварич розуміє торговельне суперництво двох або більше сторін, яке провадиться з метою захоплення закордонних ринків (наступальна торговельна війна) або попередження торговельної «окупації» національної економіки (оборонна торговельна війна). Методами ведення наступальної торговельної війни є зниження експортних митних тарифів, підвищення експортних мит, використання демпінгових цін, торговельна блокада та ембарго, оголошення продукції конкурентів шкідливою для споживачів та/або екології. Методами оборонної торговельної війни є підвищення імпорتنих мит для запобігання демпінгу, зниження імпорتنих квот, введення нетарифних обмежень для ускладнення процедури ліцензування та митного оформлення, оголошення продукції конкурентів шкідливою для споживачів та/або екології [3, с. 173].

Аналіз зазначених визначень доводить, що поняття «торговельна війна» в зазначених наукових працях використовується за аналогією до традиційного розуміння цього поняття не в прямому, а в переносному значенні (обмеження свободи торгівлі, утиснення експортних можливостей, торговельне суперництво тощо). Необхідно пам'ятати, що взагалі традуктивний умовивід є слабким видом доведення своєї думки тому, що повна аналогія речей на практиці зустрічається не часто.

На сучасному етапі розвитку наукового знання велика кількість досліджень відбувається на межі різних наук. І дійсно міждисциплінарний підхід виявляє певну ефективність у вирішенні актуальних сучасних проблем, коли галузі науки є близькими, а їх теорії сумісними, та такими, що доповнюють одна одну. Але часто науковці намагаються поєднати суперечливі наукові підходи, що породжує відверту *еклектику*. В такий спосіб створюються штучні наукові проблеми методологічного та практичного характеру.

У вчених, які поринають у своїх дослідженнях у нову, невідому їм сферу, виявляється певна спокуса на основі зовнішньої формальної схожості окремих явищ і процесів, до запозичення категорій, принципів, методологічних підходів з іншої галузі знань (в нашому прикладі з воєнної науки). Це призводить до порушень вимог логічних законів, розмивання понятійно-категоріальної сітки наук. За цих умов досягнення істинних знань виявляється проблематичним, а інколи і принципово неможливим. Раціональне мислення перетворюється на образне, що притаманне міфологічній, релігійній, мистецькій формам пізнання, а наукова праця сприймається часто фахівцями як *художній твір*. Як наслідок отримуємо чергові теоретичні проблеми філософії науки, а саме – демаркації наукових і ненаукових знань,

логіки наукового пізнання, можливості узгодженого використання методів різних наук та більш глибоку проблему щодо *можливості подальшого використання цих знань на практиці*.

Історичний досвід засвідчує, що збройне насильство є виправданим в умовах опору агресору під час війни, боротьби з тероризмом тощо. Проте у кінцевому рахунку кожна війна завжди має асоціальний, руйнівний характер, відкидає суспільство в історичну ретроспективу, сприяє деморалізації, криміналізації та зростанню інших негативних соціальних явищ. Особливо небезпечні насильницькі дії в сучасному постіндустріальному суспільстві з його широкими технічними можливостями. Виходячи з цього західна наука пропонує суспільству сучасні ненасильницькі технології соціальних змін, що ґрунтуються на рівноправності сторін, визнанні фундаментальних прав людини, діалогу, компромісу, солідарності, співробітництва, культурно-морального блокування деструктивних тенденцій людини тощо. Мабуть тому базові документи провідних держав світу (концепції, стратегії, доктрини національної безпеки тощо) *не містять словосполучень на кшталт економічна (торговельна) війна* [4, с. 5].

Китайський теоретик Сунь-Цзи виокремлював три можливі форми війни. Ідеальна війна – не застосовуючи сили, шляхом усіх інших засобів змусити противника відмовитись від своїх політичних цілей і тим самим зробити його поступливим, підкорити чужу армію без бою. Менш вигідна – роз'єднати противника з його союзниками, змусити його відчути себе слабким для вступу у двобій і тим самим зробити його поступливим. Найгірша, найважча та ризикована форма війни полягає в застосуванні збройного насильства. Найгіршою вона є тому, що ніхто не може бути абсолютно впевненим в перемозі. На практиці ідеальні війни досить швидко перетворюються на реальні, які вже не підкоряються законам бізнесу, моралі, права, художнього жанру, релігійним догматам, математичним підрахункам тощо, а тільки власним суворим законам.

Важко не погодитись з думкою Н. Калюжнової, що довільне застосування та невиправдане ототожнення термінів «торговельна суперечка», «торговельний конфлікт», «торговельна війна» приводить до термінологічної невизначеності та розпливчатості під час надання характеристики міждержавних торговельних конфліктів [5, с. 31]. Тому в наукових текстах використання поняття «війна» у непрямому значенні («економічна стратегія», «торговельна війна», «конфлікт інтересів» тощо), на нашу думку, бажано уникати. А якщо вже виникає необхідність застосувати це поняття, щоб підкреслити, наприклад, жорстку конкуренцію в економічній сфері – то хоча б брати його в лапки.

Список використаних джерел

1. Шевченко М.М. Абрамов В.І., Будагьянц Л.М., Гудков С.О., Печенюк І.С. Філософія і концептуальні засади наукового вивчення війни. Київ: НУОУ, 2007. – 236 с.
2. Торговельна війна (trade war). Короткий оксфордський політичний словник. Київ: Основи, 2006. – 693 с.
3. Зварич Р. Індукція торгової війни. Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молод. Вчених, м. Тернопіль, 3-4 квіт. 2014 р. редкол.: С. В. Гродський, Ю. П. Гуменюк, М. А. Живко [та ін.]; відп. за вип. Є. В. Савельєв. Тернопіль: ТНЕУ, 2014: С 173-174.
4. Шнипко О.С. Торговельні війни в умовах глобалізації: значення для України. Інвестиції: практика та досвід. 2011; №21: – С4-6.
5. Калюжна Н.Г. Міждержавні торговельні конфлікти як уособлення політики неопротекціонізму. – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2019; т. 69 №1, С 30-36.

Демченко Анна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Горпинич Ольга, канд. філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

СЕКСТИНГ ТА МОЛОДЬ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Секстинг може представляти собою нормативне дослідження сексуальності, але все ж створює ризик для користувачів мережі Інтернет. Втручання з метою зменшення секстингу поведінка може розглядати сприйняття норм однолітків як модифіковану віру та піддавати підлітків популярним одноліткам, які утримуються від секстингу як засіб зміни переконань (як продемонстровано в процесі нормування втручання для вживання алкоголю; наприклад, Teunissenetal, 2018) те, що статус є центральною складовою соціальних світів підлітків. Це дослідження підкреслює роль популярних норм однолітків у секстингу підлітків [4].

Враховуючи поширеність секстингу та потенційні ризики, пов'язані з секстингом, надзвичайно важливо фактори на індивідуальному рівні, які впливають на цю поведінку.

«Секстинг» часто визначали як передачу оголених (або напів-оголених) зображень через електронний пристрій. Деякі визначення також включають передачу текстових повідомлень із сексуальним характером [2]. Спільне використання молоддю сексуального вмісту, виготовленого власноруч або іншими користувачами, за допомогою електронних комунікацій, яке ЗМІ охрестили як «секстинг» (тобто сексуальна поведінка), викликало занепокоєння серед широкого кола дорослих зацікавлених сторін.

Секстинг в цілому визначається як надсилання будь-якого сексуального, саморобного цифрового вмісту. Залежно від широти визначення, оцінки поширеності секстинг-поведінки в підлітковому віці коливаються від 15 до 60% [2]. Секстинг представляє собою природний засіб сексуального дослідження серед підлітків, та несе ризик. Секстинг може призвести до зниження емоційного самопочуття, особливо коли повідомлення роздаються людям крім передбачуваного одержувача. Крім того, підлітковий секстинг, включаючи надсилання фотографій або повідомлень, асоціюється з підвищеною ризикованою сексуальною поведінкою випадкового сексу, незахищений статевий акт.

Підлітки частіше беруть участь у поведінці, яка, на їхню думку, є поширеною серед їхніх однолітків. Популярні підлітки, які є домінуючими та є добре помітними в групі однолітків, непропорційно впливають на норми однолітків. Підлітки частіше відповідають поведінці популярних однолітків, включаючи сексуальну, ніж середні або непопулярні однолітки, можливо, як засіб наслідуючи популярні однотипні прототипи, до яких вони прагнуть.

На поведінку секстингу можуть впливати подібні популярні норми однолітків. Сприйняття рівноправного сприйняття поведінки секстингу, особливо серед друзів, пов'язані з поведінкою секстингу, хоча жодне попереднє дослідження не аналізувало сприйняття поведінки популярних однолітків.

Уявлення про популярність серед однолітків та самопочуття пов'язані, але різні конструкції, причому певне сприйняття популярності відображає тих підлітків, які вважаються популярними серед своїх однолітків. вищі показники секстингу, незалежно від того, чи сприймається підлітками популярність секстингу серед однолітків власної поведінки та чи відрізняються ці процеси за статтю [3].

Підлітки можуть неточно розуміти сексуальну поведінку популярних однолітків, яка може бути пов'язана з їхньою власною поведінкою.

Секстинг на основі тексту та фото пов'язаний із збільшенням ризикованої сексуальної поведінки, але жодні форми секстингу раніше не досліджувались у контексті популярних однолітків.

Інший пробіл у існуючих знаннях полягає в тому, чи відрізняється пасивний секстинг (отримання, прохання чи запитання оголеної картинки) від активного секстингу (надсилання оголеного зображення) як показник сексуальної поведінки. Хоча обмежені дослідження вказують, що активний та пасивний секстинг аналогічно пов'язані із сексуальною поведінкою, аналізи не враховують того факту, що майже всі підлітки, які надіслали сексти, також просили оголені фото у співбесідника. Враховуючи те, що підлітки мають контроль над тим, чи надсилають вони сексти демонструє певний комфорт із власною сексуальністю, ми стверджуємо, що активне секстування є важливою складовою у взаємозв'язку між секстингом та сексуальною поведінкою. Таким чином, ми стверджуємо, що надсилання сексту опосередковує наслідки запитання або прохання про секст на сексуальну поведінку.

Недавнє масштабне дослідження показало, що більше половини з 2243 респондентів (з них 28% 13-15-річних, 42% 16-18-річних) відправили свої сексуальні фото чи відео іншій людині [1]. При цьому подібні заняття найпоширеніші в межах 13-15 років. Також було виявлено, що значна частина розрізування імені розташована в рамках поточних відносин. і далі буде виявляти активний інтерес до секстингу. Результати досліджень говорять про те, що причини, через які молоді люди надсилають повідомлення сексуального змісту, кілька: попередження в романтичних відносинах, коли партнери охоче обмінюються зображеннями (як правило, це пари, вік яких біля або старше 22 років); пошук можливості підвищити свою популярність серед друзів або серед однолітків; переконання, що це нормально і що всі інші теж роблять це; переконання, що це – різновидність «безпечного сексу» і весело; у надзвичайній ситуації, коли може виявлятися передача або здійснювати шантаж зі сторонами з вимогою поширення своїх сексуальних зображень. Спеціалісти називають це зловживання потребами на основі зображень або «порнографії помсти». Наприклад: у Великобританії «порнографія помсти» визначається як публікація в Інтернеті відвертих зображень та внесені до законодавства, визначаючи подібні дії як порушення закону та підлягаючи засудженню. При цьому було підкреслено, що такі дії є зловмисними без будь-якого додаткового обговорення, і додавання їм кримінального статусу найкращого вирішення системи кримінального правосуддя.

Сьогодні текстовий розділ видає свої позиції, і все активніше використовується секстування: створення та поширення за допомогою електронних пристроїв фото та відео, що містять зміст, при цьому множини він відтворюється як розробка масовості цього повідомлення особливо приналежне розповсюдження селфі в 2010 рр. де об'єкт і суб'єкт зйомки виступають в одному обличчі. Вважається, що більша частина селфі має сексуальний підтекст, тому що вони завжди представляють образ тіла – включаючи оцінку його сексуальної привабливості. Проблема формування тіла цікавить психологів, психіатрів, філософів, культурологів в Instagram. Психологи покладають, що селфі, з однієї сторони, допомагають самоутвердження, самоідентифікації, з іншого – при формуванні аддикції тут, безсумнівно присутній нарцисизм та психічна розбудова, експерти ВОЗ можуть вважать це окремою заборонаю (нозологічною одиницею) або проявом демонстративного типу особистості (особливо у чоловіків), а також компульсивною розбудовою. Отже, при секстуванні, яка декларується, відбувається реалізація та передача деяких цінностей, що мають суб'єктивну або об'єктивну природу, тобто це – творчість.

Список використаних джерел

1. Богданова Д. А., 2018. Бровка Н.В. Безпечний секстинг? / Д.А.Богданова // *Дистанційне і віртуальне навчання*. – 2021. – № 2. – С. 127 – 134.
2. Яковлева А. Н. Фотосекстинг як розвага: філософсько-культурологічний аспект. / А.Н. Яковлева. // *Художня культура*. – 2019. – № 4. – С. 22-28.
3. An Act to Amend the Canadian Human Rights Act and the Criminal Code, 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://lop.parl.ca/About/Parliament/LegislativeSummaries/bills_ls.asp?Language=E&ls=c16&Parl=42&Ses=1&source=library_prb#Text. (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.
4. Moreno M.A. Your child's first cellphone. / M.A. Moreno // *Pediatr.* –2017. – 171(6). – 608 с.

Дудник Таїсія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кухта Мирослава, д-р соц. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

З набуттям Україною статусу незалежної держави сучасне українське суспільство розвивається під впливом низки кардинальних змін у політичній, економічній і соціально-культурній сферах. Також на це повпливав і розпад соціалістичної системи та повернення всіх пострадянських країн до капіталістичної моделі розвитку суспільства. Перехід до нової форми економічного укладу призвів до якісних змін у політичних і соціальних процесах, а також вплинув на трансформацію системи цінностей кількох поколінь [1]. І тому як результат соціальної трансформації можна виділити конфлікт поколінь, поява якого обумовлена швидкими темпами суспільного розвитку порівняно з попередніми століттями.

Ми вважаємо цікавою думку Сенюшкіної Т.О. про те, що різні покоління неоднаковою мірою адаптувалися до нової системи цінностей. Найболісніше адаптація до нових соціальних умов відбулася у людей старшого і середнього віку. Водночас, молоді покоління, соціалізація яких відбувалася вже в період переходу від соціалізму до капіталізму, найбільш органічно вписалися в нову модель економічних і соціальних відносин [1]. Особливість сучасного конфлікту поколінь полягає саме в тому, що він втрачає звичну форму протистояння батьків та дітей і приймає більш складну форму, в результаті чого учасниками конфлікту стають кілька вікових груп.

Науковець Довгань Н. О. вдало зазначив про те, що різновікові актори є невід'ємними частками соціально-психологічного простору, а причини і умови лише виступають механізмами запуску / стабілізації / руйнування процесів історично необхідних соціокультурних змін, підготовлених науково-технічним прогресом і трансформацією суспільної свідомості [2]. Безперечно, що тоді, коли у країні відбуваються важливі зміни, безпосередніми їх учасниками стають люди різного віку і, часто, саме вони виступають основними каталізаторами у становленні соціальних, економічних, політичних змін.

В рамках наукового дослідження ми провели невелике соціальне опитування серед людей різних вікових категорій, а відповідно і

різних поколінь. За допомогою опитування, створеного в Google Формам (<https://forms.office.com/r/MYpMVS7bnU>) було опитано 166 респондентів, серед яких 56 учасників віком до 25 років, 43 – від 25 до 40 років, 60 – від 40 до 60 років і 7 учасників віком більше, ніж 60 років. Щоб отримані дані були найбільш достовірні, вікові межі для опитування визначали з врахуванням загальновідомого поділу поколінь на X, Y, Z та інших. Всі респонденти відповідали на запитання, які, на нашу думку, можуть викликати непорозуміння чи в гіршому випадку навіть справжній конфлікт, а також, проаналізувавши відповіді яких можна було б зрозуміти, яким чином і у яких ситуаціях саме проявляється конфлікт поколінь.

Проаналізувавши отримані відповіді, можемо сказати наступне:

1) У питаннях: «Чи вважаєте ви отримання вищої освіти обов'язковим?», «Як ви ставитесь до того, що сьогодні молоді люди надають перевагу кар'єрному зростанню, а не створенню сім'ї?», «Чи погоджуєтесь ви з думкою про те, що матеріальна забезпеченість важливіша за духовні цінності?», «Ви побачили дівчину/хлопця з яскраво пофарбованим волоссям. Як ви відреагуєте?», «Чи поділяєте ви людей за расовою приналежністю? («білий», «чорний», «жовтий»)), «Як ви ставитесь до цивільних шлюбів?» ми не побачили значних розбіжностей у відповідях респондентів різних вікових категорій. Тут помітні лиш деякі дрібні відмінності, що зумовлено неоднаковою кількістю опитаних респондентів різних вікових категорій;

2) У питанні «Чи легко вам розповісти близькій людині про свої проблеми або поділитися чимось особистим?» ми помітили деякі розбіжності у відповідях респондентів віком від 40 до 60 років порівняно з опитуваними решти вікових категорій. Якщо відсоток відповідей «Так» респондентів віком до 25 років на це запитання складає – 54%, а відповідей «Ні» – 21 %, то у віковій категорії від 40 до 60 років – 43% і 43% відповідно.

3) По питанню «Як ви ставитесь до одностатевих шлюбів?» ми побачили, що зв'язок між відповідями, який можна було побачити до цього, практично втрачений і тому тут вже чітко помітний конфлікт між поколіннями. Якщо віком до 25 років відповідь «Так» обрали 36% респондентів, то віком від 25 до 40 років – 5%, а вже від 40 до 60 – лише 2% опитаних обрали цей варіант. По результатах відповідей до даного питання вже можна сказати про те, що люди старшого віку мають дещо інші переконання, на відміну від опитуваних молодшої вікової категорії, а цього уже достатньо, щоб відбулося зіткнення думок.

4) Схожа ситуація склалась і з питанням «Чи хотіли б ви мати татування або пірсинг?», де найбільшу кількість відповідей «Так», а саме 62%, надали респонденти віком до 25 років, а вже респонденти старших вікових категорій на це запитання обрали менше відповідей «Так», але відповідь «Ні» у них значно переважає: віком від 25 до 40 років – 58%, від 40 до 60 років – 77%, а от віком більше 60 років – 100% респондентів відповіли «Ні» на дане питання. Такі результати теж є підтвердженням, вказаної вище думки.

Отже, на основі результатів нашого соціального опитування варто було б сказати, що ми не можемо заперечувати конфлікт поколінь, тому що він все ж певною мірою проявляється у відповідях опитаних нами респондентів, але якщо врахувати більшість питань, які не мали значних коливань і розбіжностей, варто було б вказати, що тут має місце таке поняття, як солідарність поколінь. Мова йде про вибудовування принципу взаєморозуміння між поколіннями в нових соціальних умовах: кожне нове покоління має нести свою частку відповідальності за існування і збереження традиційних цінностей, які сьогодні піддаються активній корекції, а також справедливого соціального розподілу ресурсів, що належать усьому суспільству [1].

Крім того, результати соціологічних досліджень останніх років виявили феномен так званої «подовженої молодості», який проявляється в більш пізньому переході молодих людей до активної соціальної самореалізації. Поступово подовжується і тривалість соціально активного віку в старшій віковій групі [1]. Це можна помітити по тому, як на запитання «Ви побачили дівчину/ хлопця з яскраво пофарбованим волоссям. Як ви відреагуєте?» і «Чи поділяєте ви людей за расовою приналежністю? («білий», «чорний», «жовтий»)» відповіли люди всіх вікових категорій, а саме на те, що розбіжностей у відповідях практично немає.

Таким чином в ході соціальної трансформації відбувається швидка зміна соціальної природи суспільства, що не залишається непоміченим, і конфлікт поколінь тому приклад. Та все ж, попри такий розклад, не може не радувати існування міжпоколінної солідарності, яку можна розглядати як основний чинник запобігання соціальному розколу сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Т.О.Сенюшкіна. Проблема досягнення міжпоколінної солідарності в Україні [Електронний ресурс]/ ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України: наукові записки (випуск 5(67)). – Режим доступу: // https://ipriend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/senushkiana_problema.pdf
2. Довгань Н. О. Конфліктна взаємодія поколінь: соціокультурне балансування [Електронний ресурс]/ Довгань Н. О. (м. Київ). – Режим доступу: // https://kumu.edu.ua/upload/pdf_files/zbirnyk_zmist_3.pdf

Думанська Аліна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Гусєва Наталія, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ПРОЯВИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Нерівність – невід’ємна риса будь-якого суспільства. Її розуміння залежить від історичного етапу розвитку суспільства, класових позицій, рівня знань. У сучасній Україні проблеми соціальної нерівності набувають небезпечних масштабів. Результатом загострення цих проблем є глибоке розшарування населення за рівнем доходів та значне збільшення частки бідного населення. Це призводить до цілої низки негативних явищ: погіршення стану здоров’я населення і скорочення тривалості життя, зниження рівня освіти суспільства, якості трудових ресурсів, збільшенню трудової міграції.

Найбільш очевидним проявом соціальної нерівності традиційно залишається соціально-економічна. Її суть полягає у відмінності між людьми та групами людей за розмірами одержаних ними доходів і накопиченого багатства. За підрахунками Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ, розрив у доходах 10% найбагатших та 10% найбідніших українців становить 40 разів. За висновками ООН, такий показник нерівності загрожує країні суспільно-політичним неспокоєм [3].

Наступним різновидом соціальної нерівності, що знайшов своє місце в реаліях сучасного українського суспільства є вікова нерівність. Найбільший прояв вікова нерівність знаходить у сфері працевлаш-

тування, доступу до ресурсів, проявах насилля щодо літніх людей та інформатизації.

Невтішною є статистика низького рівня працевлаштування людей віком до 25 років. Більшість роботодавців ставлять обмеження віку для кандидатів – 35-40 років (маються на увазі вакансії, що потребують певної кваліфікації). Іншим невтішним явищем є обмеження літніх людей у доступі до кредитних ресурсів – більшість банківських установ погоджуються надавати їм лише невеликі споживчі кредити, відмовляючи у кредитах на житло чи автомобіль. Літні люди також найчастіше стають жертвами побутового (сімейного) насилля, шахраїв та грабіжників. Такий стан справ є порушенням задекларованих у Конституції прав людини і постає нагальним питанням побудови кращої соціальної політики в державі [2, С. 142].

Щодо нерівності в сфері освіти, то соціологія розглядає освіту як чинник соціалізації, як ретранслятор цінностей і норм, як інститут, що відтворює соціальний порядок у суспільстві. Згідно з дослідженнями PISA, в Україні соціально-економічний статус на 14% визначає успішність учня. Наприклад, діти, які навчаються в маленьких селах, приблизно на 2–2,5 роки відстають від однолітків-містян. А ті, які мають низький соціально-економічний статус, відстають майже на 3 роки від дітей із високим статусом. Це гірший показник, ніж у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Складні обставини на кшталт карантину та дистанційного навчання загострюють нерівність в освіті. Дослідження ОЕСР свідчать, що таке загострення є як усередині країни, так і між країнами. Економісти говорять, що за 10-15 років на нас очікує суттєве просідання в економіці, зумовлене саме провалами в освіті [4].

Нерівність за професією та сферою діяльності проявляється найбільшим чином глибиною розриву між доходами працівників різних кваліфікацій. Досягнення певного професійного статусу сьогодні гарантує високі матеріальний дохід, доступ до високої якості послуг, безпеки праці тощо.

В Україні й сьогодні існує великий перелік високодохідних професій, що забороняє зайнятість за ними жінок, молоді, людей з обмеженими можливостями. Жіноча зайнятість переважає у видах діяльності з найнижчими рівнями середньої заробітної плати – наданні комунальних та індивідуальних послуг, діяльності готелів та ресторанів, освіті, охороні здоров'я та соціальному забезпеченні, у яких жінки становлять переважну частку (60-83%) працюючих громадян. Водночас чоловіки зайняті високооплачуваними видами діяльності у галузях промисловості, транспорту та сфери інформаційно-

комунікаційних технологій (61-79%). Також більшість керівних посад як і раніше займають чоловіки [1].

Перехід до суспільства знань (або за іншою термінологією, постіндустріального чи інформаційного суспільства) формує у індивідів нагальну потребу в отриманні інформації. Сучасна глобальна інформатизація суспільства не здатна забезпечити однаковий доступ до інформації усіх груп населення. У такому контексті, виникає інформаційна нерівність (англ. «digital divide»), тобто нерівний доступ членів суспільства, суспільних груп чи навіть країн до інформаційнотехнологічних надбань сучасності: цифрової техніки, сучасних технологій, Інтернету, інформації тощо.

Щоб дослідити феномен цифрового розриву в Україні, Міністерство цифрової трансформації провело комплексне дослідження, яке стало результатом спільної роботи багатьох партнерів, зокрема ПРООН, Фонду Східна Європа, освітньої платформи EdEra та багатьох інших. Дослідження дає уявлення про рівень цифрових навичок населення України [5]:

- 1) 53% українців (віком від 17 до 70 років) володіють цифровими навичками на рівні «нижче середнього», відповідно до методології Європейської комісії;
- 2) у 15% такі навички відсутні;
- 3) із усіх цифрових навичок, найбільш розвиненими у населення України є комунікаційні та інформаційні навички (обидві – понад 70%);
- 4) навички вирішення проблем та роботи з програмним забезпеченням потребують найбільшої уваги.

Дослідження показує, що існують вікові відмінності у цифрових навичках: хоча 66,1% українців віком 10-17 років мають навички на рівні «вище базового» (згідно з методологією Єврокомісії), ця вікова категорія складає лише 25,5% усього населення [5].

Отже, соціальна нерівність продовжує існувати як характерна риса будь-якого сучасного суспільства. В соціології нерівність розглядається у різних її проявах: економічному, етнічному, гендерному, професійному тощо. Головна спільна риса усіх типів нерівності – це їх негативний деструктивний вплив на функціонування суспільної системи.

Список використаних джерел

1. Гороховець Є. Чому жінки в Україні заробляють менше, ніж чоловіки? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/03/27/223358/>

2. Детермінанти соціально-економічної нерівності в сучасній Україні: монографія / [Балакірева О.М., Головенько В.А., Дмитрук Д.А. та ін.]; за ред. О.М. Балакіревої; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 592 с.

3. Куценко О.Д. Суспільство нерівних: суперечності та виклики комплексних соціальних нерівностей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sau.kiev.ua/docs/20171205/tezi.pdf>

4. Степанова-Камиш А. «Дофамін для освіти»: нерівність в освіті в Україні та світі та що з нею робити. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/dofamin-dlya-osvity-nerivnist-v-osviti-v-ukrayini-ta-sviti-ta-shho-z-neyu-robyty/>

5. Удовик О., Москаленко О., Килимник Є. та Сахарова А. Подолання цифрового розриву в Україні: людиноцентричний підхід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/подолання-цифрового-розриву-в-україні-людиноцентричний-підхід>

Єнін Максим, канд. соц. наук, доц.,
КПІ імені Ігоря Сікорського

Кухта Мирослава, д-р соц. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ЦИФРОВИЙ РОЗРИВ ТА ВРАЗЛИВІ У ЦИФРОВОМУ АСПЕКТІ СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ В УКРАЇНІ

В епоху цифровізації, що посилилася наслідками пандемії коронавірусу, у всьому світі дедалі більшого значення для повноцінного функціонування індивіда набуває його можливість користуватися цифровими технологіями. Так, за даними щорічного звіту щодо використання інтернету та соціальних мереж, лише порівняно з 2021 р. кількість інтернет-користувачів збільшилася на 192 мільйони осіб [1]. Країни докладають значних зусиль до переходу в електронні формати надання послуг та інформування населення. Це має безсумнівні переваги, проте призводить до нового явища – цифрової нерівності, за якої люди, обмежені у доступі до мережі інтернет виявляються поза можливістю отримати необхідні соціальні, освітні, інформаційні та комунікативні послуги.

Відтак, цифровий розрив можна визначити як одну з найважливіших до вирішення проблем сучасності, бо вона призводить до виникнення нових форм соціальної нерівності та посилення існуючих, має результатом соціальну ексклюзію певних (у першу чергу, соціально незахищених) прошарків суспільства, в кінцевому результаті призводячи до втрати людського капіталу та уповільнення темпів соціально-економічного розвитку.

У сучасних наукових доробках цифровий розрив розглядають як комплексний феномен, що складається з трьох компонент:

- можливість доступу до інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій;
- необхідний рівень цифрових компетенцій користувачів та цифрової грамотності;
- електронні послуги, які користувачі певного суспільства можуть отримати в процесі використання цифрових технологій у професійному та приватному житті [як приклад, 2-4].

Процедура дослідження рівня цифрового розриву в соціології на сьогодні не верифікована, проте однозначно повинна включати не лише дані про доступ до технічних засобів, але і взаємозв'язок між наявними технологіями та навичками їх використання заради задоволення необхідних потреб (як приклад, навчання осіб старшого віку здійсненню пошукових запитів у мережі, авторизації, заповнення електронних форм тощо). Тобто компоненти цифрового розриву взаємопов'язані і вимагають створення необхідних індикаторів щодо наявності/відсутності. Так, окремим соціологічним індикатором можуть виступати соціально-демографічні характеристики індивідів, рівень освіти, дохід, територіальні локації.

Загалом, проблема цифрової нерівності, нерівного доступу до інформаційно-комунікаційних каналів, технологій та ресурсів ставить під сумнів уявлення про інтернет як відкритий простір рівноправних комунікацій, що має яскраво виражений потенціал демократизації, ліквідації суспільної ієрархії, цілеспрямованого росту впливу людей, які раніше були пасивними споживачами інформації [5].

Цифровий розрив не лише відображає соціальну нерівність, соціальні та культурні відмінності, але є також елементом його відтворення. Одним із можливих пояснень цього механізму є концепція цифрового, економічного, політичного, культурного та соціального капіталу. М. Регнеда визначає цифровий капітал як «набір інтерналізованих здібностей» (цифрові компетенції), а також «екстерналізованих ресурсів» (цифрові технології), які можуть накопичуватись та

використовуватись у різних сферах суспільного життя. Цифровий капітал індивіда впливає на якість інтернет-досвіду (друга складова цифрового розриву), який згодом може бути конвертований в інші форми капіталу і зумовлювати посилення третьої складової цифрового розриву. Таким чином, цифровий капітал можна розглядати як місток між життєвими шансами онлайн і офлайн, що не тільки дозволяє ефективно використовувати попередні капітали в цифровій сфері, але й має зворотній вплив на них [2, с. 2367]. Цифровий капітал є результуючою знайденої інформації та знань, ресурсів і навичок, набутих під час онлайн- та офлайн-діяльності, ресурсом для конвертації у статусні характеристики. Він є сукупністю інших ресурсів (капіталів), їх наслідком і, водночас, ресурсом, який дозволяє реінвестувати для їх накопичення. Тому обмеження доступу до інтернету, інформаційно-комунікаційних технологій ми вважаємо одним із основних джерел соціальної нерівності в сучасному суспільстві.

У цьому контексті важливим завданням для соціологічних досліджень виступає вивчення можливостей створення та імплементації цифрових рішень і програм для вразливих верств населення, оскільки поглиблення їх цифрової нерівності призводить до посилення соціальної нерівності. В такій ситуації частина осіб, що найбільш потребують доступу до соціальних послуг, допомоги та інформації щодо життєвих можливостей можуть бути невидимими для надавачів відповідних послуг. Так, за результатами комплексного дослідження цифрового розриву в Україні, проведеного Міністерством цифрової трансформації, існують вікові відмінності у цифрових навичках українців: в той час як молодь має високий рівень цифрової компетентності, старше покоління потребує суттєвого збільшення цього рівня. Відтак очевидною є потреба у цифровій інклюзії щонайменше старших осіб і пенсіонерів [6].

Звернемося до розгляду деяких даних по Україні: так, в рамках проведеного КМІС у 2020 р. дослідження, «Електронні послуги: досвід, довіра, доступність» встановлено, що 53 % українців отримали державні цифрові послуги впродовж минулого року. А от майже половина – 47 % респондентів або не мають необхідних цифрових навичок, або не мають доступу до інтернету. Електронними послугами найбільш активно користувалися: у віковому розрізі – молодь – 74 % віком від 18-29 років (від 30-49 років – 62 %, від 50-69 років – 44 %, більше ніж 70 років – 19 %); за фінансовим становищем – відносно найбільш забезпечені особи – 60 %; за місцем проживання – міська місцевість – 58 % [7]. Наведені дані свідчать про наявну проблему цифрової інклюзії представників вразливих верств населення: людей

похилого віку, осіб з обмеженими фізичними можливостями, сім'ї та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, малозабезпечених тощо. Зауважимо, що у зв'язку з російсько-українською війною актуалізується питання дослідження цифрової інклюзії біженців та безробітних як в Україні, так і тих, хто вимушений був емігрувати за кордон.

Тісно пов'язаний з концептом цифрового розриву є концепт «цифрово вразливі групи». Його активно використовують дослідники Академії електронного урядування – некомерційної організації, що створена за спільною ініціативи уряду Естонії, Інституту відкритого суспільства (OSI) та Програми розвитку ООН. Одним з таких проектів Академії є проект «DRIVE: цифрові дослідження та вплив для вразливих е-громадян» спрямований на вдосконалення навичок органів державної влади та організацій громадянського суспільства щодо залучення вразливих груп в Україні та Грузії для запобігання та подолання цифрового розриву. У проекті «DRIVE» «цифрово вразливі групи» визначаються як групи, «чия цифрова участь у прийнятті політичних рішень та електронних послугах перешкоджається їхньою недостатньою обізнаністю щодо цифрових проблем, доступом до технологічних переваг та/або цифровою грамотністю та навичками». Незалежно від причин (демографічна, соціально-економічний стан та/або стан здоров'я, умови життя, соціальне становище тощо), ці бар'єри перешкоджають індивідам скористатися перевагами цифрової трансформації що негативно впливає на їх права, інтереси та повсякденне життя [8-9].

Щоб глибше ознайомитися з досвідом цих груп в Україні в рамках проекту було проведено 11 напівструктурованих якісних інтерв'ю з 18 українськими експертами з державного сектору, дослідницьких установ та громадських організацій, які працюють у відповідних тематичних сферах.

Результати сеансів якісного інтерв'ю були класифіковані відповідно до найбільш актуальних тем, пов'язаних з випадками вразливості, з якими стикаються «цифрово вразливі групи». Теми представлені в порядку від найбільш релевантних до найменш згаданих [8].

1. Кібербезпека (9 згадок). Кіберагресія, он-лайн залякування, відтік персональних даних. Особливо вразливими є діти та люди похилого віку, які не мають достатньо цифрових навичок у сфері безпечної поведінки в Інтернеті.

2. Географічне розташування (9 згадок). У віддалених селах і гірських районах є проблеми з доступом до Інтернету, що погіршується внаслідок стихійних лих.

3. Навички, доступ і обізнаність щодо використання цифрових інструментів (8 згадок), а також «цифрова грамотність» (2 згадки). Проблеми особливо актуальні для людей похилого віку і поглиблюються відсутністю мотивації та довіри до цифрових інструментів.

4. Інвалідність (4 згадки). Для людей з обмеженими можливостями, які страждають від нерівності можливостей і життєвих шансів порівняно з рештою населення, інформаційно-комунікативні технології можуть бути єдиним шляхом до більшої інклюзії. Але для цього цифрові послуги мають бути розроблені таким чином, щоб відповідати цим потребам.

5. Потреба у людській комунікації (3 згадки). Цифрове виключення тут розглядається через питання переваг вибору. Для багатьох літніх людей, наприклад, офлайн варіанти спілкування є більш важливими ніж онлайн, тому не можуть бути задоволені суто цифровими інструментами.

6. Соціально-економічна ситуація (2 згадки). Проблема доступу до технологій (пристроїв і зв'язку) набуває форми успадкованої нерівності та вразливості: рівень життя домогосподарств і наявний дохід можуть бути надто низькими, щоб діти бачили можливість доступу до онлайн-інструментів [8].

Цифровий розрив по суті, є перешкодою для будь-якої програми соціальної інклюзії. Суспільство сьогодні частково, а в майбутньому майже повністю вибудовуватиме соціальну взаємодію (як на формальному, так і неформальному рівні) навколо мережі інтернет, тож економічна ефективність, соціальна та політична справедливість уже вимагають, щоб жодна соціальна група не відчувала цифрової ексклюзії. Передбачається, що цифрова інклюзія матиме позитивний вплив на становище вразливих категорій та верств населення в суспільстві, підвищуючи рівень забезпеченості різними типами ресурсів (капіталів) та покращуючи їх життєві шанси. В цьому випадку основними соціальними перевагами цифрової інклюзії виступатимуть:

- 1) більш високий соціальний статус;
- 2) більша професійна успішність та мобільність;
- 3) більш широкі та різноманітні можливості для самореалізації;
- 4) активна участь в житті суспільства як на місцевому, так і на загальнонаціональному рівнях, вияв громадянської позиції та більша готовність її захищати.

Список використаних джерел

1. DIGITAL 2022. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>
2. Ragnedda M. Conceptualizing digital capital. *Telematics and Informatics* 2018. №35. P. 2366–2375.
3. Van Dijk J. *The Digital Divide*. Cambridge; Medford: Polity Press. 2020. 208 pp.
4. Sparks C. What is the «Digital Divide» and why is it Important? *Javnost – The Public*. 2013. №20 (2). pp. 27–46.
5. Єнін М., Коржов Г. Мережева комунікація: ризики та перспективи (на основі соціологічних опитувань громадської думки в країнах Євросоюзу) // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. 22–29.
6. Удовик О., Москаленко О., Килимник О. Подолання цифрового розриву в Україні: людиноцентричний підхід. URL: <https://cutt.ly/xNjP0M8>.
7. Електронні послуги: досвід, довіра, доступність. URL: <https://cutt.ly/ZNj1Tts>
8. DRIVE: Digital Research and Impact for Vulnerable E-citizens Project. Qualitative research, stakeholder interviews and recommendations of Digitally Vulnerable Groups in Ukraine. URL: <https://ega.ee/publication/digitally-vulnerable-groups-ukraine/>
9. DRIVE: Digital Research and Impact for Vulnerable E-citizens Project. Qualitative research, stakeholder interviews and recommendations of Digitally Vulnerable Groups in Georgia. URL: <https://ega.ee/publication/digitally-vulnerable-groups-georgia/>

Зайцева Ірина, аспірант,
Київський університет імені Бориса Грінченка

СОЦІАЛЬНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ ТА ЖІНОЦТВА В УМОВАХ ПОСТКОЛОНІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Проблема теоретичного обґрунтування підставових засад жіночої ідентичності є однією з провідних в сучасному соціально-філософському дискурсі. Важливим, в контексті методологічного використання інструментаріїв постколоніальної та феміністичної теорії, є

дослідити процес соціальної трансформації «жіноцтва», зміни соціального образу жінки «третього світу». Теоретичним завданням сьогодення є не тільки осмислення причин і наслідків «соціальної травми» української жінки, яка, не в останню чергу, пов'язана перманентним зазіханням на її життєсвіт з боку російської та радянської репресивної колоніальної системи, але й з'ясування суперечливого впливу постмодерних взірців на цей соціальний образ.

Дискурсивні витoki цієї проблематики мають точку опертя в дослідженнях традиційного етосу української жінки – берегині своєї оселі, домашнього вогнища, сумлінної господині та гарного упорядника приватного життя. Розмірковуючи над питанням жіночої ідентичності, Малгожата Будита-Будзинська справедливо підкреслює притаманну для традиційної України сталість жіночого образу [1]. Польська дослідниця справедливо відзначає, що підґрунтям цієї ідентичності є традиційний культ жінки-матері, що пов'язаний з феноменом пам'яті, історії і традиції. У цій концепції перманентного збереження та відтворення жіночих групових рис, звичаїв та стилю життя, центральне місце відводилось закріпленню в суспільній свідомості важливих складових тяглості, незмінності та соціальної впевненості української спільноти в цілісності жіночого образу та базових засадах її життєсвіту.

Цілком очевидно, що сформований протягом століть звичний традиційний жіночий «ідеальний тип» був підданий суттєвій корекції в межах російської імперії та радянської системи соціальних координат. Пануючий тоталітарний дискурс з властивими йому клієнтельними відносинами, ієрархічно підданським типом соціальності протягом XIX-XX століть репродукував непритаманний «українській людині» режим існування в площині беззастережної сервільності та вельми далекої від реальності пропагандистської «соціальної міфології»: демагогічних наративів стосовно «почесної ролі жінки» в новій пролетарській державі.

В радянській формі соціальності всі елементи жіночої ідентичності, що були пов'язані з історичною, релігійною, мовною складовою українського жіноцтва, протягом усього радянського періоду, були піддані жорстким утискам. В умовах тоталітарного розчавлення соціальної гідності людини, в суспільстві була зруйнована демократична політична та комунікаційна культура, яка історично забезпечувала визначальну роль жінки в родині та зберігала відчуття її присутності як складової частини української еліти.

У межах імперського соціального порядку можемо говорити про свідому маргіналізацію української жінки, постійне приниження

внаслідок важкої фізичної праці, домашнього насильства. Вітчизняний досвід, який є важливою частиною постколоніальних студій, дозволяє простежити потрібну колонізацію приватного простору української жінки: від імперської ідеології, місцевого та зовнішнього патерналізму.

У російському колоніальному дискурсі українська жінка розглядається цивілізаційно обмеженою по відношенню до імперської спільноти та її соціальних зразків. Її образ є частиною усталених соціальних кліше. Він розглядається як частина підпорядкованого культурного простору, неохайного, внутрішньо та цивілізаційно недорозвинутого. Сама українська жінка в зазначеній системі координат виглядає неспроможною набути достатній рівень освіченості та культури і просто не може бути суб'єктом прийняття рішень. Підпорядкований жіночий образ іншого стає важливим елементом консолідації імперської влади і є суттєвим викликом для України, яка має продемонструвати силу соціального опору агресії, в тому числі й на цьому напрямку.

У цьому ракурсі постає питання: а які ризики і переваги для української жіночої спільноти може нести сучасна доба постмодерну, яка інтерпретується провідними вітчизняними дослідниками як соціальна альтернатива імперській ієрархічній моделі? Чи надає сучасна постмодерна доба можливості українській жінці говорити «власним голосом», бути автономною від внутрішньої та зовнішньої залежності?

Можемо стверджувати, що нова соціальна реальність, з одного боку, досить часто входить в суперечність з традиційними засадами жіночої ідентичності, але одночасно надає українським жінкам можливості для ціннісного самовираження даної спільноти на якісно іншому індивідуальному та колективному рівні.

Очевидно, що сучасна доба руйнації «гранднаративів» може бути не тільки ризиком, але й новою соціальною можливістю для жінок третього світу, які тривалий час перебували в залежності від соціальної системи метрополії». Постмодерн передбачає дестабілізацію та подолання нашого раціонального уявлення про дійсність, яке визнає існування Бога, нашої Богом даної антропологічної структури жінки і чоловіка, порядку Всесвіту, такого, яким його створив Бог. Основоположний постулат постмодерну полягає в тому, що дійсність є соціальною конструкцією, що істина і дійсність не мають об'єктивного і стабільного змісту», – відзначає американська дослідниця Маргарет Петерс [2, р. 28].

Цілковим очевидно, що доба постмодерну, попри суттєвий тиск на традиційні засади життєсвіту, розширює можливості для суверенності жінки та її визволення від соціального диктату. Вона надає їй право на вільний вибір. Можемо говорити про створення важливої для жіночого самовираження етичної системи, яка сприяє культурним відмінностям, розмаїттю соціального вибору, горизонтальним складовим соціального порядку. Створюється нова система ідентифікації, яка набуває легітимації в площині соціального протиборства визначальних конотацій: ієрархічність/горизонтальність, оригінальність/вторинність, традиційна повага до індивіда / підпорядкування жінки потребам держави, індивідуалізм/ колективізм.

Імперська агресія цілком очевидно загострює важливість для України феміністичної проблематики і не тільки для вітчизняного академічного середовища, але й для практичної реалізації демократичних цінностей в межах всього суспільства. Українська жінка, яка внаслідок тривалого етапу колоніального приниження опинилася в скрутній ситуації, потребує не тільки знаходження свого місця в площині між традицією і модернізацією, але й відтворення нового ціннісного та мовного простору свободи, впевненості в незворотності соціальних змін. І реалізація цих послідовних змін і є визначальним завданням українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Budyta-Budzinska M. Sociologia narodu i konfliktów etnicznych / M. Budyta-Budzinska. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2010. – 96 s.
2. Peeters M. A. The Globalization of the Western Cultural Revolution, Key Concept, Operational Mechanisms / M. A. Peeters. – Brussels : Institute for Intercultural Dialogue Dynamics, 2007. – P. 28.

Захаренко Юлія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Гусєва Наталія, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ТА ЕЙДЖИЗМ У РАМКАХ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ТА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Тенденції загально-суспільного розвитку як на макроекономічному рівні, так і на базі окремих ринків, невпинно змінюються, прагнучи привести людство до найбільш утопічної моделі існування, на яку те спроможне. Проте, не дивлячись на усі глобальні катаклізми, які так чи інакше долаються єднанням та новітніми розробками, існують проблеми, що вносять свої корективи до наявної структури – соціальні конфлікти та існуюча повсякчас нерівність. Варто додати, що нерівність як така має багато форм, що знаходять свій прояв в диференціюванні та відокремленні однієї або групи осіб, внаслідок певної особливості (як то колір шкіри чи стан здоров'я). У своєму аналізі прагну доторкнутися виключно до двох видів дискримінації, що, на превеликий жаль, наявні в сучасному суспільстві якнайяскравіше – за гендерною та віковою ознаками.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, ейджизм (від англ. слова «age» – «вік») можна віднести до стереотипів (як ми думаємо), упередженням (як ми відчуваємо) і дискримінації (як ми діємо) по відношенню до себе або до оточуючих на підставі віку [3]. Не розібравшись в концепції ейджизму, на перший погляд може здатися, що мова йде про приниження у будь-якій формі його прояву щодо людей похилого віку, проте, насправді це гедь не так. Ейджизм в тій чи іншій мірі зачіпає кожного, хто хоч якось комунікує з навколишнім світом.

Формування перших зародків вікової дискримінації насправді відбувається ще в далекому дитинстві, коли малеча потроху починає приміряти на себе різні соціальні ролі, усвідомлюючи при цьому вікові стереотипи своєї культури.

Серед факторів, що напряду впливають на формування та безпосередній розвиток ейджизму варто зазначити неабияке возвеличення молоді у віці від 20 до, приблизно 28 років. Тяжко пригадати, коли востаннє в рекламних роликів чи з білбордів на нас дивились обличчя похилого віку, і мова тут не про лікарські засоби чи щось накшталт, де для глядача розігрують цілий невеличкий спектакль. Річ в

естетичній частині медіа, яка прагне продати нам парфуми, одяг або прикраси. Обираючи для себе зірку наступної лінійки, поміж усіх охочих, з вірогідністю більше ніж 90% оберуть молоде і свіже обличчя. Хіба що це не буде продукт, з особливою поміткою про вік.

Вкрай схожа картина з віковою дискримінацією торкається й робочого простору звичайних громадян. За даними соціологічних опитувань AARP, більше ніж 64 % працівників були свідками або на своїй шкірі пізнали усі негаразди нерівності [1]. Незважаючи на те, що було проведено безліч досліджень, що прагнули зруйнувати поширені стереотипи про літніх працівників, подібні ідеї все ще не повністю засвоєні суспільством. Можливості кар'єрного зростання, навчання та інші тренінги, перш за все, пропонують більш молодим працівникам. В робочому просторі думка про вищу працездатність, енергійність та швидшу реакцію під час несподіваних ситуацій з боку людей у віці 20-27 років вважають усталеною і підсвідомо приміняють до більшої частини працівників, хоча, фактично, вартувало б оцінювати індивідуальні навички кожного окремого кандидата, а не закривати резюме, побачивши рік народження.

Не менш частими в своєму прояві є елементи гендерної нерівності – тобто будь-яка соціальна, правова чи яка-небудь інша ситуація, де стать визначає права та гідність жінок і чоловіків окремо, відображаючи це в їх нерівному доступі них, а також в прийнятті стереотипних соціальних та культурних ролей. Яскравою ілюстрацією послужить метафоричне словосполучення, що увійшло в обіг близько 40 років тому – «скляна стеля» або, як її ще називають, «липка підлога». Це явище узагальнює і підсумовує увесь набір бар'єрів, що сформувалися, як раз таки, на підґрунті з стереотипів та упереджень, і в своєму кінцевому результаті заважають жінкам просуватися кар'єрними сходинками. За даними дослідницького центру «Catalyst» у 2013 році в США 36% великих компаній (з 422 досліджених) не мали жодної жінки на посаді виконавчої директорки, і тільки близько 8% компаній мали 40 або більше відсотків жінок на даній посаді [2, р. 2].

При власне прийомі ж на роботу та відборі кандидатів при однакових навичках, якостях та рівні освіти у кандидатів обох статей більшість рекрутерів віддадуть перевагу саме чоловіку. Причина найчастіше криється у небажанні компанії оплачувати можливу декретну відпустку і шукати спеціаліста на заміну у цей довготривалий проміжок часу. Велика кількість жінок просто змушена залишити своє місце роботи через неадекватну політику компанії щодо підтримки сім'ї – як-то непристосованість умов для вагітних чи ненормований робочий графік. Не допомагає і той факт, що в більшості законодавств світу

закріплена можливість ділити відпустку зі своїм партнером. Хоча, не можна не зауважити, що, за результатами багатьох досліджень виявлено, що жінки більш схильні лишатися на роботі (не на посаді, а в організації загалом) ніж чоловіки, що легко змінюють місце працевлаштування за будь-яких нестиковок.

Неможливо підрахувати, скільки загалом рекрутерів (будь-якої, до речі, статі) свідомо чи несвідомо відмовляють жінкам у посаді лише через їхню гендерну приналежність. Показовою є історія з відбором виконавців у Нью-Йоркський філармонійний оркестр. До 1970-х років музикантів відбирали шляхом звичайних прослуховувань, і частка жінок в оркестрі була катастрофічно малою (не більше 2-3%). На початку 70-х років оркестр запровадив сліпі прослуховування. За рахунок цього частка жінок серед прийнятих виконавців виросла до 50%, і сьогодні чоловіків і жінок у Нью-Йоркському філармонійному оркестрі майже порівну [4].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що світ, як і суспільство в цілому, намагається йти вперед і вирішити якомога більшу кількість проблем пов'язаних як з гендерною дискримінацією, так і з ейджизмом. Компанії мають і надалі впроваджувати ефективну політику щодо стирання границь нерівностей, а також, беззаперечно, отримувати підтримку з боку держави, як головного рушія суспільних змін.

Список використаних джерел

1. AARP. Infographic «Older workers and age discrimination». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aarp.org/content/dam/aarp/work/on-the-job/2014-04/620-age-discrimination-infographic.png?intcmp=AE-WOR-INFOG-AGE-DISC>
2. Bartkiewicz M. 2013 Catalyst Census: Financial Post 500 Women Board Directors / L. Mulligan-Ferry, M. Bartkiewicz, R. Soares, A. Singh, I. Winkleman // New York: Catalyst. – 2014. – P. 2-4.
3. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Ейджизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/ageing-ageism>
4. Чуловська О. Чому жінкам і досі важче працювати і будувати кар'єру, ніж чоловікам? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://happymonday.ua/chomu-zhinkam-i-dosi-vazhche-buduvaty-karyeru>

Karpenko Oleh,
Student, State University of Trade and Economics

Harbuza Tetiana, PhD in Pedagogics,
Associate Professor, State University of Trade and Economics

MANIPULATIVE INFLUENCE ON PEOPLE IN WAR TIME

Human's psychology is quite a little-known science, compared to other sciences, that exist from ancient times, however humanity knows a lot of features of that human's aspect, even though they did not have much time to learn it. Some knowledge about weaknesses of human's psychology, began to be used for mercenary purposes, particularly in the political world. To gain the support among people, needed to change their worldview, that afterwards, will be hardly altered. Because of this, manipulating of public opinion became widely used, and that is why a small conflict or even a full-scale war can be occurred, even if there are no reasons for that ^[1].

In order to manipulate successfully, it is not enough to know the psychology. It is necessarily to have some leadership and oratorical skills, that literally make the people trust you. In a modern world, it is becoming a bigger problem, when people learn a lot of information about events around. Is it all true? Certainly no, but the interesting fact, that among people, who has a false belief about some aspects or events, the majority refuses to acknowledge an influence of third persons on their personal view ^[2].

Do all people are exposed to manipulations? As the researches shows, yes they do, but depending on features of psychics, the degree of impact may be vary ^[5]. Human's psychology is arranged in such a way, that our brain have to perceive any information, although it is subjective and does not accord to our beliefs, but due to some skills like intuition or just a logical thinking, person is able to filter the information. It does not work all the time, because manipulations are aimed at feeble spots of our psychics, and that is because everyone is at risk.

The world history remembers many leaders, who has a set of the very leadership, needed to manipulate the people. Adolf Hitler can be considered, as a striking example of such a leader, who did not even have at his disposal a lot of mass-media, was able to unite Germans around himself, seemingly with a mad idea. Therefore, now, having a large

number of mass-media, it is becoming easier to make people think the way you need. Without doubt, to win the people's confidence, a few-month campaign of propaganda is not sufficient. Sometimes, it requires the years, and then, people will not be able to differ the reality from that, they hear from news.

There are many different methods of political propaganda, which together can ensure the desired result. Firstly, people just do not see the whole picture of what is happening in their country. They see only good points, that are emphasized by media, and that is because they might have a reasonable question: Why someone believes that the government of my country is bad, if everything is fine around? Next, needed an image of so-called enemy, who is jealous of you, and only want to harm you ^[4]. Nevertheless, does this enemy exists or not, appearing an answer for the question above, and because human are becoming more and more confident, that they are right. Then, people are beginning to understand, that in truth, nothing is as it seems, but propaganda leaves no chances to know the true. To assure them, that there is no reasons to worry, gets easier every day, because the more mad the lie is, sooner people will believe in this. Any attempts to persuade such a person, eventually ends up with failure. Consequently, total obedience of the system is the place to be, and the government gets a lot of people, who are ready for anything for their country.

Recently, it became obvious, that minds of people, who does not watch the TV, are beyond the control. That is why, in addition to a classic propaganda, is added a social media propaganda. In the age of high technologies, even an ordinary student can manipulate at the informational front, having only basic skills of using a smartphone or computer, and therefore, it will not be a problem for dictator, who wants to seize power, anyway. Creating fake accounts in social media, campaigning videos, which magically, are visible for everyone, without exception, publishing false results of social surveys—this is all goes on in a modern world, and because even a 13 years old teen, who does not have a clear civil position, unknowingly, starts to absorb information, that overtime, just destroy his ability to express his own opinion^[3].

That is because, knowledge about how our psychology works, can save your or somebody's life, because today, politics surrounds us almost everywhere, and hidden influence on our mind can happening, when we do not even suspect it, as well as, without suspecting, we might destroy thousands of lives, just watching the news.

References

1. The Concise Oxford Dictionary of Politics.- OXFORD university press.- 2003. – S. 331.
2. The hidden tricks of powerful persuasion. URL: <https://www.bbc.com/future/article/20150324-the-hidden-tricks-of-persuasion> (дата звернення 08.04.2022)
3. Sertan Sandersen Dictators in Africa using social media to cling to power. URL: <https://www.dw.com/en/dictators-in-africa-using-social-media-to-cling-to-power/a-60360543> (дата звернення 08.04.2022)
4. Eric Niiler How dictators keep control. URL: <https://www.nbcnews.com/id/wbna45751914> (дата звернення 07.04.2022)
5. David M. Buss University of Michigan, Mary Gomes Stanford University, Dolly S. Higgins and Karen Lauterbach, Harvard University. Tactics of Manipulation. Retrieved 7 April 2022 from: https://cdn.la.utexas.edu/buss/files/2015/09/tactics_of_manipulation_1987_jpsp.pdf

Карпенко Олег, студент,
Державний торговельно-економічний університет

Красільнікова Олена, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

СОЦІАЛЬНІ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Насамперед, потрібно розібратися що ж таке соціальна нерівність, як суспільне явище. Соціальну нерівність дуже часто плутають із соціальними або культурними відмінностями. Це є неправильно, адже соціальні нерівності являють собою ситуацію у суспільстві, соціальні групи населення належать до різних соціальних груп або кіл, та при цьому мають певні привілеї відносно інших, або навпаки є позбавленими від них.

Сама наявність певних привілеїв у суспільстві призводить до того, що виникає дискримінація за різноманітними ознаками, такими як етнічна або ж релігійна, яка рано чи пізно зумовлює виникнення конфліктів всередині соціуму, а це неприпустимо у сучасному демократичному суспільстві. Культурні відмінності, в свою ж чергу, не призводять до будь-яких конфліктів взагалі, тому що вони є лише особливостями, які вирізняють одних членів суспільства від інших.

Чи існує в Україні соціальна нерівність? З абсолютною упевненістю, можна сказати що так, адже такі поняття як бідність чи корупція не є чужими для України, яка протягом багатьох років бореться з ними. Бідність є чи не найголовнішою нерівністю в сучасній Україні, адже за цим поняттям приховано чимало проблем населення, таких як: неможливість забезпечення своєї родини харчуванням, неможливість отримати якісну освіту та медичне обслуговування. Ці проблеми не є чимось особливим для українського народу, а тому вже можна робити висновки щодо рівня бідності в Україні. Щодо корупції, то це поняття також є одним з головних чинників виникнення соціальних нерівностей, адже навіть елементарні речі в Україні дуже часто вирішуються за гроші, наприклад вступ до вищого навчального закладу або бажання розпочати свою власну справу. Через високий рівень корупції в країні, деякі прошарки населення отримують доступ до певних послуг або можливостей лише з тієї причини, що в них є гроші, на відміну від інших. Такі умови життя стали підґрунтям для виникнення в Україні тої соціальної ситуації, яка відбувається зараз.

За своєю структурою, соціальні нерівності поділяються на велику кількість підгруп, практично кожна з яких має безпосереднє відношення до України. Соціальна нерівність серед людей пенсійного віку. Пенсіонери є однією із найбільш незахищених верств населення, а тому піддаються впливу майже всіх соціально-економічних чинників. Причиною цього, в першу чергу, є доволі низькі пенсії. [1] Проаналізувавши будь-яке соціальне опитування, можна прослідкувати ситуацію, в якій пенсіонери практично не можуть бути повністю задоволеними життям, адже через скрутне фінансове становище цього прошарку населення, стає майже неможливим отримання дійсно якісного медичного обслуговування, а інколи навіть забезпечення банальним харчуванням або одягом. [2]

Цифрова нерівність. Серед звичних нам нерівностей останнім часом чималої популярності почала набувати саме цифрова, яка являє собою нерівномірний доступ населення до комп'ютерних технологій та значний розрив між навичками окремо взятих груп населення. Таким чином, рівень навичок володіння цифровою технікою та інтернетом визначається насамперед місцем проживання особи, тобто найбільша кількість просунутих інтернет користувачів знаходяться у великих містах та їх обласних центрах, в той час як жителі сіл та маленьких містечок не можуть похвалитися гарними знаннями інтернет технологій.

Соціальна нерівність у сфері зайнятості. Головним чинником виникнення нерівностей у цій сфері є дискримінація на ринку праці, що визначається упередженим ставленням роботодавця до осіб, що мають однакову робочу кваліфікацію, на основі їхньої статі, раси, віку, релігійних вподобань. [3] Через бажання роботодавця отримати більшу вигоду, у сфері зайнятості має місце бути неофіційне працевлаштування, що збільшує ризик недотримання прав працівника роботодавцем. Неофіційне працевлаштування несе низку ризиків для працівника, адже з ним можуть в будь-який момент припинити співпрацю, без пояснення причин, або ж можливий ненормований робочий день, який не буде оплачений додатково, чи зрештою не виплата або лише часткова виплата, завчасно оговореної заробітної плати. [4]

Чи можливо остаточно викоринити соціальну нерівність? Головна роль в усуненні або мінімізації соціальних нерівностей належить державі, яка зі свого боку повинна приділяти значну увагу подоланню бідності та корупції, а це можливо лише за умови здійснення постійних реформ в усіх сферах діяльності України. Однак з іншого боку, соціальна нерівність, в більшості її проявах може стати стимулюючою силою для населення, щоб покращити своє становище. Вона може стати своєрідним поштовхом до змін та розвитку, що є невід'ємною частиною сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Пенсійний фонд України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=234133> (дата звернення: 16.10.2022).

2. Іващенко О. Місто й село як соціальний простір відповідальності: солідаризація пріоритетів // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 1(15). Т.1. – Київ: ІС НАН України. – 2014. – С. 432-439.

3. Напруженість на ринку праці України: чинники, соціальні наслідки та шляхи подолання / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2248/> (дата звернення: 16.10.2022).

4. Купе Т. Робоча Сила в Україні: Поганий ККД за Умови Якісної Освіти, або Чому Необхідні Комплексні Реформи. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/09/10/ukraines-labor-forceproducing-little-with-lots-of-education-or-why-comprehensive-reforms-are-needed-ua/> (дата звернення: 16.10.2022).

Кухта Мирослава, д-р соц. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

Єнін Максим, канд. соц. наук, доц.,
КПІ імені Ігоря Сікорського

СПЕЦИФІКА ВІДНОСНОЇ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема бідності у світі неодноразово піднімалася на соціальному та науковому рівнях, а зусилля світової спільноти щодо подолання економічного розриву між бідними та багатими тривалий час справді приносили плоди. Проте з пандемією коронавірусу міжнародні організації були змушені визнати, що вперше за 20 років кількість бідних збільшилася. Щодо України, то у нас проблема стрімко загострилася з початком війни. За різними сценаріями оцінки, бідність в Україні до 2023 року може сягнути відміток від 70% до 90,5%. За даними Т. Павлюк та І. Новак, в Україні ще до настання війни бідними було понад 60% населення, вона була найбіднішою країною Європи з найменшою зарплатою. За даними щорічного звіту про світовий добробут (англ. Global Wealth Report) Україна найбідніша країна Європи – з населенням 44,1 мільйони людей, ВВП на душу населення в 2021 році склало 2452 долари, 97 місце в світі [1].

Бідність в Україні має рису, типову для країн, що розвиваються. У розвинених країнах світу бідність, як правило, пов'язана з безробіттям. В Україні ж бідність охоплює не тільки безробітних, але й багатьох працюючих на низькооплачуваних посадах (кожна 5-та особа, у першу чергу в бюджетному секторі економіки).

На початку до аналізу бідності вчені підходили з позиції її наявності чи відсутності. Так, Ч. Бут як поріг бідності виділяв дохід та можливість задоволення основних потреб для підтримки здоров'я та працездатності. Проте згодом стало зрозуміло, що як мінімум є декілька різновидів бідності, тож єдина калька не може бути застосованою для усіх країн/прошарків.

На сьогодні найчастіше в аналізі зустрічається поділ на об'єктивну (відповідну зовнішнім критеріям оцінки) та суб'єктивну (коли індивід невдоволений рівнем доходів, що є нижчими порівняно з його соціальною групою), абсолютну та відносну, тимчасову та постійну.

Абсолютна бідність визначається як неспроможність задовольнити вітальні людські потреби, відсутність фізіологічного і соціального мінімуму засобів існування, що охоплює мінімальні умови споживання та доступ до необхідних послуг. За міжнародним

визначенням, абсолютно бідні – це особи, що отримують менше 1,9\$ в день на проживання, тобто фактично не мають можливості підтримувати достатньо здорове функціонування організму. Найбільш близьким синонімом до абсолютної бідності виступатиме поняття злиднів, тобто коли фактично мова іде про фізичне виживання. В Україні ще за довоєнними даними, відсоток абсолютно бідних був дуже низьким – 0,1%. Тим не менше, вона залишалася чи не найбіднішою країною Європи з найнижчим рівнем доходів. Тобто Україні притаманний інший різновид – так звана деприваційна бідність, або ж відносна. Тут погляди щодо чіткого розрізнення дещо розходяться. В багатьох країнах формують категорію «споживчий кошик», до якого вносять мінімально необхідний для життєдіяльності набір продовольчих і непродовольчих товарів (так, в Україні на сьогодні він включає 350 найменувань). Проте такий підхід до розрізнення зазнає критики: по-перше, часто не відображає реально існуючі запити населення; по-друге, не враховує специфічні потреби різних соціальних прошарків (так, потреби молоді, вірогідно, відрізняються від людей зрілого віку тощо).

Тут стає зрозумілим, що саме відносна бідність є настільки масштабним явищем, що об'єднує цілу низку причин, механізмів розгортання та соціальних наслідків для різних соціальних груп. Тому спрощений підхід до виділення «відносно бідних» уже недостатньо функціональний для застосування як на рівні соціальних програм, так і в науці.

Свого часу, Candan Turkkan на основі дослідження роботи банків їжі, що надавали продовольчу допомогу, прийшов до висновку, що на рівні суспільства робиться своєрідна ідентифікація та поділ на так званих «заслуговуючих» та «незаслуговуючих» бідних, де останні – це особи, що характеризуються як ледачі, хитрі, жадібні [2]. Часто додатковим фактором «незаслуговування» виступає вік (молода, повносправна особа) та/чи стать (переважно чоловіки). Сюди ж можуть входити фактори етнічної приналежності чи шлюбно-сімейного статусу. Цей підхід може бути застосованим для аналізу відносної бідності в Україні, особливо в теперішніх умовах – коли з'являється значна частка людей, що втратили своє майно, здоров'я, роботу. Для програм подальшого соціального розвитку та підтримки вкрай важливо буде визначати не лише категорії населення, що потребують негайної допомоги, але й ті, що становлять соціальний потенціал та за умов інвестування зможуть суттєво пришвидшити відновлення економіки.

Важливим до застосування в процесі специфікації відносної бідності вважаємо також підхід С. Раунтрі, який виділяв так звану первинну та вторинну бідність. Первинна – пов’язана з соціокультурними причинами, тому індивіди, навіть витрачаючи раціонально, не можуть вирватися з її тенет. Вторинна – пов’язана з нераціональним використанням бюджету, наприклад, схильністю витратити на розваги та послуги замість інвестування та накопичення, або ж демонстративним споживанням. При визначенні бідності як первинної, особи чи домогосподарства потребуватимуть допомоги та інвестицій; вторинна може бути подолана спеціалізованим навчанням щодо використання ресурсів.

Що ж до чинників відносної бідності в Україні, загалом можна виділити наступні:

- соціально-медичні – пов’язані з деструктивними практиками щодо здоров’я, що мають наслідком його втрату; інвалідизація, тощо;
- демографічні – пов’язані зі структурою сімей, наявністю у них на балансі непрацездатних членів сімей тощо;
- соціально-економічні – пов’язані з нераціональними витратами та пошуком варіантів доходів;
- освітньо-кваліфікаційні – низький чи невідповідний рівень освіти, кваліфікації;
- політико-економічні – пов’язані з політичною та економічною ситуацією в країні.

Усі чинники можна поділити на екстернальні – тобто ті, що є об’єктивними та не залежать від дій соціального суб’єкта, а є результатом криз у соціальному середовищі; та інтернальні – ті, що виникли внаслідок неефективних життєвих виборів та дій соціального суб’єкта.

Одним з найважливіших факторів, що лежить на перетині екстернальних та інтернальних, є освітньо-кваліфікаційний. Так, в Україні чи не найнижча продуктивність праці в Європі (за індексом продуктивності праці, українці посідали 72-е місце з 85. [3]).

За даними деяких досліджень, українська молодь схильна до надання специфічних пріоритетів для свого професійного розвитку. Це обумовлено кризою довіри до формальних інститутів, в тому числі інституту освіти, тож змушена опиратися лише на власну думку. Тому попри інформування населення щодо актуальних на ринку праці професій, молодь обирає найбільш престижні, або ті спеціальності, що дають можливість навчатися на бюджеті, а не ті, що є затребуваними на ринку праці.

Невідповідність отриманого рівня освіти і кваліфікації підтверджується результатами моніторингових досліджень становища молоді в Україні (хоча слід відзначити, що дана проблема в цілому актуальна і для економічно розвинених країн, про що свідчать міжнародні соціологічні дослідження [4]). Так, половина працевлаштованої молоді працює не за фахом чи спеціальністю, отриманою в закладі освіти. Також, частка молодих працівників, які мали надмірну кваліфікацію (31,7%) значно перевищувала таку серед недостатньо кваліфікованої молоді (5,5%). Найвищий рівень надмірної освіти був характерним для молоді, яка виконувала роботу з найпростіших професій (96,7%), причому 40,2% опитаних, зайнятих за найпростішими професіями, мали диплом про вищу освіту [5]

Важливою характеристикою життя є професійна зайнятість, що визначає статусно-рольову приналежність індивіда, а також рівень доходів, що визначає доступний рівень споживання, життєві шанси та орієнтації. Загалом, у випадку різкого скорочення доходів 60% молоді люди 16-30 років скоріше будуть шукати додаткові джерела прибутку, а 36% – скорочувати свої витрати [6]. Чим молодші, забезпеченіше представники цієї групи молоді, а також чим вища для них цінність багатства, тим більше вони готові до пошуку додаткових джерел доходу. Вони (особливо група 16-24-річних) прагнуть використовувати можливості, з них понад 80% не готові скорочувати свої доходи, а за потреби шукатимуть додаткові джерела.

У зв'язку з цим виникає необхідність подальших досліджень та переосмисленні явища бідності з позиції новітніх, ендемічних для України факторів, що стимулюють її зростання та закріплення («пастка бідності») для різних прошарків, а також нерівності у шансах її подолання.

Список використаних джерел

1. Global Wealth Report. URL: <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>.

2. Candan Turkkan (2021) Who is «deserving» of aid? Subject formation in Istanbul's food banks, Food, Culture & Society, 24:3, 464-480, DOI: 10.1080/15528014.2021.1884419.

3. Павлюк Т.І., Новак І.Г. Рівень бідності в Україні та його причини // Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 6(17). С. 282-287.

4. Кутуев П., Енин М., Костюкевич С. Вызовы успешному трудоустройству молодежи в контексте современной идеологии университетского образования // Идеология і політика. 2019. №2. С. 60-86.

5. Молодь на ринку праці: навички XXI століття та побудова кар'єри. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні /Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. – Київ, 2019. – 107 с.

6. Становище молоді в Україні – 2021. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/stanovishche-molodi-2021.pdf.

Мельніченко Оксана, канд. психол. наук,
Державний торговельно-економічний університет

ЖУРНАЛІСТИКА КОНФЛІКТІВ

Конфліктні процеси, віддзеркалені засобами масової інформації, стають предметом обговорення й аналізу для широкої громадськості. ЗМІ виступають як своєрідний соціальний простір, в якому розгортаються соціальні конфлікти.

Оскільки конфлікти супроводжують усю історію людства і об'єктивно їх не можна викоринити, тому слід їх правильно регулювати. Єдиного трактування конфлікту не дотримуються й засоби масової інформації. Для ЗМІ притаманний широкий підхід: конфліктними вважають усі процеси, які характеризуються зіткненням протилежних інтересів, поглядів, цінностей, позицій, намірів. Часто у ЗМІ конфлікт ототожнюється зі скандалом – подією, випадком, що набуває широкого розголосу й ганьбить своїх учасників. Стратегія ЗМІ у конфліктних процесах зумовлена важливим завданням мас-медіа – ефективно впливати на аудиторію [1].

Висвітлення конфліктів завжди було складним завданням для журналістів, оскільки потребувало особливих підходів, спеціальної підготовки і, окрім професійності, ще і гуманності. Інформація, яка подається медіа і має вплив на аудиторію, формує ставлення одне до одного, може породжувати стереотипи і поглиблювати розкол в суспільстві в разі безвідповідальності та недбалого ставлення до професійних обов'язків [2].

У конфліктних ситуаціях роль ЗМІ має вирішальне значення для надання громадськості правдивої інформації. Належні підходи й методи журналістики, пов'язаної з висвітленням конфліктів, дозволяють ЗМІ надавати громадськості повнішу достовірнішу інформацію про конфлікти.

Журналістика конфліктів – це не стільки про окремі факти, скільки про контекст. Парадоксально, але об'єктивні, «голі» факти не допомагають зрозуміти реальність, а лише породжують прогалини у причинно-наслідкових зв'язках та конструюють мозаїчне сприйняття подій. Для того, щоб аудиторія змогла з'ясувати, що відбувається між сторонами конфлікту, журналіст має представити історико-соціальний контекст та актуальний стан подій, групові та індивідуальні позиції щодо конфлікту, які залежать від ідентичності та колективного досвіду спільнот. Це можна робити нейтрально, але в останні роки допускається роль журналіста як медіатора, який шукає шляхи вирішення конфліктів та популяризує ідеї миру. І тут є дуже тонкий момент для журналіста, бо мир можливий тільки в стратегії «win-win» для всіх сторін конфлікту. Досвід людства щодо конфліктів чи війн демонструє, що суперечки ніколи не вичерпуються під примусом, та, якщо одна зі сторін вважає, що її позиція не була врахована, чекайте на нову стадію конфлікту, причому більш інтенсивну. Це стосується будь-яких конфліктів, де є боротьба за ресурси: соціальний статус, привілеї, території – не має різниці. І, звісно, для того, щоб з'ясувати потреби, інтереси, цінності, пропозиції протилежних сторін, сам журналіст має бути неупередженим та відкритим до всіх сторін [4].

Журналіст ніколи не заходить в «порожнє» інформаційне поле – ні в публічному просторі, ні в особистісному. Це важливий пункт для визначення специфіки журналістики конфліктів. Із одного боку, журналістський матеріал потрапляє в інформаційний простір інших матеріалів та резонує з ними. З іншого боку, сприйняття журналістського матеріалу відбивається крізь неоднорідний індивідуальний й колективний досвід, найчастіше травматичний, якщо це стосується конфліктів [4].

Роль ЗМІ полягає саме в тому, щоб розібратись у конфлікті, пояснити його, повідомити обставини та відшукати інші точки зору. Журналісти повинні розуміти, чого хочуть усі сторони конфлікту і які є можливі варіанти для компромісу або навіть можливого врегулювання конфлікту. Журналістика конфлікту дає кореспондентам змогу готувати професійні репортажі про конфлікти та означає, що журналісти готують докладні репортажі, висвітлюють думки всіх сторін і надають їм можливість обговорити всі питання, пов'язані з конфліктом.

Робота журналістів полягає у висвітленні подій: новин про людей, реальних людей, які часто живуть у жахливих обставинах. Багато з цих стандартів засновані на найважливіших етичних нормах професії журналіста, серед них: точність, неупередженість, справедливість і баланс.

Під час збройних конфліктів роль засобів масової інформації набуває особливого значення. Ураховуючи те, що під час війни майже немає організацій громадянського суспільства, які могли б контролювати органи влади та збройні сили, журналісти стають головним (якщо не єдиним) джерелом неупередженої та об'єктивної інформації.

Журналісти також повинні досконало володіти теорією конфлікту, оскільки вона зачіпає майже всі аспекти роботи. Журналістика завжди має справу зі змінами та з впливом, який ці зміни справляють на людей, групи, держави, економіку та довкілля. Ці зміни рідко проходять без конфліктів, оскільки люди прагнуть задовольнити незадоволені потреби, підвищити власний вплив, захистити власну ідентичність, розширити власний доступ до ресурсів і зменшити нерівність і несправедливість [3].

Гарна журналістика повинна бути точною, неупередженою, збалансованою і відповідальною, щоб в результаті вийшло: Точність + Неупередженість + Відповідальність = Надійність. Надійність зводиться до нашого власного рівня довіри. Рівень довіри до нас, як до ЗМІ, в ході будь-якого конфлікту є нашим капіталом. Якщо ми зруйнуємо цю довіру, у нас нічого не залишиться, і нам просто не варто буде далі виконувати свою роботу. Цю довіру необхідно заслужити, а потім підтримувати її на відповідному рівні [5].

Важко недооцінити роль ЗМІ у формуванні громадської думки щодо конфлікту або конфліктно вразливих груп населення. При висвітленні конфліктів журналіст зобов'язаний ретельніше перевіряти інформацію, поширювати лише точну інформацію, недопустимо оприлюднювати матеріали, які ґрунтуються на чутках або ж постах у соціальних мережах [3].

Точність інформації забезпечується: перевіркою достовірності джерел інформації; наданням переваги першоджерелам; перевіркою інформації в кількох джерелах; перевіркою документів чи документальних свідчень, на які ви посилаєтесь; підтвердженням подій безпосередньо очевидцями, за потреби. Якщо ж помилка все ж сталася, журналіст зобов'язаний спростувати неправдиву чи недостовірну інформацію і забезпечити максимальне поширення спростування.

Отже, неприпустимо трактувати конфлікт однобічно, виключно як негативне явище.

Принципово важливо для ЗМІ виявляти ті аспекти конфліктності, що є продуктивними для суспільного життя, й повною мірою показувати їх.

Розгляд у ЗМІ таких параметрів конфлікту, як причини виникнення та погляди конфліктуючих сторін, є обов'язковим для об'єктивного висвітлення конфліктних процесів.

Для того, щоб грамотно висвітлювати конфліктні процеси, представники ЗМІ повинні знати закономірності виникнення, перебігу та завершення конфліктів.

Список використаних джерел

1. Гарматій О. Особливості медіавідображення конфліктності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/uk/sjs/vsi-vypusky/vypusk-1-nomer-883-2017/osoblyvosti-mediavidobrazhennya-konfliktnosti>

2. Гоян В. Журналістська творчість на телебаченні : монографія / В. Гоян. – Київ: Київський університет, 2011.

3. Курмишева А. Роль журналіста в світі соціальних конфліктів і викликів: історико-культурний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kumu.edu.ua/upload/pdf_files/zbirnyk_naukovykh_prats_sotsialni_komunikatsiyi_i_mystetstvoznavstvo_v_aspekti_suchasnykh_tsyvilizatsiynykh_kontseptsiy_2020.pdf

4. Журналіст та конфлікти: як правильно висвітлювати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fj.onu.edu.ua/zhurnalist-ta-konflikty-iaк-pravylnо-vysvitliuvaty-ekspertna_dumka/.

5. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf>

*Морозова Людмила, д-р філос. наук, проф.,
Вінницький кооперативний інститут*

*Шуст Наталія, д-р соц. наук, проф.,
Державний торговельно-економічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ ЦІННІСНОГО ВИМІРУ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ

Суспільство постало перед низкою принципово нових викликів і загроз, головним джерелом яких стала російська агресія проти України, що обумовлює необхідність у науковому пошуку нових шляхів та відповідей щодо внутрішньої нестабільності. Кризовий стан суспільства можна виміряти цілою системою взаємопов'язаних сфер –

економічних, політичних, культурологічних, технологічних, демографічних тощо. Однак не буде перебільшенням стверджувати, що всі вони своєрідно фокусуються в соціальній сфері життя людей, зумовлюють інтегральну кризу самого буття людини, соціальну кризу.

З'ясування природи і суті соціального конфлікту як специфічного прояву суперечності суспільних відносин в «людському вимірі» вимагає врахування цілої низки взаємопов'язаних факторів. Насамперед слід взяти до уваги ту обставину, що сучасне суспільство, цивілізація першої чверті ХХІ ст. самим ходом змін, що відбуваються у технологіях, науковому мисленні, соціальній структурі суспільства, втягується в якісно новий стан, адаптація до якого супроводжується хворобливою ломкою соціальних норм, соціальних цінностей.

Важливою відповіддю стає розуміння здатності держави у взаємодії з суспільством зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх агресивних впливів, оперативно реагувати на асиметричні загрози шляхом впровадження змін та адаптації без шкоди для основних цінностей та інституцій суспільства, безперервно функціонувати під час криз, а також відновлюватися після руйнівних наслідків явищ/дій будь-якої природи (самовідновлення) [1, с. 37].

Соціальна конфліктологія та соціальна стійкість самою логікою життя висувається на авансцену сучасного суспільствознавства, її знання стають життєво необхідними як для політика так і професійного управлінця, не дивлячись з якою сферою діяльності людей вони мали б справу, так і для суспільства в цілому.

Проблематика соціальної конфліктології, що осмислена концептуально, передбачає з'ясування таких взаємозв'язаних питань: суть соціального конфлікту сучасного суспільства і причин, що його породжують; специфіки прояву соціального конфлікту в контексті радикальних змін, що відбуваються в суспільстві; форми і методи розв'язання конфліктних ситуацій і досягнення соціальної злагоди.

Для нових і несподіваних явищ і процесів, які ми нині спостерігаємо, в нашій суспільній теорії часом бракує пояснювальних можливостей і відповідного понятійного апарату, а політиці – адекватних «технологічних схем» [2,3].

Конфліктні процеси мало хто схвалює, але майже всі беруть у них участь. Якщо в конкретних процесах суперники просто намагаються випередити один одного, бути краще, то при конфлікті робляться спроби нав'язати супротивнику свою волю, змінити його поведінку або навіть взагалі усунути його. Саме тому на рівні буденного світогляду, під конфліктом розуміють спробу досягнення винагороди шляхом підпорядкування, нав'язування своєї волі,

видалення або навіть знищення супротивника. Окремі вбивства або ціла битва, погрози, звернення до закону, створення коаліцій для об'єднання зусиль у боротьбі – це лише деякі прояви соціальних конфліктів.

В багатьох випадках останніх проявів соціальних конфліктів їхнім результатом стає повне знищення супротивника (наприклад, Рим знищив Карфаген) та/або знищення двох сторін конфлікту! У конфліктах з менш насильницькою формою основною метою ворогуючих сторін є усунення супротивників від ефективної конкуренції шляхом обмеження їхніх ресурсів, свободи маневру, зниження їхнього статусу або престижу. Рівень буденної свідомості у вигляді конкретних прикладів бачення соціального конфлікту не дає змоги виявити глибини і конструктивної сили цього, безсумнівно важливого, чинника суспільно-історичного процесу.

Національна стійкість є ширшим поняттям і охоплює протидію загрозам у всіх сферах – політичній, економічній, військово-політичній, інформаційній, етнокультурній, соціальній, екологічній. Також її головний акцент не стільки на реагуванні на гібридні виклики та деструктивні впливи, скільки на застосуванні стратегій випередження їх появи, формування у державі та суспільстві стійкого імунітету до них за допомогою створення несприятливого середовища для реалізації гібридних загроз і викликів [4, с.12].

Саме тому необхідним є звернення до комплексного, соціально-філософського осягнення явища соціального конфлікту. Це дасть змогу виявити не лише джерела його виникнення, а й класифікувати, що сприятиме розкриттю його суті, усвідомленню його ролі і значимості, а головне виходу, розв'язання та, що є найважливіше, попередження.

У сучасній науці визначення соціального конфлікту тлумачиться як форма вияву антагоністичної суперечності, що виникає між суб'єктами суспільно-історичного процесу і яка потребує негайного розв'язання. Соціальний конфлікт – міра суспільних суперечностей, розв'язання яких зумовлює нову стадію як власного розвитку, так і суспільства в цілому[5].

Отже, конфлікти в сьогodнішньому суспільстві поступово стають нормою суспільного життя, починають сприйматися суспільною свідомістю не як сучасна патологія, а нормальне явище. Завдання полягає в тому, щоб навчитися ефективно ними управляти, розв'язуючи їх з найменшими для суспільства втратами, а головне- попереджати.

Список використаних джерел

1. Покровська А. Національна стійкість як основа забезпечення національної безпеки держави. Стратегічне позиціонування України в сучасному міжнародному просторі: матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. – Київ, – 2018. – С. 37.

2. Шуст Н.Б. Проблема впливу геополітичного концепту на імплементацію демократії // *Наукові перспективи: журнал*. 2022. № 5(23) – 2022. – С.159-167. URL:<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1642>

3. Шуст Н.Б. Демократичні концепції та їх зв'язок з брендом країни на міжнародній арені через індекси демократії. DEMOCRATIC CONCEPTS AND THEIR RELATIONSHIP WITH THE COUNTRY BRAND IN THE INTERNATIONAL AREA THROUGH DEMOCRACY INDICES// *«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал*. 2022.- № 6(8) 2022. – С. 544-551.

URL:<http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/1721/1719>

4. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.-Київ,2022.-552с. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/05/nats_dopovyd.pdf

5. Kresina, I., Shust, N., Hultai, M., Spivak, M., & Durnov, Ye. (2020). Social responsibility in the context of global challenges: the case of Ukraine. *Revista Amazonia investiga*,9(27),578-587. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.27.03.62>

Об'єдков Олександр, аспірант,
Державний торговельно-економічний університет

СУСПІЛЬНА ЦИФРОВІЗАЦІЯ. ЗРУЧНІСТЬ VS. НЕБЕЗПЕКА

Безперечно, першу чверть ХХІ сторіччя можна охрестити добою науково-промислової революції й тотальної цифровізації усіх сфер життєдіяльності індивіда. Сама по собі цифровізація (в деяких

джерелах можна зустріти термін «діджиталізація») – це комплексне явище, що в першу чергу пов'язане з цифровою революцією, яка привнесла широке розповсюдження інформаційних технологій, насичення суспільства сучасними механізмами взаємодії, а також прискорила вирішення питань в таких сферах, як державне управління, економіка, освіта, бізнес, медицина і навіть побутове життя людини.

Цифрові технології, робота яких базується на програмному й апаратному забезпеченні, електронних мережах, постійно оновлюються стрімкими темпами і викликають цим постійні трансформації суспільства. У своїй праці «Невідворотне» Кевін Келлі наголошує на тому, що новітні технології прямують до неухильного поширення. Варто відмітити його думку про те, що «технології – це каталізатор людства, вони переживають постійну трансформацію, начебто відбувається «гонка озброєнь» у сфері їх оновлень». У зв'язку з цим індивід перебуває у постійному статусі учня або ж новачка незалежно від його віку і досвіду, який має постійно адаптовуватися до змін і навчатися новому. «Технологічний імпульс підштовхує нас бігти за найновішим, а воно весь час зникає з появою наступного найновішого, тож задоволення раз-по-раз вислизає з наших рук» [1, с. 15–19].

Окрім цього, у публічних дискусіях і заявах пропонується думка, що цифровізація розглядається як своєрідна «срібна куля», яка здатна вирішити безліч проблем і відповісти на ряд викликів, кожен унікальний у своєму контексті. Особливо це пов'язане з появою одного з продуктів цифрової революції, а саме штучного інтелекту. Завдяки ньому чимало проблем на рівнях організації будь-якої роботи або ж побутових питань людини значно спростилися і пришвидшилися. З іншого ж боку, виникає чимало дискусійних питань: «Чи дійсно суспільна цифровізація така корисна? Або ж вона несе за собою чимало серйозних наслідків для суспільства загалом і кожної людини окремо? І взагалі цифровізація – це корисно чи небезпечно?». Щоб надати чітку відповідь на ці запитання, необхідно дослідити вплив цифровізації на життєдіяльність людства в різноманітних сферах і проаналізувати можливі наслідки, які можуть бути з цим пов'язані [2, с. 226].

Вище було зазначено про те, що цифрова революція сильно вплинула на вирішення питань в сфері державного управління, економіки, освітнього процесу, ведення бізнесу, медицини, побутових питань індивіда. З позитивної точки зору, це пов'язано зі швидким пошуком та застосуванням розширеного інструментарію й кількості відповідей на виклики, які виникають щоденно і вимагають моментального реагування. Завдяки мережі Інтернет і засобам комунікації,

які виникли в останні роки, як-то електронне листування, месенджери (Viber, WhatsApp, Telegram, Signal) або ж засоби відеотелефонного зв'язку (наприклад, Google Meet, Microsoft Teams, Zoom), значно спростилися процеси роботи і вирішення поточних задач. Буквально за кілька секунд можна позначити завдання текстом або голосом, надіслати необхідні матеріали і т. д. Це дійсно якісно змінило підхід до ведення справ. Зокрема, варто виокремити як змінився сектор державного управління і надання послуг, а також освітній процес. На прикладі України, в 2020 році, незадовго до початку пандемії COVID-19, з ініціативи Президента України В. О. Зеленського «держава в смартфоні» з'явився мобільний додаток «Дія» (скорочення від «Держава і я»), який дав можливість людині зберігати документи, які посвідчують особу, подавати запити на різноманітні державні послуги. Без сумніву, подібні ініціативи завжди йдуть на користь тому, хто надає таку послугу і хто нею користується [3, с. 294]. З приводу ж освітнього процесу, то з початком вищезазначеної пандемії, усі навчальні заклади вищої, середньої і навіть дошкільної ланки були вимушені перейти на дистанційне навчання. Як показала практика, завдяки новітнім засобам комунікації процес навчання отримав якісно нове значення, а всі, хто в нього був залучений, змогли швидко прилаштуватися. І по сьогоднішній день більшість схиляється до дистанційного навчання.

З іншого, більш негативного боку, процес цифровізації явище не достатньо досліджене в аспекті своєї «безпеки». Перше, чим можна підкріпити дану тезу, це кібератаки на цифровий простір, а саме кібертероризм й кібершпіонаж, які тягнуть за собою порушення доступу до персональних даних, а це вже втручання у приватне життя користувача (індивіда). Кіберзлочинність наразі коштує світовій економіці у понад \$1 трлн. – більше 1% світового ВВП. На додачу до цього, навіть коли людина дає згоду на обробку власних даних чи вмикає дозвіл про сповіщення в тому чи іншому додатку на своєму гаджеті, незрозуміло які саме це дані і наскільки безпечний взагалі цей додаток. Тобто існує ризик порушення конфіденційності. У зв'язку виникає потреба у серйозних заходах й правовому регулюванні безпеки цифрового простору.

По-друге, з поширенням використання благ цифрової революції, розповсюдженням різноманітних каналів для отримання інформації на будь-який запит, дуже зростає ризик маніпулювання суспільною свідомістю. Через що часто людина відмовляється від власної думки на користь поглядів суспільства. Особливо гостро це стосується політичної тематики.

По-третє, на нашій планеті досі існують такі явища як бідність та соціальна нерівність. Тому певні верстви населення через брак засобів до існування, взагалі не розглядають для себе потребу в доступі до цифрового світу. На превеликий жаль наслідком цього може бути поява двох соціальних класів – цифрової еліти і так званих «відлюдників».

По-четверте, цифровізація серйозно вплинула на ринок праці, де все більше з'являється автоматизованих систем і використання робототехніки, що призводить до зникнення фізичної (ручної) праці. На жаль, з часом більшість професій у зв'язку з цим явищем просто зникнуть і люди будуть вимушені постійно перекваліфіковуватися заради того, щоб «залишатися на плаву» і в рамках мінливої системи зайнятості. Подібне явище може призвести до:

- Стрімкого зросту безробіття через неможливість навчання необхідними навичками;
- Велика прогалина у рівнях заробітних плат;
- Малий доступ до соціальних гарантій (відсутність пакета соціального та медичного страхування) під час online-зайнятості;
- Можливе зниження культурного розвитку, а саме знищення традицій й живого спілкування в центрах високої культури. Мова йде про театри, виставки, музеї.

Підсумовуючи, можна без сумніву зазначити, що цифровізація як явище продовжить неухильно впливати на кожен сферу життєдіяльності індивіда. Вже уповільнити цей процес неможливо і необхідний пошук відповідей на виклики цифрового світу. Існує велика загроза кіберзлочинів, які сильно будуть впливати на державне управління, економіку, освіту, соціальне життя. Тому варто постійно досліджувати кіберпростір та розробляти більш надійні заходи для безпеки цифрового простору. Мова йде про впровадження норм національного законодавства держав, розробки норм міжнародного права, а також індивідуальних підходів до забезпечення безпеки усіх рівнів цифрової архітектури. Виходячи з вищезазначеного, вимагається робота від кожного, яка буде направлена на розбудову свого безпечного кіберпростору, але і відповідальність має бути як індивідуальна, так і колективна [4].

Список використаних джерел

1. Келлі К. Невідворотне. 12 технологій, що формують наше май-бутнє. Київ : Наш формат, 2018. 304 с.

2. Hellsten, P. and Paunu, A. Digitalization: A Concept Easier to Talk about than to Understand. In Proceedings of the 12th International Joint Conference on Knowledge Discovery, Knowledge Engineering and Knowledge Management (IC3K 2020) – Volume 3: KMIS, pages 226-233. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.scitepress.org/Papers/2020/101453/101453.pdf>

3. Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 2 грудня 2021 р. / наук. керівник конф. О. А. Баранов ; упоряд.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. – КиївОдеса : Фенікс, 2021. – 324 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ippi.org.ua/sites/default/files/socialna_i_cifrova_transformaciya_2021.pdf

4. Катерина Маркевич. Не позитивами єдиними. Які небезпеки криються за цифровізацією. Разумков центр. 27 травня 2021 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/statti/ne-pozytyvamy-iedynumu-yaki-nebezpeky-kryiutsia-za-tsyfrovizatsiieiu>

Облап Павло, аспірант,
Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ЕПОХИ МОДЕРНУ

Починаючи з кінця XVIII сторіччя питання «революції» є одним з ключових питань, що хвилювали філософів, громадських діячів, письменників, поетів всіх тих, кого в 18 сторіччі називали *hommes de lettres* (фран. – літератори). Під знаком революцій минуло все XIX та XX сторіччя. Революції нікуди не зникли і в наш час, що ілюструється, на прикладі України, що за 31 рік своєї незалежності пройшла три революції – «Революція на гранті», «Помаранчева Революція» та «Революція Гідності». Більше того поняття «революції» з політичного феномену кінця XVIII сторіччя стало увійшло до вжитку в інших сферах, так за цей час проходили науково-технічна революція, культурна революція, інформаційна революція, сексуальна революція тощо. Сам термін «Революція» походить від латинського слова *revolutio* – зміна, поворот, обертання, що наближено до грецького μεταβολή – поворот, зміна, перехід. Ці поняття в античному світі не мали жодного політичного чи суспільного значення, а

використовувались для опису процесів природного, фізичного світу. Хоча вказане і відповідає античній думці, що політичні процеси тотожні за своїми властивостями процесам природнім, та перебувають у постійному русі по колу. Зокрема, зміна Платонівський кругообіг форм правління, відповідає циклічності природних процесів, як то зміна пір року, дня і ночі, рух сонця по колу зодіаку тощо. Тобто все, як в фізичному природному світі так і в політичному світі, світі людей обертається по колу та повертається через деякий час в початкову точку, та знову починає свій рух. Тобто в незалежності від суб'єктивних дій чи волі суспільства чи окремих людей античного полісу – постійна «революція», «метабола» саме в значенні кругообігу – є об'єктивним процесом. Також в площині фізичного світу термін «революція» використовувався і в кінці доби Відродження та початку Нового часу, для ілюстрації наведемо назву однієї із знакових праць з астрономії Н. Коперника – *De revolutionibus orbium coelestium* (лат. Про обертання небесних сфер [1, ст. 1]). Щодо політичного аспекту, витoki того явища, що ми називаємо революцією лежать в понятті «громадянського розладу» античного полісу. Саме там виокремилась перша ознака, що стане характерною для подальших «революцій» це елемент насильства, але знову ж таки без появи розуміння часу «як лінійного процесу», в парадигмі нескінченного руху по колу, не могло виникнути сучасного розуміння «революції» як запровадження чогось нового, кардинально іншого ніж існуюче. Крім того в грецькому полісі був відсутній наріжний камінь революцій нового часу, питання свободи та визволення. В грецькому полісі було складно виокремити пригноблених та гнобителів, а також виявити пряму нерівність між прошарками суспільства, більш того – був зведений до мінімуму елемент примусу, для прикладу, навіть засудженим на смерть, лише підносились чаша з отрутою, що символізувало добровільність прийняття рішення суду. В подальшому питання насильства в політиці намагається дослідити один з основоположників політичної науки епохи ренесансу Ніколо Макіавеллі, з творів якого містичним чином випливає, що наріжним каменем нового починання постає злочин, як то Кайн та Авель, Ромул та Рем тощо. Також в роботах Макіавеллі просліджуються ще декілька цікавих новел вперше з часів античності Макіавеллі пробує відкинути детермінантний рух форм правління по колу він досліджує форми правління на предмет їх стійкості та стабільності, тобто шукає надійний політичний устрій, якому притаманна довговічність та незмінність [2, ст. 129-162]. Ще одним знаковим символом, що стане характерним для революцій ХІХ століття, є їх повна секуляризація та

відділення від християнської моралі, той же Макіавеллі остаточно виводить політику з під християнських законів. В цьому ж напрямку мислить і Томас Гоббс, який відкидає суверен Церкви над політичною владою [3, ст. 481-539]. Наступним кроком в формуванні теоретичної бази майбутніх революцій відіграв Джон Локк, англійський мислитель, що виводить право на «справедливе повстання» проти пригноблення. Проте це ще не була «Революція» в сьогоднішньому розумінні цього терміну, мова не йшла про запровадження чогось кардинально нового, той же Макіавеллі сприймав ідею об'єднання італійських міст – держав, як повернення до часів античного Риму. Не дивно, що спершу, після того як термін «революція» спустився з небесних сфер на землю, він був використаний для позначення реставрації «Славна революція» в Англії, була саме «реставрацією» після буремних подій середини XVII століття. Тож вперше термін «революція» в сьогоднішньому розумінні цього слова в політичному житті було використано 14 липня 1789 року, після доповіді герцога Лорашфуко щодо взяття Бастилії, французький король Людовік XVI вигукнув «франц. C'est une revolte» (Це бунт) на що отримав відповідь «франц. Sire, c'est une revolution!» (Ні, Ваше Величносте, це Революція). Тут акцент зроблено не на поступовому руху по колу, а на нездоланності та необоротності процесу. Отже що ж таке класичне розуміння революція – незворотний процес зародження чогось нового, який в політиці супроводжується насильством (чи хоча б починається з нього), в основі якого лежить прагнення свободи (в широкому сенсі цього слова) для більшості в суспільстві, який можливий за умови втрати авторитету у попередньої влади.

Для прикладу коротко розберемо та порівняємо дві революції XVIII століття – французьку та американську. Ідеї Європейського просвітництва підготували велику теоретичну базу для подальших соціальних та політичних перетворень. До кінця XVIII століття повністю втрачено авторитет в політичному житті Церкви, підірвано віру в світського сюзерена у вигляді абсолютної монархії, що прийшов на заміну церковного суверена часів середньовіччя. Грунт для тектонічних соціально – політичних перетворень був підготовлений. Більше того за рахунок колонізації Північної Америки з'явився новий «політичний» континент з специфічною системою суспільних відносин. Фундаментальним не вирішеним питанням французької революції було «соціальне питання». Абсолютна бідність більшості населення, нерівність між stratami суспільства відразу спрямувала Французьку революцію в одному магістральному напрямку. В той же час відсутність тотальної бідності та менша нерівність серед

переселенців (в розрахунок не береться населення, що перебувало в рабстві) в новому світі сприяло направленню американської революції в іншому ніж французька напрямку. Віра в «бідну» людину, як рушійну силу революції, яку варто звільнити від бідності та негативного впливу суспільства, повернути в «природний» стан і всі проблеми будуть вирішені є наріжним каменем ідеї людей французької революції. По М. Робесп'єру чеснота притаманна в першу чергу злиденним, оскільки неможлива без страждання, а хто більше страждає за злиденних. Теоретично французька революція найбільш повно лягає на праці Ж.Ж. Руссо, там же і визначення проблеми нерівності, протиставлення «багатих-бідних», акцентуація на співчутті та на кінець введення поняття «народ», як єдиного цілого, сукупності природних людей та єдиного носія суверенітету. На відміну від цього, люди американської революції зосередили свою увагу не на визволенні, а на започаткуванню нового, нової республіки, нового типу управління. Умовно, Французька революція – революція визволителів; Американська – революція засновників [4, ст. 54]. Визволення не завжди дорівнює свободі, хоча і є її передумовою, саме по собі визволення – виключно негативне та без розуміння подальшої позитивної програми – приречене на невдачу. Початок цих двох революцій схожий – її учасниками сприймалось, як повстання проти тиранії та пригноблення, люди обох революцій осмислювали таке повстання, як повернення до старого справедливого порядку, у випадку французької революції до часів активної роботи генеральних штатів; у випадку американської до відновлення дії «Білля про права» та в обох випадках до античного Риму. Тобто і тут на початковому етапі бачимо розуміння революції, як реставрації, а також спроба віднайти абсолют у минулому та страх перед заснуванням чогось абсолютно нового. Проте люди Американської революції, які чи не єдині в світі, мали досвід побудови горизонтальних структур управління та інституцій. Конвенти міст, поселень, округів які формувались на основі угод, які укладалась між рівними та містив взаємні права та обов'язки – кожний учасник міг займатись публічною діяльністю та за словами Т. Джефферсона «людина має бути учасником справ уряду». Ще однією ключовою відмінністю між цими революціями було в відношенні, та взагалі, оцінки поняття свободи американська революція повставала проти обмеженої монархії, французька проти абсолютної. Для людей французької революції – це природні права людини, людини як фізичної істоти, для американської це скоріше права політичні, право голосу та право участі в суспільних справах. Наслідуючи думки Ж.Ж. Руссо на сцену

французької революції виходить «народ», як «сукупність природних людей», який є єдиним сюзереном, має свою суб'єктність та єдину волю, що вище за встановлені закони, інститути тощо. Природна людина позбавлена всіх суспільних, політичних масок того що в Римському праві має назву *persona*. Звідси боротьба з лицемірством та стрімке падіння кумирів французької революції. Починається боротьба за повне звільнення індивіда від нав'язаного суспільством, за викриття пороків, що звичайно призводить до появи «підозрілих» та запровадження терору проти останніх. Віра в чесноту природної людини, яку споганило суспільство – не витримала перевірку практикою. Натомість американська революція, наслідуючи скоріше Монтеस्क'є, особливу увагу приділила формуванню нових інститутів, поділу влади на гілки, та формування системи стримувань та противаг. Французька революція майже відразу втратила публічний політичний простір, який був замінений фракційною диктатурою, особиста «політична свобода» була замінена на «єдину волю народу», руйнування старого устрою так і не спричинило належного формування нового.

Не дивлячись на очевидну більшу успішність американської революції, майже всі мислителі XIX століття робили акцент на проблемах визволення, на вирішенні «соціального» питання, характерним саме для французької революції. Тому, як не парадоксально – саме французька революція стала прототипом майже всіх революцій XIX та XX століття, зі всіма її проблемами та пастками.

Список використаних джерел

1. Кульчицький С.В. РЕВОЛЮЦІЇ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Revoliutsiia>
2. Макиавелли Н. Государь: Сочинения./ Н. Макиавелли; пер. с итал. Р. Хлодовского – Харьков: «Фолио», 2007. – 129-180.
3. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Гоббс; переклад с англ. авт. кол.: Р. Димерця, В. Єрмоленка, Н. Іванової, Є. Мірошніченка, Т. Олійник – Київ: Дух та Літера, 2000. – 488-520.
4. Arendt H. On Revolution / Arendt H. // London: Penguin, 2006. – с.54

Паршивлюк Юлія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Горпинич Ольга, канд. філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

На сьогоднішній день одним з актуальних явищ найбільш цікавих для дослідників є проблема трудової міграції молоді з України особливо в контексті останніх подій.

Одним з цікавих досліджень довоєнного періоду є дослідження зовнішньої трудової міграції українців «Зовнішня трудова міграція населення України», проведене у 2018 р. Держкомстатом та Українським центром соціальних реформ за підтримки Фонду Open Ukraine, представництва Міжнародної організації міграції (МОМ) в Україні та представництва Міжнародного банку реконструкції і розвитку, а також «Дослідження потреб українських трудових мігрантів», проведене Центром «Соціальні індикатори» за підтримки МБФ Open Ukraine з 1 по 28 листопада 2018 р., та комплексне дослідження процесів української трудової міграції в країнах Європейського Союзу, проведене Міжнародним благодійним фондом «Карітас Україна» у співпраці з Інститутом народознавства НАН України, результати якого були оприлюднені у 2009 р.[1; 3; 7]

На думку науковців ключовими передумовами, які запускають міграційні процеси серед молоді в Україні є економічні негаразди. Зокрема, це низька собівартість праці (обсяг заробітної плати не покриває елементарних потреб), на ринку праці попи значно нижчій ніж пропозиція особливо щодо професій, які потребують вищого рівня освіти, періодичні кризи вітчизняної економіки. Відповідно до інформації, отриманої в результаті дослідження «Зовнішня трудова міграція населення України», більшість респондентів зазначили основною причиною виїзду за кордон – низький рівень заробітних плат в Україні.

Географічне та політичне розширення ЄС, через залучення до складу Євросоюзу країн Східної та Центральної Європи, спричинило низку проблем пов'язаних з перерозподілом ринку праці – збільшило кількість трудових мігрантів в самому ЄС. Одним з ключових факторів, який впливає на внутрішньо-економічний розвиток країн Європи є демографічний – різке скорочення народжуваності та, відповідно, старіння населення у країнах Західної Європи створює

умови за яких вони є зацікавленими в залученні української робітничої сили за рахунок представників професій, які не вимагають спеціалізованої вищої освіти.

З метою працевлаштування за кордон кожного року виїжджає велика кількість українців, особливо молоді, більшість з яких намагаються зробити це нелегально. Експерти називають наступні цифри: від 1,5 до 7 млн. осіб, що становить від 3,1 до 15,1% чисельності всього населення України (за станом на 01.01.2018 р.), та до 34,1% економічно активного населення України працездатного віку [4].

Спираючись на вторинний аналіз даних соціологічного дослідження «Зовнішня трудова міграція населення України», з початку 2005 р. до 1 червня 2020 р. за кордоном працювали 5 млн. мешканців України. Особливо відчутно це стало під час пандемії коронавірусу, коли в наслідок карантинних заходів, більшість з них втратила роботу та була вимушена повернутись додому. Особи, які брали участь у трудових міграціях протягом останніх 3,5 року, становлять близько 5,1% населення України працездатного віку, а за останні 1,5 року – 4,4%. Майже половина всіх трудових українських мігрантів перебуває в країнах Європейського Союзу. Найбільші їх частки в Італії (13,4%), Чехії (12,8%), Польщі (7,4%), Іспанії (3,9%) та Португалії (3%) [2].

За різними оцінками, понад 80% мігрантів мають намір повернутися додому, зокрема серед жінок, які залишили в Україні дітей, – 60%. Відповідно близько 70% заробітчан мають в Україні сім'ю і підтримують контакти з родичами на батьківщині. 90% заробітчан вважають, що їх майбутнє – в Україні, а відтак намагаються придбати квартири, оплатити навчання дітей або навіть започаткувати власний бізнес. З початком воєнних дій в Україні більшість трудових мігрантів чоловіків повернулася на батьківщину що б захищати від збройної агресії РФ. Однак на заміну їм виїхало 7,5 млн. шукачів притулку з яких 3,5 млн. дітей [7]. Економічні та соціальні наслідки еміграції молоді з України мають конкретні наслідки [6].

До позитивних наслідків можна віднести:

- додаткове спрямування значних фінансових потоків в економіку України;
- зниження напруження на вітчизняному ринку праці та зменшення зареєстрованого і прихованого безробіття;
- розширення можливостей зайнятості для економічно активного населення України.

До негативних наслідків можна віднести:

- відтік молоді з вітчизняного ринку праці на роботу за кордон.

- кочовий спосіб життя мігрантів призводить до руйнації сімей, соціального сирітства дітей, які залишаються бездоглядними при живих батьках.

Дослідження зазначеної проблеми в Україні стартували з початком ХХІ століття, оскільки саме на цей період припадає наймасштабніша хвиля міграції мешканців з Західної України до Польщі, Італії, Португалії, Німеччини. Основним ядром мігрантів в зазначений період стала молодь. Більшість з молодих людей в умовах вітчизняної кризи на ринку праці намагалися влаштуватись на робітничі професії в країнах ЄС бажано нелегально, щоб ухилившись від виплати податків заробити як можна більше грошей [5].

Міграційні процеси безпосередньо впливають на рівень життя громадян та спонукають до суттєвих змін умов проживання мігрантів та їх соціально- економічної адаптації в країні, інтеграції до місцевого соціуму, стирання культурних особливостей рідної країни. Таким чином, зовнішня міграція є важливим фактор розвитку соціальних процесів та дієвим джерелом економічного розвитку за рахунок притоку дешевої робочої сили до більш розвинених країн заходу з держав третього світу.

Список використаних джерел

1. Динаміка міграційних настроїв українців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.
2. Ерман Г., Хоменко С. Дуже важко вижити. Чому українці масово рвуться на роботу за кордон. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52484629> (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.
3. Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження). Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2019. – 263 с.
4. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ / Центр Разумкова. – Київ: Заповіт, 2018. – 368 с.
5. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. – Львів, 2019. – 110 с.
6. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2018. – 182 с.

7. Урядовий портал. На 15 тисяч українських сезонних працівників розраховують фінські фермери цього року / Вадим Пристайко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/vadim-pristajko-razom-z-finskimi-kolegamiuryad-ukrayini-dopomozhe-ukrayinskimpracivnikam-organizovano-distatsiya-na-sezonni-roboti> (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.

8. Внутрішньо переміщені особи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.

9. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну: історичний контекст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/aktualni-temy/povnomasshtabne-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu-istorychnyu-kontekst> (дата звернення: 25.10.2022). – Назва з екрана.

10. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 39

Приймак Олег, д-р іст. наук, проф.,
Запорізький національний університет

Приймак Юлія, канд. соц. наук, доц.,
Запорізький національний університет

ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФІЛАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОНФЛІКТІВ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сучасний етап розвитку України є одним з найскладніших за весь час розбудови незалежності. Зміни, які мають місце в державі, відбуваються в умовах війни та системної кризи, що посилює нестабільність суспільного розвитку, викликає дисфункції в структурі публічного управління, в політиці, економіці та культурі. Означені явища мають безпосередній вплив на ефективність діяльності системи органів місцевого самоврядування. Як одну з причин виникнення кризових явищ в структурі останньої можна назвати недосконалість теорії і практики вітчизняного адміністрування. Слід підкреслити, що інтегральними маркерами, які зумовлюють оцінку ефективності діяльності органів місцевого самоврядування є адекватність управління територіальної громадою, з одного боку, і цілераціональність внутрішньоорганізаційних адміністративних процедур з іншого. Саме

тому особливо гостро постає питання ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, розв'язання якого відповідало б сучасним світовим досягненням науки і практики публічного управління, новим політичним орієнтирам, потребам економіки.

У сучасній публічно-управлінській, економічній, соціологічній та психологічній науковій літературі досить глибоко і повно розглянуті такі аспекти досліджуваної теми як діяльність органів місцевого самоврядування, теоретичні та практичні принципи управління організаційними конфліктами, технології їх упередження та розв'язання. Методологічними засадами їх розкриття стали кейнсіанство, некейнсіанство, монітаризм, неомарксизм, неовеберіанство. Найбільший Боулдінг, Г. Дмитренко, В. Жбанов, В. Пилипенко, Н. Костенко, О. Куценко, С. Макеєв та інші.

Публічна влада є ідеальним типом панування в постіндустріальному або інформаційному суспільстві. Її невідомою складовою, поряд з державою, виступає система органів місцевого самоврядування. Наявність останньої виступає іманентною ознакою високого рівня розвитку правової соціально-сервісної держави та громадянського суспільства. Принцип публічності органів місцевого самоврядування є в їх діяльності визначальним. Він включає широкий доступ громадян до участі в питаннях управління територіальною громадою шляхом обрання відповідних органів та громадського контролю за їх функціонуванням, відкритості функціонування згаданих органів, а також судовий контроль за дотриманням в управлінських процесах закріплених конституційно інтересів суспільства, прав і свобод громадян.

Надання публічних послуг виступає тим процесом, що визначає сутність діяльності органів місцевого самоврядування та доводить необхідність їх існування в місцевій територіальній громаді. Воно є наочним елементом та квінтесенцією внутрішньоорганізаційної життєдіяльності [1, с. 23]. В трудовому колективі органу місцевого самоврядування у його внутрішньому житті, динаміка визначається процесами не завжди безпосередньо пов'язаними з кінцевим продуктом. Вони протікають як у формальній так і неформальній сферах закладу, корелюються з типовими функціями управління та структурою останнього, а також забезпечують його соціальну самодостатність та цілісність. Головними серед них є процеси комунікативні, прийняття рішень, реалізації влади та впливу, мотивації, адміністрування та конфлікт. Останній може мати як конструктивну так і деструктивну роль, протікає як у формальній так і неформальній сферах повсякденної діяльності персоналу, є складно переплетеним з іншими соціальними оргпроцесами [2, с. 118]. Пошук причин, передумов,

аналіз стадій, результатів та наслідків організаційних конфліктів, управління ними, входить до функцій керівника та дозволяє останньому забезпечувати ефективну діяльність підлеглих/

Природа організаційного конфлікту в органах місцевого самоврядування може бути проаналізована за допомогою декількох критеріїв, виокремлення яких, в свою чергу, дозволяє розкрити питання типології досліджуваного явища. За критерієм сутності організаційні конфлікти поділяються на руйнівні та прогресивні, за змістовним – на раціональні та емоційні, за структурним – на міжособистісні, міжгрупові, а також міжорганізаційні та внутрішньо організаційні. Кожен з них має декілька фаз розвитку, відносно кожної з яких визначається різний рівень ефективності втручання суб'єкту регулювання організаційного конфлікту. При цьому, методами попередження останніх в органах місцевого самоврядування найбільш часто виступають такі як «співпраця» або «досягнення спільної мети», «досягнення компромісу», «ухилення від конфлікту» [3, с. 64]. Одне з найважливіших місць серед них займають організаційно-структурні методи – роз'яснення вимог до роботи, введення координаційного та інтеграційного механізмів, злиття підрозділів та інші. Керівники підрозділів, відділів чи департаментів системи місцевого самоврядування, що, як правило, виступають у якості суб'єктів попередження, можуть відіграти роль як третейського судді, так і арбітра, наказуючого диктатора чи опосередкованого учасника.

Внаслідок специфіки професійної субкультури переважна більшість організаційних конфліктів в органах місцевого самоврядування має скритий характер. Візуально їх наслідки можуть мати прояв у вигляді зміни одних команд іншими на ключових посадах або у почесному переведенні на іншу посаду особи, яка прогнала. Той факт, що організаційні конфлікти залишаються в непублічній площині може мати, до певної міри, позитивне значення, оскільки це зберігає повагу до місцевої влади з боку територіальної громади. Втім, слід зазначити, що в органах місцевого самоврядування організаційні конфлікти займають далеко не визначальне місце серед інших оргпроцесів і суттєво не впливають на якість адміністрування та управління. Професіоналізм, прозорість діяльності, можливість пошуку компромісу, цілераціональність повсякденної діяльності виступають тими складовими бюрократичної культури посадових осіб органів місцевого самоврядування які забезпечують стабільність та еволюційність розвитку останніх, уможливають розв'язання протиріч конструктивним шляхом.

Ефективність профілактики організаційних конфліктів в органах місцевого самоврядування може бути підвищена за допомогою комплексу соціальних технологій та методів. Перші являють собою сукупність знань про способи, засоби, прийоми впливу на передконфліктну ситуацію, а також послідовність дій опонентів та посадових осіб, або їх груп, у результаті яких усуваються наявні суперечності. Підвищення ефективності профілактики організаційних конфліктів в органах місцевого самоврядування може здійснюватись за допомогою технологій TQM. В межах останніх найбільш плідними можуть бути технології делегування повноважень, встановлення цілей, формування персоналу й уніфікації процедурної роботи, управління професійними компетенціями посадових осіб, сприяння випередженню деструктивних конфліктів, оптимізації організаційно-управлінських рішень. В свою чергу реалізація вищезначених технологій може відбуватися за допомогою практичних комплексних методів, серед яких найбільш ефективними в органах місцевого самоврядування можуть бути метод підтримки і зміцнення співробітницьких взаємин, соціально-психологічного супроводу, організаційно-управлінського і морально-етичного тиску. Поряд з комплексними доцільними для використання є загально організаційні методи досягнення згоди, розвитку емпатії, мотивації до взаємодоповнення, стимулювання до збереження репутації колеги, інституціоналізації соціально корпоративних норм та цінностей.

Список використаних джерел

1. Приймак О.М., Приймак Ю.О. Соціальні аспекти інституціоналізації публічності державної влади: метод. посібник. Запоріжжя: ЗЦППКК, 2014. – 44 с.
2. Камінська Н.В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз. Київ : КНТ, 2010. – 232 с.
3. Крутінь Г.І., Чубур Н.В. Соціологія конфлікту. Київ : КНЕУ, 2007. – 152 с.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Стабільність та розвиток суспільства тісно пов'язані з розвитком гуманізму, людино центризму, рівності та демократії. Стратегія розвитку українського суспільства майбутнього має бути повністю сфокусована на утвердженні основ гендерної рівності.

Сучасна концепція гендерної рівності та альтернативного соціокультурного розвитку суспільства формується на таких постулатах, як відмова в соціально-політичному житті від традиційних представлень інтересів людини, проголошення рівноцінними сприйняття світу і якостей, що традиційно маркуються як жіночі; розгляд жінки як суб'єкта суспільного процесу; визнання чоловіків і жінок і відповідних їм культурно-символічних характеристик рівноцінними; формування нового суспільства, в якому будь-яка людина незалежно від статі, раси, національності, віросповідання, сексуальної орієнтації, тощо була би однаково цінна.

Цивілізовані західні країни сьогодні не лише толерують дослідження в гендерному дискурсі, але мають стратегії розвитку гендерної рівності в соціально-культурній та економічній сферах, проводять викладацькі курси в вищих навчальних закладах щодо крос секторальної гендерної проблематики. Становище українського суспільства на даний момент змушує ставити під сумніви швидкоплинність інтеграції України до європейського світу. Також слід відзначити, відсутність цілеспрямованої державної політики щодо досягнення гендерної рівності, невідповідність фактичних можливостей представників обох статей до задекларованій в Конституції України рівності статей. Наслідком цього стає посилення диференціації між чоловіками та жінками, а отже порушення засад демократичного суспільства, що в свою чергу сповільнює розвиток країни, послаблює систему державного правління.

Сутність феміністської соціологічної концепції і феміністської епістемології розкривають Х. Сікс, Е.А.Здравомислова, які розглядають жінку як суб'єкт пізнання. Ліберальний напрямок фемінізму пропагували Дж. Мілль, Д. Річард, Х. Тейлор та ін. Основним засобом подолання нерівності статей автори вважають соціально-економічні та юридичні реформи в рамках існуючого суспільства.

Феміністська критика патріархального суспільства міститься в працях теоретиків радикального фемінізму – К. Гіліган, А. Дворкін і ін. Автори ввели в науковий обіг такі поняття як сексизм, андроцентризм, ідеологія маскулінізму, розглядали в своїх працях проблеми насильства по відношенню до жінок і т.д.

У ХІХ столітті були закладені основи головних течій фемінізму: ліберального, радикального та соціалістичного (марксистського). На початковому етапі жінки виступили за право на освіту, економічну незалежність, однак ключовою проблемою фемінізму «першої хвилі» стала боротьба жінок за цивільне право участі в голосуванні. Боротьба суфражисток дала свої результати – в більшості країн Європи та Північній Америці жінки отримали виборчі права. До початку ХХ століття феміністки змогли домогтися виконання багатьох вимог, жінки вже не були виключені з суспільного життя.

Поява феміністичних ідей в полі української гуманітарної культури стало можливим завдяки широкому процесу європеїзації, модернізації та демократизації українського суспільства, поширенню в ньому ідей європейських революцій про цінності особистості, її незалежності, про права людини, а також західної визвольної ідеології, яка розкриває проблему дискримінації жінки у товаристві. В ході аналізу результатів іноземних і українських соціологічних досліджень можна з впевненістю сказати, що гендерна рівність в Україні знаходиться на початковому етапі становлення. Законодавством України закріплені рівні права і можливості жінок і чоловіків на ринку праці, однак на практиці формальні правила де-факто не працюють і ситуація в сфері зайнятості виглядає як дискримінаційна по відношенню до жінок. Сучасне українське законодавство не відповідає вимогам гендерної нейтральності. Заборона і обмеження доступу працівників жіночої статі до ряду професій збільшують витрати роботодавця, таким чином, знижуються конкурентні переваги жінок в порівнянні з чоловіками.

Традиційний розподіл сімейних обов'язків між чоловіком і жінкою також негативно впливає на конкурентоспроможність жінок, проте подібний розподіл в основному обумовлено відмінностями в заробітних платах чоловіка і дружини і консервативними поглядами суспільства. Задля подальшого розвитку країни до європейського стандарту має бути виділений певний анти дискримінаційний механізм, що повинен включати в себе: заходи щодо усунення існуючого нееквівалентного розподілу часового ресурсу між жінками і чоловіками на користь останніх; заходи щодо здійснення права на рівність і не-дискримінацію за статевою ознакою в сфері освіти

(доступність, тексти, внутрішні статuti навчальних центрів, варіації в програмі залежно від статі, яких навчають, дотримання принципу гендерної представленості в історичних текстах, обов'язкове включення до навчальних планів матеріалу по гендерної рівноправності, реалізацію специфічних гендерних досліджень у вищій школі); заходи щодо усунення структурної (прямий і непрямий) дискримінації жінок у сфері культури та спорту, ЗМІ та ТБ; інтеграцію принципу рівності і не-дискримінації за ознакою статі в галузь охорони здоров'я (визнання різних потреб і запитів в залежності від статі, усунення практик гінекологічного та акушерського насильства); заходи щодо усунення сексизму та сексистських практик в ЗМІ, на ТБ. Забезпечення трансляції нестереотипного, плюрального і егалітарного образу жінки. Забезпечення трансляції принципів гендерної рівності та адекватного інформування про заходи здійснення політики гендерної рівності.

Особлива увага повинна бути приділена усуненню трудової дискримінації жінок (принцип матеріальної автономії і самостійності всіх жінок, незалежно від сімейного стану та наявності дітей): гарантована державою декретна відпустка та відпустка по догляду за дитиною (рівні можливості для чоловіків і жінок); прямі гарантовані виплати допомоги; заходи щодо припинення звільнень або знижень на посаді як наслідок вагітності / декретної відпустки; розробка і впровадження Програм Рівності в державних і приватних підприємствах, моніторинг і звітність щодо виконання положень цих Програм.

Сучасний фемінізм розглядає проблематику гендера сконцентрувавшись на аналізі феміної суб'єктивності в суспільстві. Аналізуючи ситуацію в Україні, можна зробити висновок, що проблема гендерної диференціації присутня практично у всіх аспектах життєдіяльності. У травні 2019 року серед студентів українських ВНЗ було проведено анкетування (вибірка – 260 осіб) щодо проблем гендерної нерівності та стереотипів. З статистичних даних, зрозуміло, що більшість анкетованих підтримують гендерні стереотипи та статеву нерівність і ідеалізують образ жінки. Це безумовно не відповідає умовам сучасного суспільства [2].

Нестача професійних навичок та високі соціальні перепони є проблемою сучасного українського суспільства, його особливостей гендерної нерівності. Українські жінки формують колосальний потенціал, який можна використати у різних сферах, якщо підвищити повноваження жінок, активувати розвиток економіки, демократії та суспільства в цілому. Для досягнення успіху в даному питанні, владні структури мають вжити такі заходи: підвищення ролі жінки у всіх

сферах суспільства; врівноваження оплати праці обох статей; розширення кількості шляхів для саморозвитку жінки; підвищення престижу робочих місць жінок.

Отже, треба підкреслити, що гендерна нерівність є актуальною, глобальною та нагальною проблемою українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Кабінет Міністрів України. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року. № 1. ст. 91.

2. Павличко С. Фемінізм. – Київ : Основи, 2002. – 327 с.

Тихонова Анна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Ліпін Микола, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕНДЕРНА, ФІНАНСОВА ТА ГЛОБАЛЬНА НЕРІВНОСТІ У ПЛИННОМУ СВІТІ

Розглянемо ситуацію з гендерною нерівністю між чоловіками і жінками в Україні. За даними сайту «Радіо Свобода», щороку близько 600 українських жінок гинуть від рук кривдників. За 2017 рік – 110 тис. декларацій жертв, 90% українців, які зазнали насильства, – жінки. Причина полягає в стереотипі про жінку як «домогосподарку», чия робота полягає в тому, щоб готувати їжу та доглядати за дітьми. В Україні три жінки за хвилину страждає від насильства! Минулого року «гаряча лінія» охопила понад 150 тисяч осіб. Проблема «в тіні», а загальний принцип – «це неправильно». 68% українок не вважають приниження проявом насильства, 49% жіночого насильства – це напади, 56% – зґвалтування. [2]

В середньому українки отримують меншу зарплатню ніж чоловіки (на 28%). Однією з причин, крім роботи, є домашні справи. Прибирання, приготування їжі, догляд за дітьми – це робота жінок. Жінки змушені вибирати менш оплачувану, але більш гнучку роботу, оскільки вдома чекають домашні справи.

Мілена Горячківська зауважує, що жінкам заробляти заважає так звана «Скляна стеля» – це кар’єрна планка, яку жінки не здатні подолати» [2]. Жінки зазвичай працюють на менших посадах, тому що їх не допускають до посад з вищою зарплатнею.

В Україні – одне із найнижчих представництв жінок у владі. Жінки у списках партій – часто «для галочки», не отримують підтримки під час виборів. «Український парламент – 12% жінок. В парламентах ЄС – 26%. 46% жінок – у селищних і сільських радах, в обласних – 28%, в радах великих міст, обласних центрів – 15%, 6% жінок – посади міністрів та заміністрів» [2]. В Україні прийнято вважати, що чим вищий орган влади, тим менше там жінок.

В Україні припинили ділити професії на «жіночу» та «чоловічу», але заборонені професії залишаються. Жінкам не можна працювати в шахтах під землею та не дозволені деякі військові посади. Україна ніколи не мала і не має жінки-генерала. Як зазначають фахівці Всесвітнього економічного форуму у Давосі, тільки через 170 років світ зможе подолати гендерний розрив у можливостях працевлаштування та заробітній платі [2; 5].

У людей існують різноманітні гендерні стереотипи щодо жінок і способів їх поведінки. Наприклад, «жінка-берегиня», «господиня», стереотипізовані та дискримінаційні уявлення про «жіноче щастя», «жіночу долю» або «жіночу логіку», про те, що жінкам потрібне тільки «кохання» і «родина». Сексизм в Україні є поширеним явищем і проявляється в рекламі, ток-шоу, політиці та побуті.

Ярослав Хорт, провівши дослідження з’ясував, що пандемія значно підвищила відсоток нерівності в світі. «Під час пандемії Covid-19 у 99% населення зменшився дохід, в той час як у 10 найбагатших чоловіків світу дохід збільшився у декілька разів» [3]. Багатим людям вдається уникнути виплати податків, коли навіть найбідніша людина повинна виплачувати податки.

Пандемія дала змогу побачити, що велика кількість населення не може використовувати медичне обслуговування, через фінансові проблеми. У країнах з низьким та середнім рівнем доходу щороку 5,6 мільйона людей помирають через відсутність медичної допомоги або через її низьку якість. Нерівність у доступі до медичного обслуговування є проблемою у расовій дискримінації. Смертність від вірусу темношкірих людей у 1,5 разів вища, ніж білих людей. [3]

У період локдаунів значно збільшилась кількість насильства над жінками. Під час пандемії багато людей втратили роботу, але відсоток чоловіків, які повернулись до праці, значно більший ніж жінок. Опинившись в ізоляції в періоди локдаунів, багато жінок втратили

фінансову самостійність, при цьому домашньої праці стало значно більше. Крім того, практично у всіх країнах у період пандемії збільшився рівень домашнього насильства. І жертвами його здебільшого є жінки.

За даними дослідників Oxfam, у світ страждає від глобальної нерівності «Близький Схід та Північна Африка – регіон світу з найвищим показником нерівності. Європа має найнижчі рівні нерівності. У Європі дохід 10% найбагатших людей становить 36% доходу всього населення, тоді як у Близькому Сході та Північній Африці – 58%» [4].

У різних регіонах планети можемо спостерігати різні моделі розподілу доходів. «У Східній Азії 10% населення володіє більше половини доходу, у Латинській Америці цей відсоток становить 55%» [4]. Також дослідники доводять, що американці мають вищі доходи, ніж інші країни. Люди, які живуть у країнах з вищими чи нижчими доходами, мають подібний розподілу: від середнього до середнього та високого відповідно.

Держави стали багатшими, а уряди біднішими. За останні кілька десяти років країни стали багатшими, а їхні державні сектори збідніли. Активи країн зросли, а частка державного сектора зменшилася. Конфлікти через штам вірусу Covid-19 сприяли зростанню нерівності та розриву між багатими та бідними.

Розглянемо питання, яке тісно пов'язане з вищою нерівністю доходів і багатства, яка спостерігається в усьому світі. «Викиди в середньому становлять 6,6 тонн еквіваленту вуглекислого газу на людину за рік. Країни з низьким і середнім рівнем доходу можуть виробляти велику кількість викидів, тоді як багаті країни можуть мати мало викидів... Встановлено, що найбільша половина населення в багатих країнах вже досягла (або майже досягла) екологічних викидів на одну людину цільових показників, яких планувалося досягти до 2030 року» [4]. Отже, кліматична політика має бути спрямована на багатих. На сьогоднішній день інструменти кліматичних груп з низьким і середнім рівнем доходу, а також звички споживання найбагатших груп населення все ще не змінилися.

На жаль, нерівність в сучасному світі дуже розповсюджена, вона присутня в людських вчинках, в професійній діяльності, в кліматичній, військовій і державній політиці. Вона виражається навіть у потребах людей, які допускають існування всебічної нерівності заради задоволення широкої різноманітності бажань індивідів в «суспільстві споживання» та заради підтвердження свого соціального статусу в ситуації «екзистенційного вакууму» (В. Франкл).

Список використаних джерел

1. Самарська М. Порухення прав жінок в Україні. – Режим доступу: <http://bilozerska-school18.1gb.ua/2020/09/>
2. Трегубова Я. Гендерна нерівність: п'ять порушень прав жінок в Україні // Радіо Свобода. 8 березня 2018 року. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html>
3. <https://politikrytyka.org/2022/02/21/neravenstvo-ubyvaet-chtovyvasnyly-yssledovately-neravenstva-oxfam-v-2021-godu/>
4. Chancel L., Piketty T., Saez E. (ed.). World inequality report 2022. – Harvard University Press, 2022. – Режим доступу: https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2022/03/0098-21_WIL_RIM_RAPPORT_A4.pdf
5. Ahmed N. et al. Inequality Kills: The unparalleled action needed to combat unprecedented inequality in the wake of COVID-19. – 2022. – Режим доступу: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621341/bp-inequality-kills-170122-en.pdf>

Ярова Ліліана, д-р політ. наук, проф.,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА

Проблеми гендерної нерівності в суспільстві вивчаються з точки зору соціології, політології, психології, права, а також соціології права, тому державна гендерна політика України спрямована, зокрема на створення передумов для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя, подолання всіх форм дискримінації за ознакою статі, найповнішої реалізації природних здібностей жінок і чоловіків у трудовій сфері, суспільному та особистому житті. При цьому, державна політика проводиться з урахуванням міжнародних документів, підписаних і ратифікованих Україною.

Розвиток гендерного законодавства в Україні відбувається досить швидкими темпами. Одним із головних досягнень є створення нормативно-правової бази з питань гендерної рівності, яка поступово приводиться у відповідність до міжнародних стандартів. Головним нормативно-правовим актом України, спрямованим на реалізацію жінками та чоловіками своїх рівних прав і можливостей, є

Конституція, яка закріпила рівність прав жінок і чоловіків. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; у реалізації кар'єри; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [3].

Прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» став практичним втіленням головних принципів гендерної рівності, відповідно до якого, рівність прав жінок і чоловіків полягає у відсутності обмежень чи привілеїв за ознакою статі. Основною метою Закону є «досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України».

На виконання закону розробляються та реалізуються відповідні державні програми, зокрема: Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року (2006 р.); Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року (2013 р.).

З метою уніфікації підходів і забезпечення послідовності та сталості в діяльності державних органів щодо забезпечення рівності прав і можливостей для всіх людей у 2012 р. був прийнятий Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [2]. Згідно з Законом, «державна політика щодо запобігання та протидії дискримінації спрямована на недопущення дискримінації; застосування позитивних дій; створення умов для своєчасного виявлення фактів дискримінації та забезпечення ефективного захисту осіб та/або груп осіб, які постраждали від дискримінації; виховання і пропаганду серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак; поширення просвітницької діяльності у цій сфері». Закон (ст.6) забороняє дискримінацію з боку державних органів влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, юридичних осіб публічного та приватного права, а також фізичних осіб.

Крім того, Закон (ст.10) встановлює наступні повноваження Омбудсмена: запобігання та протидія дискримінації у приватній сфері, звернення до суду з заявами про дискримінацію з метою захисту суспільних інтересів. Дія цього Закону (ст.4) поширюється на такі сфери суспільних відносин: громадсько-політична діяльність, державна служба та служба в органах місцевого самоврядування, правосуддя, трудові відносини, охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, житлові відносини, доступ до товарів і послуг та інші сфери суспільних відносин.

Прийнятим у 2014 р. Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації» [2] визначення дискримінації приведено у відповідність до ст.1 Конвенції «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». Нове визначення дефініції «дискримінація» трактує як ситуацію, «... за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обгрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними».

Конвенцією ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (ст.2) проголошено, що держави-сторони погоджуються вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок з боку будь-якої особи, організації або підприємства. Тому з метою своєчасного та ефективного реагування на скарги та звернення громадян за фактами дискримінації за ознакою статі у 2010 р. утворено консультативно-дорадчий орган – Експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі при Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту [4].

Отже, основу гендерного законодавства України складають: Конституція України; Загальна декларація прав людини; Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»; Декларація щодо рівності жінок та чоловіків; Закони України «Про попередження насильства в сім'ї», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

Постанови Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи», «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» [1].

Згідно з результатами громадського моніторингу стану виконання Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (проект «Суспільство та проблеми захисту від дискримінації: експертний погляд») законодавча та нормативно-правова діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, яка стосується соціальних і гуманітарних питань, значною мірою не оцінюється в контексті формування політики протидії дискримінації, в діяльності спостерігається брак системного розуміння відповідної політики, змісту та необхідності засобів посиленої підтримки (позитивних дій) для різних груп меншин, координації зусиль у сфері запобігання та протидії дискримінації тощо.

Отже, держава практично не здатна забезпечити дотримання задекларованого у ст. 24 Конституції України принципу рівності, оскільки органи влади не мають реальних механізмів впливу на порушників [3]. Представники обох статей не є захищеними від дискримінації за ознакою статі з боку юридичних осіб. Хоча за Законом «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність. Однак розміри та види цивільно-правової відповідальності в жодному законодавчому акті не визначені.

Список використаних джерел

1. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. К.: Центр Разумкова, 2016. 244 с.
2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» № 5207-17 від 30.05.2014. URL: <https://cutt.ly/6NWB70A/>
3. Конституція України 1996 р. URL: <https://cutt.ly/KNWBZHP//>
4. Правові засади проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2006 р., № 504. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_15438

Секція 5. ПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР ТА УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ ЗМІНАМИ

Воробйова Ганна, канд. політ. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ У ПРОМОВАХ РОСІЙСЬКИХ ПОЛІТИКІВ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року стало викликом для суспільства, у першу чергу, проте актуалізувало для науковців процес переосмислення теоретичних підходів до дослідження засобів пропаганди та інформаційних технологій гібридної війни, де активно використовуються мовні конструкції.

Вивчення методів та засобів пропаганди під час війни не є новим, науковці у цій галузі напрацювали значний масив даних та досліджень, проте гібридний характер війни РФ проти України, широке використання технологій інформаційно-психологічного навіювання, а також тренди, які стають активними в юридичному осмисленні мови як засобу пригнічення людини за певною ознакою, актуалізують появу нових досліджень у цій сфері. Наприклад, використання мови ворожнечі по відношенню до громадян України російськими пропагандистами, а також офіційними політиками РФ, окреслює нову проблематику щодо трактування мови у контексті політичних методів ведення агресивної загарбницької війни. Також питання є важливим, з точки зору, європейського геополітичного курсу України, зокрема, імплементації законодавства у сфері захисту прав людини, де вже в нормативно-правових документах використовується термін «мова ворожнечі».

Виявлення та аналіз проявів мови ворожнечі або мови ненависті є необхідним через те, що може вплинути в подальшому на доведення геноцидального характеру агресивної політики, яку через медіа, зокрема, пропагандистські ресурси, роками просували російські політ-технологи, щоб у майбутньому виправдати агресію по відношенню до українців серед населення РФ. Це пов'язано з систематичним викривленням історії України, намаганням довести факт відсутності

державності, заперечення права українського народу на самовизначення у кордонах 1991 року, коли ці кордони визнали легітимними більшість країн світу. У заяві Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14.04.2022 року геноцидальний характер війни пояснюється також тим, що у численних публічних заявах Президента Російської Федерації як Глави держави й Верховного Головнокомандувача Збройними силами Російської Федерації та інших посадових осіб цієї держави, а також рішеннях органів влади всіх рівнів на підтримку та виконання цих заяв, є факти, які свідчать про існування офіційної політики російської держави щодо невизнання права Українського народу на самоідентифікацію, самовизначення і, як наслідок, на існування [3]. Огляд політичних заяв очільників РФ свідчить про систематичне зневажливе ставлення до українського народу. Приклади цитат від російських політиків, які свідчать про заперечення державності України:

- «Розумієте, до 11, 12, 13 сторіччя у нас не було жодної різниці у мові. І лише в результаті колонізації та частина українців, яка жила на території, яка перебувала під владою Речі Посполитої, тільки десь, по-моєму, в 16 столітті з'явилися перші мовні відмінності. Взагалі, українцями називали людей, які жили на рубежах Російської держави. Українці були у Пскові, українцями заявили тих, хто захищав із півдня від набігів кримського хана. На Уралі. Кругом були українці» (В.Путін, лютий 2020 року).

- це по суті був один регіон з центром у Новоросійську, тому називався Новоросією. Це Харків, Луганськ, Донецьк, Миколаїв, Херсон, Одеська область. Ці землі були в 1920-і роки, в 1921-22-му роках, при створенні Радянського Союзу передані від Росії Україні (В.Путін, жовтень 2014 р).

- Якщо говорити про принцип суверенітету та територіальної цілісності, то один із ключових документів, який всі юристи розглядають у якості базового для трактування статуту (ООН), є декларація про принципи міжнародного права щодо дружніх зв'язків між народами. Думаю, ніхто не зможе стверджувати, що український режим, починаючи з державного перевороту 2014 року, представляє весь народ, який проживає на території української держави (С. Лавров, 22 лютого 2022 р.).

Приклади таких заяв красномовно свідчать про реалізацію політики заперечення легітимності політичного режиму, який встановлений в 2014 році, а також простежується тенденція для заперечення факту самостійності та незалежності України. Це є наслідком

пропаганди, яка роками не лише реалізується лідерами думок в РФ, а й є частиною державної ідеології.

Видатний дослідник пропаганди часів Другої світової війни Лазарсфельд першим довів, що пропаганди не є інструментом заохочення нових прихильників у політиці, яких зазвичай треба переконувати, проте пропаганда, на думку вченого, є ефективним інструментарієм для того, щоб підкріпити погляди прихильників політичної сили, які вже так чи інакшим способом зібрані. Оскільки політика – це завжди боротьба за виборця, ідеологічна в тому числі, то нова інформація часто може ставити під сумнів прихильників політичних сил, а пропаганда дає набір звичних інструментів, якими можна пояснювати світобудову, розвіювати сумніви та відповідати на критику стандартними штампами.

Термін «мова ворожнечі» є досить новим у наукових колах, українських, зокрема, і частіше перебуває під кутом зору правників. Тим не менше, проблеми, які пов'язані з появою протидії проявам мови ворожнечі, а також встановлення термінологічної чіткості, потребують вирішення вже.

Варто зазначити, що теоретичне осмислення поняття «мова ворожнечі» ускладнена неоднозначністю закріплення у правовому дискурсі. З точки зору, юриспруденції, існує дилема ідентифікації, яка полягає у тому, що одні вважають законодавче закріплення «hate speech» порушенням свободи слова, а інші – захистом людини від проявів ворожнечі та дискримінації. В українській правничій науці таке явище, як «мова ворожнечі» (hate speech, мова ненависті) лише останнім часом стає об'єктом наукових розвідок таких учених, як С. Лихова, Г. Рибальченко, М. Медведєва та ін., і досліджується, як правило, у міжнародно-правовому аспекті чи через призму кримінального покарання за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками [1, с.73].

Отже, хоча єдиного визначення терміна «мова ненависті» тим не менше у міжнародних правових документах є розрізнення «hate speech»: Конвенція про захист національних меншин; Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, присвячений протидії расизму і ксенофобії в Інтернеті; Рекомендація Ради Європи щодо «мови ненависті» No 97 (20) та ін. Так, у додатку до Рекомендації No R (97) 20 Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасницям з питань «розпалювання ненависті» від 30 жовтня 1991 р. визначаються принципи їх застосування до випадків прояву розпалювання ненависті. У цьому документі йдеться про те, що проявом мови ненависті

можуть бути поширення, провокування, стимулювання або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у вигляді агресивного націоналізму або етноцентризму, дискримінації та ворожості щодо меншин, мігрантів та осіб з емігрантським корінням» [1, с.73]. Таким чином перед українськими науковцями постає серйозне питання: перед політологами – поява нових досліджень щодо ідентифікації мови ненависті в публічних заявах російських політиків, а перед юристами – юридичне оформлення цього поняття в українське національне законодавство з метою майбутнього покарання злочинців.

Список використаних джерел

1. Львова О. Л. Мова ворожнечі: теоретико-правовий аналіз поняття / О. Л. Львова // Правова держава. Щорічник наукових праць.– К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. – Вип. 29. – С. 71–79.

2. Lazarsfeld P.F., Berelson B., Gaudet H. The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign. New York: Duell, Sloan and Pearce, 1944

3. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>

4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Застосування в Україні. Офіційне видання. – К., 2006. – 176 с.

5. Медведєва М. О. «Мова ненависті» в міжнародному та європейському правовому контексті / М. О. Медведєва, Е. А. Дібрівна, Р. В. Кухарчук // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2017. – Вип. 133. – С. 95–105.

ГЕОЕКОНОМІКА ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА ГЕОПОЛІТИКИ

Геоeкономіка – це політика перерозподілу ресурсів та світового доходу. Основні наддоходи (ренту граничної енергетики) отримують найрозвиненіші в економічному плані країни.

Геоeкономічна політика спрямована на завоювання влади шляхом збільшення економічної могутності країни, всі дії якої мають бути спрямовані на одержання економічної вигоди із відносин з іншими країнами. Крім того, у межах цієї політики характерне встановлення залежності більш економічно слабких країн від сильніших, щоб забезпечити зміцнення становища останніх.

Цей вид політики нерозривно пов'язаний з таким поняттям як *геоекономічне суперництво*, яке складається з двох компонентів. Так звана прикладна геополітика передбачає сукупність двох видів протекціонізму – «оборонного» та «наступального». У першому випадку держава придушує конкуренцію виробників на своєму внутрішньому ринку та сприяє якнайшвидшому розвитку різних галузей. Після такої підготовки вона переходить до «наступального» суперництва, в ході якого, навпаки, підвищує конкуренцію і при цьому вибірково підтримує окремих виробників. Другий вид протекціонізму також називають «ефективним» і така політика полягає у забезпеченні державою розвитку її національних галузей. [1, с. 18]

Стратегії розвитку держави, запропоновані геоeкономікою, не завжди безпечні для неї. Така політика може суперечити національним та іншим інтересам країни.

Одним із компонентів *геоекономічної стратегії* є збереження та розвиток національної держави, з її особливостями у виробництві та економічній діяльності, оскільки вони зумовлені головним чином її початковим географічним становищем. Оскільки національні особливості у сфері виробництва, у спеціалізації держави зумовлені саме природними факторами, то в інтересах держави віддавати пріоритет розвитку саме тих сфер економічної діяльності, які є природними для неї в силу національних та природних особливостей, тому що вона буде ефективніше використовувати свої ресурси, нарощуватиме виробництво і, відповідно, зміцнюватиме свої позиції в економічному просторі.

У сучасних реаліях однією з цілей геоекономіки як політики є заволодіння такими територіями, на яких концентруються інформаційні та фінансові потоки, утворюються так звані «фінансові вузли». Набуття контролю саме над такими територіями дозволяє державі справді збільшувати свою геоекономічну конкурентоспроможність. Управління такими економічними потоками сприяє формуванню економічних кластерів чи мереж з різних суб'єктів, конкурентоспроможних у своїй сукупності та конкуруючих між собою.

Іншою групою ефективних методів ведення геоекономічної політики є *геоекономічні війни*. Вони, за своєю суттю, є злиттям таких понять як торговельна і холодна війна. У цій ситуації немає відкритого військового конфлікту, тиск на конкурента здійснюється виключно економічним шляхом, причому такі дії здійснюються в межах певного і повноцінного стратегічного плану. Популярними методами такої війни є руйнація торговельних сполучень країни-противника із зовнішнім світом, втягнення її у борги, виведення з неї капітала. [2, р. 193]

Окрім замаскованого втручання в економіку конкурентів, одним із методів геоекономічної війни є посилення власної конкурентоспроможності держави. До того ж воно полягає не лише у нарощуванні її економічної могутності, а й у встановленні нею у загальному економічному просторі особливих правил, яким будуть змушені підкорятися її найближчі конкуренти. Небезпека такої стратегії полягає у можливості руйнування всієї міжнародної економічної системи, тому поряд із прямими методами суперництва використовуються й приховані, непрямі.

У сукупності безлічі методів та способів ведення геоекономічної війни можна виділити такі: нарощування частки національного капіталу держави в інвестиціях в інші країни, частки імпорту її національного продукту до країн-конкурентів; втягування країн і країн периферії в боргові ями, нарощування їх зовнішнього боргу; встановлення залежності курсу валюти конкурентів від валюти держави, яка веде геоекономічну війну.

У сучасному економічному просторі існує низка тенденцій його розвитку, які передбачають необхідність кардинальної перебудови геоекономічних стратегій, виробничо-обмінних технологій усіх держав, у тому числі тих, що є центрами світової економіки. До таких тенденцій належить віртуалізація капіталу (поява криптовалют, ухиляння від готівкового розрахунку та ін.), зміна ролі держави як суб'єкта економічної діяльності, дедалі більша публічність політичної еліти та її відкрита взаємодія з народом. У таких умовах країни, що розвиваються, повинні не тільки розробляти геоекономічні стратегії, а

й насамперед, займатися модернізацією всіх сфер виробництва, тому що без передових технологій у сучасних реаліях неможливо досягти економічного панування. [2, р. 216]

Отже, від успішності обраної державою геоекономічної політики в сучасних реаліях залежить її подальше існування, тому геоекономічна стратегія розвитку держави має бути схильною до постійного коригування в залежності від світової економічної ситуації.

Список використаних джерел

1. Ігнат'єв П.М. Геополітичні та геоекономічні інтереси у світовій політиці: Підручник. – Чернівці-Київ: Книги – XXI, 2014. – 364 с.

2. Blackwell, Robert D., and Harris, Jennifer M. War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft. – Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2016. – 384 p.

Запорожець Олександр, аспірант,
Державний торговельно-економічний університет

Барановський Фелікс, д-р політ. наук, проф.,
Державний торговельно-економічний університет

СУТНІСТЬ ЛІБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ЄС

Важливим чинником розвитку будь-якого суспільства є існування в середині нього соціальних цінностей, які власне й визначають соціокультурну ідентичність та спонукають певну громаду до розвитку в тому або іншому руслі.

Загальне поняття «цінність» було введено до наукового обігу німецьким філософом Р. Г. Лотце у ХІХ ст. Одне з тлумачень соціальних цінностей визначає їх так: соціальні цінності – це ієрархічно розташовані значення, що впорядковують для людини Всесвіт, довкілля, соціальні відносини, речі тощо. До важливих функцій соціальних цінностей відносяться:

– створення своєї шкали переваг та орієнтування людини у соціальному просторі;

– мотивування соціальних дій та надання людині виправдання своїх вчинків;

– регулювання соціальної взаємодії та відносин [2].

Особливу увагу в плані розвитку соціальних цінностей слід звернути на країни ЄС, де це поняття включає в себе широкий спектр конституційних законів та моральних якостей, які кожен європейець має враховувати в своїй щоденній поведінці, діях та навіть думках. Завдяки такому стану справ поняття «Європа» в розумінні звичайних обивателів виходить за географічні рамки й починає означати не лише певну територію, а й набір цінностей, до яких можна віднести ліберальні фундаментальні права та свободи людини, демократичні принципи державного устрою, а також наявність правової і соціальної держави. Будучи поєднанням ліберальних та демократичних ідей, європейські цінності позначаються як «ліберально-демократичні». Саме останні стали принципами функціонування державних і політичних інститутів сучасних європейських країн та Європейського Союзу [6].

Інтерпретацію поняття «Європейські цінності» пропонує Н. Амелеченко: сукупність та, або система аксіологічних максим, основних принципів розбудови сім'ї, суспільства та держави, політико-економічних, культурних, правових та інших норм, що об'єднує значиму більшість жителів Європи та становить основу їх ідентичності [1].

Європейські цінності не є чимось абстрактним, вони виражаються у вигляді правових норм, що зустрічаються у низці базових документів Ради Європи та Європейського Союзу. Фундаментальною основою європейських цінностей виступають права і свободи кожного індивіда та рівність усіх перед законом. Варто відзначити ще той факт, що цей ціннісний апарат впливає з цінностей західної цивілізації, тези щодо яких були сформовані на конференції 1957 року влаштованій Європейським коледжем та Пенсільванським університетом. Були визначені такі цінності:

- пріоритет внутрішньої цінності свободи як такої цінності, яка виходить за межі абсолютної концепції держави;
- свобода не віддільна від моральної відповідальності, яка передбачає своїм джерелом вищий закон;
- свобода не віддільна від людської солідарності і від обов'язку надання всім людям доступу матеріальних і духовних благ;
- західна цивілізація є цивілізацією діалогу, можливості вести вільну дискусію всіх думок і повага до «іншого» як такого;
- ці цінності не є виключно надбанням Заходу вони можуть знаходити своє втілення в інших цивілізаціях;
- необхідно постійно переглядати адаптацію цих цінностей до історичних умов, зберігаючи непорушною їх сутність [3].

Власне, з вищезгаданих пунктів випливають і базові європейські цінності, які пізніше віднайшли своє відображення в документі «Хартія основних прав Європейського Союзу». Проект документу був урочисто проголошений на засіданні Європейської Ради 7 грудня 2000 р., а повну юридичну силу він отримав 1 грудня 2009 р. разом із набранням чинності Лісабонського договору.

У «Хартії» права і свободи громадян ЄС постали як цінності всіх країн-членів Євросоюзу, на яких ґрунтується діяльність інститутів ЄС, про що зазначено у преамбулі документу: «Народи Європи, утворюючи все більш згуртований та тісний союз, прийняли рішення будувати разом мирне майбутнє на основі спільних цінностей... Європейський Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей за поваги до різноманіття культур та традицій народів Європи, рівно як і до національної самобутності держав-членів та організації їх публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях». Загалом «Хартія» складається із 54 статей, що поділені на сім розділів. Перші шість – фундаментальні цінності, які включають в себе ряд важливих чинників, що сприяють як розвитку особистості, так і розвитку суспільства в цілому, а останній – сьомий розділ, регулює та тлумачить застосування документу [4].

Тож до основних цінностей, що визнала для себе європейська громадськість відносяться:

– гідність: права та гарантії, які забезпечують гідне існування людської особистості в суспільстві: право на життя, право на особисту недоторканість, заборона тортур та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження, покарань, свобода від рабства та підневільного стану;

– свободи: фундаментальні громадянські та політичні свободи, закріплені в Європейській конвенції з прав людини: право на свободу та особисту недоторканість, повага до приватного та сімейного життя, захист інформації особистого характеру, свобода думки, совісті та релігії, свобода вираження власної думки та свобода інформації, свобода зборів та асоціацій, а також певні соціальні права: право на освіту, свобода професійної діяльності та право на працю, свобода підприємництва, право власності тощо;

– рівність: рівність людей у правах, недопущення дискримінації, культурне, релігійне та мовне розмаїття, рівні права між чоловіками та жінками, захист прав дитини та людей похилого віку;

– солідарність: цей розділ містить певні трудові права та відображає деякі положення Європейської соціальної хартії, яка вже стала частиною права ЄС: право працівників на отримання інформації, право на ведення переговорів та колективні дії, право на послуги

із працевлаштування, захист на випадок незаконного звільнення, справедливі та рівні умови праці, соціальне забезпечення та соціальна допомога, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища та прав споживача;

– громадянство: активне та пасивне виборче право на виборах до Європейського парламенту та на муніципальних виборах, право на належне управління, право на доступ до документації, право на звернення до Омбудсмена ЄС, свобода пересування та проживання, дипломатичний та консульський захист;

– правосуддя: закріплюються не стільки права, скільки гарантії прав особистості, переважно в рамках кримінального процесу: право на ефективний правовий захист та доступ до неупередженого суду, презумпція невинуватості та право на захист, забезпечення принципів законності та відповідності покарання вчиненому злочину [5].

По суті ліберально-демократичні цінності в ЄС являють собою більш продуманий варіант «західних цінностей», де перші, на відміну від других, являють собою не якісь абстрактні норми чи правила, а звід принципів існування та розвитку європейської цивілізації, а найголовніше – вони є запорукою як політичного, так і економічного добробуту, адже стрімкий розвиток соціального та політичного життя певного суспільства можливий лише за дотримання ним вище описаних норм, які в своїй сукупності і є ліберально-демократичними цінностями ЄС.

Список використаних джерел

1. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи / Наталія Амельченко. – К.: ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2015. – 42 с.
2. Кривіцька В. В. Сутність європейських цінностей та їх практичне застосування: Дисертація. – ВНТУ, 2018.
3. Резанова Н. О. Ліберально-демократичні цінності та норми як підвалини європейської інтеграційної модернізації // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії, 27 (2006): 207-217.
4. Цінності об'єднаної Європи [Електронний ресурс] / Лабораторія законодавчих ініціатив, 2013. – Режим доступу : https://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf
5. CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION Retrieved from: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
6. Francis Cheneval and Frank Schimmelfennig. «The Case for Democracy in the European Union». JCMS 2013: Volume 51, Number 2. – P. 334–350.

Каращук Микола, канд. політ. наук, доц.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ЛЕГІТИМНІСТЬ, ДЕМОКРАТІЯ І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В СУЧАСНОМУ СВІТІ

На думку багатьох дослідників кожна епоха має власне трактування громадянського суспільства, що призводить до відсутності єдиного розуміння даного феномена. Водночас, як зазначає М.В. Хмара, усе частіше наголошується на необхідності вдосконалення правового забезпечення сучасного громадянського суспільства та на значенні його інституцій для поступального цивілізаційного розвитку. В наш час, вважає дослідник, ідея громадянського суспільства набуває нового розвитку починаючи з другої половини 70-х років ХХ століття, коли була підписана «Хартія 77» однією з головних ідей якої була боротьба за права і свободи громадян. Досліджуючи теоретичний доробок таких західних дослідників як Дж. Кін, Р. Патнем, Дж. Александер, Е. Геллнер та інших, М.В. Хмара робить спробу віднайти пояснення тим трансформаціям, котрі відбуваються в наш час в інститутах і функціях громадянського суспільства. Здійснивши аналіз теоретичних основ громадянського суспільства в історії філософсько-правового дискурсу, отримуємо наступний висновок: попри розбіжності ідеологічних, політичних та власне гносеологічних установок, у різні періоди його концепт включав *свободу, рівність, справедливість, суспільні цінності та чесноти* [1].

Причини пов'язані із проблематичністю становлення громадянського суспільства у посткомуністичних суспільствах Європи розглянуті у праці М. Говарда «Слабкість громадянського суспільства у посткомуністичній Європі» [2]. Серед них можна виділити наступні: по-перше, населення посткомуністичних країн ще добре пам'ятає примусову участь у організаціях, котрі безпосередньо були пов'язані із державною владою та імітували активність, що насправді не мала ніяких позитивних результатів. Звідси витікає упередження щодо будь-яких формальних організацій. Можна погодитись з тим, що і наше суспільство вражене цими «слідами недовіри». По-друге, як наслідок зазначеного, в суспільстві домінує схильність до неформальних соціальних зв'язків. В результаті величезна кількість соціальних проблем люди воліють вирішувати на основі неформальних зв'язків і відношень. По-третє, громадяни посткомуністичних країн в основному незадоволені політичними, економічними та демократичними реформами, що призводить до утримання ними від участі у публічній

сфері. Таким чином, «сліди недовіри» девальвують будь-які можливості участі громадян у вирішенні суспільних питань [2, р.128].

На думку М. Говарда, прибрати «сліди недовіри» можна тільки якщо посткомуністичні країни зможуть сформувати діючі інститути громадянського суспільства. В свою чергу, на основі цих інститутів можна вибудовувати партисипаторну демократію. Здійснити демократизацію суспільства можливо тільки за допомогою безпосередньої участі громадян у прийнятті управлінських рішень. Успішно засвоїти норми, принципи та цінності партисипаторної демократії можна приймаючи участь в асоціаціях громадянського суспільства. Подібна участь сприяє зміцненню інститутів та функціонуванню демократичного уряду організаціях. Адже організації громадянського суспільства, здійснюючи «тиск знизу», з одного боку контролюють уряд, а з іншого, інформують його щодо важливих суспільних проблем. Завдяки цьому громадянське суспільство утримує владу від прийняття таких законів, котрі будуть суперечити інтересам організованих громадян. Для того, щоб громадянське суспільство було діючим та ефективним необхідно, як вважає М. Говард, піклуватися про розвиток його інститутів, які обумовлюють передумови та зовнішні межі розвитку суспільства. Втім, з точки зору дослідника, «формування інститутів громадянського суспільства є тривалим процесом».[2, р.33-53]

«Сліди недовіри», про які згадує М. Говард, пов'язані з тим, що у більшості посткомуністичних суспільствах страх так і не став маргінальним явищем. Однак, демократизація суспільства безпосередньо залежить від того, чи стане страх у ньому маргінальним. Як показує Дж. Кін, у деспотичних державах страх є звичайним явищем, на якому тримається влада. Натомість демократія зменшує важливість страху до мінімуму за допомогою *розподілення влади*, що має ненавистницький характер, *громадянського суспільства та публічності*. «Традиційні уявлення про демократію і страх передбачають, – писав вчений, – що в демократичних державах страх також починає нечасто використовуватися в якості зброї, якою володіють правлячі прошарки, внаслідок інституалізації обмеження дії політичної влади у формі громадянського суспільства» [22].

Як вважає австралійський дослідник, громадянське суспільство не володіє раз і назавжди встановленою формою. «У найбільш абстрактному значенні громадянське суспільство можна тлумачити як сукупність інститутів, члени яких головним чином беруть участь у складній системі недержавної діяльності – у сфері економічного виробництва і культури, сімейного життя і добровільних асоціацій – і які таким чином зберігають та перетворюють власну ідентичність,

втілюючи в життя всі види тиску і контролю щодо інститутів державної влади» [21, с.48].

Громадянське суспільство повинно стати тією недержаною сферою, на основі якої постає багатоманітність публічних просторів, що забезпечують свободу і рівність громадян, одночасно стримуючи владу держави. Розширення соціальної рівності та свободи безпосередньо пов'язано із процесом реструктурування і демократизації інститутів державної влади. Передумовами ефективної імплементації зазначених процесів, як вважає Дж. Кін, є наступне: по-перше, необхідно обмежити владу не тільки приватного капіталу та держави, а і будь-яких спроб зовнішньої влади підпорядкувати собі громадянське суспільство, що надає можливість громадянам в процесі їх спільної діяльності у «дружніх» публічних сферах виборювати рівної влади і тим самим максимально реалізовувати свою здатність відігравати активну роль у громадянському суспільстві. По-друге, інститути державної влади повинні стати більш підзвітними громадянському суспільству, що можна забезпечити завдяки нові організації виконання ними функцій захисту, координації та регулювання життя громадян [21, с.49].

На цьому шляху необхідно уникати крайнощів «анархо-синдикалізму» – спроб громадянського суспільства власними силами досягнути емансипації, та надмірного адміністративно-бюрократичного регулювання. Держава і громадянське суспільство повинні стати одне для одного передумовою демократизації [22]. Тому, застерігає дослідник, не варто тлумачити інститути державної влади як практичне втілення «всезагального блага». Більш продуктивним буде вбачати в цих інститутах інструменти, за допомогою яких впроваджуються в життя закони, проголошується і здійснюється нова політика, утримуються у чітко окреслених правових межах неминучі конфлікти між приватними інтересами та відбувається запобігання принесення громадянського суспільства в жертву новим формам нерівності й тиранії. Для цього громадянські організації повинні мати більше повноважень, щоб мати змогу контролювати своїх «політичних представників». «Громадянське суспільство повинно стати для політичної влади вічним більмом на оці. Коротше кажучи, я стверджую, що без надійно захищеного і незалежного громадянського суспільства з його автономними публічними сферами такі цілі, як свобода і рівність, спільне планування і спільне прийняття рішень, будуть лише пустими гаслами. Але без виконання державою функцій захисту, перерозподілу і вирішення конфліктів боротьба за перетворення громадянського суспільства призведе до створення гетто, роз'єднання

і стагнації або створить власні нові форми нерівності і несвободи» [21, р.50]. З огляду на це, можна погодитись з тим, що збільшення контролю громадянського суспільства за діяльністю органів державної не означає втрати останніми контролюючих функцій. Незважаючи, та навіть завдяки, збільшенню значення громадянського суспільства в процесі демократизації, діяльність державної влади також має значення. Демократичний процес не може бути приватизований однією із сторін: державою або суспільством. Важливою передумовою розуміння цього є тлумачення демократії як проекту, котрий не має завершення, а відтак постійно протистоїть «глобалізації страху».

Список використаних джерел

1. Хмара М. В. Філософсько-правове обґрунтування концептуальних основ громадянського суспільства крізь призму епох / М. В. Хмара. // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_56.
2. Howard M. M. The weakness of civil society in post-communist Europe / M. Howard. – Cambridge University Press, 2003. – 206 p.
3. Keane J. Democracy and civil society / John Keane. – London; New York: Verso, 1988. – xiv, 253 p.
4. Keane J. Fear and Democracy / John Keane. – Режим доступу: <https://www.johnkeane.net/fear-and-democracy/>

Мищенко Анна, канд. політ. наук,
Державний торговельно-економічний університет

АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ БАНАЛЬНОГО ЗЛА В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Внаслідок повномасштабної російської агресії зацікавленість творчим доробком Ханни Арендт помітно зростає. Адже постає питання: як, засвоївши болісні уроки Другої світової війни, світ знов допустив становлення тоталітарного політичного режиму з загарбницькими амбіціями. А політичний режим Російської Федерації, очевидно, наразі відповідає ознакам саме тоталітарного: культ особи, систематичні репресії, втручання в приватне життя громадян та сувора регламентація всіх сфер суспільного життя, цензура та пропаганда як частини державної політики. Все це – російське сьогодні.

Як кожна тоталітарна машина, російська також має свої «гвинтики», на яких все тримається. Відкотившись від відносно демократичного політичного режиму до авторитарного та, зрештою, тоталітарного, російська влада привчила своїх громадян до заміщення економічних, соціальних негараздів псевдопатріотизмом й тотальною ідеологізацією життя. По суті здійснивши підміну раціональних аргументів ірраціональними, а замість визнаного нині раціонально-легального типу легітимності спершись на традиційну та харизматично-вождистську. При цьому зробили це настільки непомітно, що понад 140 млн росіян така ситуація влаштувала. Як влаштувала і повномасштабна збройна агресія проти України. За даними російської соціологічної контори ВЦИОМ, опублікованими на початку вересня, протягом півроку моніторингу громадська підтримка рішення щодо проведення «спеціальної воєнної операції» в Україні залишається стабільно високою та знаходиться в діапазоні 70-73%. Так, у нас немає підстав цілковито довіряти даним російських соціологів, але і реального спротиву з боку російського суспільства не спостерігається, що означає, якщо не підтримку, то принаймні мовчазну згоду.

Тож коли більшість мешканців держави перетворюються на спостерігачів, прихильників чи навіть апологетів збройної агресії, особливої актуальності набуває концепція банального зла Ханни Арендт.

Звісно, банальне зло – продукт і феномен свого часу, часу становлення й панування тоталітаризму. Однак, як виявилось, ця теоретична модель зовсім не втратила своєї значимості. Які ж ознаки банального зла? Воно найчастіше є неусвідомленим, безцільним, ірраціональним та водночас радикальним і безкомпромісним. Всі ці ознаки Х. Арендт втілила в описанні судового процесу над горезвісним Адольфом Айхманом, офіцером часів гітлерівської Німеччини, який серед інших відповідав за «остаточне вирішення» єврейського питання [1]. Він не був садистом, що мріяв вбивати чи знищувати, в його постаті не було жодних рис, які б можна було демонізувати. І це найгірше. Адже це поставило людство перед абсолютно новим феноменом, який доти не осмислювався. Айхман на суді постійно підкреслював, що він просто законослухняний громадянин, який сумлінно виконував свої обов'язки й прагнув кар'єрних успіхів. Він щиро не розумів, за що його судять. Будучи простим бюрократом, якого тоталітарний режим використав для найбруднішої роботи, він так і не зміг цього усвідомити. Айхман не відчував своєї причетності і відповідальності за смерть тисяч людей. На його прикладі дуже добре простежується, як звичайний громадянин здатен дистанціюватися від

реальності, загальноприйнятих норм моралі і стати частиною великої тоталітарної системи.

Будь-яка подібна система для підтримки й регуляції потребує спеціальних інструментів. Наскільки відірваним від справжніх подій є конструкт, настільки ж штучні обираються інструменти. Наприклад, використовуються метафори, де те, що відбувається, ніколи не називається власним іменем. Тоді, за часів Айхмана, було не вбивство євреїв, а «остаточне рішення». Зараз – не війна, а «спецоперація», не знищення українців, а «денацифікація» і т.д.

У тоталітарних державах мораль набуває гібридної форми. І якраз банальне зло часто займає її місце. Оскільки воно позбавлене ознак радикального зла, така підміна відбувається достатньо легко і не викликає жодного когнітивного дисонансу у населення. Тому ми спостерігаємо в РФ заклики до вбивств українців і позбавлення права будувати власну державність поруч з православними постулатами й освяченням «спецоперації». Фактично банальне зло, як замітник традиційної моралі, перестало бути чимось забороненим. Люди, які начебто в звичайних обставинах виступають поборниками зла і вважають себе високоморальними або релігійними, за певних обставин легітимують, підтримують вбивства, а то й стають їх співучасниками.

Так, банальне зло граничить із самообманом, який рано чи пізно закінчується. Воно цілковито відірване від реальності, від рефлексій носіїв і почуттів жертв. Але частина людей, що його сповідують внаслідок власної вигоди чи реальної віри віддають реальні накази, через що поплатилися життям тисячі безневинних. Таке зло неможливо пояснити традиційними мотивами, воно є характеристикою тоталітарної системи. У росіян немає реальних причин ненавидіти українців, отже, банальне зло навіть позбавлене мотиву. Це моральний колапс, який пронизує усі сфери суспільного життя, зокрема й політичну. Цю ненависть не можна пояснити чи зрозуміти. Вона є абсолютно ірраціональною. І кожен, хто її відчуває або реально причетний до діяльності тоталітарної системи, має родини, друзів, живе звичайним життям. При цьому в економічних негараздах звинувачують Америку, у вбивстві своїх рідних в ході війни – українців. Навіть не допускаючи думки щодо вини свого керівництва. Однак на прикладі падінь тоталітарних режимів ми вже бачили як швидко це змінюється. Тож імовірно, пройде час, і в усіх злочинах росіяни звинуватять власну владну верхівку, адже це залишиться єдиною можливістю зняти відповідальність із себе й перекласти її.

Зрештою Айхмана засудили до смертної кари, адже він був реально причетним до вбивств. Однак таких айхманів було багато.

Далеко не всі вони понесли відповідальність. Але саме носії банального зла допустили ситуацію, коли в цілій країні воно стало повсякденним і звичним. Дійсно, тоталітарний режим створює умови, в яких звичайні й цілковито нормальні, на перший погляд, люди перестають розрізняти добро і зло. Це не відбувається в момент. Позбавляючи людину можливостей нормального існування, самоповаги та емпатії, режим робить її готовою до всього. Обиватель поступово перетворюється на ката, що допускає можливість і правомірність існування злочинів проти людяності – злочинів, що покликані знищити саму природу людини, що включають вбивства, винищення, поневолення, депортації, тортури тощо, у рамках широкомасштабного, систематичного та усвідомленого нападу. Й уже зараз справдилися побоювання щодо того, що сам прецедент злочинів проти людяності, на жаль, робить вірогідним їх повторення в майбутньому. Людство так і не змогло впоратися з унеможливленням такого сценарію.

Отже, пострадянська трансформація РФ показала, що і в ХХІ столітті є місце айхманам та банальному злу замість моралі на рівні всієї держави. Їхні постаті відрізняються від уявлень про хрестоматійних злодіїв, що мають відхилення від норми та природну схильність до насильства. Натомість вони попросту не здатні на судження та умовиводи, схильні до патерналістського тлумачення влади та перекладання відповідальності. Чи усвідомлюють себе умовні навідники російських ракет, що влучають у житлові будинки, школи чи іншу цивільну інфраструктуру воєнними злочинцями? Звісно, ні. Тож скільки подібних айхманів зі схожою аргументацією ми ще побачимо на майбутньому трибуналі?

Список використаних джерел

1. Арендт Ханна. Айхман в Єрусалимі. Розповідь про банальність зла. – К.: Дух і літера, 2021. – 376 с.
2. Арендт Х. Джерела тоталітаризму / Ханна Арендт. – К.: Дух і літера, 2002. – 539 с.
3. Арендт Х. Люди за темних часів [Текст] / Х. Арендт; пер. Н. Рогачевська. – К. : Дух і Літера, 2008. – 320 с.

Секція 6. COVID-19 ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИКИ

Борозняк Ілона, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Литвин Наталя, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕОПОЛІТИЧНІ СЦЕНАРІЇ ПІСЛЯ КРИЗИ COVID-19

Відтоді як коронавірус почав поширюватися по всьому світу, багато аналітиків міркували про його вплив, про те, чи прискорить він наявні тенденції або ж це буде геополітична гра, яка змінить світ?

Для багатьох, пандемія не стала геополітичним переломом. Вона лише прискорила наявні тенденції. Однак для інших, ця подія була дуже глобальною і всеосяжною. Щоб дійсно зрозуміти геополітичний вплив пандемії на Європейський Союз (ЄС), необхідно ретельно розібратися в аспектах ситуації.

Пандемія – це криза охорони здоров'я, тому що через неї люди хворіють і помирають. Цей процес був переважним і загрозливим. У результаті, вже вдруге, держави по всьому світу запроваджують різні види обмежувальних заходів для поліпшення мобільності людей і підтримки їхнього здоров'я. Зниження мобільності призвело до спаду в економіці. Заходи у відповідь на пандемію обмежили потік людей, що вплинуло на проведення виборів і референдумів по всьому світу: станом на червень 2020 року 106 виборів у 61 країні та 8 регіонах були відкладені. Однак не всі країни наслідували цю тенденцію. Щонайменше 39 країн вирішили провести вибори, незважаючи на побоювання пандемії. Існуюча система спочатку не була пристосована до нових вимог і з технічних причин на день можна було проводити тільки одну відеоконференцію, з великими перервами між ними. Хоч дипломатія і сильно відстає в цифровізації, але незважаючи на це, вона швидко відреагувала на кризу і перейшла в онлайн режим. [2]

Також, хочу описати вплив кризи Covid-19 на країну, «з якої все почалось». Ця пандемія від самого початку поставила Китай у стратегічний епіцентр. Вони вже пройшли через першу хвилю, коли

інші тільки починали боротися. Китай допоміг іншим країнам і показав приклад управління кризою. З іншого боку, він також був осередком напруженості. Інші країни змусили Китай захищатися, зробивши його вразливим щодо звинувачень у поганій взаємодії зі Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Це означає, що Китай змінив свій традиційний стиль спілкування і перейшов у наступ. Однак він залишився вірною своїй ширшій геополітичній меті – системній конкуренції.

Що це означає для ЄС і Європарламенту?

До пандемії відносини між Китаєм і ЄС являли собою крихкий баланс інтересів. Позицію, стає дедалі важче зберегти через кілька факторів:

- активна позиція Китаю та відкриті ланцюжки постачання;
- негативне враження про медичні прилади, особливо сильно через високу залежність від них. [3]

Пандемія, можливо, продовжила тенденцію ворожого ставлення до Китаю. Нова ера дипломатії між Китаєм і Європейським союзом неминуча. Зрештою, пандемія явно внесла негативний і важливий елемент.

Існує кілька прогнозованих сценаріїв після кризи Covid-19:

1) Глобальна боротьба за лідерство у виробництві вакцин триватиме і надалі та матиме вплив на якість і доступність самих вакцин. Відновлення економіки продовжиться, але значні відмінності між країнами існуватимуть і надалі. Буде вирішена проблема продовольчої безпеки. Глобальна мета викорінення голоду буде частково досягнута до 2030 року за рахунок інтенсифікації та прискореної технологізації харчових ланцюгів і подальшої роботизації виробничих систем. Це, в свою чергу, призведе до зростання рівня безробіття та зростання соціальної напруги в регіонах, де сільське господарство є основним джерелом доходу. В результаті, політична нестабільність, часта зміна влади та конфлікти між владою та опозицією партій підривають політичну стабільність. Створюється сприятливий ґрунт для підйому популістських і націоналістичних партій. У деяких країнах можуть існувати національні правила щодо свободи пересування, але це навряд чи матиме значний вплив.

2) Поява нового штаму, який конкурує з існуючими.

Вакцини стають менш ефективними і тому знижуються госпіталізації та підвищується рівень смертності. Створюється хаос, зокрема й у прийнятті політичних рішень. У той же час, політичні гравці свідомо і цілеспрямовано намагатимуться створити серед населення настрої недовіри до влади, народ відчуває «безпрецедентну

загрозу». Її подолання потребуватиме особливих політичних дій (введення надзвичайного стану, карантинних обмежень з відстеженням пересування людей, тощо). Світова економічна система, «загартована» попередніми кризами, навряд чи зазнає суттєвого падіння. Країни вживатимуть усіх можливих торговельних та податкових заходів для створення сприятливих умов для торгівлі.[4]

3) Як наслідок, за даним сценарієм прогнозується вихід на допандемічний рівень розвитку за підсумками лише 2023 року. Зростання ВВП у 2022 році сповільниться до 2,6 відсотка після очікуваного зростання на рівні 4,1 відсотка у 2021 році. У подальшому темпи зростання дещо прискоряться в середньому за період 2023-2024 роки до 3,7 відсотка щороку, проте таке зростання буде меншим за прогноз базового сценарію.

4) Світовий порядок, у якому домінує Китай.

У міру того, як Китай справляється з пандемією, економічна дистанція між ним та іншими великими державами різко змінюється. До середини 2020-х років економіка Китаю перевершила економіку США, що переживає спад, і Китай збільшує свою перевагу над колишніми потенційними суперниками, такими як Індія та Бразилія. У дипломатичному шлюбі з розрахунку з Росією, Китай все частіше стає старшим партнером. Не дивно, що Китай вимагає поваги відповідно до його зростаючої сили. Голосування проти Китаю у міжнародних організаціях стає надто дорогим, оскільки ставить під загрозу китайську допомогу чи інвестиції, а також доступ до найбільшого у світі ринку.

5) У 2030 році COVID-19 виглядає так само неприємно, як Великий грип 1918-1920 років виглядав з 1930 року, і з такими ж обмеженими довгостроковими геополітичними наслідками. США та Китаю вдається співпрацювати у боротьбі з пандеміями та зміною клімату, навіть якщо вони конкурують з інших питань. Дружба обмежена, але суперництво кероване. Одні установи в'януть, інші лаються, треті винаходяться. Сполучені Штати залишаються найбільшою державою [1]

Отже, кожен із цих сценаріїв має приблизно один шанс із десяти наблизитися до майбутнього. Іншими словами, ймовірність того, що вплив нинішньої пандемії COVID-19 докорінно змінить геополітику, становить менше половини. Проте декілька факторів можуть змінити ці ймовірності. Наприклад, швидка розробка ефективних, надійних і дешевих вакцин, широко поширених у всьому світі, підвищить ймовірність спадкоємності та знизить ймовірність авторитарного чи китайського сценаріїв. Але завжди потрібно хоч і сподіватись на краще, але готуватись до гіршого. Тому країнам потрібно оновлювати своє геополітичне спорядження та навчатися стратегічному мисленню.

Список використаних джерел

1. Post-pandemic geopolitics//Режим доступу: <https://www.project-syndicate.org/commentary/five-scenarios-for-international-order-in-2030-by-joseph-s-nye-2020-10>
2. The geopolitical implications of the COVID-19 pandemic and the role of the EU in the world//Режим доступу: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/the-geopolitical-implications-of-the-covid-19-pandemic-and-the-role-of-the-eu-in-the-world/>
3. The geopolitical implications of the COVID-19 pandemic//Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU\(2020\)603511_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU(2020)603511_EN.pdf)
4. ТРЕНДИ МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО У 2022 РОЦІ//Режим доступу: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/18800.pdf>

Вахненко Андрій, студент,
Запорізький національний університет

Сорокіна Олександра, канд. філос. наук,
Запорізький національний університет

ПРАКТИКИ СПОЖИВАННЯ МЕДИЧНИХ ЗАСОБІВ СТУДЕНТСТВОМ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-2019

Коронавірус, що викликає захворювання COVID-19, поширився практично по всьому світу. Прийнято вважати, що основну роль в поширенні інфекції відіграють медичні фактори, такі як властивості збудника, особливості перебігу захворювання, стан організму. Однак ми в цій роботі прагнемо показати, що соціальні фактори можуть впливати на перебігу процесу, такі як практики споживання медичних засобів. У нашій роботі зокрема йдеться про групу студентства [1;2;3;4].

У проведенні дослідження взяло участь 382 студенти Запорізького національного університету (загальна кількість у виші – 15,600), які представляли всі факультети. Вибіркова сукупність є репрезентативною за критеріями приналежності до певного факультету, форми навчання та статі.

Отже, щодо самооцінки стану власного здоров'я, то 91,6% оцінюють його позитивно. У разі відчуття погіршення здоров'я звертається до лікарів лише п'ята частина респондентів.

На запитання першого блоку анкети щодо специфіки звернення респондента до медичних установ були отримані такі відповіді:

1) самооцінка стану здоров'я за п'ятибальною шкалою показала, що 13,4% – повністю задоволені станом власного здоров'я; 47,6% – скоріше задоволені; 30,6% – в цілому задоволені; 6,8% – скоріше незадоволені; 1,6% – повністю незадоволені.

2) у разі відчуття погіршення стану здоров'я до лікаря звертаються 19,6%, не звертаються – 80,4%;

3) стосовно медичних засобів, які доводилось купували в аптеці, не звертаючись за консультацією до лікаря: знеболювальні засоби – 74,3%; протикашлеві засоби – 73%; жарознижуючі засоби – 70,7%; противірусні препарати – 63,9%; вітаміни – 48,5%; препарати для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту – 41,1%; проти-запальні засоби – 40,6%; антибіотики – 35,3%; антигельмінтні засоби – 9,7%; серед варіантів, запропонованих респондентами, також зустрічаються заспокійливі засоби.

4) суб'єктивна оцінку часу, яку в середньому проводить респондент в аптеці: до 5ти хвилин – 58,4%; 5-15 хвилин – 36,9%; до 30 хвилин – 2,2%; більше 30 хвилин – 2,2%.

5) засоби народної медицини, якими доводилось особисто користуватись: гарячі напої – 88,2%; компреси – 55%; вживання цибулі та часнику – 42,4%; лікування травами – 41,9%; саморобні настоянки – 8,1%; медичні банки – 7,1%; БАДи – 7,1%; серед варіантів, запропонованих респондентами, також зустрічаються примус з боку батьків.

6) референтні особи та джерела інформації при покупці лікарських засобів: лікар – 84,8%; особистий досвід 66%; родичі/друзі – 49,7%; провізор – 29,1%; інформація, отримана з рекламних повідомлень – 25,1%; засоби, викладені на полицях/стендах – 1,8%,

7) довіряють рекламі медичних препаратів – 14,7% респондентів, не довіряють – 85,3%;

8) одразу згадали реклами таких медичних препаратів: «НО-ШПА» – 66%; «АЦЦ» – 64,7%; «Нурофен» – 52,4%; «Нокспрей» – 48,9%; «Лазолван» – 40,6%; «Цитрамон» – 38,7%; «Солпадеїн» – 38,2%; «Фервекс» – 38%; «Аміксин» – 35,5%; «Гепабене» – 28,3%; «Отривін» – 20,4%; «Цетрин» – 18,1%; серед варіантів, запропонованих респондентами, також зустрічаються «Мезим», «Анаферон», «ДУФАЛАК».

9) суб'єктивна оцінка рівня власних медичних знань: висока – 4,7%; середня – 64,4%; низька – 30,9%,

10) покупка захисних засобів з початку епідемії COVID-19: маска – 94,8%; вітаміни для імунітету – 51,6%; рукавички – 44,2%;

протівірусні препарати – 41,9%; антибіотики – 22,5%; медичні окуляри – 2,4%; відмова від покупок – 1,8%. медична шапочка – 1,6%;

11) джерела отримання інформації про захворювання: соціальні мережі (Instagram, Facebook, Twitter, Telegram) – «дуже часто» 47%; статті з інформаційних сайтів – «іноді» 36,6%; друзі, родина – «часто», 41,2%; телебачення – «дуже рідко», 35%; радіо – «дуже рідко», 95%; друковані видання – «дуже рідко», 83,5%; урядові сайти, наукові статті – «дуже рідко», 22% (представлені значення максимальних виборів респондентів);

27) джерела інформації про коронавірус: інформація з Інтернету – 84%; офіційні повідомлення МОЗ України – 69,1%; телебачення – 33,5%; інформація від родичів та знайомих – 24,9%; друковані ЗМІ – 5%.

Серед причин нехтування зверненням до лікарів як провідні визначають: витрачання часу, відчуття погіршення здоров'я як «незначного», знання популярних засобів лікування, які допомагали респонденту або родичам у минулому. Отримані відповіді свідчать по-перше, про неготовність до певного порушення ритму повсякденного життя та складнощів, пов'язаних зі зверненням до офіційних установ; по-друге – про сильний авторитет усної передачі інформації та опору да досвід близького оточення. Окремо слід виділити мотивацію, пов'язану зі страхами та економічним аспектом лікування. Питання стосовно причин, які обумовлюють обов'язкове звернення до медичного закладу, містило перелік невідкладних медичних станів, а відповіді респондентів свідчать, що більш, ніж половина знає про їх існування та усвідомлює потенційну загрозу життю та здоров'ю.

Серед засобів, які самостійно купуються в аптеці, перше місце посідають знеболювальні засоби, що, з урахуванням низького показника звернення до лікаря, є свідченням тенденції до симптоматичного лікування; інші зазначені категорії препаратів (протикашлеві, жарознижуючі, протівірусні, препарати для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, антибіотики) відносяться до тих, які має призначати лікар, але вони купуються самостійно та безконтрольно. З урахуванням того, що частина з них має відпускатись за рецептом лікаря – постає додаткове питання щодо контролю за вільним продажем лікарських засобів. Також слід відмітити звернення до засобів народної медицини, що є свідченням бажання поєднати одночасно сучасну медицину та прості засоби лікування, але без фахової консультації лікаря. Причому суб'єктивний рівень задоволеності від їх ефективності є високим.

Як референтних осіб у придбанні медичних засобів студенти визначають лікарів, але на практиці майже до них не звертаються при

погіршенні самопочуття. Також є сильними позиції інформації, отриманої від близького оточення та у власному досвіді.

Власне низька довіра до реклами медичних препаратів не зменшує активність у їх придбанні. Серед тих засобів, рекламу яких респонденти могли швидко згадати, більшу частину складає перелік ліків, які має призначати фахівець. Повторюваність та особистий досвід користування в якості провідних причин запам'ятовування реклами медичних препаратів можуть свідчити про зв'язок між рекламним повідомленням та подальшою дією щодо його придбання. Щодо практик підтримки здоров'я, то більша частина респондентів відмічає регулярні заняття фізичними вправами, намагання уникнути вживання шкідливої їжі та слідування діетам.

Суб'єктивну оцінку власним медичним знанням як високу та середню надають 69,1% респондентів. Причому джерелом їх знань виступають (за частотою відповідей) популярні видання та ресурси Інтернету. Тобто вони розглядають їх як достатні для того, щоб прийняти рішення щодо власного здоров'я.

Одночасно зберігається тенденція до значного впливу написів «антибактеріальний» та «протівірусний» на ліках, які купуються самостійно, без призначення лікаря під час застуд, що з боку світової практики є неприпустимим.

Серед джерел отримання інформації про коронавірус респонденти відзначили сайт МОЗ як одне з основних джерел, а серед засобів – захисні маски та рукавички.

За результатами дослідження можна сформулювати декілька проблем, які потребують вирішення: підвищення рівня обізнаності молоді щодо побічних ефектів та наслідків неконтрольованого прийому медичних препаратів, які мають прийматись виключно за призначенням лікаря; розгляд питання щодо скорочення часу, який витрачається на запис та прийом у лікаря (як основна відзначена причина відмови його відвідування); сприяння використанню якісних ресурсів сучасної медичної інформації.

Список використаних джерел

1. Health Literacy. International Encyclopedia of Public Health: Second Edition, 2017 Elsevier Inc, Academic Press, 4470 p. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.sciencedirect.com/topics/medicine-and-dentistry/health-literacy>.

2. High Performance Computing. Shaping Europe's digital future [Electronic resource]. Access mode: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/high-performance-computing>.

3. Powles Jh. Changes in disease patterns and related social trends [Electronic resource]. Access mode: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S027795369290330S>.

4. Health Literacy and Sustainable Development. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.un.org/en/chronicle/article/health-literacy-and-sustainable-development>.

Кирилюк Наталія, канд. політ. наук,
Державний університет телекомунікацій

СУСПІЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК СФЕРА СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, в умовах світової пандемії, проблеми збереження здоров'я нації, здоров'я кожного пацієнта, підтримка його активного довголітнього життя, надання йому в разі втрати здоров'я своєчасної та якісної медичної допомоги, стають все більш актуальними. Здоров'я – один із найважливіших та необхідних ресурсів для розвитку й реалізації потенціалу людини. Будучи однією з основних людських цінностей, воно впливає на якість життя як індивіда, так і суспільства загалом. Тематика здоров'я відноситься до пріоритетних питань, актуальних для людства на цивілізаційному рівні. Для кожного суспільства у періоди соціальної стабільності є властивим інтерес до клініко-морфологічних аспектів здоров'я та захворювань, у той час як у періоди соціальних змін фокус наукової уваги переводиться у сферу соціальних детермінант, що визначають здоров'я суспільства.

Суспільне здоров'я є однією із сфер цілісної суспільної системи, невід'ємним компонентом популяційного потенціалу суспільства, що знаходиться у взаємозв'язку з іншими структурами соціетальної системи. Трансформаційні соціально-економічні тенденції, охоплюючи усі сфери соціального життя, формують макросоціальний контекст суспільного здоров'я.

Система охорони здоров'я виступає в якості одного із соціальних інститутів, що представляє собою вироблену сукупність норм (інституціоналізованих практик), функціонально спрямованих на забезпечення безперервного відновлення цього потенціалу. Сучасна система охорони здоров'я представлена соціально-медичним комплексом, включеним у контекст соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в країні, у соціально-практичному плані формально регулює

динаміки індивідуального, групового та суспільного здоров'я, детермінуючи зміст процесів соціалізації й соціально-культурної ідентифікації.

Суспільне здоров'я виступає в ролі такої цінності, доступ до якої в суспільстві виявляється далеко неоднаковим для різних груп та прошарків населення. Це обумовлено положенням індивідів та груп у конкретній соціальній системі нерівності. Відповідно здоров'я слугує однією із основ ідентифікації та самоідентифікації людей у системі соціальної нерівності, а значить виступає в якості одного із основоположних чинників соціальних взаємодій, соціальної інтеграції чи дезінтеграції і, крім того, суттєвим фактором суспільно-психологічного клімату в соціальних групах та суспільстві загалом.

Ці схеми виявляються корисними для вирішення деяких проблем управління охороною здоров'я та суспільним здоров'ям і відображення його взаємозв'язку з соціально-стратифікаційною системою суспільства, що є актуальним для суспільства у період соціальних змін.

У науковій літературі прийнято розрізняти рівні індивідуального та суспільного здоров'я. Індивідуальне здоров'я – це явище більш випадкове, тобто воно залежить від множинних зовнішніх процесів та інших явищ, ендогенних факторів. Дослідженням індивідуального здоров'я займаються, як правило, у конкретних випадках. «Параметри індивідуального здоров'я не можуть виступати основою для прийняття рішень, направлених на оптимізацію умов життя великих груп населення» [3].

Для характеристики здоров'я групи, яка формується за рядом певних ознак, наприклад проживає на одній території, використовується поняття суспільного здоров'я. Таким чином, важливо надати уточнення з приводу формулювання понять індивідуального та суспільного здоров'я.

Офіційним загальноприйнятим визначенням індивідуального здоров'я вважають поняття, надане ВООЗ, що було наведено вище. Однак на сьогоднішній день ця дефініція критикується. Як аргументи, зазвичай, застосовуються такі імперативи [1]:

- «благополуччя» є суб'єктивним показником, який неможливо дослідити кількісно і якісно;
- досягнути «благополуччя» на практиці неможливо;
- термін «стан» є доволі статичним означенням, по суті він характеризує щось вже набуте, досягнуте, тобто є результатом здоров'я.

Так як висновки про стан індивідуального здоров'я роблять на основі результатів дослідження «деяких фізіологічних показників, ... даними антропометрії» [2, с. 38], а здоров'я, як система, характеризується структурою, що складається з системотворчого чинника, ядра

системи та елементів системи, то можна зазначити, що індивідуальне здоров'я є доцільним поєднанням певних якостей, які дозволяють людині жити та реалізовувати свої біологічні й соціальні функції по-різному.

Поняття індивідуального здоров'я необхідно розглядати з двох позицій:

а) суто теоретичної, де здоров'я фігурує як максимально можливий оптимум для людини, певна ідеальна форма до якої треба прагнути, але досягнення якої на практиці майже неможливе;

б) практичної, як фактичну характеристику рівня конкретного здоров'я людини, за допомогою якої можливо достатньо легко відповісти на питання про здоров'я суб'єкта, що досліджується.

Для характеристики здоров'я на мезорівні – рівні групи, та на макрорівні – суспільства в цілому, використовують поняття суспільного або популяційного здоров'я. У науковій літературі суспільне здоров'я визначається наступним чином – «рівень здоров'я, який оцінюється за сукупністю медико-демографічних, санітарно-статистичних та психологічних показників масового здоров'я» [2, с. 19].

Стан та рівень суспільного здоров'я є предметом дослідження багатьох наук, серед яких: соціальна гігієна, соціальна медицина, соціологія здоров'я, соціологія медицини, соціологія суспільного здоров'я та системи охорони здоров'я. Кожна з представлених «спеціальних» наук, тотожно загальним наукам про здоров'я, розглядає людину – як суб'єкта, здоров'я якого залежить від соціальних атрибутів: сімейної приналежності, життєво-ціннісних орієнтацій, професійної зайнятості, положення у суспільстві. Означені науки є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, оскільки здоров'я – це складний багатомірний феномен, який має гетерогенну структуру та відображає фундаментальні аспекти людського буття.

Список використаних джерел

1. Громадське здоров'я: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. / [В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, Т. С. Грузева та ін.]; за ред. В. Ф. Москаленка. 3-тє вид. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 560 с.

2. Маруненко І. М., Тимчик О. В. Медико-соціальні основи здоров'я: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Київськ. ун-тет ім. Бориса Грінченка, 2016. – 331 с.

3. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2019 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – К.: МВЦ «Медінформ», 2020. – 458 с.

Кравців Тетяна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Красільнікова Олена, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ГЕОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ КОРОНАВІРУСНОЇ КРИЗИ

Коронавірус – це однозначно проблема громадської охорони здоров'я і глобальна криза. Швидке та безконтрольне поширення COVID-19 у світі стало викликом усьому людству. Деякі аналітики стверджують, що пандемія абсолютно змінить геополітичну ситуацію або прискорить попередні тенденції.

Пандемія не була непередбаченою подією. Прогнозні звіти, симуляції політики та національні оцінки ризиків давно включали подібний виклик серед можливостей. Тим не менш, коли виникла пандемія коронавірусу, світ не був готовий, і, незважаючи на існування безлічі міжнародних організацій, альянсів і дружби, реакція була здебільшого національною та внутрішньою. Уряди почали витрачати величезні ресурси на боротьбу з пандемією, пошук засобів профілактики та лікування, а також на підтримку власної економіки, коли основною зброєю в арсеналі для боротьби з пандемією став так званий «локдаун».

У геополітичному плані існують важливі питання, пов'язані з міжнародним порядком і політикою великих держав, а також здатністю багатонаціональних інституцій сприяти вирішенню проблем в епоху COVID-19, особливо в умовах відродження національних держав. З точки зору політики безпеки та оборони, пандемія ще більше ускладнює і без того складну картину, напружуючи ресурси, додаючи до довгого списку відповідних векторів загроз і ризиків. [1]

Пандемія з самого початку поставила Китай у стратегічний епіцентр: той факт, що саме там вперше з'явився COVID-19, давав йому як переваги, так і недоліки. Бути першим у черзі означало, що він вже пройшов першу хвилю, коли інші все ще боролися з цим, даючи йому можливість позиціонувати себе як помічника та зразок для наслідування в кризовому управлінні. У свою чергу, місце розташування спалаху також поставило Китай в оборонну позицію і зробило його вразливим до звинувачень у поганому зв'язку зі Всесвітньою організацією охорони здоров'я. У сукупності це означало, що Китай

змінив свій звичний стиль спілкування та пішов у наступ, але залишився вірним своїм ширшим геополітичним цілям системної конкуренції. Хоча це мало що змінило її і без того напружені відносини зі Сполученими Штатами. [2]

На даний момент Китай містить кращі показники як у подоланні занепаду, наприклад й у процесі закріплення своїх позицій у великому геополітичному протиборстві. Причина – висока ефективність його політико-економічної системи, де поєднуються приємні сторони командно-адміністративних методів управління, ринкової та інноваційної економіки, а також соціалістичних підходів до забезпечення життєвих потреб населення. Це дозволило встановити в піковий етап епідемії коронавірусу суворий режим карантину надати результативну підтримку прикутим до своїх ліжок. Внаслідок цього в КНР досить швидко впоралися із захворюванням, і наслідки для населення були відносно незначні.

В один і той самий час уряд Китаю надав фінансову підтримку всім суб'єктам економічної діяльності, – як державним підприємствам і великим приватним компаніям, так і середньому та малому бізнесу. Таким чином вдалося затримати падіння китайської економіки на рівні не більше 6 % від ВВП у річному вимірі. При цьому сприятливим чинником для Китаю, як для головного у світі споживача енергоносіїв, стало зниження тарифів на нафту. [3]

На відміну від КНР, демократична і багато в чому бюрократична система державного ладу США не змогла встановити в країні режим суворого карантину. По суті, безконтрольними залишилася частка районів міста New York, деяких інших населених пунктів, що стали осередками поширення інфекції. Деякі проблеми виникли ще у справі залучення медичного персоналу. Тому коронавірусна інфекція швидко охопила суспільство країни, яка за кількістю хворих вийшла на перше місце в світі.

COVID-19 відкриває можливість постійних змін у ланцюгах торгівлі та постачання. Дехто стверджує, що там, де пандемія справді призвела до потенційної геополітичної гри – зміна полягала у виявленні залежності від певних країн у найважливіших ланцюжках поставок. Це вже призвело до того, що уряди заохочують компанії до реструктуризації та висувають пропозиції щодо обмеження іноземних субсидій з метою підвищення стратегічної автономності та стійкості. Однак все це також може бути перебільшеним, і коли пандемія відступить, країни та компанії можуть знову віддати пріоритет економічній ефективності. Охорона здоров'я, безсумнівно, зміниться

після COVID-19: раніше це було здебільшого національною справою, але стало очевидною необхідністю глобальної співпраці в галузі охорони здоров'я. Невідомо лише те, наскільки далеко зайде ця співпраця і хто візьме на себе глобальну роль, наприклад, чи буде це ЄС. Пандемія також відкрила світ цифрової дипломатії. Спочатку зустрічі були відкладені, але незабаром дипломатія адаптувалася, оскільки ЄС подвоїв кількість зустрічей у період з березня по червень порівняно з попереднім роком. У світі також обговорюється можлива зелена революція та те, чи може Європа стати зеленою наддержавою. Локдауни призвели до зниження мобільності, а тимчасове закриття виробничих потужностей спричинило безпрецедентне падіння викидів CO₂. Проте час покаже, чи матиме це довгострокові наслідки, враховуючи, що фінансова криза 2008–2009 рр. спостерігала подібні закономірності лише через два роки, щоб змінити їх.

Досі невідомо, якою мірою держави використовуватимуть пандемію для просування заходів проти зміни клімату, які зміни в поведінці витримають і чи план ЄС «Зеленого відновлення» досягне успіху та навіть пошириться за його межі. Ще одна можлива зміна полягає в тому, що пандемія може відкрити простір для посилення політичної активності та подальших реформ. Але наслідки цього для політичних систем і нестабільності невідомі. Таким чином, пандемія явно відкрила простір для змін, але чи відбудуться ці зміни, поки невідомо. [4]

Кожна криза відкриває можливість для змін. Це відбувається тому, що вона реорганізовує пріоритети, призупиняє деякі види діяльності, одночасно стимулюючи інші, паралізує дійових осіб, розширюючи можливості інших, виявляє вразливості і мобілізує невідомі досі ресурси і можливості. Хоча криза, можливо, і не змінить всього, вона напевне відкриває потенціал для змін, породжуючи те, що ми називаємо факторами, що міняють правила гри: області, в яких ще належить прийняти рішення і де майбутня траєкторія все ще невідома. Однаково дійсними термінами є перехрестя, або точки прийняття рішень. (Ось чому слово «криза» походить від грецького слова «krisis», що означає «рішучий момент»). Зміни, що змінюють правила гри, відрізняються від тенденцій тим, що у нас менше впевненості, коли мова заходить про їх масштаби, форми і терміни. Але вони теж є результатом рушійних сил, елементів, які призвели до їх появи в першу чергу.

Список використаних джерел

1. The geo-economics and geopolitics of COVID-19: implications for European security [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iiss.org/blogs/research-paper/2021/03/covid-19-european-secu> (дата звернення: 14.10.2022).
2. The geopolitical implications of the COVID-19 pandemic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU\(2020\)603511_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU(2020)603511_EN.pdf) (дата звернення: 14.10.2022).
3. Пандемія та криза як фактори геополітики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua-independent.com/pandemiia-ta-kryza-iaak-factory-heopolityku> (дата звернення: 14.10.2022).
4. The geopolitical implications of the COVID-19 pandemic and the role of the EU in the world [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/the-geopolitical-implications-of-the-covid-19-pandemic-and-the-role-of-the-eu-in-the-world/> (дата звернення: 14.10.2022).

Москаленко Маргарита, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кравченко Алла, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ COVID-19 ТА ГЕОПОЛІТИКИ

Вже не один рік людство живе в умовах пандемії. Це не є чимось новим для суспільства, проте невідомо скільки іще часу COVID-19 залишатиметься у наших краях. Можливо рік, можливо два, а може ми звикнемо постійно жити з даним видом захворювання. Справа навіть не в якостях та походженні коронавірусу, і навіть не в певній загрозі для життя людини. Може здатися, що COVID-19 стає важливим елементом структури геополітики, де реалізація такого напрямку в певній мірі взаємопов'язана з боротьбою проти інфекції.

Крізь стіну популістських рішень, інформації ЗМІ, залякування з їх боку та хаотичного впровадження обмежень і карантинів проглядаються деякі загальні речі, які стосуються зовнішньої політики. COVID-19 став дуже зручним способом для виправдання. Чому державний діяч,

політик чи поважна особа не з'явилася на засіданні? Відповідь одна-коронавірус та карантинні обмеження не дозволяють.

COVID-19 помітно прискорив процеси утворення нового світо-устрою. Геополітика повертається безпосередньо, як наука, а разом з нею і такий ключовий фактор, як сфери впливу. COVID-19 засвідчив один простий факт та істину, що в основі всього міжнародного життя лежать національні інтереси, і дійсно аж ніяк не цінності. За цих умов, Україна має відпрацювати нову стратегію й концепцію національної безпеки та зовнішньої політики.

«За настання пандемії COVID-19, глобальний світ опинився в новій соціоекономічній та епідеміологічній реальності. Життєдіяльність кожної людини, соціальних груп, функціонування домогосподарств, колективів, організацій, незалежно від географічної локації, відбуваються за іншими, поступідеміологічними сценаріями. Коронавірус завдав потрійного удару по глобальному людському розвитку, негативно вплинувши одночасно на сферу праці, охорону здоров'я та освіти в усьому світі.» [1, с. 11]

Для України на час пандемії проблемним залишалось питання щодо вакцин від COVID-19. Здоров'я в Україні стало жертвою вакцинної геополітичної гри.

Певні країни, які могли б повпливати на ресурси та країни для забезпечення безпеки міжнародної спільноти, виявили помітний егоїзм, вони діють лише задля своєї вигоди в державі. Допомога почала надаватися не тим, хто цього безпосередньо потребує, а тим хто політично впливовий. Держава, яка не має можливості навіть придбати вакцину залишається наодинці зі своїми проблемами.

«Труднощі для України в той момент полягали у тому, що переговори з Pfizer й іншими західними виробниками вакцин про ранні поставки провалилися після того, як адміністрація Дональда Трампа заборонила експорт таких препаратів»[2]. Цю проблему відразу підхватила російська федерація, яка на даний момент веде повномасштабну війну проти України. Їй не довіряли тоді, їй не довіряють і зараз. Терористичній країні-агресору будь-які проблеми в Україні завжди грали на руку. Росія пропонувала свою вакцину для України, коли в той же момент російські військовослужбовці проводили воєнні дії на окупованих територіях.

На фоні певних геополітичних чинників, відразу постає перед очима російська федерації та її мотиви, дезінформація та дії даної країни спричинені унаслідок пандемії. Росія веде активну політику агресії, навіть коли йдеться про вакцини. «Кампанія з дезінформації

стосовно COVID-19 посилюється, її джерело – або росія, або структури, афілійовані з кремлем»[3].

Справді, досліджуючи дане питання, можна побачити купу факторів та прикладів, де пов'язані саме російська федерація, геополітика, пандемія та рішення кремля, які спричиняють обурення по всьому світу.

Навіть розглядаючи різні чинники, можна зустріти інформацію, що російська федерація на територіях Луганської та Донецької областей, прикриваючись коронавірусом не давала дозволу певним службам дістатися до пунктів для виконання своїх прямих обов'язків. Чому? Тому, що коронавірус та карантинні обмеження не дозволяють. Це дуже прикро, але росія була б не росією, якби не скористалася і цією можливістю також.

COVID-19 став причиною для заборони перетину кордону, як це було до пандемії, він помітно стримував людей робити звичні їм речі під час звичайного життя, без карантинних обмежень..

Під час повномасштабного вторгнення людям довелося тікати, ховатися у бомбосховищах і вони абсолютно не мали змоги звернутися до лікарів для підтвердження діагнозу та даної хвороби при появі симптомів. Захворювання поширювалося, адже люди переміщувалися з одного куточку країни до іншого.

За два роки Україна певним чином пристосувалася до карантинних обмежень. Пандемія помітно вплинула на економіку світу: в одному випадку вона додала певних перешкод, проте і відкрила шлях для нових можливостей. Наприклад, туристична сфера ще довго буде відновлюватися- уряд країн не дуже поспішає знімати та послаблювати карантинні обмеження. Відбулися і позитивні перетворення у медичній галузі – покращився стан та готовність українських медиків та лікарень до кризових ситуацій. З початком війни, всі дійсно забули про карантин, пандемію та взагалі існування COVID-19, але у деяких важливих ситуації, коронавірус залишає свій слід та несе за собою певні наслідки.

Чому зупиняються програми допомоги біженцям, надання політичного притулку, гуманітарні операції? Тому що коронавірус. Проте він не гальмує агресорів проводити «військові навчання», окупувати чужі території та продовжувати терористичні напади. Але коронавірус стає непереборним бар'єром для тих, хто начебто обіцяв допомагати стримувати подальшу ескалацію напруження. Особливо неприємно спостерігати, коли в одних випадках новітнє універсальне пояснення «вибачайте – коронавірус» застосовується

досить жорстко, а в інших, політично вмотивованих, усе відбувається, наче жодного вірусу не існує.

До чого геополітика до COVID-19? А до того, що крім державного є ще й корпоративний рівень, який також має велике значення. Виробництво ліків, зокрема вакцин — бізнес на сотні мільярдів, а коли на всіх вакцин не вистачає (і не може, враховуючи досить складні умови зберігання, транспортування та адміністрування), це перетворюється на політику. Важливим елементом також є ті ініціативи, які впливові країни просувають на міжнародному рівні, виходячи з власного досвіду. Наприклад, скільки нині зусиль докладається до інтернаціоналізації та взаємного визнання так званих сертифікатів вакцинації, які, по-перше, є виключно документом особистої безпеки (бо й вакциновані особи можуть переносити вірус і хворіти, не кажучи вже про появи нових штамів), по-друге, створюють передумови для підробки документів, а значить — потенційного зростання кримінальної активності, а отже небезпеки. Епідемія буде подолана, коли політичний компонент зміниться на суто професійний підхід. І критичне мислення нам усім у поміч.

Список використаних джерел

1. Колот А.М. Соціально-трудова реальність – XXI: філософія становлення, можливостей та викликів. *Економіка України*. 2021. № 2. С. 03-31. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.003>

2. New York Times: Здоров'я в Україні стало жертвою вакцинної геополітичної гри. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/politics/shchepennya-vid-koronavirusu-ukrajina-stala-tochkoyu-zitknennya-dlya-vakcinnoji-geopolitiki-novini-ukrajina-11280776.html>

3. Лазарева А. Український тиждень «Геополітика в умовах пандемії». – Режим доступу : <https://tyzhden.ua/World/241937>

Разицький Віталій, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ ЯК ФАКТОР ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН У ЄВРОПІ

Після завершення Другої світової війни Європа розпочала інтеграційні процеси. Створений внаслідок цього Європейський Союз та низка інших організацій базуються на системі правових норм і

цінностей, які забезпечили стабільність розвитку європейських країн та високі стандарти життя місцевого населення. Об'єднана Європа показала високу ефективність та спроможність протистояти численним труднощам політичного, економічного та соціального характеру. Європейці повірили в ефективність створеної ними системи цінностей та співпраці і з нею пов'язували своє майбутнє.

Поступова руйнація стереотипів розпочалася наприкінці нульових років XXI ст. і була пов'язана з фінансовою кризою 2008 року, а після неї – з кризою азійських та африканських мігрантів. Самі тоді сплили на поверхню розбіжності європейських країн з приводу механізмів вирішення вище згаданих проблем. Однак найбільшим випробуванням для ЄС стала пандемія коронавірусу, яка паралізувала роботу цілих галузей господарства і навіть частково поставила під сумнів можливість застосування принципу одноголосся для вирішення нагальних європейських проблем.

Важливий вплив на подолання політико-економічних наслідків пандемії COVID-19 в ЄС мав міжнародний аспект. Із часів завершення Другої світової війни Європа перебувала в центрі уваги світової політики та економіки. Вона поділяла систему правил і цінностей зі США та спільними зусиллями захищала «створений ними світ» від зовнішніх загроз. Однак під час розгортання пандемії коронавірусу в світі виявилось, що ця проблема стала інструментом боротьби між Вашингтоном і Пекіном на світовій арені, а ЄС залишився осторонь міжнародних процесів та наодинці у протистоянні поширенню COVID-19. Основний фронт світової геополітики змістився в Азію і тим самим продемонстрував статус Європи як периферійного регіону. Боротьба між США і КНР за контроль над Індо-Тихоокеанським регіоном поставила інтереси ЄС на другорядне місце у глобальній міжнародній системі. [2]

Протягом останніх років Західна система правового регулювання міжнародних відносин піддається систематичним випробуванням на міцність через дії насамперед таких держав-партнерів країн ЄС, як США, КНР, РФ та Туреччина. Пандемія COVID-19 лише поглибила кризу як в середині Європейського Союзу, так і у відносинах європейських країн із зовнішніми партнерами.

Пандемія COVID-19 вплинула не геополітичні та геоекономічні процеси в світі. Насамперед зазнала трансформації концепція мультиралізму, яку активно підтримував ЄС. Натомість провідною тенденцією у міжнародних відносинах стала американсько-китайська боротьба в економічній та політичній площині. Найдієвішим інструментом такого протистояння слала маніпуляція архітектурою глобалізаційних

процесів. Внаслідок цього як в США, так і в КНР розпочалися процеси злиття геополітики і геоекономіки в єдину субстанцію. Наприклад Вашингтон почав політизувати ті інституції, які завжди розглядалися як невід’ємна частина міжнародної спільноти: SWIFT, американська фінансова система, Світова організація торгівлі, інтернет, МВФ тощо. Пекін, у свою чергу, почав активно використовувати державні інвестиції з метою маніпулювання світовим ринком і тим самим підриваючи позиції ЄС у третіх країнах. Таким чином глобалізація і глобальна взаємозалежність, які мали недопускати виникнення конфліктів, були перетворені на зброю у взаємному протистоянні двох ключових партнерів Європейського Союзу – США і КНР. [2]

Європейська економічна модель побудована на глобальній правовій системі, посиленій діяльністю міжнародних організацій та військовою потугою США і НАТО. Оскільки фундаментальні основи цього порядку були піддані ревізії Вашингтоном і Пекіном внаслідок їх глобального протистояння на міжнародній арені, то європейці побачили в цьому загрозу своїй безпеці та економічному благополуччю. Так, ще адміністрація президента Д. Трампа знизила видатки на європейську безпеку і показала, що цей регіон світу перестав бути найважливішим для американських інтересів. Білий Дім при президенті Дж. Байдену намагається відновити попередній рівень відносин з Брюсселем, однак на порядку денному з’явилися нові загрози європейській та світовій безпеці і тому країни ЄС не відчувають себе більш захищеними.

Китайський уряд зробив спробу використати пандемію коронавірусу для покращення своїх позицій на європейському континенті та розширення впливу на країни ЄС. Зокрема, Пекін почав здійснювати тиск на Брюссель і уряди окремих європейських країн з метою отримання дозволу для китайських компаній скуповувати новітні технології, упровадження обладнання китайської компанії Huawei у телекомунікаційній системі (і таким чином отримання контролю над цією стратегічно важливою галуззю), а також пом’якшення позиції ЄС щодо політичних питань і проблем з правами людини в КНР. Бажання Китаю ризикувати довгостроковими відносинами з Європою задля досягнення короткострокових цілей свідчить про те, що Пекін розглядає ЄС не як ключового партнера, а як другорядного гравця у біполярному світі. [3]

Послабленням інтересу США до європейського континенту в період адміністрації Д. Трампа зробили спробу скористатися Росія і Туреччина. Розширенням сфер свого впливу на Балканах, Близькому Сході та у Східній Європі уряди цих країн намагаються відвернути

увагу громадськості від внутрішніх економічних проблем, спричинених, в тому числі, й розгортанням пандемії коронавірусу. Керівництво Росії і Туреччини зневажливо ставиться до європейської системи цінностей і системи управління. При такій розбіжності у поглядах на світоустрій успішно розширювати вплив в Європі та нав'язати своє бачення системи безпеки в регіоні можна було лише при умові порушення єдності серед європейських країн. Анкара більше зосередила свої зовнішньополітичні акції на регіоні Близького і Середнього Сходу та Кавказі, тоді як Кремль своїм пріоритетним напрямом обрав Європу.

В умовах активної фази поширення коронавірусної інфекції загострилися відносини між країнами ЄС. Уряди окремих європейських держав почали вводити заборону на в'їзд, а також торговельні обмеження. Економічна ситуація в регіоні погіршилася в результаті введення карантинних обмежень на підприємницьку діяльність. У процесі пошуків Брюсселем формули порятунку економіки Москва розпочала активні перемовини з урядами окремих європейських країн на предмет поставок дешевих російських енергоносіїв. Енергетична залежність Європи від Росії на тлі економічного спаду, спричиненого пандемією коронавірусу, послабили можливості Брюсселя активно реагувати на порушення Кремлем міжнародного права та агресивні дії по відношенню до сусідніх держав. Так, повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. показало, що об'єднана Європа неспроможна зупинити агресора. Окремі країни ЄС відмовилися активно засуджувати Росію, щоб не втратити доступ до дешевих російських енергоресурсів та іншої сировини. І якщо, наприклад, Німеччині потрібно було понад 6 місяців від початку воєнних дій РФ в Україні, щоб розпочати більш активні кроки на шляху протидії агресії, то Угорщина продовжує займати проросійську позицію і всіляко перешкоджати прийняттю Брюсселем жорстких економічних санкцій проти Росії.

Отже, пандемія COVID-19 справила помітний вплив на геополітичну ситуацію в Європі, наслідки якого ще остаточно не досліджено. Багато вчених стверджують, що найближчі події регіонального та навіть глобального масштабу дадуть змогу більш детально оцінити наслідки поширення коронавірусної інфекції для об'єднаної Європи і її місця на міжнародній арені. Однак на сьогодні стало очевидно, що ЄС поступово почав втрачати свої позиції у світі. Акцент світової політики перемістився в Азію. США і КНР розгорнули глобальне протистояння за сфери впливу, тоді як європейським економікам потрібно

було більше часу на відновлення після різкого спаду, завданого пандемією коронавірусу. Розпочата Росією війна проти України 24 лютого 2022 р. лише поглибила політичні розбіжності та економічну кризу в ЄС. Необхідність надання економічної та військової допомоги Києву, а також вплив українських біженців на тлі штучно створених Кремлем високих цін на енергоносії ускладнили роботу Брюсселя по подоланню наслідків рецесії та посиленню позицій на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Amar M Hamrouni, Rubian S Sharif, Suleiman I Sharif, Mohammed M Hassanein. Impacts of COVID-19 Pandemic on Geopolitics, Health, Economics, Education and Sociocultural Events. Risk Management and Healthcare Policy. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9084382/> (дата звернення: 21.10.2022)

2. Mark Leonard. Geopolitical Europe in Times of Covid-19. URL: <https://www.iwm.at/blog/geopolitical-europe-in-times-of-covid-19> (дата звернення: 20.10.2022)

3. The geopolitical implications of the COVID-19 pandemic. *The European Parliament's Committee on Foreign Affairs*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU\(2020\)603511_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU(2020)603511_EN.pdf) (дата звернення: 17.10.2022).

Ташикінова Анастасія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Красільнікова Олена, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Найважливіша та водночас найжахливіша подія у XXI столітті – COVID-19 та його наслідки не тільки на політичному рівні, а й у суспільному житті. Деякі люди переконані, що вірус є не більш ніж великою теорією змови у світі. «Теорії змови – це спроба пояснити

події, які нам загрожують і не відповідають нашим очікуванням, – вважає Пол Бертен з французького університету Кот д'Азюр. – Недовіра виникає як захисна реакція людини, якщо їй здається, що на неї, фігурально висловлюючись, нападають. Найчастіше це пов'язано з високим рівнем безсилля, гніву, а також низькою самооцінкою або психологічними проблемами». [1]

Такі твердження як: «Уряд вигадав пандемію задля відвертання уваги людства від чогось важливішого – все це для більшості звучить переконливо. За проведеним опитуванням Київського міжнародного інституту соціології, було зроблено такі висновки: 36,7% – вважають, що коронавірус був спеціально розроблений і навмисно поширений у світі для зменшення чисельності населення та/чи завдання шкоди окремим країнам; 29,3% – було зроблено штучно у лабораторії, але його поширення у світі було випадковим; 17,6% – стверджують, що вірус з'явився природним шляхом і потім поширився на світ; усі інше – це важко відповісти». [1]

На сьогодні можна спостерігати таку тенденцію, що коронавірус кинув виклик людству, а особливо націям. Очікувалась відповідна солідарна відповідь від націй, оскільки поодиноці з цією ситуацією боротися неможливо. І щоб подолати великі виклики потрібно стимулювати взаємодопомогу, взаємовиручку, взаємопідтримку в усіх аспектах. Проте, в сучасних реаліях ми вбачаємо колосальний егоїзм, тобто щоб перебороти недуг потрібно тільки сидіти вдома і нічого не робити; не висловлювати власних критичних думок, які не є загальноприйнятими.

Загально помітне протистояння США та Китаю за світове панування. Глобалісти Сполучених Штатів намагаються використовувати ситуацію із коронавірусом щоб тиснути на Китай. Подача позовів із звинуваченням у тому, що Китай є первісним джерелом розповсюдження смертельного вірусу. Все йде до того, щоб сформулювати союз і відокремити Китай від економіки. Досі Китай залишається світовим виробничим центром, а Сполучені Штати залишаються світовим центром інновацій та фінансів, тому і напруження серед них зростає.

Це суперництво стане структурним фактором (нового) світового порядку, особливо в частині боротьби за технологічне та ідеологічне домінування. Китай після подолання кризи в галузі охорони здоров'я побачив можливість зміцнити свій міжнародний імідж (і корисність). Проте, в міру того, як стає більше відомо про те, що насправді сталося зі спалахом хвороби, наразі досить добрий імідж Китаю може змінитися.

Крім того, Китай має серйозні внутрішні економічні та соціальні проблеми, що може підірвати фінансові можливості, які він виділив для деяких своїх геополітичних інструментів, таких як ініціатива «Один пояс, один шлях».[3.]

Існує така панівна спільнота людей, які хочуть керувати світом не беручи на себе відповідальність; в яких є колосальний плив та гроші, але вони не виявляють бажання платити чималі податки, щоб забезпечувати устрій держави.

Багато міжнародних структур, таких як: НАТО, ООН, ЄС та інші – виявилися недієздатними під впливом ковіда, оскільки це є величезною відповідальністю, котра не підконтрольна їм. Відповідно зараз ця спільнота людей намагається опанувати систему коронавірусу, щоб зберегти глобалізм як можливість глобального впливу.

Особливого значення під час пандемії набуває цінність «дружнього плеча», а саме – глобальна солідарність країн, солідарність людей, глобальна співпраця. Спалах пандемії показав, що першою реакцією країн було контроль і закриття кордонів. Це поставило під сумнів надбання країн Євросоюзу саме в галузі кооперації. Кожна країна поставила свої власні інтереси вище за інтереси міжнародної спільноти. Але тут криється небезпека. З одного боку, ми ніби захищаємо себе від проникнення вірусу, а з іншого він не знає кордонів. Глобальна солідарність повинна переважати над національною ізоляцією, стратегія *me first* більше не спрацьовує ні для країн, ні для людей. Все більше європейських країн проявляють національний егоїзм і зрозуміло, що природні кордони які знову вирости серед ЄС будуть тільки поглиблюватись. [2.]

У геополітичному плані постають важливі питання, пов'язані з міжнародним порядком і політикою великих держав, а також здатністю багатонаціональних інституцій сприяти вирішенню проблем в епоху COVID-19, особливо в умовах відродження сили національних держав. З точки зору політики безпеки і оборони, пандемія ще більше ускладнює і без того складну картину, виснажуючи ресурси та поповнюючи довгий перелік відповідних векторів загроз і ризиків. [4.]

Оскільки пандемія все ще триває, її остаточні наслідки не будуть відомі протягом місяців або навіть років. Як наслідок, може змінитися глобальний баланс впливу, а отже і реакція великих держав на пандемію і те, як вона інтерпретується на внутрішньому і міжнародному рівнях, має і буде мати значні геополітичні наслідки. У довгостроковій перспективі ці відповіді матимуть вирішальне значення для

відносного глобального впливу великих держав, особливо з точки зору того, як держави управляють ключовими важелями геополітичної сили: довірою, економічними показниками, соціальною згуртованістю, військовою силою, дипломатичною активністю і глобальним лідерством.[4.]

Отже, протягом кількох років ми зможемо спостерігати деглобалізацію у світі та результатами «змагань» серед США та Китаєм. Постає безліч питань, наприклад: «Чи закріпить Китай свої позиції «глобального гравця» на основі управління кризою Covid-19?», «Чи зможуть країни ЄС оговтатись після пандемії і зберегти своє лідерство?». Хоч і зараз у нас немає відповідей на всі питання, однак наразі потрібно діяти рішуче. Найголовніше – знайти вакцину, а тому і збільшити потенціал охорони здоров'я у постраждалих країнах. Задля загального добробуту і виходу із глобальної непростой ситуації, потрібно – глобально співпрацювати.

Список використаних джерел

1. Анатомія «ковід-дисидентства». Чому мільйони вірять у все-світні змови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55452930>.amp (дата звернення: 14.10.2022).

2. Додонова В.І., Додонов Д.Р. Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики / В.І. Додонова, Д.Р. Додонов // Ціннісна матриця людини в постпандемічний період: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [Київ], 16 квітня 2021р. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – ст. 16-19

3. Геополітика світу після пандемії корона вірусу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=MlXm9mSlvTE> (дата звернення: 14.10.2022).

4. Covid-19 пандемія та геополітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: The COVID-19 Pandemic and Geopolitics (thestrategybridge.org) (дата звернення: 14.10.2022).

Щербина Денис, студент,
Державний торговельно-економічний університет

Разицький Віталій, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИКИ

У 2019 році світ знову зіткнувся із пандемією під назвою Covid-19. Ця хвороба призвела до проблем глобального масштабу та виклику, що потребував якнайшвидших протидій. За всю історію людства було налічено більше десятка пандемій, з якими люди боролись та знаходили шляхи вирішення цієї проблеми. Але у сучасному світі проблема поглибилася фактором глобалізації. Швидке поширення захворювання на планеті вимагає від урядів країн і міжнародних організацій швидких, рішучих та ефективних дій, спрямованих на подолання кризи.

Всебічний вплив пандемії Covid-19 поглиблюється завдяки розвинутим інформаційним технологіям. Навіть став поширюватися вислів, що коронавірусний карантин відбувався в «онлайн» режимі. Весь світ отримав змогу слідкувати за розгортанням цієї проблеми, що викликало у багатьох панічні настрої та знижувало продуктивність праці на всіх рівнях національних економік.

Більше того, низка країн зробили спробу використати пандемію Covid-19 задля досягнення своєї вигоди. Так, КНР, Росія, Білорусь зробили спробу скористатися поширенням панічних настроїв серед населення країн Заходу з метою розширення сфер впливу на міжнародній арені. Неспроможність влади швидко подолати поширення Covid-19 у світі породжувало в населення відчуття недовіри до влади. Запровадження жорстких карантинних заходів викликало різкий спад економіки США та європейських країн. На цьому тлі активізувалася боротьба між Вашингтоном та Пекіном за вплив на міжнародній арені. А Росія, у свою чергу, розпочала повномасштабне вторгнення в Україну сподіваючись, що Америка та Європа не відреагують належним чином, оскільки погрузли у своїх соціально-економічних і політичних проблемах, породжених, у тому числі, й розгортанням пандемії Covid-19.

Людина – істота соціальна. спілкування, доступ до інформації відіграє важливу роль у сучасному суспільстві. Оскільки поширення інформації через мережу Інтернет досить складно контролювати, то цим почали користуватися зацікавлені особи та організації з метою

поширення хаосу, паніки у світі. «Теорія змови» знову стала поширюватися серед населення країн світу. Тому і не дивно, що пандемія Covid-19 швидко набула геополітичних масштабів та негативно позначилася на розвитку світової економіки і міжнародних відносин. Дослідники почали говорити про розгортання гібридної війни на тлі поширення коронавірусної інфекції. Це можна спостерігати не тільки у відносинах між великими державами, але й в середині Європейського Союзу, де поглибилися протиріччя між урядами окремих країн. Колективний Брюссель та національні уряди інколи по-різному бачили шляхи подолання наслідків пандемії Covid-19 і виведення економіки з рецесії. Саме це в кінцевому результаті послабило позиції ЄС на міжнародній арені.

Боротьба з поширенням пандемії Covid-19 в глобальних масштабах перенесена у площину масової вакцинації населення. Науковці провідних країн світу почали швидкими темпами розробляти вакцини, здатні призупинити швидше поширення серед населення вірусу. Однак такий крок не зміг швидко вирішити проблему, хоча й сповільнив її розгортання та згубні соціально-економічні й політичні наслідки. З одного боку, виробництво вакцин є недостатнім, щоб задовільнити потреби усіх країн світу, а з іншого – не всі люди готові приймати ці ліки. Саме така ситуація на тривалий час загальмувала активні заходи урядів країн світу і міжнародних організацій, спрямовані на боротьбу з поширенням коронавірусної інфекції.

Цікаво, що з остраху перед епідемією коронавірусної інфекції люди почали забувати про туберкульоз інші інфекційні захворювання, які передаються повітряно-крапельним шляхом і без вчасного і належного лікування тягнуть за собою незворотні серйозні наслідки. Це в черговий раз свідчить про поширення панічних настроїв серед населення країн світу. Такою ситуацією зробили спробу скористатися авторитарні режими в РФ, Туреччині та інших країнах, яким вдалося частково відволікти увагу населення від численних не вирішених внутрішніх проблем.

Ще одним важливим соціальним наслідком пандемії Covid-19 глобального масштабу стало поширення бідності серед багатьох прошарків населення. Зокрема, численні карантинні обмеження стали на заваді розвитку логістичних операцій та ведення бізнесу. Підприємства зазнали економічних збитків і змушені скорочувати кількість працівників. Малий бізнес виявився найбільше вразливий від таких заходів, внаслідок чого його частка в загальній структурі економіки

суттєво зменшилася. Уряди багатьох країн відкрили програми фінансової допомоги підприємцям, щоб зберегти контроль над розвитком економіки.

Отже, пандемія Covid-19 справила помітний негативний вплив на соціально-економічну, політичну сферу і набула глобальних масштабів. Паніка серед населення, різкий економічний спад через запровадження жорстких карантинних обмежень негативно позначилися на розвитку світового господарства. Це загостило боротьбу провідних країн світу за вплив на джерела сировини та ринки збуту товарів. Розпочате американо-китайське протистояння в економічній і політичній площині позначилося на частковій трансформації міжнародної системи, в якій відтепер Європа втратила лідерські позиції. Основний акцент світової політики почав переміщатися в Азію. Падіння економіки та протиріччя між країнами з приводу шляхів подолання пандемії Covid-19 дещо послабили Європейський Союз і негативно позначилися на європейсько-американському співробітництві. Порухення Атлантичної єдності стало однією із причин того, що Росія розпочала агресію в Україні з метою розширення свого впливу в Європі та на міжнародній арені шляхом захоплення нових територій.

Список використаних джерел

1. Мінфін: Коронавірус в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/> (дата звернення: 17.10.2022).
2. The New Sick Man of Europe. *Pew Research Center*. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2013/05/14/the-new-sick-man-of-europe/> (дата звернення: 20.10.2022)
3. World Health Organization. URL: <https://covid19.who.int/> (дата звернення: 17.10.2022).

Щерецька Валерія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Разицький Віталій, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ПАНДЕМІЯ COVID-19 В СУЧАСНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Пандемія COVID-19 сягнула глобальним масштабів, а її наслідки торкнулися усіх країн на планеті. Актуальність дослідження полягає у тому, що проблема поширення коронавірусної інфекції й досі повністю не вирішена, а її наслідки продовжують негативно впливати на розвиток як окремих країн, так і міжнародної спільноти.

COVID-19 динамічно прогресує вже 3й рік. Його вплив помітно на мікро- та макрорівні. Зокрема, коронавірус продовжує руйнувати відносини між окремими людьми і навіть народами, а також створює додаткове напруження у міжнародних відносинах.

Одним із негативних наслідків поширення пандемії коронавірусу стало зростання недовіри населення окремих країн до їх урядів, які в силу різних обставин приймали не виважені рішення у боротьбі з COVID-19. Зокрема у звіті «Freedom House» за 2020 рік висвітлено різноманітні дії керівництва окремих держав під час пандемії, які суперечили інтересам громадян. Серед них слід відзначити повне заперечення існування COVID-19 у Туркменістані, Білорусі та Нікарагуа, а також пропаганда небезпечних або недоведених методів лікування в Бразилії і Танзанії. Ці порушення також пов'язано з факторами, які послабились під час пандемії. Зокрема захист від зловживань владою, захист вразливих груп, прозорість і боротьба з корупцією, розвиток вільних засобів масової інформації та свобода слова, а також проведення демократичних виборів. Саме тому дослідники одностайно стверджують, що пандемія COVID-19 матиме довгостроковий вплив на усталені демократії в усьому світі.

Не менш помітним є вплив пандемії на геополітику і міжнародні відносини. Мова йде насамперед про зростання політичних ризиків. Почалося зростання боргів країн, що розвиваються. Посилилось суперництво на міжнародній арені (в першу чергу в Азійсько-Тихоокеанському регіоні) між двома найпотужнішими геополітичними центрами : Китаєм та США. Негативного впливу зазнали такі важливі сфери для кожної країни, як національна безпека, політичний плюралізм і ринкова економіка. У багатьох державах світу загострились проблеми економічної нерівності та доступності для населення медичних послуг.

Окремим пунктом слід відзначити негативний вплив пандемії на політичні ризики, такі, як : 1. Рух Європи до стратегічної автономії; 2. Нова хвиля суспільних заворушень у світі; 3. Зростання актуальності кліматичного порядку денного.

Враховуючи згубні наслідки поширення пандемії коронавірусу в Європі Брюссель змушений був втілити в життя стабілізаційні додаткові заходи соціально-економічного характеру. Зокрема Фонд солідарності ЄС покриватиме виклики надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я, що дозволить виділити до 800 млн євро для держав-членів. З огляду на неухильне сповільнення економічного зростання єврозони та всього ЄС, офіційний Брюссель виділяє на підтримку постраждалих від пандемії підприємств 1 мільярд євро. Важливим є і те, що ЄС проявив «бюджетну гнучкість»: тепер держави-члени ЄС можуть спрямовувати свої видатки на підтримку охорони здоров'я та вразливих секторів економіки (туризм та сфера послуг), і таке збільшення витрат на охорону здоров'я не буде розглядатися Європейською комісією як перевищення бюджетного дефіциту. Зрештою, до наступного бюджету ЄС (Multiannual Financial Framework) планується включити інструменти підтримки економіки. На їхніх прикладах спершу проаналізовано економічні, політичні та соціальні заходи боротьби із впливом пандемії COVID-19, орієнтовуючись на індикатори визначені у дослідженні Oxford COVID-19 Government Response Tracker, розроблений експертами Blavatnik School of Government: закриття шкіл, робочих місць, скасування громадських заходів, обмеження в роботі громадського транспорту, мобільності громадян в середині країни, інформаційні кампанії, контроль подорожуючих, фіскальні, монетарні заходи, інвестиції в систему охорони здоров'я тощо. Окрему увагу приділено зовнішньополітичному виміру антикоронавірусних заходів, зокрема епізодам конкуренції чи співпраці з іншими гравцями ринку. [3]

Крім того, з метою подолання негативних наслідків пандемії COVID-19 офіційний Брюссель змушений був упровадити цілу низку інших програм, серед яких, зокрема:

- * створення в бюджеті інвестиційної ініціативи з Питань реагування на загрозу коронавірусу

- * підтримка державних інвестицій для лікарень, малого та середнього бізнесу, ринків праці та регіонів, що постраждали. [4]

Згубні наслідки поширення коронавірусу відчула на собі економіка США. Федеральний уряд змушений був вжити низку заходів для фінансової стабілізації. Серед них, зокрема, слід відзначити:

* зниження ставки федеральних фондів на 150 базисних пункти до 0-0,25б.п.

* придбання казначейських та агентських цінних паперів тільки у необхідній кількості.

* розширення сфери нічних та довготривалих операцій РЕПО.

Серед актуальних проблем сучасності, породжених поширенням коронавірусної інфекції у світі, стало розгортання так званої «гібридної війни». На населення країн світу лавиною поплив великий масив не правдивої інформації. Інформаційні атаки помітно погіршили емоційний стан людей, часто викликаючи в них гнів, розпач і страх. [2]

Однією з країн, яка активно використовує інструменти гібридної війни, є Росія. Узагальнивши досвід гібридних конфліктів кінця ХХ – початку ХХІ ст., профільні російські фахівці розробили нову концепцію такого роду війн та застосували її на практиці. Саме на основі цих принципів було сплановано та реалізовано напад на Україну, захоплення Криму та розв’язання війни на Донбасі. Серед ключових складових російської концепції зазначається збільшення ролі невійськових методів тиску на противника, насамперед за допомогою політичних (дипломатичних), економічних і гуманітарних елементів. На цьому етапі головними засобами здійснення гібридної агресії є такі:

* створення атмосфери бездуховності, накручування конфліктних ситуацій, знищення авторитету державної влади;

* дестабілізація політичної ситуації (конфлікти, репресії, терор);

* блокування інформаційної діяльності органів центральної влади та місцевого самоврядування. [1]

Падіння темпів розвитку світової економіки, численні політичні виклики демократії ускладнюють прогнозування та призводять до зростання кредитних ризиків, знецінення активів тощо. [5] За даними компанії GlobalData 31% респондентів вважають, що найбільше від пандемії COVID-19 постраждало постачання, 21% – робоча сила, 17% – доходи. Все це сповільнює процес відновлення світової економіки. Зростають витрати на енергію, обладнання тощо.

Отже, пандемія COVID-19 триває, а її негативні суспільно-політичні та економічні наслідки продовжують відчувати всі країни на планеті. Подолання проблеми поширення коронавірусної інфекції можливе лише при умові об’єднання зусиль усіх країн світу. Наразі світова спільнота пішла протилежним шляхом і уряди окремих країн намагаються не тільки самостійно вирішити проблему поширення COVID-19, але й отримати від цього політичні та економічні вигоди. Таким чином пандемія коронавірусу поглибила суперечності на міжнародній арені, загострила соціальні конфлікти та породила протиріччя

всередині демократичного табору. Відносини між країнами ЄС, а також між Вашингтоном та Брюсселем потребують перезавантаження, можливість проведення якого ускладнюється наявністю численних протиріч економічного і політичного характеру, а також розгортанням війни Росії проти України.

Список використаних джерел

1. Інформаційне агентство АрміяInform.
URL : <https://armyinform.com.ua/2020/08/14/rosijski-pobrehenky-pro-covid-19-gibrydna-vijna-proty-vsogo-svitu/> (дата звернення : (27.10.2022))
2. Ракурс.
URL : <https://racurs.ua/ua/amp/1063-suchasna-gibrydna-vijna-ta-yiyi-vidobrajennya-u-virtualniy-realnosti-chastyna-2.html>
(дата звернення : 28.10.2022)
3. Ernst & Young Global Limited
URL: https://www.ey.com/uk_ua/geostrategy/what-elevated-levels-of-political-risk-mean-for-business-in-2021
(дата звернення : 27.10.2022)
4. 2007–2022 Тиждень.ua
URL : <https://tyzhden.ua/World/241937> (дата звернення : 27.10.2022)
5. 1999-2022 ТОВ «МОПІОН» GLOBALDATA
URL : <https://www.apteka.ua/article/645656> (дата звернення : 28.10.2022)

Sales Jorge, Doctor of philosophy,
Computer Science Engineer, Associate professor
Jaume I University, Castellón, Spain

ANALYSIS OF METHODOLOGICAL CHANGES MOTIVATED BY THE RECENT GLOBAL PANDEMIC IN THE ACADEMIC FIELD

1. Introduction

The pandemic caused by the COVID-19 virus forced us to suddenly change many of the things that we had been doing systematically and naturally in the academic field. This article describes, analyzes and discusses, retrospectively, how the pandemic evolved in Spain during 2020 and subsequent years in the academic field. The methodological changes carried out at that time, the preventive and emergency measures taken by

the different governments (national, regional and local) in terms of mobility, habits and, in particular, in the academic field are analyzed. Within the academic sphere, different educational levels will be considered: primary, secondary (compulsory and non-compulsory) and higher education.

2. The beginning of the restrictions and the confinement

At the beginning of March 2020, worrying talk began about the threat posed by the entry of the COVID-19 virus into Spain. In primary and secondary schools, there was concern about the characteristics of the teaching activity itself: classrooms with groups of between 15 and 25 students, during a time of year that was still cold, and in general, with little ventilation in the classrooms. On March 12, 2020, suspicions of possible close contacts with patients infected with COVID-19 appeared in some educational centers in the province of Castellón. Still without a defined regulatory framework, the directors of the educative centers ordered temporary suspensions of the face-to-face educational activity, turning the teaching to be telematic as a precautionary measure. Just two days later, on March 14, 2020, the Spanish government decreed a state of alarm, which meant the general confinement of the population, limiting the freedom of movement of people and also limiting some of their fundamental rights.

3. Methodology used before the pandemic

In all educational centers, teaching innovation has been carried out for many years that aims to encourage group work and problem solving. Project-Based Learning (PBL) methodologies such as the one proposed by Fernández et al. [1, p. 1-11], normally contemplated the fact that students could work and collaborate close to each other, both when developing their projects and to make a possible final presentation of their outcomes. As a result of the pandemic, the approach to PBL projects has evolved towards the possibility of using online tools, so that the same projects can be carried out remotely. Project management tools such as KanbanFlow (<https://kanbanflow.com/>), based on the Kanban methodology (visual project management method that allows teams to visualize their workflows and workload) and video conferencing tools such as Google Meet (<https://meet.google.com/>), have made it possible for project-based learning methodologies to now also be done remotely.

4. Review of methodological proposals for on-line teaching

The use of the Cisco Webex professional videoconferencing platform was implemented in educational centers dependent on the education authorities of the valencian community. A corporate account was made available to all teachers that allowed them to start virtual meetings. Students could also access their account once invited to a room created by

teachers. This platform worked very well during periods of confinement, normalizing the use of videoconferencing between teachers and students.

Already in 2006, Jensen et al. [2, p. 1] discussed how the Cisco Webex Training Center platform was helping organizations implement eLearning, looking at companies that were training employees in innovative ways and the conditions for providing the most engaging and interactive eLearning environment. It also aims to discuss the factors to consider before implementing an e-learning program and how to ensure that the workforce adopts the program.

In a more recent thesis, Robinson [3, p. 4] states that technology has been the highlight of the 21st century, and its rapid advancement has undoubtedly changed the world we live in today. Various apps have grown in popularity since the world switched to virtual learning during the COVID-19 pandemic that devastated the global economy and shut down face-to-face education systems around the world. Robinson [3, p. 15] also comments on the importance of Google Classroom (<https://classroom.google.com/>) from G-Suite for Education and how it was immediately adopted to facilitate the educational process, allowing students and teachers to continue communication and engagement during the unprecedented global COVID-19 pandemic.

5. Impact of the pandemic on education

The impact of coronavirus pandemic on the education system is also discussed by Saini et al. [4 p. 1-8]. As discussed in this article, the Indian government, as in many other countries, decided to close schools to avoid the chain of the virus. According to the authors, this had a tremendous impact on the education system. In their work, they conclude that just as obstacles appeared in the educational system caused by government measures, useful resources were also found for students and teachers. As an implication, the students had the opportunity to learn new things and developed technological skills that they would not have acquired before.

6. Future challenges and post-pandemic scenario

It seems that the use of online tools in education is here to stay. Sharma et al. [5, p. 1-9] analyze students' intentions to use online education applications in the post-pandemic scenario. In their study, carried out at an international level, they conclude that both the aesthetics of these applications and their design, graphics, structure, etc. significantly influence the emotional response and the intention of students to use online applications in the post-pandemic scenario. According to Sharma et al. [5, p. 4], when students enjoy, get excited and feel in control of the application, their intention to use online applications in the post-pandemic scenario is positively influenced.

Conclusion

Based on the author's own experience in both secondary and university education, I consider that the conclusions of the different articles mentioned can be extrapolated to the situation experienced during the pandemic and also to the current situation in Spanish educational centers and universities. The use of online tools is here to stay, and the entire educational community (both teachers and students) is adopting this type of technology in different areas of life, both in the educational and professional fields.

References

1. Fernández, M.M. Enseñanza basada en proyectos para el aprendizaje de redes en videojuegos / Fernández, M.M., Hernández C., Sales J. // VI Jornada Nacional sobre estudios universitarios y II Taller de innovación educativa, Castellón de la Plana, Spain, 2017, Ed. Universitat Jaume I. DOI: <http://dx.doi.org/10.6035/VI.JornEstUni.2017> ISBN:978-84-16546-80-0
2. Jensen, S. Are European businesses getting the live e-learning message? / Jensen, S. // Industrial and Commercial Training, 2006, Vol. 38 No. 1, pp. 46-48. <https://doi.org/10.1108/00197850610646043>
3. Robinson, M.T. The virtual teaching experience with google classroom during COVID-19: A phenomenological study / Robinson, M.T. // St. John's University, 2021, Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/virtual-teaching-experience-with-google-classroom/docview/2593174433/se-2>
4. Saini, D. A study on the impact of the coronavirus pandemic on the education system. / Saini, D., Gupta, H.D. // *Cardiometry*, 2022, (22), 335-342. <https://doi.org/10.18137/cardiometry.2022.22.335342>
5. Sharma, D., Aesthetics, Emotions, and the Use of Online Education Apps Post-COVID-19 Pandemic. / Sharma, D., Alam, M. // *SAGEOpen*, 2022, 12(2). <https://doi.org/10.1177/21582440221093047>

Секція 7. УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

Бабич Ольга, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Литвин Наталія, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

МІСЦЕ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Не дивлячись на те, що Україна вважається ще молодою державою, вона вже давно посіла своє вагоме та законне місце в геополітичному просторі. Україна, як і будь-яка інша світова держава, не може ігнорувати геополітичний контекст і тенденції розвитку світової цивілізації, та успішно розвиватися, враховуючи лише власні інтереси. Значущим фактором для усвідомлення нашою державою власних інтересів є те як світова громадськість бачить місце України в світі та як вона, в цілому, ставиться до України [1].

Визначення національних інтересів Української держави відбувається на двох рівнях: субрегіональному та глобальному. Щодо субрегіонального рівня, тобто в просторі найближчого оточення, то Україна є великою державою, за розмірами та чисельністю населення, яка має значний потенціал. Україна має відігравати значну роль в організації нової світової системи порядку в Південно-Східній та Центральній Європі, а також в Чорноморському регіоні. На жаль, Україна втратила контроль над Чорноморським флотом, який має вагоме регіональне значення, внаслідок цього закрилася Дунайська транспортна мережа і вплив нашої держави на Балканських ринках значно послабився. Також дуже важливим для України є формування моделей рівноправного партнерства з Туреччиною та Польщею, бо вони є потужними регіональними сусідами, а також слід залагодити конфліктні ситуації на Балканах, в Кавказькому регіоні та в Придністров'ї. Щодо глобального рівня, то тут можливості нашої держави стали дуже обмеженими після того, як Україна помітно скоротила свій військовий та економічний потенціал, а також позбулася ядерної зброї, не компенсувавши цих втрат якимись економічними здобутками.

На цьому рівні Україна вже є об'єктом тиску з боку таких глобальних силових потуг як США, міжнародних фінансових структур, Європейської спільноти та Росії. Але навіть будучи ослабленою, держава може зберігати певний геополітичний статус суб'єкта, якщо буде успішно балансувати на суперечностях між інтересами світових потуг. Посилити свої позиції на глобальному рівні Україні допоможе інтернування у європейські структури та посилення стратегічного співробітництва з США [1].

З розпадом Радянського Союзу відбуваються серйозні зміни в геополітичних структурах європейського регіону і Сходу. Це говорить про те, що сьогодні створюється нова карта геополітичної реальності. Тому, як одна зі сполучних ланок між Заходом і Сходом, Україна має можливість зосередитися на основних потоках міжнародного обміну ресурсами та інформацією [1].

Здобуття Україною незалежності є позитивним чинником, який значно покращує геополітичну ситуацію в європейському регіоні та робить нашу державу більш стабільною [2].

На жаль, сучасний світ сприймає Україну як частину пострадянського простору, тому важливим завданням для України на світовій арені є якнайшвидша зміна свого іміджу як регіону колишнього Радянського Союзу та здобуття авторитету незалежної європейської держави. Це можливо лише в процесі реалізації головних національних інтересів України – відродження та зміцнення власної держави, відновлення демократії та ринкових засад сучасної національної економіки [2]. Все це є передумовами національного процвітання та важливим засобом забезпечення національної безпеки.

Україна – це насамперед європейська держава. Це визначається її історичним минулим, географічним розташуванням, складом населення, належністю до культурних традицій європейської цивілізації та можливостями економічних зв'язків з європейськими країнами. Стратегія повернення України до Європи має базуватися на реальних можливостях її соціально-політичного, економічного, військового, інтелектуального та духовного потенціалу. Аналіз реальної ситуації свідчить про те, що цей процес є тривалим, складним, але незворотнім. Також він є комплексним і багатовимірним, оскільки охоплює кілька більш специфічних процесів, виокремлених відповідно до комплексного характеру розвитку самого Європейського Співтовариства [1].

Пріоритети в наших відносинах з європейським світом визначаються відповідно до наших національних інтересів. Інтеграція в європейські структури має здійснюватися не за будь-яку ціну, а з урахуванням усіх можливих наслідків для українського народу. Якщо

ця інтеграція передбачає позицію України як другорядної держави, постачальника дешевих ресурсів і робочої сили та ринку збуту застарілих товарів, то така інтеграція для нас неприйнятна. Членство в Європі є для нас пріоритетним тільки за умови, що Україні буде надано статус, який відповідає її гідності та потенціалу. Якщо ми зможемо подолати наші труднощі, побудувати сильну національну економіку і розвинене громадянське суспільство, то прийнятна для нас модель інтеграції виникне цілком природно [2].

Важливим питанням ефективності включення нашої держави в існуючу систему розподілу ролей в сучасному геополітичному просторі, є вибір Україною своїх основних партнерів. Говорять, що існує велика можливість того, що Україна ще довгий час буде залишатися поза межами європейських інтеграційних процесів, але ми знаємо, що не так давно наша країна подала заявку на вступ до НАТО і є вірогідність вже наступного року опинитися там [1].

Південно-східний вектор є також стратегічно важливим напрямом зовнішньої політики, в рамках якого Україна встановила перспективні відносини з країнами Чорноморського і Каспійського регіонів, Близького Сходу, Центральної і Південної Азії та Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Цей напрямок дає змогу Україні віднайти нові можливості для своєї зовнішньополітичної та економічної діяльності та залучити нових перспективних партнерів по співпраці. Україна вже стає важливою ланкою в проектах з розбудови європейсько-азійських транспортних та енергетичних комунікаційних систем [2].

Зі стратегічних напрямів, що зачіпають національні інтереси України, південь є найменш розвиненим, але найпривабливішим з точки зору перспектив. За сприятливих умов Україна може розширити свою торгівлю та економіку в південному напрямі й зрештою посісти гідне місце серед країн Чорноморського басейну. Україна входить у ширший світ Азії, Близького Сходу та Африки з півдня, взаємодіє з Південною і Північною Америкою через Європу і має шлях на Далекий Схід та в Китай через країни СНД. Однак геополітичні інтереси України в цих регіонах, імовірно, можуть бути визначені тільки тоді, коли буде реалізовано інтереси держави в найближчому оточенні. Наразі вона може лише позначити свої економічні інтереси в Південній Америці та Африці [2].

Посилення дипломатичної діяльності України в інших частинах світу сприятиме поліпшенню соціально-економічної ситуації в країні. Це пов'язано з тим, що збільшиться зайнятість у різних виробничих секторах і будуть створені нові можливості для економічного розвитку. Україна не претендує на роль провідної регіональної

держави, тому зовнішні стосунки країни мають спрямовуватися на забезпечення власних економічних інтересів [1].

Щодо українського бізнесу, то він зосереджений переважно на сировинних галузях, оскільки вони експортоспроможні та їхня продукція легко знаходить ринок збуту. Україна продовжує розширювати свою дипломатичну присутність у світі та поступово стає впливовою світовою і європейською державою, справді активним учасником міжнародних відносин, який має свої національні інтереси і вирішує та відстоює їх у колі європейських країн.

Отже, якщо Україна продовжить свою проєвропейську політику, розвиватиме й дбатиме про свою внутрішню та зовнішню ситуацію, а також зосередиться на своїх власних інтересах, то в майбутньому вона підніметься на дуже високий і цінний рівень у геополітичному просторі [3].

Список використаних джерел

1. Місце України у геополітичному середовищі та її національні інтереси // Режим доступу: <https://buklib.net/books/29096/>
2. Зовнішня політика // Режим доступу: https://pidru4niki.com/16280414/politologiya/ukrayina_suchasnomu_geopolitichnomu_seredovischi
3. Прогнози на майбутнє // Режим доступу: <https://ridna.ua/2010/12/ukrajina-v-suchasnomu-heopolitychnomu-prostori/>

Драпушко Ростислав, канд. філос. наук,
в.о. директора Державного інституту сімейної
та молодіжної політики

Горінов Павло, канд. юрид. наук,
перший заступник директора з науково-дослідної роботи
Державного інституту сімейної та молодіжної політики

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Довгі роки в українському суспільстві відбувалися дискусії щодо складових елементів української ідентичності, про мову, символи тощо. Наприклад, ще 10 років тому дослідники фіксували, що « поки що немає однозначної відповіді на жодне із ключових питань

української ідентичності: щодо мови – триває дискусія про одно- чи двомовність; у царині права панує правовий нігілізм; у релігійній сфері проявляється конфліктність церков; якщо одна частина України проявляє східну ментальність (общинність, авторитаризм), то друга – західноєвропейську (індивідуалізм і демократичні принципи співжиття)... » [1], але сьогодні український народ об'єднався, а українська держава, її громадяни зуміли сформувати спільну національну ідентичність навколо таких маркерів як: спротиву ворогу, взаємодопомога, волонтерство, жертовність, національна мова та єдине розуміння та ставлення до основних політичних подій та осіб, які ще недавно мали суперечливе сприйняття в Українському суспільстві тощо.

Український нація сьогодні поєднана однією спільною метою – протистояти ворогу, захисту свою батьківщини, зберегти свою ідентичність, культуру і основне – життя і свободу своїх громадян.

Україна вразила світ своєю стійкістю, мужністю і силою духу, цілісністю власної позиції щодо спротиву ворогу, адже більшість світових експертів не очікували такого активного спротиву та організації життєдіяльності українського суспільства.

Більшість вчених вважають ідентичність комплексною категорією, яка складається із таких складових як політична ідентичність, культурна, релігійна, національна, соціальна, ідентичність нації, конкретної спільноти чи громади тощо. Так, наприклад, П. Альтер диференціював концепцію культурної національної ідентичності і громадянської політичної ідентичності [2].

Ключовий компонент політичної національної ідентичності – наявність у громадян політичної свідомості, рівності перед законом, а ключовою складовою культурної ідентичності є традиції, історичний досвід, культура, ментальність, цінності, релігія, моральні норми. Отже, можемо погодитись, що «значення питання національної ідентичності для безпеки сучасних держав не можна недооцінювати. Від характеру, змісту національної ідентичності(-ей), що існують, значною мірою залежить майбутнє як самої держави, так і характеру розвитку відносин у країні між різними групами населення.

Від того, чи населення певної країни ідентифікує себе, власні та групові інтереси з державою, а чи держава трактується як завада для реалізації культурних, етнічних, релігійних, мовних, політичних, економічних тощо інтересів, безпосередньо залежить територіальна цілісність країни, стан взаємовідносин між різними групами населення (етнічними, політичними, соціальними, релігійними тощо), ступінь консолідованості та визначеності суспільства щодо власного

майбутнього розвитку в межах певного державного утворення, повага й довіра до державних органів, символів тощо [3].

Позитивно, що сьогодні частка українців та українок, які ідентифікують себе передусім як громадяни України, становить 85% чи 72%, залежно від методології та конкретного терміну проведення опитування. Загалом, у кристалізації української ідентичності можна виділити декілька етапів, де поворотними моментами будуть революції та війна.

У 1992-2004 роках частка тих, хто вважають себе передусім громадянами України, не перевищувала 50%. Цей поріг ми перетнули після Помаранчевої революції. Наступний злет припав на Революцію гідності та початок російсько-української війни – тоді був подоланий поріг у 60%. З початком широкомасштабного російського вторгнення українське суспільство здолало поріг у 70% [4].

Відзначимо, що «внаслідок повномасштабної війни з Росією Україна зазнає глибинних трансформацій масової свідомості. Українці опановують себе не лише як люди, що здатні чинити опір зовнішньому вторгненню, але й як спільнота, яка переосмислює сама себе, свою колективну ідентичність. Ці разючі зміни можна осягнути, якщо їх розглядати в контексті уявлень українців про себе самих, які були сформовані впродовж тривалого історичного досвіду[5].

Погоджуємось, що в протистоянні ворогу українці зуміли сформулювати колективну національну ідентичність подолавши історичні образи, комплекси і сумніви. Відповідно, сучасна колективна ідентичність українців визначається європейськими поглядами у майбутнє. Міжпоколінні історичні травми відходять на задній план – їх заступає надія великої перемоги. Українці не хочуть, щоб їхня гідність була спалюжена. Тому таке безкомпромісне ставлення до територіальної цілісності навіть попри невідомість та майбутні масштабні жертви дають підстави констатувати про вагомні зміни у колективній ідентичності українців»[9].

Можемо зробити висновки, що колективна національна ідентичність в сучасних умовах це доволі динамічний процес, який включає в себе і процес і результат самоусвідомлення українцями своєї ментальних особливостей як свобода, гідність, безстрашність, самопожертва, свого призначення в захисті Вітчизни, сутнісних рис нації базових цінностей, як культура, національна держава, церква, національна мова, місія тощо. Вважаємо, що даний процес має тенденцію до укріплення та буде основою для формування базових засад подальшої стабільності України як держави.

Список використаних джерел

1. Рудакевич О.М. Взаємозв'язок національної ідентичності та культури в націєтворчому процесі. Науково-теоретичний альманах «Грані». -2010 – №2. – С.155-158.
2. Денис Сладкий. Національна ідентичність як фактор національної та міжнародної безпеки. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/sladkyi_natsionalna.pdf
3. Данило Судин. Як війна вплинула на нашу ідентичність, пам'ять та цінності. URL: Режим доступу : <https://tyzhden.ua/Society/255577>
4. Олександр Резнік. Колективна ідентичність за умов війни: від комплексу меншовартості до нації переможців. URL: <https://dif.org.ua/article/kolektivna-identichnist-za-umov-viyni-vid-kompleksu-menshovartosti-do-natsii-peremozhtsiv>
5. Андрій Длігалич. Суперсили і проявлені суспільні цінності Українців. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/16/7340093/>

Кібець Єлизавета, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Литвин Наталя, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПУ

Європейська інтеграція для України – це шлях до модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника та вихід на світові ринки, насамперед, на ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи, Україна також орієнтується на моделі соціально-економічного розвитку провідних європейських країн.

Відносини України з ЄС та євроінтеграційний курс України є однією з найактуальніших тем дослідження сучасного розвитку України. Проблеми інтеграції та співробітництва України з ЄС знайшли своє відображення у наукових працях таких авторів, як Л. Даниленко, О. Кіндрадець, Д. Мішель, В. Муравйов, М. Назаренко та інші.

Європейська інтеграція – це соціалізація суверенітету державами-членами Європейського Союзу, які створили спільні інститути, яким передали частину своїх національних повноважень з тим, щоб рішення у відповідних сферах спільних інтересів могли прийматися демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні. Відносини Європейського Союзу зі своїми сусідами ґрунтуються на взаємній повазі до спільних цінностей, а саме демократії, поваги до прав людини, верховенства права, належного врядування, принципів соціально орієнтованої ринкової економіки та сталого розвитку. Рух у напрямі європейської інтеграції для України є способом ефективного включення її в існуючу систему розподілу функцій і ролей у сучасній світовій системі; більш інтенсивного включення її в міжнародне співробітництво щодо врегулювання конфліктів і протидії новітнім загрозам міжнародній безпеці. Однак, інтеграція – це не лише невід’ємна складова європейської інтеграції, а також взаємовигідне співробітництво, ефективна зовнішня політика. Вона передбачає суттєві внутрішні перетворення в країні відповідно до стандартів, прийнятих інтеграційним співтовариством. Для вступу до Європейського Союзу країна-кандидат повинна відповідати Копенгагенським критеріям, серед яких основними є: дотримання демократичних принципів прав людини; верховенство права; наявність конкурентоспроможної ринкової економіки, здатної конкурувати на внутрішньому ринку ЄС; визнання спільних для ЄС правил і стандартів; прийняття комплексу інституційних і правових норм європейської інтеграції.

Членство України в Європейському Союзі має як позитивні, так і негативні наслідки у різних сферах [1].

Таблиця 1

Сфера	Перспективи	Проблеми
<i>Політична</i>	1. Якщо Україна буде в ЄС, то вона буде залучена до Спільної європейської політики безпеки і оборони. 2. Стабільність політичної системи.	1. Небезпека втягування України у конфлікт цивілізацій. 2. Невизначеність щодо стратегії розвитку ЄС.
<i>Економічна</i>	1. Забезпечення безпеки та охорони здоров’я в Україні. 2. Можливості для динамічного розвитку туристичної діяльності.	1. Перенесення в Україну шкідливих виробництв. 2. Втрата конкурентоспроможності окремих галузей промисловості. 3. Складність переходу на європейський рівень цін.

Сфера	Перспективи	Проблеми
<i>Соціальна</i>	1. Формування середнього класу. 2. Реформування сфери освіти та соціального захисту.	1. Поглиблення демографічного спаду. 2. Проблема нелегальної міграції та відтоку кадрів.
<i>Культурна</i>	1. Поширення української культури в ЄС 2. Широкий доступ до інформаційного потенціалу	1. Переоцінка культурно-освітніх тенденцій, що фактично означає зближення суспільної моралі з нормами Заходу.

Головним завданням євроінтеграційного процесу на сьогодні є завершення переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, невід'ємною частиною якої є зона вільної торгівлі. З 1 січня 2016 року частково набула чинності стаття Угоди про асоціацію, яка передбачає створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, що передбачає та зобов'язує обидві сторони сприяти впровадженню європейських правил та стандартів життя в Україні, а для деяких положень існують конкретні терміни [2 с.132]. Отже, для того, щоб мати можливість інтегруватися у внутрішній ринок ЄС, Україна має привести свою систему технічного регулювання у відповідність до європейських вимог, оскільки основними перешкодами у торгівлі з ЄС є не імпорнтні тарифи, а технічні бар'єри у торгівлі, вимоги до безпечності та якості продукції, її характеристик, процедури оцінки відповідності. У довгостроковій перспективі Угода має сприяти підвищенню конкурентоспроможності товарів, що виробляються в Україні, і, як наслідок, збільшенню обсягів експорту на світових ринках. Крім того, зі зростанням якості українських товарів посиляться позиції вітчизняних виробників на внутрішньому ринку. Водночас українські споживачі отримають доступ до більш якісних та дешевих товарів і послуг [3 с.25]

Отже, Україна при вступі до ЄС має зосередитися на використанні саме позитивних аспектів європейської інтеграції з оптимальним вектором вироблення стратегії та лінії поведінки щодо недопущення загроз на територію України. Аналіз можливих позитивних і негативних наслідків вступу України до ЄС показав, що вступ до Європейського Союзу є закономірним прагненням України до цивілізованої правової держави та розбудови демократичного суспільства. Інтеграція до Європейського Союзу – це шанс для України нарешті стати стабільною державою з великими перспективами. Співробітництво України з ЄС сприятиме досягненню нашою державою високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя та добробуту її населення.

Список використаних джерел

1. Кондратець О.М. Євроінтеграція України як чинник «вмотивованої» модернізації / О.М. Кондратець // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Природничі науки. Науковий журнал: Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 72 (№ 5). – 824-829 с.
2. Даниленко Л.І. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України: Навчально-методичні матеріали / Л.І. Даниленко, І.В. Поліщук. – К.: НАДУ, 2013. – 132 с.
3. Єрмолаєв А. Україна-ЄС: наступні двадцять п'ять років / А. Єрмолаєв, І. Клименко, В. Щербина, С. Денисенко, Л. Поляков. – К.: Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна», 2016 – 31 с.

Кравців Тетяна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Литвин Наталя, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

КРИЗОВИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну змінило все. Щодня цей конфлікт продовжує руйнувати Україну та українську економіку. Війна проти зовнішнього нападника – це завжди боротьба за політичне, економічне та незалежне майбутнє країни.

Вторгнення росії зруйнувало економіку України, яка, за прогнозами Світового банку, скоротиться цього року на цілих 45 відсотків. Бойові дії змусили мільйони людей покинути свої будинки, перекрили доступ до портів країни, підірвали сільське господарство і призвели до зростання витрат на оборону.

Україна відіграє дуже велику роль на світовому продовольчому ринку. До повномасштабного вторгнення ми експортували понад 15% від світового продовольства кукурудзи та близько 10% зернових. Тобто наша країна була в одному та іншому сегменті одним із найбільших експортерів світу. Проте, на даний момент український продовольчий ринок перебуває у кризовому становищі через дію багатьох факторів. [1]

Критичні експортні маршрути через чорноморські порти України в Маріуполі та Одесі були перекриті. Маріуполь був зруйнований російськими бомбардуваннями, а Одеса фактично заблокована російськими військово-морськими силами. Перед війною ці шляхи становили половину загальної зовнішньої торгівлі України та 90% торгівлі зерном. Україна є основним експортером пшениці, опорою економіки, але уряд заборонив експорт зерна та інших основних продуктів, оскільки намагається забезпечити продовольчу безпеку для понад 6,5 мільйонів людей, які переміщені всередині країни.

Війни значно знижують продуктивність праці, послаблюючи капітал, заглиблюючись за рахунок руйнування фізичних активів, стримування виробничих інвестицій, втечі капіталу і перерозподілу капіталу і заощаджень на менш продуктивні цілі, включаючи фінансування бюджетного дефіциту і військових витрат. Руйнування матеріальних цінностей в Україні вже носить катастрофічний характер, особливо в районах, безпосередньо порушених бойовими діями, і може стати набагато більше, якщо конфлікт застопориться.

Інвестиції та інновації, перервані війною і масовим припиненням економічної діяльності, часто зачіпають цілі галузі, такі як авіація і сільське господарство, можуть привести до значних втрат загальної продуктивності факторів виробництва. Наприклад, постраждали від війни регіони, включаючи Київ, складають приблизно 60 відсотків усіх інвестицій в основний капітал в Україні і ще більша частка в деяких ключових галузях, таких як металургія і транспорт. Війна також значно послабила здатність України впроваджувати інновації, що підвищують продуктивність, і залишатися конкурентоспроможною на глобальному рівні через серйозні збої в міжнародній торгівлі і потоках іноземного капіталу.[2]

Повний спад економіки спричинив швидке зростання рівня безробіття. Подальше безробіття покороково знижуватиметься, однак залишатиметься вищим за свій природній рівень через тривалі наслідки війни.

Значне зниження економічної діяльності спричинило також до швидкого зниження доходів населення. На початку війни підприємства старалися виплачувати зарплату сповна, проте через протяжність бойових активностей та погіршення фінансово-економічного становища велика кількість підприємств не в змозі покривати довоєнну оплату праці. Внаслідок, номінальні зарплати у 2022 році скоротились на 12%, а в реальному вимірі – на 27%. Надалі з

відновлюванням економіки та посиленням попиту на робочу силу номінальні зарплати швидко виростуть і перевищать довоєнний ступінь вже у 2023 році. Втім, якщо взяти до уваги інфляційні процеси реальні зарплати наприкінці 2024 року все ще залишатимуться нижчими за довоєнний рівень.

Якою б не була первинна природа інфляційного сплеску, у випадку розбалансування інфляційних сподівань він може підбити неконтрольоване розгортання інфляційної спіралі. Це, врешті-решт, погано відобразиться на бюджетній стабільності та економічному розвитку.

Відколи запровадження інфляційного таргетування НБУ вдалося значно покращити закореність інфляційних очікувань. Проте, прискорення інфляції з кінця 2021 року в умовах збільшення геополітичного тиску та подальше вторгнення росії призвело до їх серйозного погіршення. Для утримання інфляційних очікувань та збереження контролю над інфляцією Національний банк значно підвищив облікову ставку та проводить заходи щодо стабілізації валютного курсу.

Поновлення активної відсоткової політики збільшить спроможність Національного банку забезпечувати курсову стабільність і спиняти інфляційні процеси під час війни. У подальшому зберігатимуться жорсткі монетарні умови. В той час, зважаючи на спроможність проінфляційних чинників, зумовлених війною, підняття адміністративно регульованих цін і особливості дії трансмісійного механізму, інфляція знижуватиметься повільно.[3]

Ще один значний для економіки фактор, який залежатиме від тривалості конфлікту, – це капітал людей. Зараз зарубіжжя виїжджають багато спеціалістів з різних напрямів, і всі вони відіграють важливу складову для розвитку та сприяння економіки. Втрата цих фахівців призведе до неможливості їх заміни – це триватиме певний час. Отже може відбуватись так званий відтік мізків – процес, через який з країни виїжджають спеціалісти, вчені та кваліфіковані професіонали. При оцінці цього процесу можна допустити, що країнам, з яких їдуть фахівці, накладається дуже вагомий економічний, культурний, а іноді й політичний збиток.[4]

Ще однією проблемою є електропостачання та газопостачання. Ніхто не знає як прийдеться українцям пережити цю зиму. Російські удари по енергетичній інфраструктурі є одними з найважливіших утрат за час війни. Внаслідок цього, українській системі періодично

бракує потужності і це є значним викликом для нашої держави, щоб задовольнити потреби громадян та національної економіки взимку.

На жаль, економічні перспективи України поки не дуже тішать. Наслідки війни будуть ще довго тривати, навіть якщо вона закінчиться відносно швидко, але поки що цього не спостерігається. Та громадяни нашої країни залишається лише продумати свій спосіб життя під час економічної скрути і водночас робити свій великий внесок до наближення перемоги. Не потрібно панікувати, могутня Україна зможе за абияких обставин прогнати себе і ще продати залишок на світовому ринку. А також підтримка з боку сусідів є надзвичайно важливою не лише для існування країни, але й для майбутнього світового порядку та безпеки.

Список використаних джерел

1. Українська економіка під час війни. Що далі? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua/ukrayinska-ekonomika-pid-chas-vijny-shho-dali/> (дата звернення: 20.10.2022)

2. Social Protection for Recovery ? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/38098/FullReport.pdf> (дата звернення: 20.10.2022)

3. Інфляційний звіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2023-rotsi-inflyatsiya-pochne-znijuvatisya-a-ekonomika-povernetsya-do-zrostannya--inflyatsiyniy-zvit> (дата звернення: 20.10.2022)

4. Криза, безробіття та «План Маршаллі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zaborona.com/rozbyrayemosya-shho-bude-z-ekonomikoju-ukrayiny-pislya-vijny/> (дата звернення: 20.10.2022)

Литвин Наталя, канд. іст. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ (ЛЮТИЙ–БЕРЕЗЕНЬ) 2022 РОКУ

На прохання української громади міста Валенсії (Іспанія) та у зв'язку з оголошенням Росією так званої «військової операції», яка

вилася в громадянську війну Росії та союзника Росії Білорусією проти України з 24.02.2022 року, я б хотіла дати деякі пояснення, та провести історичний аналіз подій цієї злочинної операції проти вільних громадян України.

По-перше, багато громадян Західної Європи і не тільки, не розуміють підвалини і перш за все ту не людяність дій, які застосовує тоталітарний режим Путіна та диктатор Лукашенко проти України, по-друге, намагаються знайти відповідь на питання: чому Росія не може «відпустити» вільну, незалежну Україну і її прагнення до вступу в ЄС та до лав НАТО? Відповідь проста і лаконічна: Путін і його режим ніколи не вбачали Україну вільною і незалежною, завжди Україна, з їх точку зору, була додатком, складовою частиною так званої Російською імперії (Малоросією, або Наддніпрянською Україною, так вона проходила по картах ХІХ ст.) Але давайте віднайдемо історичну правду і будемо об'єктивно оцінювати історію російського та українського народу.

На жаль, багато «зомбованих» російською пропагандою людей в Росії, та східних регіонів України висловлюють думку, що України, як держави ніколи не було і не має бути, але це повний абсурд. Кінець VIII – початок ІХ ст. держава Київська Русь, яка задовго з'явилася до Московського князівства (доречі, Юрій Довгорукий – засновник Москви з київської династії Мономаховичів), існувала та була міжнародно визнаною Візантійською імперією і не тільки, Київ був стольним градом всієї Русі і європейським центром торгівлі до ХІІ ст., оскільки через Київ проходив важливий торговельний шлях «із варяг в греки, держава Гетьманщина, або так зване «Військо Запорізьке» ХVІІ ст., яке по історичним документам Зборівського мирного договору 1648 року було визнано поляками, як незалежна держава також існувала, проголошення незалежної України 1918 року згідно четвертого універсалу Центральної Ради, яка на той час була урядом, до приходу більшовиків – все це історичні факти, які підтверджені архівними письмовими та археологічними документами. Отже, ні в кого не мають викликати сумніви, що держава була, є і буде завжди існувати. Інша справа, що більшовицька орда під керівництвом Леніна, потім Сталіна, проводячи масові репресії, геноцид викликаний штучними голодоморами в Україні 1921 – 1923, 1932 – 1933, 1946 – 1947 роках зробила все для того, щоб стерти історію України з лиця землі, перекрутити всі події, заборонити українську мову, культуру (починаючи з Валуєвських та Ємських указів ще ХІХ ст.), депортації

кримських татар на Сибір, та заселення території Криму росіянами, проведення політики індустріалізації 1925 року, яка передбачала згін зі всього Радянського Союзу кримінальних російськомовних в'язнів на територію Донбасу, Луганську і т.д.

Сьогодні режим Путіна є абсолютним повторенням цього всього, що я сказала вище, тобто, ідея імперіалізму (Петра I та Катерини II), вождізму (Леніна та Сталіна) була закладена від початку, повернути республіки, які входили до складу СРСР 1922 року і не мали права сецесії (тобто, виходу), майже перетворення на колонії без права голосу – все це сьогодні ми бачимо в реальному житті ХХІ ст. Україна завжди була стратегічно важливою територією з точки зору геополітики, свого роду містком між Заходом та Сходом, Україна в свій час була житницею всієї Європи в ХІХ ст. (90 % поставки хліба до Європи) і звичайно, її бажання та право до вступу в ЄС і НАТО розцінюється Путіном як втрата чогось великого і значущого, а головне подальший розвиток України у складі ЄС та НАТО стане комом в горлі у Путіна і його команди та викличе ряд протестів серед молодого російського населення, яким, я впевнена, ідея демократії та свободи слова вкрай важлива.

Отже, «кремлівські щури» вирішили діяти і діяти негайно, їхня спроба в 2014 році під час Революції гідності та підставною особою президента Януковича провалилася, вони пішли на крок затяжної «гібридної війни» на Донбасі, але це нічого не вирішило. Україна продовжувала триматися, хоча економічно була виснажена на всіх фронтах. Події з захопленням Криму та пошуку виходу до нього сухопутно, дестабілізація України, всі можливі кроки по відрізання України від Європи провалилися, Путін пішов на злочин, які не має виправдання в історії України і в цілому у всесвітньої історії – це широкомасштабна війна проти України, де гинуть цивільні, де гинуть діти, де підривається вся інфраструктура, а головне це робиться підступно, під час і до переговорів, методом терору і тиску. Тут, шановні, не лише Гаага, тут Нюрнберзький процес за злочин проти людства. Імперські амбіції диктаторів мають бути покарані, тому хочу сказати на кінець, що в цілому в історії, яка має звичку повторюватися є один цікавий момент: диктаторські режими завжди, завжди мали поганий кінець і це історичний факт.

Слава Україні! Борітеся – побороте!

Акції протестів української громади м. Валенсії -26.02.2022

Список використаних джерел

1. Сторінка «Української громади Іспанії за права, честь і гідність українців»// Режим доступу: <https://ucranianosmadrid.com/>
2. Українці в Іспанії // Режим доступу: <https://spain.mfa.gov.ua/posolstvo/172-ukrajinci-v-ispniji>

Метельська Анна, аспірантка,
Державний торговельно-економічний університет

Латигіна Наталія, д-р політ. наук, проф.,
Державний торговельно-економічний університет

ІМІДЖ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

Імідж України та її лідера швидко та кардинально змінився в світовому політичному вимірі з початку повномасштабного воєнного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року. В той час як російське вторгнення в Україну продовжує завдавати значних економічних і соціальних втрат через значні збитки виробничим активам та інфраструктурі, обмежений доступ до ринку та переміщення робочої сили та очікується, що ВВП України скоротиться на 35 відсотків у 2022 році, якщо статус-кво збережеться до кінця року без додаткових економічних потрясінь, про Україну знають майже в кожному будинку світу.

Президент України Володимир Зеленський став обличчям українського опору, а його невеликий досвід в політиці та медіа-кмітливості дали Україні зброю, якій у Путіна не було протистояння. В інформаційній війні беззаперечно переміг Зеленський. Після того, як російські пропагандистські органи спробували поширити неправдиву заяву про те, що Зеленський втік зі столиці, він вийшов на вулицю та зняв себе на камеру, стоячи зухвало в центрі Києва. Коли Сполучені Штати запропонували евакуювати його із зони бойових дій, Зеленський, як повідомляється, сказав: «Бій тут. Мені потрібна амуніція, а не поїздка».

«Ось хлопець, якого вважали легковаговим, не в своїй стихії, який ось-ось буде розгромлений великою супердержавою по сусідству. І цього не сталося», – каже Ендрю Дж. Польскі, професор політології коледжу Хантер у Нью-Йорку та автор книги про президентів США під час війни. «Я думаю, що люди дійсно очікували, що він втече... і я думаю, що він здивував людей, розділивши небезпеку, яку вони розділили». Це, за словами Польського, створило «взаємні стосунки між Зеленським і українським народом. Я думаю, що вони отримали один від одного енергію та впевненість. Це вражаюче комунікаційне досягнення для лідера – бути настільки на зв'язку зі своїми людьми в розпал кризи».

Найчастіше Зеленського порівнюють з ім'ям Вінстона Черчилля, який об'єднав британців у найтемніші дні Другої світової війни. Інші порівнюють Зеленського з Бенджаміном Франкліном і його успіхом у пошуку підтримки Франції для Американської революції.

Через інтерв'ю та виступи через відеозв'язок із прихованих місць Зеленський намагався згуртувати світ на боці України.

Виступаючи в березні 2022 на зборі коштів у Сан-Франциско, перша леді США Джилл Байден сказала, що «мені просто потрібно щоранку вмикати телевізор і молитися, щоб Зеленський ще живий».

Часто одягнений у сіро-оливкову футболку, він виступав із відеозверненнями до урядів у всьому світі, закликаючи їх надати Україні військову допомогу та обмежити здатність Росії вести наступальну війну будь-якими можливими засобами. У словах президента України з'явилася суміш непокори та ескалації відчаю, і він, здається, не боїться відштовхнути тих, чия допомога йому може знадобитися. Наприклад, він сказав офіційним особам НАТО, що вони нестимуть відповідальність за загибель цивільного населення, якщо вони не запровадять безпольотну зону над Україною.

Через ці повідомлення він звертається не лише до лідерів НАТО, а й безпосередньо до громадян, які можуть чинити на них тиск, щоб вони зробили більше, – каже Кеннет Осгуд, професор історії в Колорадській гірничій школі та експерт з пропаганди та розвідки. Зусилля Зеленського в основному були успішними; хоча НАТО відмовився від встановлення забороненої для польотів зони над Україною (такий акт був би рівнозначний оголошенню війни Росії), західні країни наповнили Україну протитанковою зброєю та зенітно-ракетними комплексами. Крім того, режим санкцій, який було введено проти Росії, був одним з найжорсткіших в історії, і в результаті російська економіка похитнулася.

Особистість українського лідера, його послання та виступи взаємопідсилюють один одного, каже Кетлін Холл Джеймісон, фахівець із політичних комунікацій та директор Центру публічної політики Анненберга в Університеті Пенсільванії. «Його показ прямо на камеру крупним планом – це ефективні соціальні медіа – без сценарію, чіткі, зрозумілі та сповнені рішучості» [1].

Його повідомлення не обов'язково мають однаковий вплив, зазначає вона. Сказати «Не дозвольте їм винищити нас» – це більш ефективна фраза, каже вона, ніж «назвати саміт НАТО слабким і заплутаним».

Джеймісон також звернула увагу, що телевізійні мережі підсилили силу звернень Зеленського за допомогою потужних візуальних

засобів, «накладаючи спогадливі зображення пошкоджених будівель, матерів і дітей, що тікають, загрозливих російських танків, порожніх полиць магазинів тощо» [1].

Можна виділити кілька причин, чому кризове лідерство було ефективним.

Війна в Україні стане випробуванням навіть для найзапекліших політичних діячів: мільйони змушені покинути свої домівки, тисячі (включно з багатьма мирними жителями) убиті або поранені, докази російських військових злочинів лише зростають щодня. Тим не менш, Володимир Зеленський, відносно початківець глава держави, не просто впорався з викликом, його багато хвалять і захоплюють за сразкове лідерство в кризі. Отже, чим пояснити цю майстерність?

Акторському досвіду Зеленського приписують його здатність потужно налагоджувати зв'язки з різними аудиторіями, використовуючи факти та емоції, щоб створити підтримку для української справи.

Його відданість служінню своєму народу називають ключовим. Його також описують як харизматичного – хоча це саме по собі не є гарантією успіху, враховуючи, що харизматичні лідери все ще можуть вести свої країни до знищення.

Аристотелю приписують першу думку про те, що чесноти відіграють центральну роль у формуванні сили характеру, який може орієнтуватися та витримувати життєві виклики за допомогою моральної стійкості та чесноті.

За останні кілька десятиліть вчені, які займаються запобіганням неетичного лідерства, розвинули ідеї Аристотеля далі, використовуючи сучасні соціальні наукові методи.

Протягом березня та початку квітня Зеленський в середньому виступав приблизно по одній промові на день, виступаючи на таких різноманітних майданчиках, як парламент Південної Кореї, Світовий банк і церемонія вручення премії «Греммі». Кожен був створений з урахуванням своєї аудиторії. Коли він виступав перед Конгресом США, він згадував Перл-Харбор і 11 вересня. Німецький парламент почув, як він посилався на історію Голокосту та Берлінської стіни [2].

США та Європа поспішили йому на допомогу, надавши Україні більше зброї, ніж вони дали будь-якій іншій країні після Другої світової війни. Тисячі журналістів приїхали до Києва, заповнюючи скриньки його співробітників запитами на інтерв'ю [2].

Ми уважно вивчили розгорнуте відеоінтерв'ю із Зеленським для The Economist. Будучи без сценарію та більш спонтанним, ніж його

заздалегідь підготовлені промови, він пропонував чіткіше зрозуміти його характер.

У відповідях Зеленського на запитання інтерв'юерів ми виявили всі сім ключових чеснот характеру – людяність, помірність, справедливість, мужність, трансцендентність, мудрість і розважливість [3].

Чеснота людяності пов'язана з турботою, співчуттям, емпатією та повагою до інших. Зеленський демонструє це насамперед своєю зосередженістю на захисті українців від російської агресії, але це поширюється навіть на страждання його ворога.

Наш аналіз його керівництва показує, що Зеленський має силу характеру та емоційну, інтелектуальну та моральну ясність щодо того, що поставлено на карту. Це пояснює його ефективне кризове керівництво на сьогоднішній день. Незважаючи на явну військову невідповідність між Росією та Україною, Путін зіткнувся з грізним супротивником.

Список використаних джерел

1. A modern Churchill? Zelenskyu praised as war communicator [Електронний ресурс] // The Associated Press. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-volodymyr-zelenskyu-entertainment-media-social-media-896ac1afc240fdf349c0d4c96d5e2afc>.

2. Inside Zelensky's World [Електронний ресурс] // TIME USA, LLC. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://time.com/6171277/volodymyr-zelensky-interview-ukraine-war/>.

3. The value of virtue: 7 reasons why Volodymyr Zelenskyu's crisis leadership has been so effective [Електронний ресурс] // The Conversation. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://theconversation.com/the-value-of-virtue-7-reasons-why-volodymyr-zelenskyys-crisis-leadership-has-been-so-effective-182041>.

МИРОЛЮБСТВО У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Звертаючись до сутності миролюбства, як об'єкту даного дослідження, хотілося б зауважити, що миролюбство – це основа мирного співіснування націй, народів, держав і т.д., що характеризує соціально-політичний онтологічний стан без озброєної боротьби у конкретно виражених формах. Миролюбство є ідентифікатором, що забезпечує емпіричне значення, як якісного виміру дослідження змінної миру певної нації чи то держави. Глобальний індекс миролюбства, що складається з 2007 року, є одним із провідних показників визначення не лише відсутності війни в конкретній країні, а й наявності насильства, небезпек, загроз, як внутрішніх так і зовнішніх, а також страху перед ними.

Сучасна цивілізація в контексті миролюбства, незважаючи на глобалізаційні процеси, стає все більш полярною. На формування Глобального індексу миролюбства впливають різні якісні та кількісні показники, серед них: економічний рівень розвитку, вплив релігії на державну політику, наявність небезпек в середині країни, рівень мілітаризації, наявність внутрішніх та міжнародних конфліктів тощо. На наш погляд, не менш важливим фактором, який характеризує миролюбство є історично та культурно сформований феномен національної ідентичності, що є змінною величиною, яка відроджується, прогресує, відстоює своє місце та значення у всьому світі, або ж навпаки регресує та занепадає.

Ідентичність як таку, з точки зору соціально-філософських підходів, більшість вчених розглядають як соціально-культурний, історичний, антропологічний, політично-ідеологічний феномен зі складною методологічною структурою. «Ідентичність є не тільки концептом, що розрізняє соціальні простори і тоталізує свої елементи, але й конструктом реїфікації відносин. Для перспектив руху самоідентифікації, самовизначення важливо розуміти, що ідентичність є результатом, тим, що трапилось, відстоюванням і захистом себе; ідентифікація – пристосування, процес постійного вибору, прийняття норм, традицій, установок. Тому осмислення ідентифікації передуює осмисленню ідентичності. У кінцевому рахунку ідентичність є ансамблем самоідентифікацій, їх включенням в єдине унікальне

тотожне з собою ціле. Паттерн ідентичності уявляється особистістю. У цьому виявляє себе єдність і боротьба історичної пам'яті та історичного забуття. Принципова неповнота, незавершеність ідентичності й індивідуальна відповідальність за усунення цієї незавершеності в кінці кінців виражається багатством або бідністю самоідентифікуючої уяви особистості» [5, с. 11].

Характеризуючи національну ідентичність, більшість дискусій зводиться до виокремлення та групування об'єктивних та суб'єктивних ознак певної національної спільноти, які відрізняють їх від іншої. Національну ідентичність часто асоціюють з колективною свідомістю та самоідентифікацією особистості в ній, або з ототожненням/ співвіднесенням себе з певною нацією, або з поняттям «суверенітету». «Сучасна національна ідентичність має забезпечувати цей суверенітет реальним авторитетом своєї національної ідеї, яку слід просувати по всьому світу в будь-яких можливих проявах. Практично кожна нація світу вже давно не є закапсульованою у національних кордонах, але через свою діаспору, через поширення своєї продукції і своїх послуг представлена далеко за межами своїх номінальних державних кордонів. І цей реальний вплив формує у світі зацікавленість у існуванні такої держави нерідко не меншою мірою, аніж патріотичні прагнення громадян цієї держави» [3, с. 50-51].

На думку К. Кислюка українську національну «ідентичність можна назвати «гібридною», адже вона поєднує в собі елементи етнічної та політичної самототожності. Відображаючи домодерну, модерну та постмодерну багатоукладність української культури внаслідок розтягнутості в часі її навздогінної модернізації, сучасна українська ідентичність парадоксальним чином набуває нових можливостей для консолідації в першій чверті XXI сторіччя, у пост-постмодерній ситуації дедалі більшої міксованості всього природного та соціального буття» [2, с. 61].

У своєму дослідженні Н. Філіпчук, Г. Загайська зазначають: «Український народ, щоб зберегти власну ідентичність, стати конкурентоспроможним у сучасному світі має опертися на глибинні витoki національної культури, історичної пам'яті, гідності і самоповаги. Переживши важкі періоди денаціоналізації, особливо русифікації, колонізації, лінгвоцидних, етноцидних репресій, голодоморів, геноцидів, нація продовжує в умовах відновленої Державності вибудовувати єдину загальноукраїнську систему цінностей, коли існує різновекторність світоглядів й переконань» [4, с. 230].

Історико-культурні традиції українського народу в контексті національної ідентичності переконливо свідчать про миролюбність.

Світосприйняття українців можна охарактеризувати перенесенням позитивних людських якостей на світобудову. Водночас український народ був змушений та продовжує і нині відстоювати право на незалежність та свободу: думки, вибору, самовираження, самоідентичності тощо. «Педагогічні традиції, накопичені народом протягом усього історичного розвитку, відбиті в народній педагогіці. Саме вони становлять основу його виховної системи з розвитку моральних якостей особистості. У народній педагогіці акумулюються такі моральні цінності, як відповідальність, борг, честь, совість, терпимість, любов, співпереживання, потреба в творчій діяльності, співчуття, милосердя» [6, с. 75].

Характерною аксіологічної особливостю національної ідентичності українського народу є сім'я, яка виховує своїх дітей у вірі в добро, справедливість, людську гідність, у любові до рідної землі, традицій, культури, у мирі та взаємоповазі. Тобто освітньо-виховна функція родини сконцентрована на формуванні соціалізованого, морально-відповідального, національно-згуртованого наступного покоління українців.

Академік В. Андрущенко, визначаючи завдання сучасної філософії освіти, акцентує увагу саме на розробці та імплементації в освітній процес принципів виховання миролюбства: «Сучасна європейська практика виховання миролюбства і толерантності ґрунтується виключно на суб'єкт-суб'єктній, гуманістичній парадигмі виховання, яка ставить у центр будь-якого педагогічного процесу розвиток комунікативно-екзистенціального потенціалу дитини» [1, с. 11], молодого покоління взагалі.

Узагальнюючи продеклароване, дослідження тематики миролюбства в контексті української національної ідентичності потребує подальших міжгалузевих наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. Педагогіка миру: актуальність теорії та практики // Вища освіта України. 2014, № 2. С. 5-12.

2. Кислюк К. Українська ідентичність: історико-культурні ретроспективи та сучасні перспективи // Філософська думка. 2018, №3. С. 48-65.

3. Руденко Ю. Ю. Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. 364 с.

4. Філіпчук Н.О., Загайська Г.М. місія музеїв закордонного українства // Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття: зб. матеріалів ХVІІІ Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької / [наук. ред.: Г.І. Сотська, М.П. Вовк]. Вип. 4 (16). К.: Талком, 2021.С. 229-234.

5. Чернієнко В. Філософія та ідентичність // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». 2015, Вип.18. С. 8-18.

6. Бабій, І. В. Народна педагогіка про виховання підростаючого покоління (історичний аспект) // Рідна школа. 2008. № 11. С. 74-76.

Прис Мар'яна, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кравченко Алла, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПРАВОВУ ГАЛУЗЬ В УКРАЇНІ

З кожним роком вплив такого явища як глобалізація відчувається все помітніше у різних частинах світу. Десятиліттями неодноразовість впливу на наше суспільство глобалізаційних процесів створює нові палкі дискусії серед науковців та дослідників стосовно найрізноманітніших сфер та напрямків людської діяльності. У важкі часи війни, наша країна стоїть на порозі великих змін, адже заявивши про себе як про сильну державу, ми матимемо можливість закріпитися на міжнародній арені. Таким чином, відчутні зміни у основних напрямках глобалізації, а саме: політичному, економічному та культурному, потягнуть за собою безпосередні зміни у національному правовому секторі.

Ефект від поширення глобалізації став очевидним для пересічних громадян ще на початку ХХІ століття. Кордони між державами стали більш номінальним зобов'язанням, аніж реальною перепорою. Все частіше стали виникати впливові міжнародні організації, у тому числі неурядові, більшого поширення набули й міжнародні банки, страхові компанії, мережеві структури у вигляді культурних, спортивних співтовариств, екологічних рухів та ін. Впливаючи з цього, ми можемо зазначити, що напрямки розвитку України, як держави,

що невинно розвивається, задаються «глобальним світом» та його потребами. Як зазначив у своєму дослідженні Гоша І. О.: «...в Україні немає вибору, якщо вона бажає інтегруватись у сучасний глобальний світ, вона повинна буде допустити на свою територію його суб'єктів» [2, с. 71]. Авжеж існує й думка про те, що міжнародні публічні організації «розмивають» не лише фактичні національні кордони, а й суверенітет держав-учасниць таких організацій. Таким чином, ми звертаємо увагу на те, що їхній вплив поширюється не лише на питання зовнішніх стосунків між державами, а й частково внутрішньої побудови суспільного ладу: часто підіймаються питання достатнього рівню розвитку не лише фінансової та економічної сфери, а й сфери оборони та безпеки, внутрішньодержавних політичних процесів. Проте чи є коректним визначати «достатній рівень» розвитку? Ми вважаємо, що доцільним сприяти розвитку менш розвинутих країн, однак встановлення жорстких рамок та єдиного правильного «шаблону» розвитку є нерозумним.

Такий проміжний висновок ми зробили спираючись на взаємозв'язок між міжнародним та національним правом, який регулюється ст. 9 Конституції України, відповідно до якої «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції». [1] Таким чином, не дивлячись на те, що міжнародне право є безпосереднім юридичним джерелом національного права, однозначно сказати, що воно має є переважну силу над національним правом не можна. Хоча якщо поглянути на те, що норми міжнародного публічного і приватного права вносяться в конституційне, цивільне, адміністративне та інше внутрішньодержавне право, то неможливо применшувати вплив міжнародного права, а отже і глобалізації.

На сьогоднішній день, надзвичайно важливу роль для подальшого розвитку України відіграє соціально-економічний вектор глобалізації, яка в свою чергу неможлива без правового підґрунтя. Як повідомляє Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України за тридцять незалежності силами нашої країни було укладено 19 Угод про вільну торгівлю (УВТ), які охоплюють ринки 47 країн світу. Найбільш вагомим правовим проривом у цій сфері звісно є так звана «Угода про асоціацію з ЄС». Цей договір без перебільшення можна вважати унікальним через те, що за своєю спрямованістю та за обсягом він є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним

договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом[3]. До того ж, доцільним відмітити є те, що Міністерство економіки України регулярно звітує щодо імплементації Угоди про асоціацію в торговельній та економічній сферах та досягнень впроваджених змін.

Звичайно, ще один провідний напрямок глобалізаційного впливу, який ми маємо згадати, є внесення змін у чинне державне законодавство. У більшості своїй законопроекти проходять не лише внутрішню перевірку національними експертами, але й направляються Представництву ЄС в Україні для подальшого опрацювання та надання необхідних коментарів перед представленням перед Кабінетом Міністрів та, в подальшому, Верховною Радою. Яскравим прикладом позитивних змін, які відбулися саме завдяки інтеграції міжнародної практики у вітчизняну, на нашу думку є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу», який вносить низку важливих змін в першу чергу до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. А отже, ми можемо спостерігати позитивні зрушення у питанні криміналізації жорстокого поводження з тваринами, хоча механізм практичного застосування нововведень досі потребує відпрацювання. Проте не можна забувати, що такі процеси спричиняють велику кількість інтернаціональних проблем та питань пов'язаних зі взаємодією різнопланових правових систем. Таким чином ідея, щодо створення єдиного правового поля, яка активно формулювалася ще у ХХ столітті на практиці зіштовхнулася з «айзбергом» питань, чіткі відповіді на які досі важко надати.

Окрім цього, ми вважаємо, що не варто відкидати можливість небезпеки, яку несуть глобалізаційні процеси. Правову, ідеологічну чи/та політичну експансію більш розвинутих країн менш розвинутих, можуть породжувати несприйняття багатоманітності – зокрема культурної – сучасних правових систем або ігнорування певних притаманних певній національності особливостей. Подібний процес поглинання на різних рінках неодноразово переживала наша держава протягом свого історичного існування, зокрема за часів СРСР. В останні роки, радянська правова теорія, на яку спиралась новостворена Україна, піддається жорсткій критиці з боку вітчизняних правників та науковців. Таким чином був запущений глобалізаційний процес уніфікації української правової теорії. Впливаючи з цього, ми можемо зазначити, що з передачею західної правової

доктрини наша держава поступово відходить від суто імперативного методу державного управління і все більше впроваджує диспозитивність різних ланок управління. Нажаль, агресивно налаштована російська держава і нині зберігає роль країни з широким впливом на міжнародну спільноту, однак й багато інших країн вбачають економічний потенціал нашої держави й прагнуть розширення свого впливу на неї. Тож в умовах економічного послаблення України ситуація зберігається нестабільною, тож обережне ставлення до глобалізаційних процесів представниками держави ми вважаємо цілком виправданим.

У висновку ми хотіли б ще раз вказати на те, що різні країни світу мають свої унікальні особливості: починаючи відмінністю територіальних масштабів і закінчуючи рівнем соціально-економічного розвитку. Впливаючи із зазначеного можна висунути припущення, що й вплив глобалізаційних процесів розподілятиметься нерівномірно між існуючими державами. Таким чином варто задуматися над тим, що єдиних загальних стандартів може бути недостатньо для того аби сприяти успішному розвитку системи українського права. Наразі глобалізація дійсно привносить гуманність у правову систему України, що було нехарактерно для радянської правової теорії, та зумовлює нові ціннісні критерії її розвитку.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996. – Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1996, № 30, ст. 141. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Гоша І.О. Вплив глобалізації на розвиток конституційного права у контексті забезпечення європейських правових стандартів / І. О. Гоша // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право. – 2014. – Вип. 7. – С. 67-75. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2014_7_9

3. Угода про асоціацію з ЄС. Урядовий портал: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>

4. Міжнародне право: Підручник / За ред. М. О. Баймуратов. – Харків: Одісей, 2002.

5. Теорія держави і права: Підручн. / Під ред. Скакун О. Ф. – Харків: Консум, 2001.

Проценко Анастасія, студентка,
Державний торговельно-економічний університет

Кравченко Алла, д-р філос. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

КУРС УКРАЇНИ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Європейський Союз – найбільш масштабний сусід України, тому відносини між ними можуть розвиватися в широкому аспекті галузей, таких як: екологічна, політична, інформаційна, безпекова, енергетична та гуманітарна. Такий союз дасть змогу вибудувати міцний фундамент для подальшого розвитку української міжнародної економіки та модернізації України в цілому.

Єврорегіони почали створюватися після Другої світової війни як спосіб упорядкування економічних та суспільних відносин. Перший єврорегіон був створений Німеччиною та Нідерландами 1958 році та був названий «EUROGIO», після цього єврорегіони стали стрімко поширюватися по всій Європі. Найбільш успішні з діючих єврорегіонів є: «Адріатика» (Албанія, Боснія та Герцеговина, Хорватія, Італія, Чорногорія та Словенія), «Баварський ліс – Богемський ліс/Шумава» (Німеччина, Австрія, Чехія), «Добрава» (Чехія та Польща), «Маас-Рейн» (Бельгія, Німеччина та Нідерланди) та декілька інших. Українські прикордонні області входили як до західних, так і до східних єврорегіонів, а саме: «Карпатський єврорегіон» (Польща, Словаччина, Румунія та Угорщина разом з українськими областями Закарпаття, Івано-Франківська та Львова), «Буг» (Волинська область України, Люблінське воєводство Польщі) У 2006 році Україна приєдналася до Асоціації «Чорноморського єврорегіону» (Азербайджан, Албанія, Вірменія, Болгарія, Греція, Грузія, Румунія, Сербія, Туреччина та Україна). [1, с. 112]

Політичні переваги від євроінтеграції країни полягають у створенні механізму політичної стабільності, безпеки та демократії. В економічній сфері інтеграція сприятиме зростанню економічної продуктивності та темпів технологічного осучаснення. На це впливатиме конкуренція на єдиному європейському ринку, підвищення кваліфікації робітників, розширення інвестиційних можливостей, доступ до всіх новітніх технологічних відкриттів, а також покращення якості регулятивних інститутів банківського, бюджетного та фінансового управління.

Найбільш актуальною темою в наш час є допомога ЄС Україні з моменту повномасштабного вторгнення РФ. Розберемо цю тему в послідовності від санкцій до гуманітарної допомоги. У фінансовому секторі потужного удару завдає ЄС відключаючи банки росії від SWIFT та забороняючи будь-які операції з центральним банком росії. Санкції обмежили доступ країни-агресора до найважливіших ринків капіталу. Щодо повітряного простору та транспорту: закриття повітряного простору для російської авіації, заборона постачання технологій космічної та авіаційної промисловості. ЄС заборонив продаж, постачання, передачу та експорт нафтопродукту до РФ. Крім того, санкції також запроваджені проти режиму Лукашенка та індивідуальні санкції проти 823 фізичних і 23 юридичних осіб РФ. Союз постачає в Україну зброю та гуманітарну допомогу. Країни-члени ЄС приймають у себе українських біженців. [2]

Але не можна зважати на той факт, що для ефективного використання цих переваг потрібно докласти неабияких зусиль, ретельно зважити всі кроки і ні в якому разі не можна поспішати. Неготовність країни до жорстокої конкуренції або до гідного виконання взятих на себе обов'язків міжнародного значення може призвести до кризи. [1, с. 114]

Першим документом, який поклав початок врегулюванню двосторонніх відносин між ЄС та Україною стала, укладена у 1994 році, угода про партнерство та співробітництво (УПС). Однак вона була не тим документом що свідчив про євроінтеграцію. Трохи згодом Президент України підписав Стратегію (1998) та Програму інтеграції нашої держави до ЄС (2000 р.). У 2004 оприлюднили Закон «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». УПС поступово реалізовувалася і Україна почала наполягати на входженні до ЄС, але члени ЄС були невдоволені нестабільною економічною ситуацією в країні та її повільною модернізацією. Європейський Союз вимагав реформ, як мотивацію до вступу в ЄС, а Україна вважала навпаки, членство ЄС – це вагома причина до реформ.

21 березня 2014 року у Брюсселі було підписано політичну частину угоди про асоціацію з ЄС, яка охоплювала лише політичну взаємодію та питання безпеки і боротьби проти тероризму. Як український представник, підписував угоду прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк, зі сторони ЄС – голова Ради ЄС Герман ван Ромпей та президент європейської комісії Жозе Мануел Баррозу, а також голови держав що входили в Європейський Союз. Економічну частину угоди, було підписано 27 червня того ж року. [2]

Наразі Україна перебуває в статусі Кандидата на вступ до ЄС. Для набуття членства Україна має виконати 7 умов від Єврокомісії до кінця року, а саме: посилені боротьба з корупцією, проведення судової реформи в Україні, а також реформування Конституційного Суду України, боротьба з розкраданням коштів та олігархічною системою, «закон про медіа», зміна законодавства про національні меншини. [3]

Значний поштовх у розвитку соціально-економічної сфери може завдати міжрегіональне співробітництво у таких галузях, як: науково-технічна, економічна, торговельна та культурна. Саме тому не слід сприймати євроінтеграційні процеси лише як інституційне входження до ЄС. Така інтеграція повинна передбачати «весь спектр присутності нашої держави у європейській підсистемі міжнародних відносин, зокрема соціально-економічну інтеграцію, фінансово-бізнесову кооперацію, формування спільного простору безпеки, гуманітарно-цивілізаційну взаємодію» [4, с. 410]

Транскордонне співробітництво (ТС) напрямлене в першу чергу на подолання негативних наслідків кордонів держав, які спричиняють суперечки на прикордонних територіях стосовно їх поділу або вхід однієї національно-територіальної структури в дві різні держави. Примітивним виявом ТС є відносини між прикордонними містами, селищами або громадами, таке співробітництво може мати неформальну форму прояву, якщо відсутні фінансові зобов'язання. Коли на довгостроковій основі неформальні відносини набувають взаємних обов'язків щодо надання послуг, продукції, інформації, а також утворюються фінансові зв'язки, в такому випадку можемо виділити дві форми даної співпраці. Перша стосується укладення транскордонних угод, а друга базується на формуванні відповідного органу транскордонного співробітництва (єврорегіону). ТС України, завдяки вигідним кордонам, дає можливість співпрацювати не лише з ЄС. [5]

У зв'язку з війною було запроваджено пришвидшену форму вступу України до Європейського Союзу. Що така процедура дає Україні? В першу чергу- це скорочення строків для набуття членства. Ми не повинні чекати 20 років, доки нам нададуть цей статус, тому що більша частина реформ, які для цього потрібні, вже проведена і подана до Брюсселю на розгляд. Україна вже визнана членом європейської родини. Причиною цього стало повномасштабне вторгнення росії в нашу територію. Остання ж мала зовсім інші наміри – залякати український народ та пригальмувати євроінтеграцію. Угода, щодо прискорення процесу вступу не означає отримання повного членства в ЄС уже цього року, це означає, що тепер все залежить від

нас. Тепер справа лише за реформами та підготовкою країни до нововведень та модернізації всіх сфер українського суспільства. [6]

Також слід описати деякі чинники російської агресії за минулі роки, що пригальмували українську євроінтеграцію. *По-перше*, величезні людські та фінансово-економічні втрати. На окупованих територіях залишилось багато, вагомих для української економіки, підприємств, окупація Донбасу призвела до розвалу нафто-газової інфраструктури. *По-друге*, всі ресурси політико-дипломатичної, фінансово-економічної та кадрових сфер зосереджені на протистоянні путінського режиму. *По-третє*, у суспільстві та державній владі зосереджена увага на темі Донбасу та Криму, а також, як для ЄС, так і для України останнім часом важливою стала тема COVID-19. І четвертий фактор – геополітичне протистояння Росія-Захід з одного боку, і з протилежного посилення санкцій та пошук переговорів з країною-агресором на засадах ідеї «business as usual». [7. С. 38]

Нарешті Україна – кандидат на членство в Європейському Союзі, це переломна історична подія Європи. Тепер відносини України та ЄС на новому вищому рівні. [6]

Отже, можемо підсумувати, що Україна є невід’ємною складовою ЄС навіть без членства в організацій. На це вказують як економічні(ТС, єврорегіони) так і територіальні (на території України знаходиться центр Європейського материка) чинники, а також культурний та духовний зв’язки.

Список використаних джерел

1. Україна у світовій політиці : конспект лекцій / укладачі: С. М. Король, М. С. Назаров, В. О. Дементов. – Суми : Сумський державний університет, 2018. – 140 с.

2. Як ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги. [Електронний ресурс] Режим доступу: Як ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги – Конотоп.City (konotop.city)

3. Україна – кандидат в ЄС: які законодавчі зміни слід очікувати Діана Шембель, юрисконсульт, ТОВ «ХЕСТОРІЯ УКРАЇНА» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/news/212345_ukrana--kandidat-v-s-yak-zakonodavch-zmni-sld-ochkuvati

4. Шульга В. О. Євроінтеграційні процеси в Україні: здобутки та перспективи / В. О. Шульга // Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. статей за матеріалами І наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 24 квіт. 2018 р. – Харків, 2018. – С. 407–412.

5. Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2004–2011» (проект) [Електронний ресурс]. Європейський простір. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua/library/453.html>.

6. Україна тепер кандидат на членство в ЄС: що це означає і які має переваги. Вікторія Мельник, редакторка сайту [Електронний ресурс]. Режим доступу – <https://vikna.tv/styl-zhyttya/podorozhi/status-kandydata-v-yes-shho-oznachaye-ta-yaki-jogo-perevagy/>

7. Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Інформаційно-аналітичні матеріали Центру Разумкова, – Київ – 2021. – 120 с. Режим доступу – <https://www.kas.de/documents/270026/11405596/ENG+2021+Ukraine-EU+Path+to+Political+Association.pdf/1912cf9b-da88-895d-152b-c6bf5872c34c?version=1.1&t=1625822788188>

Стичинська Анна, канд. політ. наук, доц.,
Державний торговельно-економічний університет

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ

У правових та демократичних державах основною соціальною цінністю є людина, її життя, здоров'я, честь та гідність. Демократизація українського суспільства повністю відображає основну стратегічну мету України, а саме її повноцінне входження до європейського простору у ролі повноправного члена Європейського Союзу. За останні роки відбулися відчутні соціально-політичні зміни на цьому шляху, які у першу чергу включали в себе реальний захист прав і свобод людини і громадянина. Рівень демократії у сучасному суспільстві значною мірою визначається існуванням системи незалежних від держави самоврядних об'єднань незалежних індивідів з власними взаємовідносинами – громадянським суспільством.

Досвід більшості розвинених країн доводить, що політика у сфері захисту прав і свобод забезпечується саме об'єднанням зусиль держави і суспільства, організованого в громадянське. Громадянське суспільство і держава неможливі одне без одного і тому перебувають у постійному взаємозв'язку. Основними ключовими моментами у ньому повинні виступати у першу чергу визнання прав людини як найвищої цінності у державі, моральність та справедливість у розробці політики, поєднання інтересів особи і держави, відповідність усталеним міжнародним стандартам. По-друге, підвищення ефективності

державного управління через удосконалення правової системи та проведення якісних реформ у сфері політики, стабільність економічної та соціальної сфери в державі. Тому, для демократизації суспільства та подальшого реформування держави на шляху євроінтеграції необхідна не тільки реальна діяльність щодо розробки і впровадження ефективної політики, але і формування громадянського суспільства, як нової спільноти у якій є чітке усвідомлення прав і свобод та повага до честі і гідності особи.

Сутність громадянського суспільства полягає у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, тому особистість тут має гарантовані соціальні, громадянські, політичні, економічні права. І оскільки саме держава повинна виступати гарантом цих прав та створювати умови, які сприятимуть їх реалізації, то громадянське суспільство у свою чергу виступає гарантією проти всевладдя держави. Саме розвинуте громадянське суспільство робить державу правовою і визначає її демократичний рівень. В Україні процес становлення громадянського суспільства ще далекий від завершення, хоча з упевненістю можна сказати, що після Революції Гідності він вийшов абсолютно на новий рівень з моменту здобуття незалежності. Аналізуючи проблему прав і свобод людини і громадянина у сучасному українському суспільстві, слід також зазначити, що передусім необхідно повернути громадянським правам їх реальний зміст і значення, що дасть можливість захистити індивідуальні інтереси особи від державного втручання та тиску.

Зміст і рамки прав людини встановлюються зіставленням їх з інтересами держави, що закріплюється у правових актах. Безпосереднє закріплення прав і свобод людини у Конституції не знімає питання про вдосконалення процедур і механізмів, покликаних захищати права і свободи громадян, про створення розвинутої системи гарантій, за допомогою яких реалізується це завдання [2, с.29]. Практична цінність прав і свобод людини і громадянина полягає у їхній реальності, під якою розуміють можливість здійснення повноважень, які впливають зі змісту того чи іншого конкретного суб'єктивного права. Способи і засоби які забезпечують гарантію цієї реальності залежать від рівня демократії, розвитку економіки, правової культури суспільства, співмірності встановлених законом обмежень, тощо. Юридичні гарантії дають можливість громадянину звертатись до судового захисту щодо випадків порушення його прав і свобод з боку державних органів чи посадових осіб. Економічні гарантії полягають у реальній можливості користуватися суб'єктивними

правами і свободами. Морально-політичні гарантії прав і свобод, у свою чергу, полягають у впливі громадської думки, яка нині стала важливим елементом демократичної політичної системи. Для громадянського суспільства характерна система представництва інтересів різних груп населення у вигляді політичних партій, які і виражають інтереси та формують пріоритети певних соціальних груп. В Україні, як у державі демократичного спрямування, ознаками становлення громадянського суспільства можна визначити такі: вільні та альтернативні вибори, референдум; незалежні засоби масової інформації; розвиток місцевого самоврядування; плюралізм політичних партій та ін. Відповідно, органи державної влади, місцевого самоврядування та їх посадові особи змушені рахуватися з громадською думкою та утримуватися від жорстких форм обмеження та порушення прав і свобод людини і громадянина. А держава у свою чергу встановлює механізм власної публічно-правової відповідальності, бере також на себе обов'язок забезпечення можливості її реалізації та доступності для громадян [1, с.115]. Держава повинна і надалі брати на себе обов'язки, котрі могли б якнайшвидше адаптувати суспільство до викликів глобалізації.

Створення системи захисту, гарантування та постійного збагачення прав людини і громадянина – складний і тривалий процес. У ньому дедалі більшого значення набуває координація різних форм правової діяльності як окремих держав, так і міжнародного співробітництва загалом. Інтеграція України у міжнародний правовий простір зумовлює особливу увагу до застосування вже апробованих на практиці норм міжнародного права з питань прав та свобод людини у національну правову систему [4, с.26]

Проаналізувавши систему гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні, можна дійти висновку, що на сьогодні вони є чітким орієнтиром та вагомим чинником прогресивного демократичного розвитку держави та умовою для ствердження громадянського суспільства. Європейські прагнення України імперативно вимагають проведення відповідної політики та імплементації і розвитку на національному ґрунті тих культурно-цивілізаційних, демократичних норм і цінностей, які притаманні державам Європейського Союзу [3]. Багатогранна діяльність усіх суб'єктів демократичного процесу щодо захисту прав і свобод громадян стає потужним чинником принципової зміни ставлення громадян до влади, політичної системи, формує нові оцінки суспільних норм життя. Для сучасної України, як і багатьох країн, що трансформуються на засадах ринкової економіки

і демократії, значущою проблемою виступає етап перетворення політичного змісту прав людини в умовах утвердження демократичних цінностей.

Таким чином, дослідження взаємодії держави і громадянського суспільства у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина дозволяє зробити однозначний висновок, що перспективи розвитку кожного суб'єкта взаємодії та гармонізація цієї взаємовідносин залежить одне від одного. Розвиток демократичної держави багато в чому залежить від паралельного розвитку громадянського суспільства. Недостатньо динамічний розвиток держави, і громадянського суспільства взаємно посилюють стагнацію політичного і духовного життя в країні. Демократична держава, до побудови якої прагне наш соціум, повинна всебічно сприяти розвитку основних засад громадянського суспільства, відповідати за прийняття виважених політичних рішень з метою максимального забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина. Щоб збільшити демократичні можливості суспільства необхідно об'єднати зусилля держави і громадянського суспільства, оскільки демократичний світ давно визнав, що зусиллями лише держави вирішити проблеми із захистом прав людини неможливо.

Список використаних джерел

1. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади монографія / В. С. Ковальський. – Київ : Юрінком, 2005. – 192 с.
2. Конституція України – основа реформування суспільства / авт. кол.: В. Я. Тацій, Ю. П. Бітяк, Ю. М. Грошовий, М. В. Цвік ; Акад. прав. наук України. – Харків : Право, 1996. – 93с.
3. Кудряченко А.І. Європейський вибір України: досягнення, виклики та перспективи/ А.І. Кудряченко// Віче. – 2009. – №16. – С.2-4.
4. Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина / А. С. Пазенок. – Київ : Академвидав, 2010. – 176 с.
5. Скомаровський В. О. Політика забезпечення прав і свобод у правовій державі / В. О. Скомаровський // Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2005. – № 2. – С. 124–130.
6. Усаченко Л. М. Співпраця органів державної влади з інститутами громадянського суспільства./ Л.М.Усаченко // Актуальні проблеми державного управління. – 2009.- № 1.- С. 73–81.

МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАТРІАРХА ВАРФОЛОМІЯ ЩОДО ВІЙНИ В УКРАЇНІ

У січні 2019 року Константинопольська Кафедра, що керується Його Святістю Патріархом Варфоломієм, авторитетно надала автокефалію Православної Церкви України, використовуючи давню процедуру, згідно з якою Константинопольський Патріархат має право приймати рішення про надання статусу автокефалії православним церквам самостійно. Історично склалося, що Константинопольська Кафедра є Кириархальною Церквою Матір'ю для українського православ'я. Надання статусу автокефалії для Української Церкви стало наслідком апостольської та пастирської відповідальності Вселенського Патріархату, який таким чином обмежив можливість Російської Церкви контролювати та маніпулювати внутрішнім життям Української Церкви. Згідно з Томосом, Українська Церква отримала право самостійно вирішувати питання повсякденного церковного життя відповідно до українських традицій, звичаїв та мови, в межах держави Україна. У перший рік існування Українську Церкву визнали найбільш авторитетні церкви – це Вселенський Патріархат, перший за честю у православному Діптіху, також Олександрійський Патріархат, другий за авторитетом, та один з лідерів православного грецького світу – Елладська церква, Кіпрська Церква. Російська Православна Церква не визнала рішення Вселенського Престолу, тим самим відійшовши в односторонню схизму, перериваючи євхаристичне спілкування із Вселенським Патріархом та іншими Патріархами, які визнали самостійність Української Церкви, тим самим порушуючи принцип соборності та єдності Церков. Невизначеність української церковної ситуації була однією з причин збройного вторгнення Росії на територію України у 2014 році.

Його Святістю Патріарх Варфоломій був першим релігійним та громадським діячем, хто засудив військовий тероризм Росії в Україні у 2014 році. У своєму Великодньому Посланні 20 квітня 2014 року, згідно з традицією, Патріарх згадує також і етос («ἦθος») – політичні та соціальні події, що відбуваються у світі на той момент часу. У Великодньому зверненні Патріарх назвав події, що сталися 6 квітня 2014 року, жорстокою «братовбивчою війною» («αδελφοκτόνο πόλεμο»), в якій застосовується військова сила на вирішення конфліктів. Автор

оцінює цю подію з погляду християнського розуміння цінності життя, не апелюючи в цей момент до міжнародної правової справедливості [1].

У лютому 2022 року, коли відбулася ескалація воєнного конфлікту в Україні, Його Святість Патріарх, користуючись своїм релігійним авторитетом Предстоятеля Константинопольської Кафедри та своїм міжнародним авторитетом громадського діяча у боротьбі із захистом довкілля, виступав зі зверненнями, в яких звертав увагу світової спільноти на природу сучасної війни: «війна не вирішує, а додає нові, ще складніші проблеми» («Κανένα πρόβλημα δεν λύνεται με τον πόλεμο. Ο πόλεμος δεν λύνει τα προβλήματα, το λέγω πάντοτε, κατ' επανάληψη, ο πόλεμος προσθέτει νέα προβλήματα») [2].

Патріарх Варфоломій закликає до врегулювання конфлікту шляхом діалогу: «війна – це не вихід. Це навіть не має бути крайнім заходом. Шляхом вирішення будь-яких розбіжностей має бути діалог і тільки діалог» («ο πόλεμος δεν είναι λύση. Δεν πρέπει να αποτελεί ούτε καν την τελευταία επιλογή. Η οδός για την επίλυση των όποιων διαφορών πρέπει να είναι ο διάλογος και μόνον ο διάλογος») – якщо сторони обирають діалог, то рішення завжди є [2]. Патріарх звертає увагу на порушення міжнародного законодавства та статуту ООН про пряму заборону застосування військової сили у міжнародних відносинах. Його Святість наполягає на негайному припиненні військового конфлікту в центрі Європи, називаючи цей конфлікт несправедливою та жорстокою війною, яку веде Росія в Україні, називає Росію агресором та самозваним окупантом та називає цілі війни – «розчленувати Україну як країну, з'єднати її зі своїми землями, повністю знищити український народ». Про геноцид українського народу Патріарх вказав у своїх спеціальних посланнях, присвячених військовим подіям у Маріуполі. У цих листах Патріарх закликав припинити знищення мирного населення міста. Це є фактом, що внаслідок бомбардувань місто було зруйноване, і за попередніми даними, загинули 87 тисяч людей.

Общини приазовських греків – урумів та руміїв, які проживали в Маріуполі та прилеглих селах, з боку армії Росії зазнали комплексу насильницьких дій, які кваліфікуються як соціоцид. В результаті дії російських військ, грецьке населення Приазов'я зазнало фізичного знищення, було створено передумови для витиснення та культурної асиміляції грецьких громад. Маріуполь та села, в якому мешкає грецьке населення, перебувають у стані гуманітарної катастрофи, грецька мова, яка зберігалася на цій території протягом століть, усунута російською.

Як Предстоятель Вселенської Кафедри, Його Святість прямо закликав російського Патріарха засудити війну і не ставати частиною мілітаристської державної машини, бо «будь-яке пролиття крові порушує християнські моральні норми». Патріарх Варфоломій називає позицію російського Патріарха, який підтримує та благословляє війну, лицемірством. Його Святість прямо звинувачує російську церкву в тому, «що через підтримку війни вона хоче вирішити свої церковні претензії» («ὅτι η στρατιωτική εισβολή θα τακτοποιήσει και τις εκκλησιαστικές τους διεκδικήσεις») [2]. Його Святість Патріарх Варфоломій заявив про своє розчарування позицією Російської Церкви.

Таким чином, у своїй миротворчій діяльності щодо війни Росії в Україні, Його Святість підтримує Україну та Українську Церкву та бажає їй перемоги та миру.

Список використаних джерел

1. Πατριαρχική Απόδειξις ἐπί τῷ Ἁγίῳ Πάσχα 2014. URL: <https://www.saint.gr/19/texts.aspx> π 2014 (дата звернення 10.10.2022).
2. URL: <https://www.dogma.gr/kosmos/oikoumenikos-patriarchis-kanena-provlima-den-lynetai-me-ton-polemo/139351/> (дата звернення 21.10.2022).
3. URL: <https://orthodoxia.info/news/oikoumenikos-patriarchis-pou-sym/> (дата звернення 21.10.2022).

Шуст Наталія, д-р соц. наук, проф.,
Державний торговельно-економічний університет

ОСВІТА У СТРАТЕГІЇ ВИПЕРЕДЖЕННЯ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ УКРАЇНСЬКІЙ СУБ'ЄКТНОСТІ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Україна зробила свій цивілізаційний вибір на користь демократії та демократичних перетворень, пройшовши непростий шлях формування своєї ідентичності [1,2]. Сьогодні спостерігаємо масовий перехід на українську мову, стрімке зростання рівня зацікавленості історією нашої країни, докорінна зміна ставлення до українських артефактів, постало й мистецтво. Вже сьогодні існує безліч прикладів: від «Ой у лузі червона калина» у виконанні Андрія Хливінюка з «Pink Floyd», пісні Тараса Боровкова про байрактар до нового хіта Макса

Барських «Don't Fuck With Ukraine». Вся творча та наукова інтелігенція знаходить натхнення в образах сучасних героїв, відображає у своїх творчих продуктах силу і мужність народу, його любов до своєї землі та віру у перемогу.

Країна захищає свою незалежність і незалежність усієї Європи та, не зважаючи на нашу героїчну боротьбу, перед Україною стоїть незліченна кількість завдань як відповідь на виклики та загрози, які потрібно подолати. Пріоритетами національних інтересів є: відстоювання незалежності і державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; європейська і євроатлантична інтеграція [1]. Ми маємо змінити систему управління держави, що не вдалось зробити у 1991, 2004 та 2014 роках. Ми маємо створити потужну і сучасну економіку, адже спроби відбудови економіки ХХІ сторіччя протягом останніх 30 років, провалилися. А головне, ми маємо стати повноцінним стратегічним гравцем на геополітичній арені, адже за роки незалежності Україна так і не стала реальним суб'єктом міжнародних відносин.

У вирішенні вищезначених завдань освіті належить провідна роль [2,3,4]. Вона навчас виживати в умовах повномасштабного вторгнення російських військ на територію України та інтегруватися в систему можливостей, що надаються інформаційними та комунікаційними технологіями, які в свою чергу допомагають прискорити ці процеси, враховуючи те, що навчально-освітня система триваліша ніж молодіжна культура, знання зі спеціальності, а також потреби у працевлаштуванні, які змінюються дедалі швидше.

До 2025 року 50% усіх працівників потребуватимуть перекваліфікації через зростання впровадження технологій. Водночас, опитування «Майбутнє робочих місць» показало, що близько 40% працівників потребуватимуть перекваліфікації тривалістю півроку чи менше. Аналітичне мислення та інноваційність посідають перше місце серед навичок, за якими, на думку роботодавців, зростатиме популярність протягом наступних п'яти років, а на другому – активне навчання та навчальні стратегії. Навичка комплексного вирішення проблем, яка була лідером списку для 2015 та 2020 років, тепер на третьому місці. Традиційно важливими залишаються критичне мислення і аналіз, креативність, оригінальність та ініціатива. Цілковито новими у списку стали цифрові навички: використання, моніторинг, контроль технологій і технологічний дизайн та програмування. У десятку також потрапили навички самоконтролю: надзвичайно важливими будуть

стійкість, опірність стресам та гнучкість, а також уміння взаємодіяти з іншими – лідерство та соціальний вплив[5]. Вперше з'являються такі навички, як активне навчання (active learning), витривалість (resilience), стресостійкість (stress tolerance) та гнучкість (flexibility) [6]. Сучасні навички, які необхідні для успішного життя, переважно формуються соціогуманітарними дисциплінами. Уведення до вузівських програм таких визнаних у світі наук, як соціологія і політологія свого часу стало досягненням процесу демократизації вищої школи. Викладання та засвоєння курсів соціології та політології сприяють формуванню у здобувачів вищої освіти поваги до демократії, виховують толерантність, готовність до компромісу та партнерства, усвідомлення себе як суб'єкта соціальної реальності.

За прогнозами Світового Економічного Форуму до 2025 року 50% усіх працівників потребуватимуть перенавчання, адже економіки світу переживають подвійне потрясіння – пандемію та стрімку автоматизацію праці [7]. Передбачається, що 85 мільйонів робочих місць упродовж наступних 5 років можуть замінити машини. Водночас 97 мільйонів нових робочих місць можуть з'явитися в процесі адаптації ринку праці до нових реалій. Протягом останніх місяців люди все більше шукають можливості онлайн-навчання. У період з квітня по червень 2022 року на платформі Coursera було у 4 рази більше охочих навчатися, ніж раніше [5].

Таким чином, з метою узагальнення стратегічних напрямів побудови держави, здатної відповідати на загрози і виклики українській суб'єктності взагалі і в освітянській сфері зокрема, важливо визначити принципові моменти, з яких мають початися зміни. Насамперед, необхідно створити належні умови для освіти, науки та визнати, що саме ці сфери в змозі забезпечити start up у розвитку України сьогодні та в майбутньому. Освіта й українські вчені зведені до злиденного стану внаслідок хронічного недофінансування, інноваційна діяльність не стимулюється й не дооцінюється в суспільстві як така [7, 8]. Утім, залишається незаперечним той факт, що лише наука та освіта можуть дати шанс для забезпечення гуманітарно-технологічного прориву країни та швидкої відбудови.

Список використаних джерел

1. Шуст Н.Б. Проблема впливу геополітичного концепту на імплементацію демократії // Наукові перспективи: журнал. 2022. № 5(23) – 2022. – С.159-167. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1642>

2. Шуст Н.Б. Демократичні концепції та їх зв'язок з брендом країни на міжнародній арені через індекси демократії. DEMOCRATIC CONCEPTS AND THEIR RELATIONSHIP WITH THE COUNTRY BRAND IN THE INTERNATIONAL AREA THROUGH DEMOCRACY INDICES//»Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2022.- № 6(8) 2022. – С. 544- 551.

3. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/1721/1719>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України No 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

5. Шуст Н.Б., Морозов А.Ю. Соціально-економічний вимір post-COVID- 19 реальності: філософський аналіз(частина 1). Гілея: науковий вісник.- К. : «Видавництво «Гілея», 2022.- Вип. 167-168 (№ 12-1). - С.36-43.

6. Шуст Н.Б., Філик Н.В. Інновації в освіті: соціокультурний вимір // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал.- К. : Міленіум, 2019. -№ 1.- С.144- 150.

7. Шуст Н.Б. Інновації в освіті як необхідність// Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право».- К.: НАУ, 2019. – № 4(49). -С.211-214.

8. Світовий Економічний Форум назвав топ-10 навичок 2025 року URL: <https://osvitoria.media/news/svitovuj-ekonomichnyj-forum-nazvav-top-10-navychok-majbutnogo/>

9. Якими будуть основні 10 навичок у 2025 році _ Всесвітній економічний форум опублікував список. URL: <https://nus.org.ua/news/yakumu-budut-osnovni-10-navychok-u-2025-rotsi-vsesvitnij-ekonomichnyj-forum-opublikuvav-spysok/>

10. Morozov, A., Shust, N., Rohozha, M., & Kulagin, Y. Socio-Economic Dimensions of the Pandemic: a Philosophical Analysis. Postmodern Openings. 2022, Volume 13, Issue 1, P.450-467.

11. Шуст Н.Б. Сучасна парадигма інновацій // Сучасні виклики юридичної освіти в університетському просторі: монографія / І.М.Сопілко, М.О.Дей та ін. -Тернопіль: Вектор, 2018. – С.242- 250.

Наукове електронне видання

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ
В УМОВАХ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

(Київ, 24 листопада 2022 року)

Видавець і виготовлювач
Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156
Тел. (044) 513 74 18
Електронна пошта knute@knute.edu.ua
336E-2022

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 7656 від 05.09.2022